

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ

Тернопільський національний економічний університет

Крупка Я. Д., Питель С. В., Мельничук І. В.

ОБЛІК ІНВЕСТИЦІЙНО- ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Навчальний посібник

Тернопіль, ТАЙП – 2011

УДК 64.031.6 (075.8)
ББК 65.052.9(4Укр)2Я73
К 84

Рекомендовано Вченою радою Тернопільського національного економічного університету (протокол № 3 від 7 грудня 2011 р.)

Рецензенти:

Петренко С. М., доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри бухгалтерського обліку Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського;

Яремко І. Й., доктор економічних наук, професор кафедри обліку та аналізу Національного університету «Львівська політехніка».

Крупка Я. Д., Питель С. В., Мельничук І. В.

К 84 Облік інвестиційно-інноваційної діяльності : навчальний посібник. – Тернопіль, ТАЙП, 2011. – 234 с.

У посібнику розкриваються основні поняття, що стосуються інвестиційної та інноваційної діяльності підприємства, дається розгорнута класифікація інвестиційно-інноваційних витрат та джерел їх покриття, інформація про які має формуватися в системі обліку і звітності. Детально викладено можливі варіанти обліку інноваційних проектів і програм, що здійснюються за рахунок капітальних інвестицій чи покриваються у поточному періоді. Викладено методику обліку капітальних та фінансових інвестицій. Окремо подаються напрями та показники розкриття інформації про інвестиційні процеси у фінансовій звітності, способи оцінки інвестиційної привабливості й ефективності інвестиційних проектів та інноваційних програм. Теоретичний матеріал підкріплено цифровими прикладами, схемами, таблицями. До кожної теми даються контрольні запитання та тестові завдання.

Навчальний посібник рекомендується для студентів і викладачів вищих навчальних закладів, керівників та працівників економічних служб підприємств та установ.

УДК 64.031.6 (075.8)
ББК 65.052.9(4Укр)2Я73

ISBN

© Крупка Я. Д., Питель С. В., Мельничук І. В., 2011
© МП «ТАЙП» 2011

ЗМІСТ

Передмова	5
Розділ 1. Загальні положення про інвестиційну діяльність та її вплив на економічний розвиток підприємства	7
1.1. Сутність інвестицій, їх види і форми здійснення	7
1.2. Класифікація інвестицій в системі обліку і звітності	12
1.3. Інвестиційна діяльність, її об'єкти та суб'єкти	17
1.4. Інвестиційний ринок та його елементи	24
1.5. Захист інвестицій від ризику та інвестиційна стратегія	26
1.6. Принципи і завдання обліку інвестиційно-інноваційної діяльності	29
1.7. Інвестиційний клімат: сучасний стан, проблеми та перспективи.....	31
<i>Історична довідка</i>	35
<i>Контрольні запитання</i>	39
Розділ 2. Сутнісна характеристика інновацій та інноваційний розвиток підприємства	40
2.1. Сутність інновацій	40
2.2. Класифікація інновацій	43
2.3. Поняття інноваційної діяльності та етапи інноваційного процесу	47
2.4. Оцінка інноваційного потенціалу підприємства та інформаційне забезпечення інноваційних проектів та програм	51
<i>Історична довідка</i>	54
<i>Контрольні запитання</i>	59
Розділ 3. Оцінка та інформаційне забезпечення інвестиційно-інноваційної діяльності	60
3.1. Оцінка в інвестиційно-інноваційному процесі	60
3.2. Методи оцінки капітальних інвестицій	65
3.3. Методи оцінки фінансових інвестицій	68
3.4. Методичні підходи до оцінки інновацій та інноваційних витрат.....	73
3.5. Користувачі інформації щодо інвестиційно-інноваційної діяльності	76
3.6. Види інформації та її призначення у сфері інвестування	79
3.7. Проблеми розкриття інформації щодо інвестиційної та інноваційної діяльності	82
<i>Контрольні запитання</i>	85
Розділ 4. Формування та облік фінансових ресурсів на здійснення інноваційних та інвестиційних програм	87
4.1. Капітал підприємства та його роль у формуванні інвестиційних ресурсів	87
4.2. Принципи формування власного капіталу та його використання для фінансування інвестицій	90
4.3. Структура та облік залучених зі сторони інвестиційних ресурсів	96
4.4. Характеристика та облік інших джерел інвестування	99

4.5. Облік фінансування капітальних інвестицій з будівництва об'єктів на дольових засадах	103
<i>Контрольні запитання</i>	104
Розділ 5. Облік витрат на здійснення інноваційних програм	106
5.1. Організаційна структура науково-дослідної та дослідно-конструкторської роботи (НДДКР) на підприємстві	106
5.2. Облік інноваційних витрат капітального характеру	110
5.3. Облік витрат на підготовку і освоєння продукції	113
5.4. Організація і облік винахідницької діяльності на підприємстві.....	116
5.5. Організація обліку об'єктів інтелектуальної власності	117
<i>Контрольні запитання</i>	122
Розділ 6. Облік капітальних інвестицій інноваційного характеру...	123
6.1. Поняття і класифікація капітальних інвестицій	123
6.2. Облік капітальних інвестицій за національними стандартами	125
6.3. Облік витрат та формування вартості об'єктів, що будуються підрядним та господарським способом	126
6.4. Облік придбання необоротних активів	130
6.5. Облік капітальних витрат на поліпшення необоротних активів...	134
6.6. Облік вибуття об'єктів капітального характеру та декапіталізація витрат	137
<i>Контрольні запитання</i>	140
Розділ 7. Облік фінансових інвестицій	142
7.1. Поняття і класифікація фінансових інвестицій	142
7.2. Облік поточних фінансових інвестицій	146
7.3. Облік довгострокових фінансових інвестицій за справедливою вартістю	147
7.4. Облік фінансових інвестицій за амортизованою собівартістю ...	148
7.5. Облік інвестицій за методом участі в капіталі та їх відображення у фінансовій звітності	152
7.6. Облік доходів і витрат інвестиційної діяльності	157
<i>Контрольні запитання</i>	163
Розділ 8. Розкриття інформації про інвестиційну діяльність у звітності підприємства	164
8.1. Види, форми та рівні розкриття інформації у звітності	164
8.2. Розкриття інформації у фінансовій звітності стосовно:	169
а) інвестиційного майна та джерел його утворення	169
б) доходів, витрат, результатів інвестиційної діяльності	170
в) руху грошових коштів в результаті операції інвестиційно-інноваційного характеру	170
8.3. Особливості і розкриття інформації при консолідації капіталів інвесторів та об'єктів інвестування	171
8.4. Оцінка за даними звітності	176
а) інвестиційної привабливості підприємств та проектів	176
б) щодо ефективності інвестиційних проектів та інноваційних програм	179
<i>Контрольні запитання</i>	183
Тестові завдання	184
Короткий термінологічний словник	211
Рекомендована література	229

Передмова

В сучасних умовах вітчизняні підприємства орієнтують свою діяльність на підвищення конкурентоспроможності своєї продукції, посилення ринкових позицій за рахунок інвестиційно-інноваційного напрямку економічного розвитку. Помітно зростає інтерес до управління процесом формування прибутків та використання інвестиційних ресурсів в напрямку реалізації інвестиційно-інноваційних проектів та програм, які є основним джерелом фінансового благополуччя й подальшого розвитку суб'єктів господарювання. Разом з тим ставляться нові вимоги до інформації, необхідної для такого управління, що забезпечується сучасною системою бухгалтерського обліку та фінансової звітності.

Реформування вітчизняної нормативно-правової бази в сфері обліку зумовлює необхідність по-новому поглянути на методичні принципи й прийоми щодо формування витрат і доходів від інвестиційної діяльності, введення інновацій на підприємствах, процесу розподілу прибутку за напрямками, що в сучасних умовах мають пріоритетне значення. Помітно підсилилася потреба в більш глибокому і реалістичному з позицій практичної дійсності розробленні методологічних питань формування й використання інвестиційних ресурсів, і зокрема, капіталу підприємства.

Питання, пов'язані з вирішенням організаційно-методичних проблем обліку інвестиційно-інноваційної діяльності підприємств, все ще не знайшли широкого висвітлення у навчальній та методичній літературі. Результати досліджень щодо конкретизації питань організації та методики обліку доходів та витрат інвестиційної діяльності, її виокремлення та порядок списання на фінансові результати потребують детального вивчення й уточнення.

Метою обліку інвестиційно-інноваційної діяльності є освоєння теоретичних і практичних навиків у сфері інвестиційної діяльності та інновацій. У навчальному посібнику узагальнено вимоги Законів України,

П(С)БО, нормативних та інструктивних актів, пов'язаних з організацією та веденням обліку інвестиційно-інноваційної діяльності. Теоретичні положення проілюстровані відповідними схемами й рисунками, наведені приклади господарських операцій, практичних ситуацій, що дасть змогу краще освоїти матеріал. Описано методику обліку капітальних та фінансових інвестицій, їх ресурсного забезпечення, облік операцій з інноваціями, узагальнено процес розкриття інформації про інвестиційно-інноваційну діяльність у фінансовій звітності.

Освоєння даного курсу дозволить студентам, фахівцям з практики глибше орієнтуватися в процесах інноваційного розвитку суб'єктів господарювання різних форм власності та видів економічної діяльності у реалізації інвестиційних проєктів та програм.

Розділ 1

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО ІНВЕСТИЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Сутність інвестицій, їх види і форми здійснення

Інвестиції є невід'ємною частиною сучасної економіки. При цьому від ризику та результату впровадження інвестиційних проектів залежить оцінка суб'єкта підприємництва інвесторами та кредиторами. Інвестиції повертаються і приносять дохід тільки в прибуткових проектах. Якщо проект збитковий – інвестиції можуть бути втрачені. Тому важливо створити систему раціонального вкладення та управління інвестиціями з найменшим ризиком та найбільшим економічним ефектом. Для цього необхідно налагодити схему виробництва управлінських рішень на основі інформаційної бази, яка охоплює сферу інвестицій від їх здійснення на підприємстві і до використання у промислових цілях.

В Україні поняття інвестицій використовується порівняно недавно. За радянських часів цей термін практично не застосовувався. В окремих випадках під такими поняттями розуміли сукупність затрат на реалізацію довгострокових вкладень капіталу у засоби виробництва (основні фонди), тобто інвестиції практично ототожнювалися з поняттям «капітальні вкладення».

Вперше поняття «інвестиції» з'явилося в нормативних актах на початку 1990-х рр. Однак його трактування у цих документах відрізняється за сутністю і було дещо однобоким. Так, згідно з Законом України «Про інвестиційну діяльність» від 18.09.1991р., інвестиції – це всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої утворюється прибуток (доход) або досягається соціальний ефект. Таке визначення не враховує грошової форми

вкладень, що на даний час є основною, не встановлює мету інвестування, дещо звужує види ефекту від інвестування.

У Податковому кодексі України, зазначено, що інвестиції – це господарські операції, які передбачають придбання основних засобів, нематеріальних активів, корпоративних прав та/або цінних паперів в обмін на кошти або майно. Дане визначення не враховує інвестиційних вкладень в оборотні засоби. Крім цього, обмін коштів на майно, чи майна на майно може означати лише зміну форми активів, а не нову інвестицію.

Таке визначення є дещо спрощене, оскільки *по-перше*, інвестиції – це не обмін активів на кошти або майно, а навпаки вкладання коштів у фінансові, матеріальні та нематеріальні активи; *по-друге*, інвестиція – це не господарська операція, а капітал, кошти, які вкладаються в об'єкти підприємницької діяльності; і *по-третє*, у визначенні немає мети, заради чого здійснюється інвестування. Адже інвестиційна діяльність відрізняється від фінансової і господарської лише тим, що інвестор не просто придбаває активи, а вибирає лише ті, які йому в майбутньому обов'язково принесуть доходи чи інші вигоди. Міжнародні стандарти обліку так і трактують інвестиції, зокрема, МСБО 25 «Облік інвестицій» (перереформований у 1994 р.) дає наступне визначення: *інвестиція* – це актив, утримуваний підприємством для приросту капіталу через розподіл доходу (наприклад, відсотків, роялті, дивідендів та ренти), для збільшення вартості капіталу або інших вигод для підприємства-інвестора, наприклад завдяки торгівельним відносинам.

У цілому, з врахуванням даних уточнень поняття «інвестиції» можна трактувати як вкладення грошових, матеріальних та інтелектуальних цінностей в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності з метою одержання прибутку або досягнення інших вигод.

Таким чином, з метою отримання додаткового прибутку тимчасово вільні кошти підприємство може інвестувати у різні види підприємницької діяльності, в тому числі інвестиційну.

Відповідно до Закону України «Про інвестиційну діяльність» формами інвестування можуть виступати наступні цінності:

- ✓ кошти, цільові банківські вклади, паї, акції та інші цінні папери;
- ✓ рухоме та нерухоме майно (будинки, споруди, устаткування та інші матеріальні цінності);
- ✓ майнові права інтелектуальної власності;
- ✓ сукупність технічних, технологічних, комерційних та інших знань, оформлених у вигляді технічної документації, навиків та виробничого досвіду, необхідних для організації того чи іншого виду виробництва, але не запатентованих («ноу-хау»);
- ✓ права користування землею, водою, ресурсами, будинками, спорудами, обладнанням, а також інші майнові права;
- ✓ інші цінності.

Схематично процес інвестування на підприємстві подано на рисунку 1.1. Інвестор, використовуючи власні, кредитні чи інші ресурси, вкладає їх у підприємницьку діяльність з надією у майбутньому одержати певну винагороду у формі прибутку, соціального ефекту чи іншої вигоди. Період часу з моменту вкладання коштів і до досягнення ефекту називається *інвестиційним лагом*.

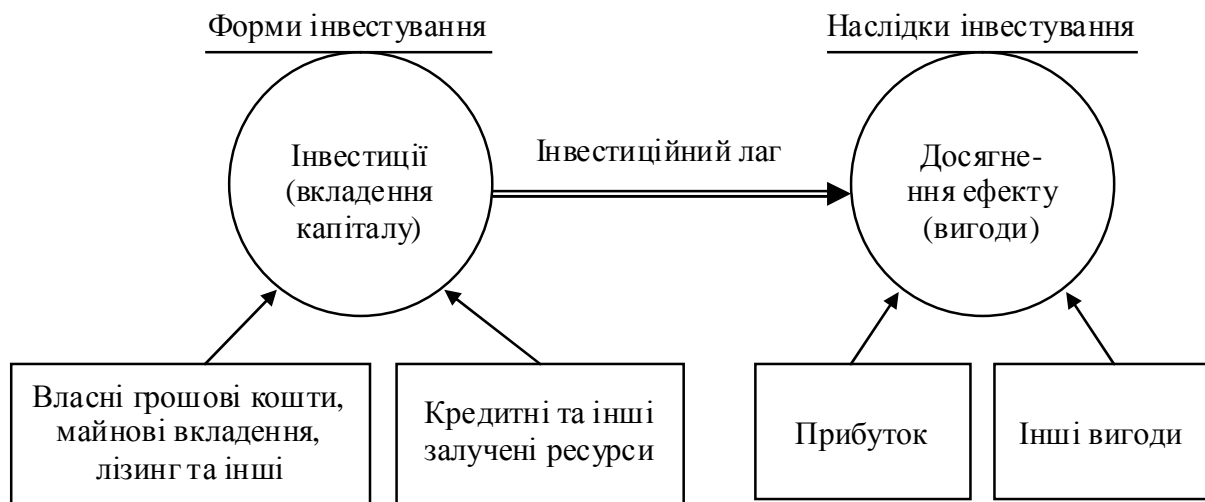

Рис. 1.1. Система інвестування підприємств

Інвестор – юридична або фізична особа, яка здійснює вкладення коштів для створення основних засобів та інших активів.

Вкладаючи особисті заощадження або особисте майно в статутний капітал підприємства, засновник – фізична особа інвестує свій бізнес. Вкладаючи частину заробленого прибутку в будь-якій формі: грошовій, матеріальній і нематеріальній – в статутний капітал підприємства, засновник – юридична особа інвестує створене ним інше підприємство. Теж саме можна сказати про громадян-акціонерів.

За великим рахунком, всі ресурси, що є в підприємства, – можна вважати інвестиціями, оскільки всі активи так чи інакше утримуються на балансі тільки з метою отримання економічної вигоди. Інша річ, що не кожен економічний вигоду (прибуток) прийнято називати інвестиційним доходом, а тільки ту, що отримана як результат інвестування в інші підприємства. Ці вкладення називаються *фінансовими* інвестиціями. При цьому не має значення в якій формі це було зроблено: матеріальній, грошовій чи нематеріальній.

Що стосується внутрішніх інвестицій, то ці інвестиції називаються *капітальними* (капітальними вкладеннями), якщо кошти вкладаються в придбання (створення, будівництво) капітальних (необоротних) активів, або інвестиціями некапітального, оборотного характеру (*інвестиції в оборот*) – якщо кошти вкладаються в звичайний господарський оборот. При цьому для здійснення вкладень в оборот не потрібно жодних додаткових джерел, цілком досить, що це інвестування заповнюється кожним оборотом, що здійснюється знову: «гроші – товар – гроші». Таким чином, завершуючи щоразу це коло товарно-грошового обігу, вкладені кошти компенсуються покупцями у складі продажної ціни.

Інвестиційний процес на підприємстві включає певну кількість інвестиційних проектів та програм. Кожен проект з моменту його започаткування і до завершення проходить кілька етапів (рис. 1.2):

1. Передінвестиційну фазу, на якій здійснюється вибір привабливих для реалізації проектів та пошуки джерел їх фінансування.

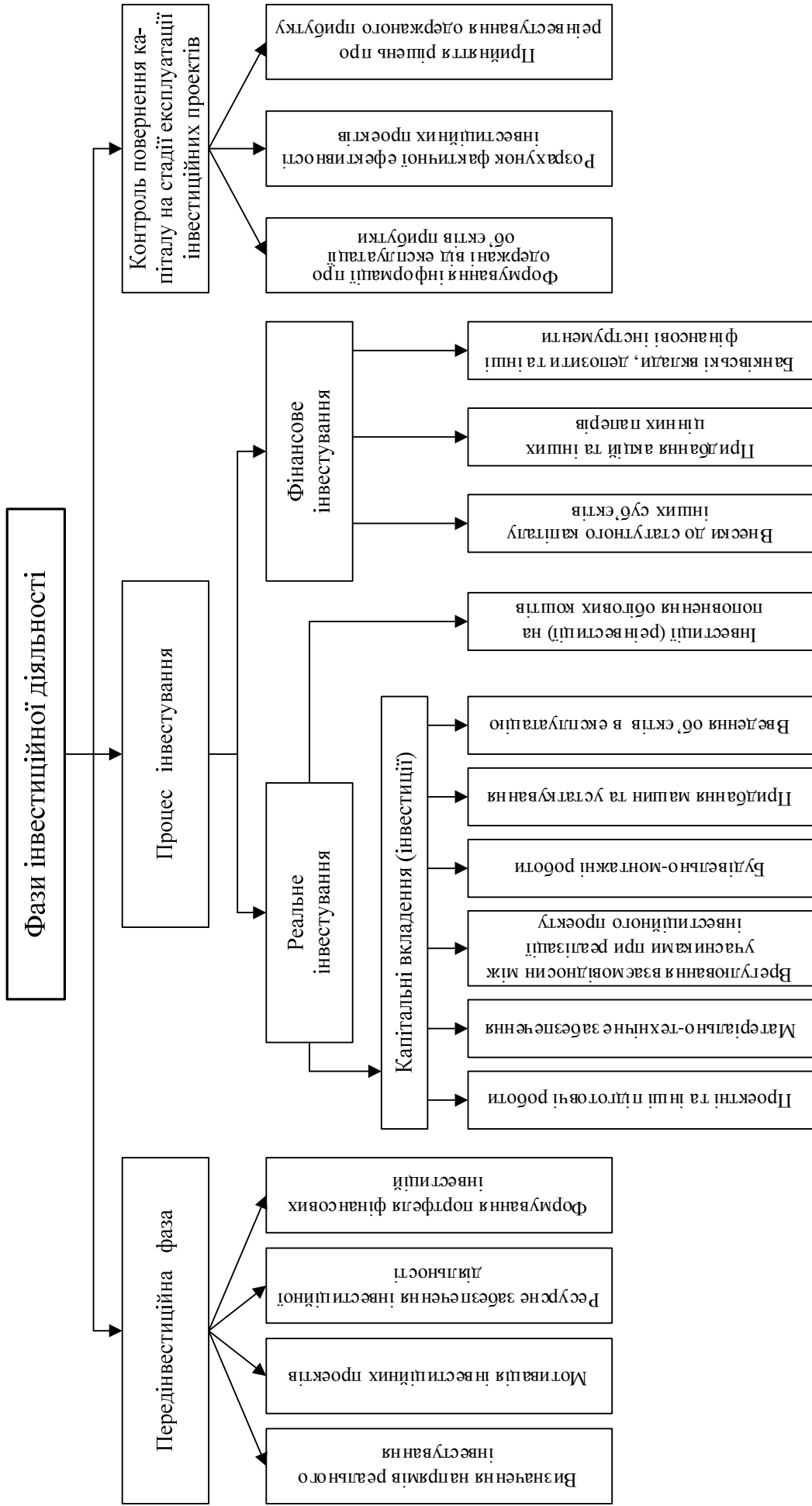

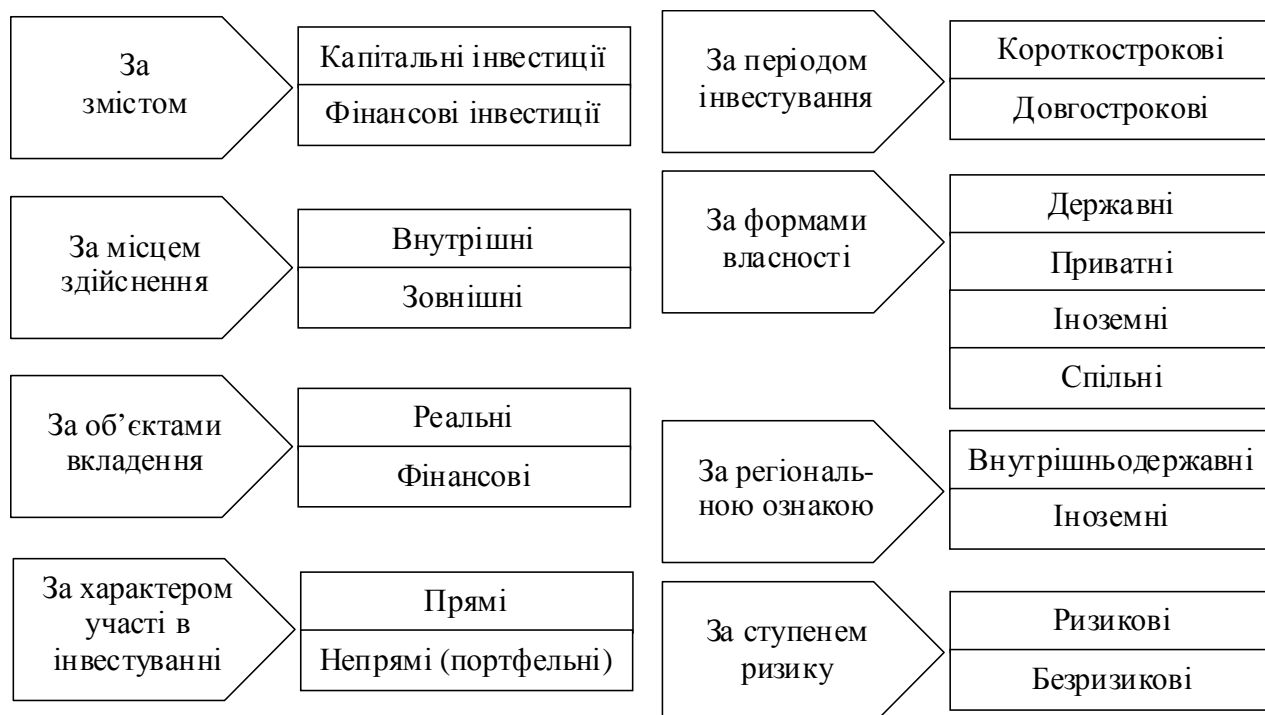
Рис 1.2. Етапи реалізації інвестиційних проектів та програм

2. Етап інвестування, на якому здійснюються вкладення коштів з метою будівництва, придбання об'єктів капітального характеру, придбання цінних паперів та інших фінансових інструментів.

3. Контроль повернення капіталу на стадії експлуатації інвестиційних проектів – заключний етап інвестування, на якому проводиться моніторинг одержання прибутку, іншої вигоди від здійснених інвестицій, дається оцінка фактичної ефективності інвестиційних вкладень. Цей етап ще називають постінвестиційним контролем.

1.2. Класифікація інвестицій в системі обліку і звітності

З метою планування, обліку та відображення у звітності інвестиції класифікуються за різними ознаками, які подані на рисунку 1.3.

Рис. 1.3. Класифікація інвестицій

1. *За змістом* інвестиції поділяються на капітальні, що вкладаються підприємствами у власну матеріальну базу для придбання основних засобів, інших необоротних активів капітального характеру, та фінансові – вкладення

у інші суб'єкти підприємницької діяльності через придбання часток у їх капіталі, акцій, облігацій, інших фінансових інструментів.

Капітальні інвестиції – це витрати на виконання будівельно-монтажних робіт, придбання будівель або їх частин, обладнання, інструменту, інвентарю, інші капітальні роботи і витрати на проектно-пошукові роботи, геологорозвідувальні і бурові роботи, а також витрати на відведення земельних ділянок і переселення у зв'язку з будівництвом, на підготовку кадрів для підприємств, що будуються та ін.

Фінансові інвестиції – це активи, які утримуються підприємством з метою збільшення прибутку (відсотків, дивідендів тощо), зростання вартості капіталу або інших вигод для інвестора. Під фінансовими інвестиціями розуміють вкладення коштів у різні фінансові активи, серед яких найбільш значну частку посідають вкладення у цінні папери. Фінансова інвестиція передбачає внесення коштів до статутного капіталу інших суб'єктів, придбання корпоративних прав, цінних паперів, деривативів та інших фінансових інструментів. Фінансові інвестиції є зовнішніми вкладеннями в інші суб'єкти господарської діяльності з метою одержання прибутку у формі дивідендів, відсотків та ін.

2. *За місцем* вкладення розрізняють внутрішні та зовнішні інвестиції.

До *внутрішнього інвестування* належить придбання (створення, будівництво) об'єктів основних засобів та інших необоротних активів з метою розширення виробничих і невиробничих можливостей підприємства. Також внутрішнім інвестуванням є періодичне і безперервне вкладання коштів підприємства в господарський оборот, тобто звичайна і, зокрема, операційна діяльність будь-якого підприємства починається з інвестування такого процесу. Причому інвестування в цьому значенні відбувається постійно і безперервно, оскільки для отримання економічної вигоди (прибутку) потрібно зробити необхідні вкладення.

Зовнішніми вважаються інвестиції у інші суб'єкти підприємництва через придбання цінних паперів, інших фінансових інструментів з метою

одержання дивідендів, відсотків чи іншої вигоди.

3. *За об'єктами вкладень* розрізняють реальні та фінансові інвестиції.

Під реальними інвестиціями розуміють вкладення коштів у реальні активи: як матеріальні, так і нематеріальні (інвестиції). Під фінансовими інвестиціями розуміють вкладення коштів у різні фінансові інструменти, серед яких найбільш значну частку посідають вкладення у цінні папери.

4. *За характером участі в інвестуванні* розрізняють прямі і портфельні (непрямі) інвестиції.

Під прямими інвестиціями розуміється безпосереднє вкладення коштів інвестором в об'єкти інвестування. Непрямими інвестиціями є інвестування, опосередковане іншими особами (інвестиційними або фінансовими посередниками). Згідно з ст. 14 Податкового кодексу України *прямі інвестиції* – це господарські операції, що передбачають внесення коштів або майна в обмін на корпоративні права, емітовані юридичною особою при їх розміщенні. До прямих інвестицій відносять такі інвестиції, що формують більше 10-25% капіталу підприємства та дають право на участь в управлінні підприємством.

Пряме інвестування здійснюють інвестори, які мають достатньо інформації про об'єкт інвестування і знають механізм його здійснення. Прямі інвестиції, як правило, здійснюються у формі внесків до статутного капіталу чи придбання акцій конкретних суб'єктів господарювання.

Портфельні (непрямі) інвестиції – це господарські операції, що передбачають купівлю цінних паперів, деривативів та інших фінансових активів за грошові кошти на фондовому або біржовому товарному ринку. Основною рисою портфельних інвестицій є те, що інвестор не має права на участь в управлінні підприємств, у які вкладені його кошти. Такі інвестиції передбачають лише одержання інвестором дивідендів за придбані акції підприємства або інші цінні папери.

Непряме портфельне інвестування здійснюють через інвестиційних або фінансових посередників. Не усі інвестори мають достатню кваліфікацію для ефективного вибору об'єктів інвестування та подальшого управління ними. У цьому випадку вони купують цінні папери, що випускаються інвестиційними або іншими фінансовими посередниками (наприклад, інвестиційні сертифікати інвестиційних фондів або інвестиційних компаній), а останні розміщують зібрані таким чином інвестиційні кошти на власний розсуд у найбільш ефективні об'єкти інвестування, беруть участь в управлінні ними, а отримані доходи розподіляють серед своїх клієнтів.

Портфельна інвестиція передбачає придбання цінних паперів, деривативів та інших фінансових активів за кошти на біржовому ринку (за винятком операцій з купівлі акцій як безпосередньо підприємством-інвестором, так і пов'язаними з ним особами, в обсягах, що перевищують 50% загальної суми акцій, емітованих іншою юридичною особою, які належать до прямих інвестицій).

5. *За періодом інвестування* розрізняють короткострокові та довгострокові інвестиції.

Даний поділ інвестицій базується на правилах щодо поділу активів на довгострокові та поточні відповідно за П(С)БО 2 «Баланс». *Короткострокові інвестиції* – це інвестиції, на період до одного року, або такі, що можуть бути вільно реалізовані. До них належать інвестиції у короткострокові депозитні вклади, державні та корпоративні облігації із строком погашення до 1 року та інші фінансові інструменти. *Довгострокові інвестиції* – це інвестиції на період більше одного року, зокрема, це вкладення в основне виробництво, інноваційну діяльність, цінні папери строком погашення більше 1 року, або такі, що не можуть бути вільно реалізовані на ринку.

6. *За формами власності інвесторів* розрізняють інвестиції приватні (акціонерні), державні, іноземні та спільні.

Приватні інвестиції здійснюють фізичні особи, а також юридичні особи з приватним капіталом, державні – державні та місцеві органи влади, державні підприємства з бюджетних фондів, іноземні – фізичні та юридичні особи іноземних держав, спільні – суб'єкти, що відносяться до різних форм власності; вітчизняні та зарубіжні.

7. За регіональною ознакою розрізняють внутрішньодержавні та закордонні інвестиції.

Під внутрішньодержавними інвестиціями розуміють вкладення коштів у об'єкти інвестування, розміщені в межах даної країни. Під інвестиціями за кордоном (іноземні інвестиції) розуміють вкладення коштів у об'єкти інвестування, розміщені за межами України.

8. За ступенем ризику інвестиції поділяються на безризикові та ризикові. Наприклад, в ряді країн вкладення в короткострокові державні облігації вважаються абсолютно безпечними, а прибуток від них визначає безризикову ставку, яка використовується при оцінці вкладів. Рівень ризику або рівень невизначеності, що пов'язані з інвестиціями, залежать від таких факторів як час, об'єкт вкладення та багато інших.

Критеріями оцінки рівня ризику можуть бути:

- імовірність втрати всієї суми розрахованого прибутку. Ризик є допустимим;
- імовірність втрати не тільки прибутку, але й валового доходу від реалізації проекту. Ризик є критичним;
- імовірність втрати всіх активів і банкрутство інвестора, що трактується як катастрофічний ризик.

Крім таких видів інвестицій, виділяють ще й інноваційні та інтелектуальні інвестиції. На наш погляд, сферою інноваційних та інтелектуальних вкладень можуть бути тільки конкретні об'єкти, реальні активи, тобто ці способи інвестування стосуються реальних інвестицій.

В економічній термінології використовується таке поняття як *реінвестиції*. Цей термін походить від лат. re... – префікс, що означає

поновлення або повторення дії, та слова «інвестиції». В Україні правове регулювання реінвестицій здійснюється на основі норм Закону України «Про інвестиційну діяльність» та Податкового кодексу. Так, під реінвестиціями розуміють господарські операції, що передбачають здійснення капітальних або фінансових інвестицій за рахунок прибутку, отриманого від інвестиційних операцій.

Наведена класифікація інвестицій відображає найбільш суттєві їх ознаки, за якими має формуватися інформація в обліку і звітності. При необхідності вона може бути поглиблена залежно від підприємницької або дослідницької мети, інформаційних потреб конкретних користувачів облікових та звітних даних.

Власникам, керівництву підприємства завжди важливо знати, який вид інвестицій принесе більшу вигоду. З огляду на це потрібно аналізувати різні економічні чинники, що впливають на інвестиційний клімат на підприємстві, в регіоні, країні в цілому.

1.3. Інвестиційна діяльність, її об'єкти та суб'єкти

Інвестиційна діяльність є невід'ємною складовою виробничо-господарської діяльності підприємства, яка орієнтована на розвиток одночасно суб'єкта інвестиційної діяльності та оновлення і вдосконалення його виробничих засобів праці, збільшення корпоративних прав, фінансових ресурсів (об'єктів інвестицій).

Відповідно до Закону України «Про інвестиційну діяльність» *інвестиційна діяльність* визначена як сукупність практичних дій громадян, юридичних осіб та держави щодо реалізації інвестицій.

Інвестиційна діяльність є невід'ємною складовою всієї господарської діяльності підприємства, як це подано на рисунку 1.3.

Рис.1.3. Види діяльності підприємства

Звичайна діяльність – це будь-яка діяльність підприємства, а також операції, які забезпечують або виникають внаслідок здійснення такої діяльності. До звичайної його діяльності слід віднести придбання матеріалів та сировини, інших запасів, виконання послуг, виробництво продукції, розрахунки з постачальниками і клієнтами, розрахунки за довгостроковими і короткостроковими зобов’язаннями, з працівниками і бюджетом, списання знецінених запасів, переоцінку короткотермінових інвестицій, курсові різниці тощо.

Надзвичайна подія виникає внаслідок подій або операцій, які відрізняються від звичайної і є епізодичними. Надзвичайна подія виникає внаслідок стихійних лих, техногенних катастроф тощо.

Звичайна діяльність підприємства поділяється на операційну та іншу.

До операційної діяльності підприємства відносяться усі види основної та іншої діяльності, крім фінансової та інвестиційної.

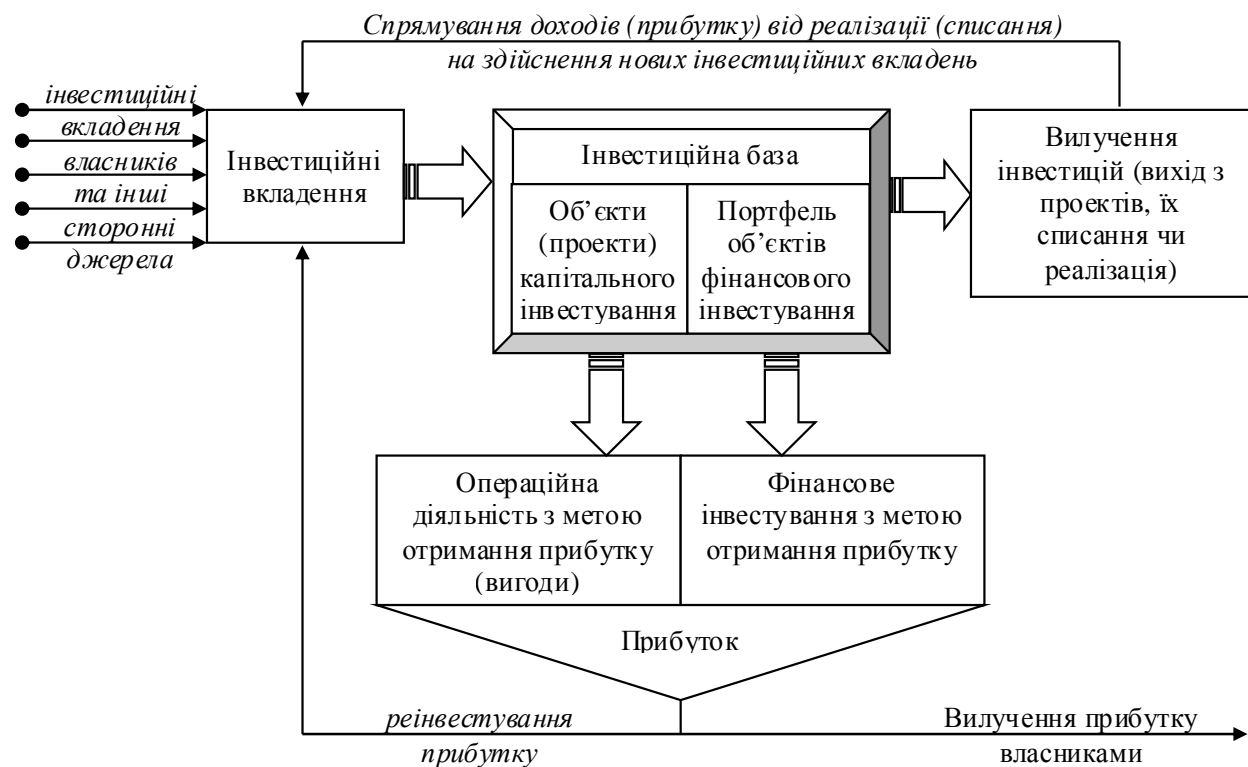
Основна діяльність – це та, яка пов’язана з виробництвом або реалізацією товарів, робіт і послуг, визначена статутом при створенні підприємства і яка забезпечує основну частку його доходу.

Витрати, які виникають в результаті основної діяльності, поділяють за функціями, а саме: на виробничу, адміністративну, на збут та інші.

Виробнича функція супроводжується витратами на виготовлення продукції, та її продажем, а також витратами адміністративного характеру, іншими операційними витратами.

Фінансова діяльність – це діяльність підприємства, яка призводить до змін розміру і складу власного та позикового капіталу.

Інвестиційна діяльність – це діяльність підприємства, яка пов'язана з придбанням тих необоротних активів та фінансових інвестицій, які не є складовою частиною еквівалентів грошових коштів. Таке визначення дається у П(С)БО 4 «Звіт про рух грошових коштів». Отже інвестиційний процес включає такі фази (рис. 1.4):

Рис. 1.4. Схема інвестиційної діяльності підприємства

– інвестиційні вкладення власних та залучених ресурсів з метою придбання інвестиційних проектів, що входять до інвестиційної бази (портфеля об'єктів реального та фінансового інвестування). Недоліком використання інвестиційного портфеля в процесі операційної та фінансової діяльності є отримання прибутку, що за рішенням власників може бути вилучений з підприємства (на дивіденди, відсотки) або повторно

реінвестований в господарську діяльність;

– вилучення окремих об'єктів (вихід з окремих проектів та програм) – списання, продаж, безкоштовна передача об'єктів, які також можуть приносити додаткову вигоду у формі прибутку, що направляється на фінансування нових інвестиційних проектів.

На жаль, сьогодні немає чіткого поділу на рахунках обліку та й у звітності фінансової та інвестиційної діяльності. Для обліку інвестиційної діяльності призначенні рахунки інших доходів, на яких ведеться облік доходів від реалізації фінансових інвестицій, та інших витрат, обліковуються неопераційні курсові різниці, безоплатно передані активи тощо. Крім того, у звітності інвестиційна діяльність не виділена окремим рядками (в формі № 2 «Звіт про фінансові результати»), а включається до складу інших доходів та інших витрат.

Відповідно до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 4 «Звіт про рух грошових коштів» під інвестиційною діяльністю розуміють «придбання та реалізацію тих необоротних активів, а також тих фінансових інвестицій, які не є складовою частиною еквівалентів грошових коштів», тобто визначення результату від інвестиційної діяльності передбачає порівняння доходів від інвестиційної діяльності: «придбання необоротних активів та фінансових інвестицій, які не є складовою частиною еквівалентів грошових коштів» з витратами від інвестиційної діяльності: «реалізацією необоротних активів та фінансових інвестицій, які не є складовою частиною еквівалентів грошових коштів».

Зміни, які відбулись з 2008 року у Плані рахунків та П(С)БО 3 «Звіт про фінансові результати» спричинили інше розуміння змісту поняття «інші витрати». Такі витрати згідно чинних нормативів є, в основному, складовими інвестиційної діяльності, однак щодо реалізації необоротних активів, то ці операції вилучені зі сфери інвестиційної діяльності та відносяться до операційної діяльності, що суперечить будові Звіту про рух грошових коштів.

Так, якщо до 2008 р. процес реалізації необоротних активів був сферою інвестиційної діяльності, то відповідно до національних стандартів, а саме П(С)БО № 27 «Необоротні активи, утримувані для продажу та припинена діяльність» тепер реалізація необоротних активів входить в склад операційної діяльності. Таким чином відповідно до діючого плану рахунків інвестиційна нерухомість може обліковуватися на рахунках необоротних активів, а потім реалізовуватись як звичайний товар.

Законом України «Про інвестиційну діяльність» визначено *основні права суб'єктів інвестиційної діяльності*. Зокрема, всі суб'єкти інвестиційної діяльності незалежно від форм власності та господарювання мають рівні права щодо здійснення інвестиційної діяльності. У тому числі шляхом організації конкурсів і торгів. За рішенням інвестора право володіння, користування та розпорядження інвестиціями, а також результатами їх здійснення можуть бути передані іншим громадянам та юридичним особам.

Суб'єктами (інвесторами та учасниками) інвестиційної діяльності можуть бути громадяни і юридичні особи України та іноземних держав, а також держави. Інвестори – суб'єкти інвестиційної діяльності, які приймають рішення про вкладення власних, позичкових і залучених майнових та інтелектуальних цінностей в об'єкти інвестування. Інвестори можуть виступати в ролі будь-якого учасника інвестиційної діяльності. Учасниками інвестиційної діяльності можуть бути громадяни та юридичні особи України, інших держав, які забезпечують реалізацію інвестицій, як виконавці замовлень, або на підставі доручення інвестора.

Інвестиційна діяльність здійснюється у формі:

- інвестування, яке здійснюється громадянами, недержавними підприємствами, господарськими асоціаціями, а також громадським та релігійними організаціями;
- державного інвестування, яке здійснюється органами влади та управління України, а також державними підприємствами та установами;

- іноземного інвестування, яке здійснюється іноземними державними, юридичними та фізичними особами;

- спільного інвестування, яке здійснюється громадянами та юридичними особами України та інших держав.

Об'єктами інвестиційної діяльності можуть бути будь-яке майно, в тому числі основні засоби й оборотні активи в усіх галузях та сферах економіки, цінні папери, цільові грошові вклади, науково-технічна продукція, інтелектуальні цінності, інші об'єкти власності, а також майнові права.

Забороняється інвестування в об'єкти, створення та використання яких не відповідає вимогам санітарно-гігієнічних, радіаційних, екологічних, архітектурних та інших норм, встановлених законодавством України, а також порушує права та інтереси громадян, юридичних осіб і держави, що охороняються законом.

Інвестор самостійно визначає цілі, напрями, види й обсяги інвестицій, залучає для їх реалізації на договірній основі будь-яких учасників інвестиційної діяльності, у тому числі шляхом організації конкурсів і торгів.

Для інвестування можуть бути залучені фінансові кошти у вигляді кредитів, випуску в установленому законодавством порядку цінних паперів і позик.

Інвестор має право володіти, користуватися і розпоряджатися об'єктами та результатами інвестицій, включаючи реінвестиції та торговельні операції на території України, відповідно до законодавчих актів України.

З моменту залучення інвестицій та їх впровадження проходить певний етап – інвестиційний цикл. Крім того, з моменту вкладення капіталу до моменту отримання вигод проходить певний проміжок часу, який називають *інвестиційний лаг*. Треба відзначити, що інвестиції в діюче підприємство, особливо за рахунок власних джерел (капіталізації прибутку), на практиці важко обмежити окремими циклами з чітким виділенням моменту вкладення

капіталу, одержання ефекту, тривалості інвестиційного лага. Самоінвестування підприємства можна розглядати як безперервний процес, що зумовлює нагромадження капіталу за рахунок власних ресурсів (рис.1.5).

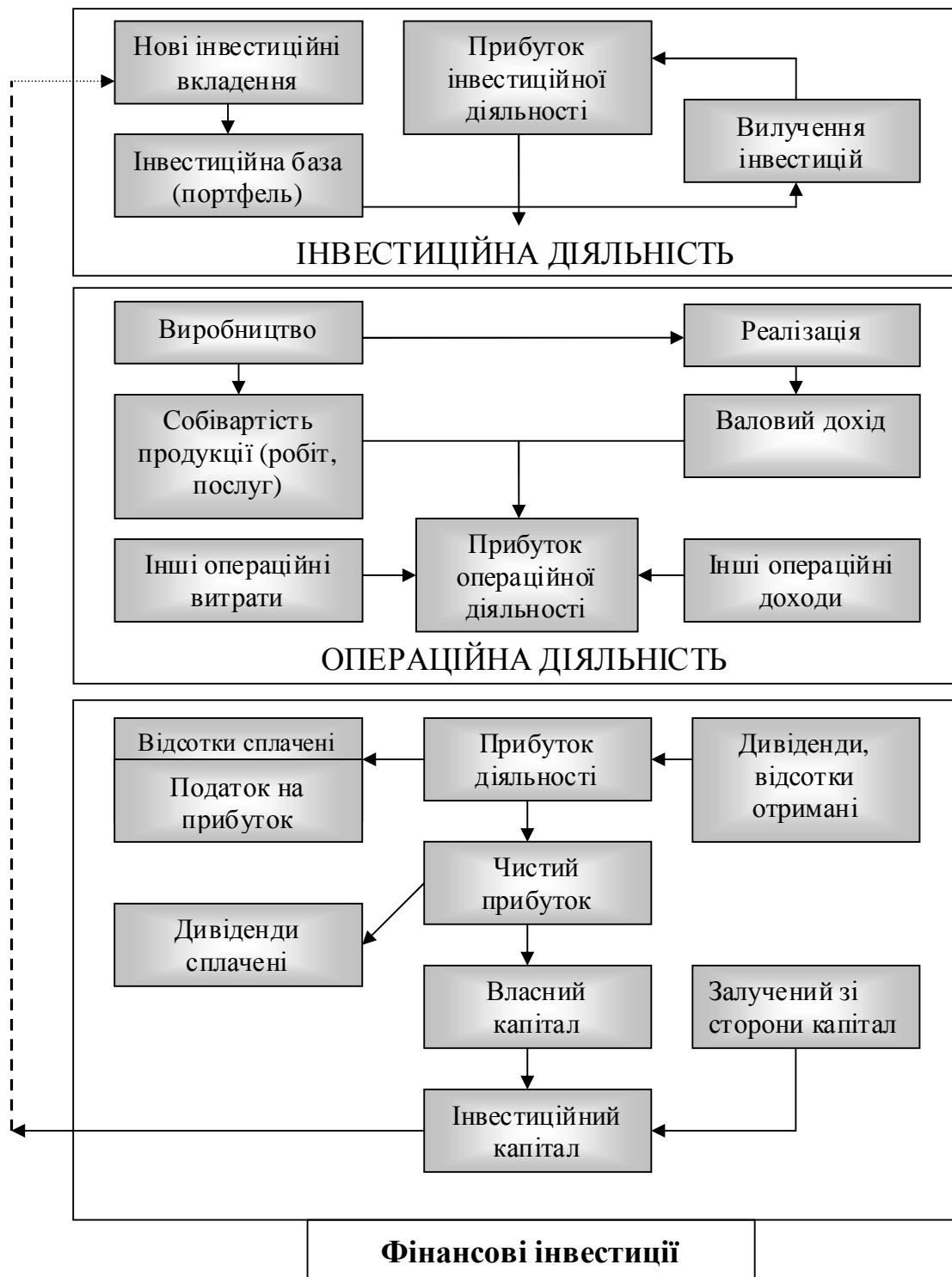

Рис. 1.5. Ринкова модель інвестиційних процесів на підприємстві

1.4. Інвестиційний ринок та його елементи

Інвестиційний ринок (ринок інвестицій та ринок інвестиційних товарів) – це сукупність економічних відносин, які складаються між подавцями та споживачами інвестиційних товарів і послуг, а також об'єктів інвестування в усіх його формах.

В широкому розумінні поняття інвестиційний ринок означає сукупність усіх інвестиційних ресурсів, активів, фінансових інструментів, які використовуються в процесі інвестиційної діяльності.

Інвестиційний ринок буває двох видів, до нього входять такі елементи:

1. *Ринок об'єктів реального інвестування* (матеріальна база підприємства, ринок капітальних інвестицій);
2. *Ринок інструментів фінансового інвестування* (фінансові інвестиції, фондовий ринок).

Ринок інвестицій (обмін інвестиціями) характеризується пропозицією інвестицій (капіталу) з боку інвесторів, що виступають у даному випадку як продавці, і попитом на інвестиції з боку потенційних учасників інвестиційної діяльності, які виступають у ролі покупців інвестицій (капіталу).

Функціонування інвестиційного ринку здійснюється через інфраструктуру, що формує інвестиційне та обслуговуюче середовище, яке дозволяє інвестору працювати з мінімальним ризиком. *Інфраструктуру ринку інвестицій* можна умовно поділити на регулюючу, функціональну та інформаційну складові.

Зокрема, *регулююча* складова інфраструктури здійснює впорядкування інвестиційних відносин шляхом установлення правил, стандартів та критеріїв поведінки на ринку. Регуляторну політику на ринку інвестицій визначають Кабінет Міністрів України, Нацбанк України, Міністерство економіки, Міністерство фінансів, Фонд державного майна, Антимонопольний комітет, Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку (ДКЦПФР) та інші.

Функціональна складова інфраструктури інвестиційного ринку – це фінансово-кредитні інститути та сервісні організації, які здійснюють спеціалізовану діяльність (Інвестиційні фонди, біржі, комерційні банки, страхові компанії, кредитні спілки, фондові біржі і т.д.).

Інформаційна складова інфраструктури інвестиційного ринку включає в себе ділові видання, Інтернет, сайти рейтингових систем інвестиційної привабливості підприємств тощо.

В пріоритетах державної економічної політики у всі часи був розвиток інвестиційної діяльності через вдосконалення структури інвестиційного ринку України, а саме розвитку фондового ринку та створення окремого сектору інвестиційного ринку – ринок Пенсійного інвестування.

Основними завданнями у сфері розвитку фондового ринку є:

- ✓ проведення сприятливої політики оподаткування на фондовому ринку України;
- ✓ створення умов для підвищення рівня капіталізації та ліквідності фондового ринку;
- ✓ розширення співробітництва з міжнародними організаціями економічного співробітництва і розвитку, комісією з цінних паперів та іншими установами з питань запровадження міжнародних стандартів розкриття інформації;
- ✓ спрощення процедури проведення розрахунків за угодами з цінними паперами за участю нерезидентів;
- ✓ удосконалення системи обліку, розрахунків та звітності учасників фондового ринку;
- ✓ забезпечення прозорості діяльності інститутів спільного інвестування;
- ✓ здійснення заходів щодо концентрації торгівлі на організованих ринках, діяльність яких відповідає міжнародним стандартам;

- ✓ підвищення ефективності діяльності ДКЦПФР, Національної депозитарної системи в напрямі забезпечення захисту прав власників цінних паперів та упорядкування розрахунків за операціями з цінними паперами;
- ✓ розроблення механізму страхування учасників ринку цінних паперів
- ✓ створення ефективної системи інвестування пенсійних коштів.

На даному етапі розвитку економіки України створена Програма розвитку інвестиційної та інноваційної діяльності в Україні на 2010-2015 рр. № 389 від 02.02.2011 р. Відтак, пріоритетами розвитку економіки на інноваційній основі є провадження освітньої, наукової та науково-технічної діяльності, здійснення заходів з концентрації інвестиційних ресурсів на реалізації інвестиційних та інноваційних проектів.

1.5. Захист інвестицій від ризику та інвестиційна стратегія

Інвестиційний ризик – це ймовірність виникнення непередбачуваних фінансових втрат в ситуації невизначеності умов інвестиційної діяльності.

Причини виникнення інвестиційного ризику:

- 1) інвестиції вимагають значних вкладень грошових коштів;
- 2) інвестиційний процес, який складається з окремих проектів, є довготривалим. Отже, віддача у вигляді матеріальних благ (прибутку) приходиться через певний проміжок часу, який називається інвестиційним лагом, а все це збільшує ймовірність виникнення інвестиційного ризику;
- 3) у багатьох випадках інвестор не має можливості здійснювати контроль і оперативно впливати на хід інвестування (це стосується поточних фінансових інвестицій).

Інвестиційний ризик класифікують за декількома ознаками.

За формами інвестування:

1. *Ризик реального інвестування* (наприклад, невдало вибране місце під об'єкт, некваліфікований підрядник);

2. *Ризик фінансового інвестування* (наприклад, непродуманий вибір фінансових інструментів, невдалий інвестиційний портфель).

За джерелами виникнення:

1. *Систематичний (ринковий)* – той, що пов'язаний із зміною економічної, політичної ситуації, на які інвестор не може впливати;
2. *Несистематичний (специфічний)* – стосується конкретного об'єкта інвестування, діяльності конкретного інвестора, викликані некваліфікованим керівництвом, нераціональним розміщенням інвестиційних ресурсів.

За сферою виникнення інвестиційний ризик поділяють на: *економічний; політичний; соціальний; екологічний.*

Для оцінки інвестиційного ризику використовуються ряд показників, які пов'язані з порівнянням очікуваних доходів та їх втрат.

До таких показників відносять:

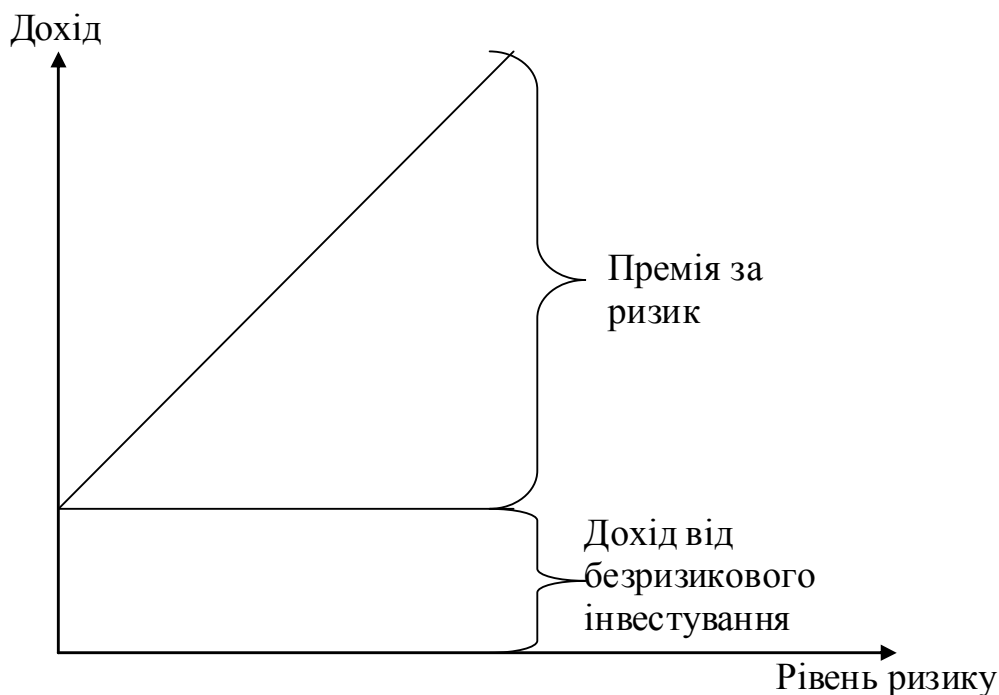
1. Середньоквадратичне відхилення;
2. Коефіцієнт варіації;
3. β -коефіцієнт;
4. Експертний розрахунок.

За об'єктами ризику інвестиції можна поділити на:

1. *Безризикові* – інвестиції з мінімальним рівнем ризику (інвестиції в короткострокові цінні папери, депозитні вкладення);
2. *Інвестиції з рівнем допустимого ризику* – коли втрачається чистий прибуток в процесі інвестування;
3. *Інвестиції з рівнем критичного ризику* – втрата валових доходів;
4. *Інвестиції з рівнем катастрофічного ризику* – втрата вкладених інвестицій.

Величина інвестиційного ризику враховується при плануванні винагороди за вкладені кошти. Зі зростанням ризику більшою має бути величина такої винагороди, яку кваліфікують як премію за понесені інвестором ризику.

Премія за ризик – це додатковий дохід, якого вимагає інвестор понад той рівень, який можуть принести безризикові інвестиції (рис.1.6).

Рис. 1.6. Формування премії за ризик інвестицій

З інвестиційним ризиком пов'язане поняття ліквідності.

Ліквідність – це потенційна здатність в короткий час і без суттєвих втрат перетворити інвестиційні активи в грошові кошти.

Ліквідність інвестицій може бути різною залежно від наявних у підприємства активів (короткострокові інвестиції більш ліквідні, ніж довгострокові).

Реалізація інвестиційних проектів і програм планується і втілюється у життя протягом значного періоду, кожен цикл займає тривалий час. Тому вона має здійснюватися з урахуванням певної перспективи. Формування напрямків цієї діяльності з урахуванням перспективи входить до процесу розробки інвестиційної стратегії.

Отже, *інвестиційна стратегія* – це процес формування системи довгострокових цілей інвестиційної діяльності та вибір найбільш ефективних шляхів їх досягнення на базі прогнозування умов здійснення цієї діяльності, кон'юнктури інвестиційного ринку як у цілому, так і на окремих його сегментах.

Інвестиційна стратегія передбачає особливий процес *стратегічного управління інвестиційною діяльністю*, який включає в себе:

- ❖ тактичне управління інвестиційною діяльністю шляхом формування інвестиційного портфеля підприємства;
- ❖ оперативне управління інвестиційною діяльністю через поточне керування окремими інвестиційними проектами та програмами.

Інвестиційний портфель – це визначена сукупність об'єктів фінансового і реального інвестування, яка формується відповідно до попередньо розробленої інвестиційної стратегії, залежно від інвестиційних цілей. Головною метою інвестиційного портфеля є забезпечення реалізації інвестиційної стратегії компанії шляхом підбору найбільш ефективних та безпечних об'єктів інвестування.

1.6. Принципи і завдання обліку інвестиційно-інноваційної діяльності

Принципи бухгалтерського обліку єдині для всіх видів діяльності. Регламентуються вони Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», який передбачає організацію обліково-інформаційної роботи на підприємстві з урахуванням таких принципів:

- обачність;
- повне висвітлення;
- автономність;
- послідовність;
- безперервність;
- нарахування та відповідність доходів і витрат;
- превалювання сутності над формою;
- історична (фактична) собівартість;
- єдиний грошовий вимірник;
- періодичність.

Більшість зазначених принципів безпосередньо стосуються й інвестиційно-інноваційної сфери. Проте деякі з них мають надзвичайно важливе значення. Інші – в меншій мірі впливають на інвестиційні процеси. Наприклад, дуже важливим при визнанні для відображення в обліку об'єктів інвестиційного майна є принцип превалювання сутності над формою, оскільки окремі об'єкти довгострокового використання можуть відображатися в обліку як необоротні активи (якщо вони використовуються за призначенням). У той же час вони можуть рахуватися як звичайний товар (ті, що призначені для продажу).

Важливим в інвестиційній сфері є чітка періодизація інвестиційних проектів, оскільки реалізація більшості проектів є довготривалим процесом. Не менш важливим для інвестиційної діяльності є принцип обачності, тому що для здійснення інвестицій вилучаються з обороту чи залучаються зі сторони значні суми фінансових ресурсів, процес є довготривалим з великим ступенем ризику.

Водночас у сфері інвестування принцип історичної собівартості є менш реалізованим. Це пов'язано з довготривалістю інвестиційного циклу, необхідністю проведення на дату балансу переоцінки. Тому оцінка багатьох інвестиційних активів приводиться за справедливою вартістю, собівартістю з урахуванням зменшення корисності, амортизованою собівартістю, методом участі в капіталі.

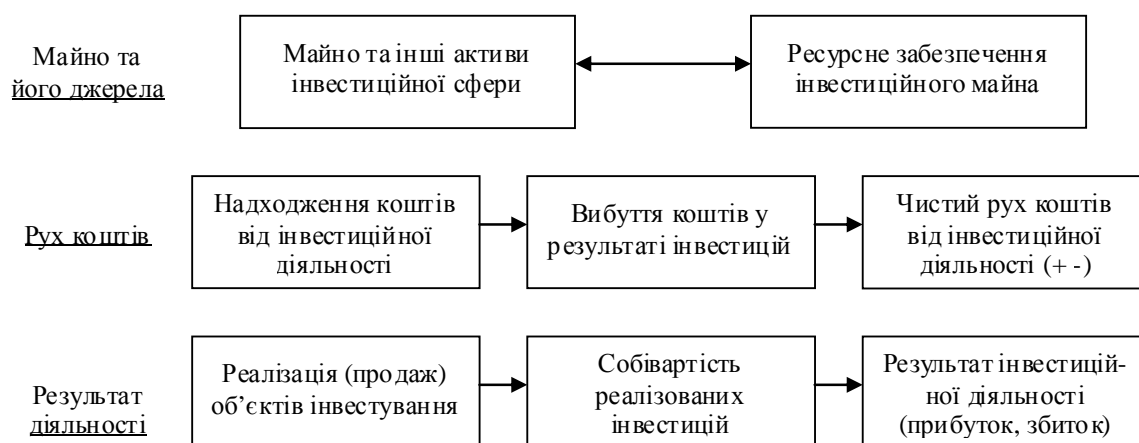
До основних завдань обліку інвестиційної діяльності можна віднести необхідність чіткого розмежування в обліку і звітності:

1. Майна інвестиційної сфери, до якого відноситься більшість необоротних активів та фінансових інвестицій (обліковуються на рахунках 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 18, 35).

2. Джерел фінансового забезпечення інвестиційного майна, до яких відноситься власний капітал, кредитні ресурси та залучені для інвестування кошти зі сторони (обліковуються на рахунках 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 50, 52, 53, 60).

3. Інвестиційних доходів, інвестиційних витрат та фінансових результатів від такої діяльності (рахунки 72, 74, 96, 97 та субрахунків 79.3);

4. Грошових потоків в інвестиційній сфері – грошових надходжень від реалізації інвестиційних проектів, об'єктів інвестиційного майна; вибуття грошових коштів на придбання необоротних активів та фінансових інвестицій (рис. 1.7).

Рис. 1.7. Основні напрями інформаційного забезпечення інвестиційної діяльності

1.7. Інвестиційний клімат: сучасний стан, проблеми та перспективи

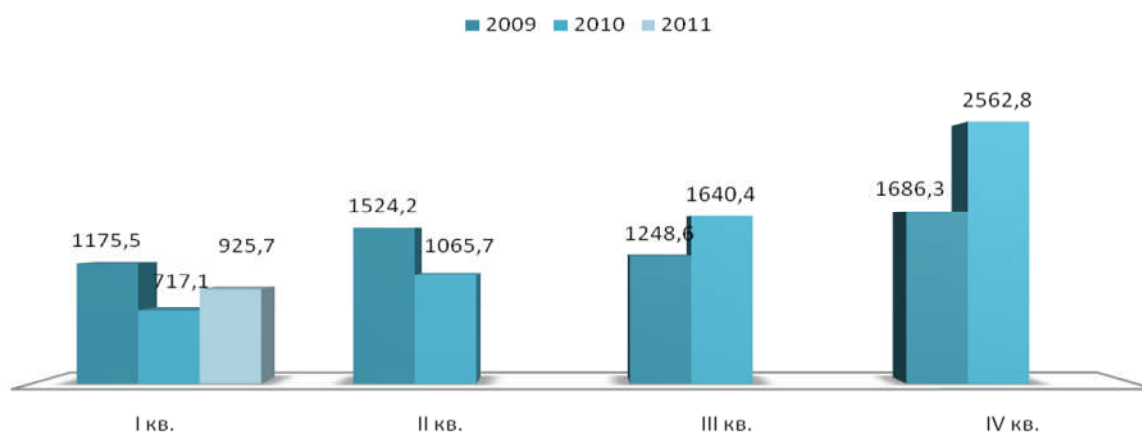
Результативність інвестування залежить від заходів щодо поліпшення інвестиційного клімату, аби зробити його сприятливим для вкладення коштів в економіку. До чинників, що забезпечують подолання або зниження ризиків для інвесторів в Україні, належать: рівень розвитку продуктивних сил та стан ринку інвестицій; правове поле держави; політична воля усіх гілок влади; стан фінансово-кредитної системи; інвестиційна активність населення; статус іноземного інвестора.

Міжнародні спостереження свідчать, що Україна потрапила до групи країн світу, в яких поступово відбувалось відновлення економічного

зростання. Потенційно наша країна, володіючи значним внутрішнім ринком, розгалуженим промисловим і сільськогосподарським потенціалом, багатими та різноманітними природними ресурсами, а також вигідним геополітичним розташуванням, може стати одним із провідних споживачів інвестицій.

За даними Державної статистики України у 1 кварталі 2011 року в економіку України іноземними інвесторами вкладено 925,7 млн. дол. США прямих іноземних інвестицій, що становить 129 відсотків від обсягу надходжень за відповідний період 2010 року (на 208,6 млн.грн. більше, ніж у 1 кварталі 2010 року).

Станом на 01.04.2011р. до десятки основних країн-інвесторів, на які припадає майже 83% загального обсягу прямих інвестицій, входять: Кіпр (23,4%), Німеччина (15,7%), Нідерланди (10,4%), Російська Федерація (7,4%), Австрія (6,2%), Франція (5,3%), Велика Британія (5,1%), а також Швеція, Віргінські Острови, Сполучені Штати Америки.

Рис. 1.8. Щоквартальний обсяг залучених прямих іноземних інвестицій, млн. дол. США

Разом з тим, спостерігається непропорційний розподіл обсягів залучення інвестицій у регіони України. До восьми регіонів: Дніпропетровської, Харківської, Донецької, Київської, Львівської, Одеської, Запорізької, АР Крим та до м. Київ надходить найбільше всього інвестицій – 89,2 відсотка всіх залучених прямих іноземних інвестицій. Це саме ті регіони, які на сьогодні вже є економічно розвинутими та найбільш

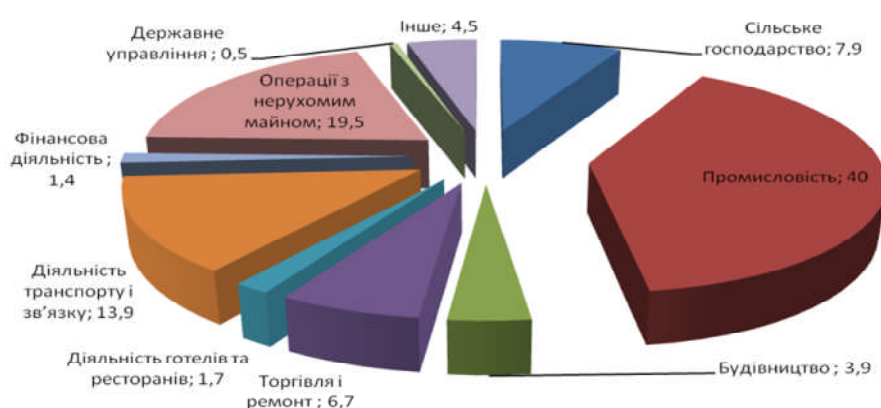

привабливими для іноземних інвесторів. Таке спрямування прямих іноземних інвестицій та інвестицій в основний капітал в регіональному розрізі не сприяє рівномірному соціально-економічному розвитку регіонів та посилює подальше збільшення розриву у їх розвитку.

Слід зазначити, що структура за формами залучення іноземного капіталу за період 2002-2011 роки значно змінилася. Так, у 2001-2004 рр. внески у вигляді рухомого і нерухомого майна займали від 28 до 36 відсотків, на сьогодні ж домінують вкладення грошових коштів.

Аналіз динаміки освоєних інвестицій в основний капітал у 2009-2011 роках також свідчить про деяке зниження їх темпів. Спад темпів та обсягів залучення інвестицій в основний капітал спричиняє можливість виникнення ризиків щодо незавершеного виконання та недофінансування інвестиційних проектів у перспективі, збільшення обсягів зносу основних засобів та зниження конкурентоспроможності продукції.

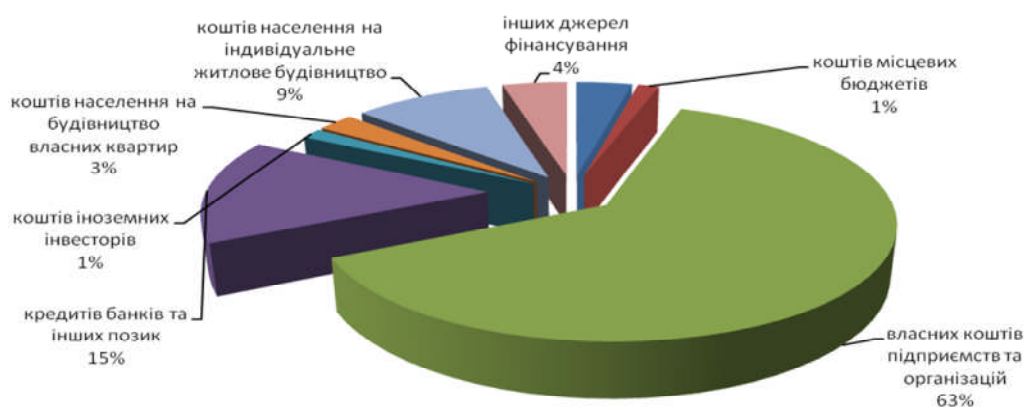
Провідними сферами за обсягами залучення інвестицій в основний капітал станом на 1.04.2011 р. залишаються: промисловість – 12,34 млрд. грн., операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям – 6,02 млрд. грн., діяльність транспорту і зв'язку – 4,29 млрд. грн.

Рис. 1.9. Розподіл інвестицій в основний капітал за сферами економічної діяльності (у % до загального обсягу)

Капіталовкладення у державне управління збільшилися на 104 відсотки порівняно з відповідним періодом попереднього року і становили 0,5 відсотка від їхнього загального обсягу. Також збільшилися обсяги капіталовкладень в сільське господарство, мисливство та лісове господарство – на 73,5 відсотка (7,9 відсотка від їхнього загального обсягу); в надання комунальних та індивідуальних послуг, діяльність у сфері культури та спорту – на 94,1 відсотки (3,2 відсотка); у діяльність готелів та ресторанів – на 82,5 відсотка (1,7 відсотка); у фінансову діяльність – на 51,6 відсотка (1,4 відсотка); в охорону здоров'я та надання соціальної допомоги – на 47,1 відсотка (0,8 відсотка); в освіту на 47,9 відсотка (0,5 відсотка); у будівництво – на 20,7 відсотка (3,9 відсотка); у торгівлю, ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку – на 4,3 відсотка (6,7 відсотка); у діяльність транспорту та зв'язку – на 16 відсотків (13,9 відсотка).

Головним джерелом фінансування інвестицій в основний капітал, як і раніше, залишаються власні кошти підприємств і організацій. Частка залучених і запозичених коштів, у тому числі кредитів банків та інших позик, коштів іноземних інвесторів у загальних обсягах капіталовкладень становила 16,0 %.

Рис. 1.10. Розподіл інвестицій в основний капітал за джерелами фінансування, %

Така структура джерел фінансування інвестицій в основний капітал, зокрема домінування в ній внесків за рахунок власних коштів підприємств, ставить в залежність розвиток підприємств та їх інвестиційну активність від

їх прибутковості.

За результатами щорічного рейтингового дослідження Міжнародної фінансової корпорації, група Світового банку “Ведення бізнесу - 2011” Україна покращила своє місце на 2 позиції з 147 на 145 місце, за рахунок збільшення рейтингу за категоріями: “реєстрація підприємств” та “отримання дозволів на будівництво”, водночас відбулося зменшення рейтингів за категоріями: “реєстрація власності”, “доступ до кредитів”, “захист прав інвесторів” та “ліквідація підприємств”.

Для суттєвого покращення місця України у зазначеному рейтингу актуальним на сьогодні є питання удосконалення правової та організаційної бази для підвищення дієздатності механізмів забезпечення сприятливого інвестиційного клімату й формування основи збереження та підвищення конкурентоспроможності вітчизняної економіки.

В цілому статистичні дані та міжнародна інвестиційна позиція України свідчать, що Україна залишається привабливою для інвестицій, водночас вона не знаходиться осторонь світових процесів, є достатньо інтегрованою у світове господарство.

Історична довідка

Термін «інвестиції» походить від латинського слова «invest», що означає «вкладати». Тобто інвестиція – це спосіб вкладення капіталу, який повинен забезпечити збереження або зростання вартості капіталу та (або) принести позитивну величину доходу.

Історія інвестицій, як фінансових внесків з метою збільшення коштів в майбутньому, далеко не нова. Одним з яскравих представників у сфері розробки теорії фінансового інвестування, безсумнівно, є шотландець Джон Ло (1671-1729). Він відстоював ідею проведення економічної політики Сполученого Королівства через державні банки, заснував у 1716 р. Громадський банк в Парижі і почав розміщувати кошти у промисловості й

торгівлі під помірний відсоток, що не тільки стало на користь Англії, а й пожвавило економіку Франції.

У царській Росії одним з найвигідніших способів інвестування було зведення так званих «прибуткових будинків». Квартури в них здавалися в оренду городянам: чиновникам, інтелігенції, ремісникам – і тим самим приносили своїм власникам неабиякі доходи.

Інший шотландець Адам Сміт в 1776 р. представив світу свій знаменитий п'ятитомник «Дослідження про природу і причини багатства народів», в якому детально виклав концепцію інвестиційного банку. Так класики економічної науки А. Сміт та Д. Рикардо змінили уявлення про роль держави у суспільній господарській системі, показали, що капіталізація, тобто нагромадження, відбувається за рахунок надлишку доходів, які не були спожиті.

На основі класичних поглядів щодо відтворювального розвитку суспільства за рахунок заощадження та накопичення капіталу французький економіст Ж. Б. Сей запропонував теорію трьох факторів виробництва: людина, капітал та земля. Основна думка Сея щодо теорії ринку базується на тому, що зайве виробництво створює передумови до виникнення криз. Саме в таких умовах зменшення попиту і перевиробництво повинні збільшити пропозицію на інвестиції, що в свою чергу повинно урівноважити економіку.

Продовжуючи вчення французьких соціалістів Рикардо та Мальтуса, англійський економіст Дж. С. Міль визнав перехідний характер необмеженої конкуренції і приватної власності. Закони політичної економії Міль ділить на два розряди: закони виробництва, які не залежать від нашої волі, і принципи розподілу, що визначаються бажаннями і думками самих людей і змінюються залежно від особливостей соціального ладу, внаслідок чого правила розподілу не мають того характеру необхідності, який властивий законам першої категорії. Тобто, заощадження та інвестиції створюють ефективний попит, так само як і витрати на споживання.

К. Маркс визначив природу криз у капіталістичному суспільстві та довів не випадковість та закономірну періодичність криз у буржуазному суспільстві. Капіталіст (власник фабрики, корпорація) намагається збільшувати свої прибутки, а для цього збільшує норми виробітку та систематично зменшує витрати на оплату найманої праці, тобто заробітну плату працівників. Однак, оскільки, працівники є членами суспільства, яке споживає вироблену продукцію, відповідно зменшується попит та виникає криза перевиробництва, коли вироблену продукцію немає кому купувати.

К. Маркс також запропонував закон про зменшення ставки прибутку. Витрати виробництва (загальний капітал) складаються із робочої сили (змінний капітал) та товарів, що куплені на ринку (постійний капітал). Останній не виробляє додаткової вартості, але, згідно Маркса, забирає її. Тобто, чим капітало-інтенсивнішим є виробництво, тим меншим відсоток прибутку. Внаслідок цього, із прибутку фінансуються нові інвестиції, які збільшують продуктивність та відсоток додаткової вартості. З іншого боку, через постійну акумуляцію збільшується постійний капітал і зменшується відсоток прибутку. Це факт, а також конкуренція між підприємцями змушує капіталістів акумулювати в повному обсязі додаткову вартість з метою збільшення загального прибутку для компенсації зменшеного відсотку прибутку. Маркс виділяє наступні кризові фази, пов'язані з інвестиціями:

1. Прибуток збільшується внаслідок збільшення виробництва. В свою чергу збільшується зайнятість, а також інвестиції.
2. Через акумуляцію додаткової вартості та використання її для інвестицій зменшується попит працюючого робочого класу. Окрім цього, через купівлю нових засобів виробництва люди звільняються, що призводить до додаткового зменшення попиту.
3. Виникає загальна криза, зменшуються ціни на товари та робочу силу. Водночас, постійний капітал знецінюється. Відсоток прибутку збільшується й таким чином, збільшення виробництва (збільшення

найманих працівників) стає привабливою альтернативою. Це призводить до повернення до 1-ої фази.

Таким чином, постає проблема свідомого регулювання розподілу інвестицій між матеріальними факторами виробництва та працею, доцільності інвестування виробництва, що базується на використанні обмежених ресурсів.

В 20-х роках минулого століття у США сформувалася група фахівців неокласичного напрямку економічної думки – прихильників ідеї стабілізації економіки через регулювання інвестиційного циклу за допомогою виваженої кредитно-грошової політики. Серед них І.Фішер зосередився на проблемі побудови інвестиційної моделі економіки, саморегулювання якої здійснюється за допомогою формули Фішера, за якою норми доходу повинні бути вищими за витрати і ставки відсотка.

Неокласичну теорію інвестицій розвинув А. Пігу – автор концепції «економіки добробуту». Він розглядав соціальний добробут (рівень національного доходу) як суму добробуту окремих індивідів (індивідуальних доходів) і зростання обсягів доходів від інвестиційної активності в суспільстві. На думку А. Пігу, держава може регулювати інтенсивність інвестиційних процесів.

Інституціональний підхід до аналізу інвестиційних процесів започаткував у своїй теорії ефективної конкуренції Й. Шумпетер. Особливість його підходу полягала в тому, що, аналізуючи причини динамічних змін, він концентрував увагу на інституціональних складових суспільного розвитку, а саме на інноваційній діяльності як на функції виробництва.

Вагомого значення проблемі державного регулювання інвестиційних процесів і формування інвестиційного середовища за умов кризового розвитку надавав Дж. М. Кейнс. Він виступив з низкою праць щодо питань циклічного розвитку. Головною з них є «Загальна теорія зайнятості, процента і грошей», у якій сформульовано основні принципи тієї системи поглядів, що

згодом отримала назву «кейнсіанство». Модель акселерації інвестиційних процесів припускає, що інвестиції зростають тоді, коли прискорюються темпи економічного зростання, тобто вони є похідними від економічного зростання, а не економічне зростання залежить від них, як вважав Кейнс.

Ретроспективний аналіз інвестиційних теорій все ж породжує дискусію, яка не має остаточного твердження. Питання, що все ж таки передує економічному зростанню: вкладення інвестицій призводить до зростання ВВП чи розвиток виробництва акумулює кошти для фінансування інвестицій, залишається й надалі.

Контрольні запитання

1. Охарактеризуйте сутність і завдання інвестиційної діяльності на підприємстві.
2. Як ви розумієте поняття «інвестиція», «інвестиційний процес», «інвестиційний цикл»?
3. Чим зумовлена наявність інвестиційного лагу?
4. Які чинники стимулюють підприємство до залучення інвестицій, а які перешкоджають цьому процесу?
5. Хто є суб'єктами інвестиційної діяльності?
6. Наведіть основні об'єкти інвестиційної діяльності та дайте їм характеристику.
7. Який зв'язок інвестиційної діяльності з іншими видами виробничо-господарської діяльності підприємства?
8. У чому полягає сутність формування інвестиційного клімату?
9. Наведіть класифікацію інвестицій за різними ознаками та дайте їм характеристику.
10. Вкажіть види інвестиційного ризику і до чого він призводить.
11. Що таке інвестиційна стратегія підприємства і в чому вона полягає?
12. Вкажіть основні напрями операційного та стратегічного управління.

Розділ 2

СУТНІСНА ХАРАКТЕРИСТИКА ІННОВАЦІЙ ТА ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВА

2.1. Сутність інновацій

Вплив інноваційного чинника на виробництво є безперечним. Сьогодні інновації стають ключовим фактором розвитку для більшості підприємств. Характерною є зростаюча кількість наукових праць, де досліджується інноваційна діяльність. У більшості з них описується інноваційний розвиток економіки України та суб'єктів господарювання на рівні менеджменту, механізм залучення та ефективного використання інновацій, а також управління інноваційними ризиками.

Термін «інновація» походить від: 1) від латинського *inovatis* (*in* – в, *novus* – новий) і в перекладі означає відновлення, новинка, зміна; 2) від англійського слова *innovation* (*in* – в, *novation* – нововведення), що в перекладі з англійського означає «введення новацій».

Під інновацією згідно з Економічною енциклопедією слід вважати новий підхід до конструювання, виробництва, збуту товарів, завдяки якому інноватор (автор інновацій) та його компанія здобувають певні переваги над конкурентами. Дане визначення є досить всеохоплюючим, оскільки акцентується на новій ідеї та позначено шлях від виникнення до реалізації (нові знання – виробництво – реалізація). Однак у трактуванні поняття не враховано ризиковість цих дій, не відзначено організаційно-управлінські, соціальні, інформаційні та інші напрями інновації.

В електронному словнику Вікіпедії інновація (від англ. *innovation* – нововведення) – нововведення в галузі техніки, технології, організації праці або управління, засноване на використанні досягнень науки і передового досвіду; кінцевий результат інноваційної діяльності.

Найбільш повно суть терміну «інновація» розкриває Закон України «Про інноваційну діяльність». Відповідно до п.1 ст.1 даного Закону,

інновація – це новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентноздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальну сферу.

Разом з тим, у Законі України «Про інвестиційну діяльність» під інноваціями розуміють не окремий процес на підприємстві, а лише одну із форм інвестування. Відповідно до цього Закону **інноваційна діяльність** – це одна з форм інвестиційної діяльності, що здійснюється з метою впровадження досягнень науково-технічного прогресу у виробництво і соціальну сферу.

У найбільш стислому визначенні, під інноваціями слід розуміти кінцевий результат діяльності, спрямованої на створення і використання нововведень, втілених у вигляді вдосконалених чи нових товарів (виробів чи послуг), технологій їх виробництва, методів управління на всіх стадіях виробництва і збуту, яка сприяє економічній ефективності підприємств, що їх використовують.

Таке визначення характеризує інновації у двох площинах: з економічної точки зору – як засіб підвищення ефективності використання наявних ресурсів; з соціальної – як зростання можливостей розвитку з метою досягнення максимізації поточних і перспективних доходів, створення умов стабілізації ринку в Україні.

Між інноваційною діяльністю та інноваційними процесами на підприємстві існує тісний зв'язок, а саме:

- будь-які інвестиційні вкладення повинні бути інноваційними, тобто їх результатом мають бути нововведення у формі придбання чи виготовлення нових видів техніки, технологій, їх модернізації та інші поліпшення, що приносять додаткову вигоду для підприємства;

- більшість інноваційних проектів та програм вимагають додаткових капітальних вкладень, їх вартість капіталізується і переноситься на новостворений продукт на протязі тривалого періоду;
- окремі види інноваційних розробок (наприклад, розробка нових видів, зразків продукції) не підлягають капіталізації, а відносяться до поточних витрат одразу, або через резервування коштів, або з віднесенням до витрат майбутніх періодів.

Серед інших категорій, що стосуються інновацій та регламентуються Законом України «Про інноваційну діяльність», слід виділити такі:

- інноваційний продукт – результат науково-дослідної і (або) дослідно-конструкторської розробки, що відповідає вимогам;
- інноваційна продукція – нові конкурентноздатні товари чи послуги, що відповідають вимогам;
- інноваційний проект – комплект документів, що визначає процедуру і комплекс усіх необхідних заходів (у тому числі інвестиційних) щодо створення і реалізації інноваційного продукту і (або) інноваційної продукції;
- інноваційне підприємство (інноваційний центр, технопарк, технополіс, інноваційний бізнес-інкубатор тощо) – підприємство (об'єднання підприємств), що розробляє, виробляє і реалізує інноваційні продукти і (або) продукцію чи послуги, обсяг яких у грошовому вимірі перевищує 70 відсотків його загального обсягу продукції або послуг;
- інноваційна інфраструктура – сукупність підприємств, організацій, установ, їх об'єднань, асоціацій будь-якої форми власності, що надають послуги із забезпечення інноваційної діяльності (фінансові, консалтингові, маркетингові, інформаційно-комунікативні, юридичні, освітні тощо).

Загалом же інновації треба розглядати з позицій економічного розвитку, враховувати складність даної економічної категорії, що поєднує в

собі за змістом і процес формування необхідного обсягу нових знань та технологій у взаємодії з економічними ресурсами підприємства, і процес їх використання у виробництві та збуті «нової» продукції. Адже моментом започаткування інновацій є формування нових підходів до організації виробничого процесу та збуту продукції через комбінацію економічних ресурсів. І тільки після відповідного їх нагромадження починається процес їх впровадження, що є вже іншою відносно самостійною формою діяльності. Таким чином, кінцевою стадією формування новизни в господарському процесі є інноваційна продукція, що є грошовим вираженням результатів розробки та впровадження інновацій.

2.2. Класифікація інновацій

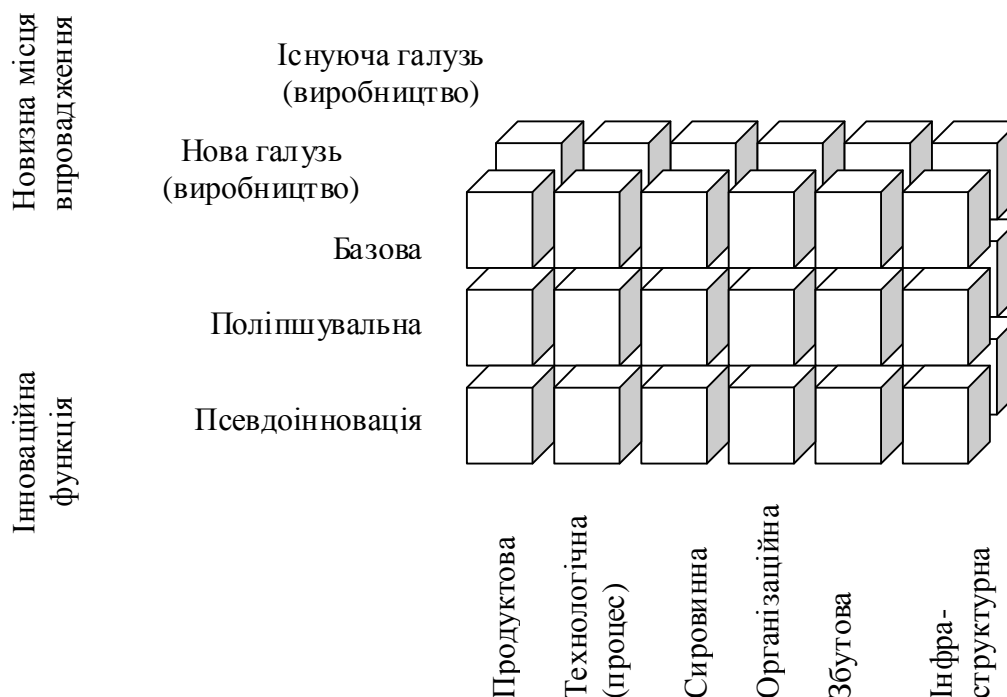
Для більш глибокого усвідомлення сутності інновації важливо застосовувати їх класифікацію за видами. На порядок впровадження діяльності інновацій суб'єктами підприємництва мають вплив багато особливостей та економічних, соціальних, адміністративних факторів. Кожне підприємство підходить до цього процесу індивідуально, виходячи зі своїх можливостей та конкретних позицій.

Дослідження видів інновацій та їх залежності щодо певних ознак проводилось багатьма вченими-економістами. Класифікації інновацій обумовлюються циклічністю економіки, циклічністю нововведень і фазами розвитку нових підприємств. Такий підхід зосереджує увагу на технологічних нововведеннях (створення нових поколінь та видів техніки) та їх радикальності, тобто основним критерієм є рівень їх новизни, тому цей підхід є істотно обмеженим.

Поряд з цим існують інші підходи, в основі яких лежать багатокритеріальні ознаки інновацій, а саме предмет і сфера застосування, місце у виробничому процесі, структура та зміст цільових змін, темпи та масштаби інновацій, результативність, ефективність.

Окремі автори наводять класифікацію інновацій відповідно до інноваційних цілей підприємства, поділяючи їх на продукт-інновація та процес-інновація. Для досягнення цілей збуту переважно використовують продукт-інновацію, а для підвищення продуктивності праці та зменшення витрат виробництва – процес-інновацію.

Оригінальним є підхід до класифікації інновацій з позиції узагальнення різних варіантів до класифікації типів інновацій, що пропонуються сьогодні (автор Ю. М. Бажал – рис.2.1). За цією схемою можна проводити характеристику інноваційного процесу як на макро-, так і на мікро- рівні. За нею можна виділити 36 різних комбінацій, які відображають поєднання типу, функції та новизни місця впровадження інновації.

Рис.2.1. Системна схема класифікації інновацій

Згідно з національними П(С)БО всі активи підприємства поділяються довгострокові та поточні. Головною ознакою такого поділу є термін утримання в один рік або операційний цикл, якщо він перевищує дванадцятимісячний термін. Таким чином, *довгостроковими* вважаються інновації, пов'язані з проведенням масштабного інноваційного проекту, який триває більше одного року. Це витрати на створення власних інновацій

наукового чи технічного характеру, які у майбутньому капіталізуються та використовуватимуться на підприємстві протягом довготривалого періоду (більше 1 року), і такі, що не призначені для продажу. *Поточні інновації* – це активи, які утримуються чи використовуються підприємством протягом одного операційного циклу або менше одного року, а після цього терміну можуть бути реалізовані або переведені до складу об'єктів необоротних активів: новостворені сировина і матеріали, інноваційні дизайнерські рішення. Ця класифікація є важливою для відображення інновацій на дату балансу як в обліку, так і в цілях аналізу та управління.

Є необхідність поділяти інновації *за відношенням до власності* на власні та залучені. Такий поділ має велике значення для означення авторських прав на даний актив. Так, до *власних інновацій* відносяться власні науково-дослідні та дослідно-конструкторські розробки (НДДКР), технічні та організаційні рішення, основною метою яких є впровадженням у виробництво інноваційної продукції. До власних також відноситься інтелектуальна власність працівників підприємства, яка підлягає вартісній оцінці та призводить до економічних вигод. *Залучені інновації* – це інноваційний промисловий зразок продукції, новітня технологія та обладнання, винахід, які залучаються до процесу виробництва зі сторони через фінансових посередників, інноваційних фондів, науково-дослідних установ тощо, а також інновації, залученні через державні інноваційні програми та проекти, розроблені за пріоритетними напрямками інноваційного розвитку України.

Як об'єкт обліку та аналізу важливою є класифікація інновацій *за їх складом*. *Винахід* – це принципово новий продукт, який не має аналогів на споживчому ринку. Винахід є результатом фундаментальних розробок та наукових досліджень. *Поліпшення* – це удосконалення технічних, технологічних характеристик випуску продукції або її властивостей, що впливають або на продуктивність праці, або на її якість чи підвищення її споживчих властивостей. Поліпшення як вид інновацій досягаються шляхом

впровадження новітніх технологій, покращення дизайну та якості, раціоналізації методів управління виробництвом та реалізацією продукції.

Залежно від характеру варто виділяти інновації капітального характеру, інновації операційного характеру, інтелектуальні інновації, маркетингові інновації, інновації соціального, екологічного та організаційно-управлінського характеру. Такий поділ дає можливість обрати відповідний варіант обліку інновацій.

Інновації капітального характеру обліковують як капітальні інвестиції у складі іншої звичайної (інвестиційної) діяльності, оскільки це фактично придбання нового обладнання.

Інновації операційного характеру, маркетингові інновації обліковують як поточні витрати операційної діяльності в частині витрат на розробку інновацій, маркетингові витрати на вивчення ринку інновацій, залучення постачальників нової інноваційної сировини, поліпшення дизайну, упаковки.

Інновації інтелектуального характеру та організаційно-управлінські інновації без належної оцінки не можна відобразити в обліку. Однак, такі інновації мають місце в процесі здійснення виробничо-господарської діяльності підприємства, особливо за сучасних умов, коли організаційно-управлінська структура підприємства змінюється відповідно до вимог власників і ринкової ситуації (потік кадрів, удосконалення персоналу та ін.), що є дуже важливо в умовах глобальної інтеграції та підвищення конкуренції на вітчизняних та міжнародних ринках.

Поділ інновацій за джерелом фінансування (власні кошти, залучені ресурси, бюджетне та кредитне фінансування) є базовим з погляду обліку та оцінки даних активів. Оскільки методи обліку інновацій значною мірою залежать від джерел фінансування такий поділ є необхідний.

Загалом конкретну класифікацію інновацій породжує конкретна мета дослідження, потреба в інформаційному забезпеченні окремих проектів та процесів.

2.3. Поняття інноваційної діяльності та етапи інноваційного процесу

Залучення інновацій суб'єктами підприємницької діяльності є складним процесом, який функціонує у взаємодії з інвестиційною, операційною та фінансовою діяльністю підприємства. Інновації проходять певні цикли: від ідеї до впровадження.

Як видно з рисунку 2.2, *інноваційний процес* включає паралельно-послідовні дії, направлені на впровадження інновацій у виробництво через здійснення науково-технічних нововведень у сфері виробничої, операційної, фінансової та інвестиційної діяльності, маркетингу. Інноваційний процес як сукупність етапів життєвого циклу інновацій об'єднує етапи від виникнення (створення) інновацій і до впровадження їх в господарські процеси.

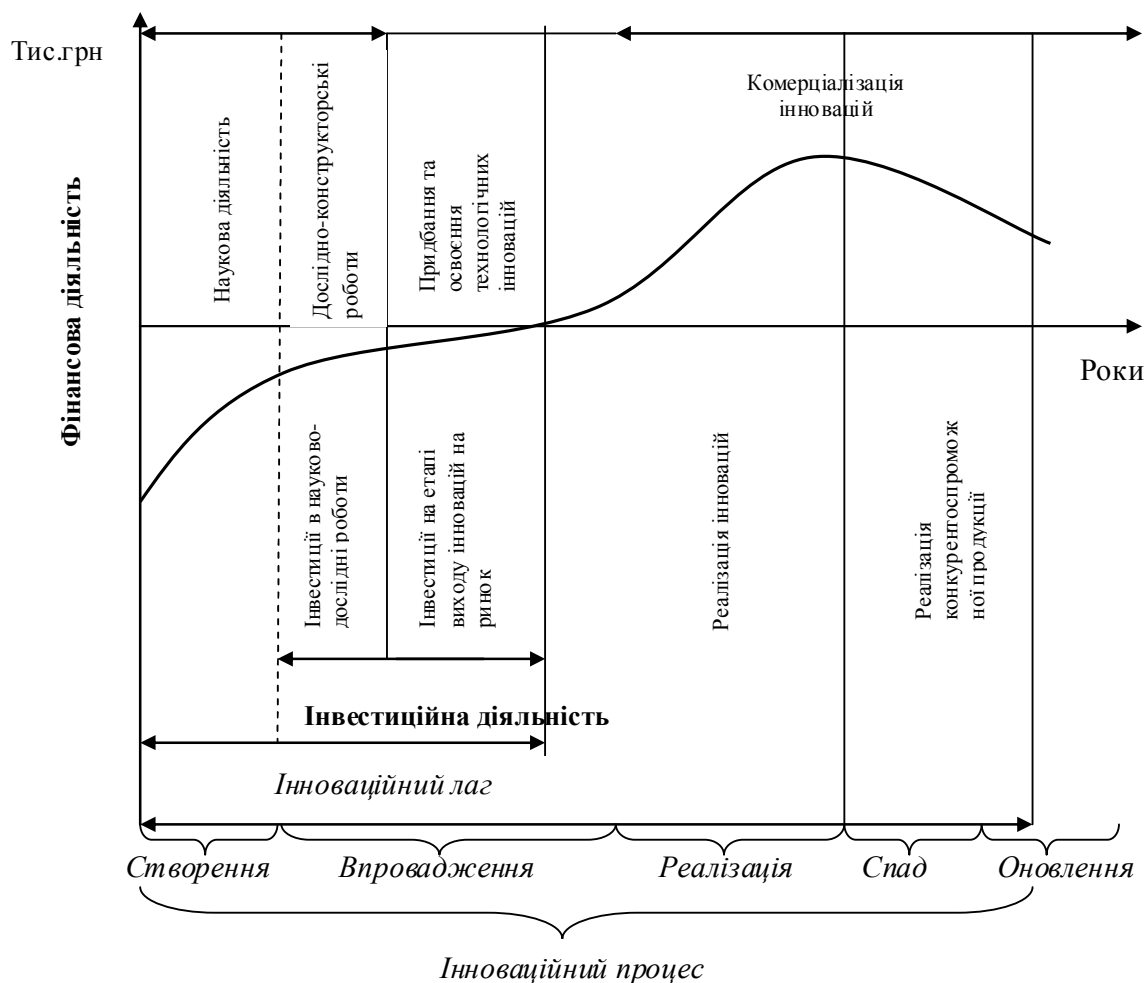

Рис. 2.2. Життєві цикли інновацій на підприємстві

Життєвий цикл інновацій за своїм характером відповідає типовому життєвому циклу товару і проходить через етапи розроблення, просування на ринок, зростання, зрілості і аж до занепаду. Хвилеподібні коливання пов'язані із технічним розвитком виробництва, науково-технічними відкриттями та співвідношенням витрат, пов'язаних з розробкою та впровадженням новацій. Таким чином відслідковується інтерес підприємців до нових технологій та нововведень.

Впровадження інновацій є динамічним процесом, який функціонує цілісно в системі виробничо-господарської діяльності. Для початку даного процесу необхідні певні фінансові джерела, які можуть бути власними або ж залучені, що направляються на створення або впровадження інновацій. Всі витрати, які пов'язані з процесом вибору ефективного вкладання коштів та придбання нових продуктивних технологій і техніки, їх налагодженням та монтажем, створенням науково-технічної продукції, інтелектуальних цінностей, інших об'єктів власності, є процесом інвестування. Процес створення та впровадження новацій характеризується певним проміжком часу, який необхідний для підготовки випуску інноваційної продукції та її реалізації на ринках. Період між появою інновації та її впровадженням називається *інноваційним лагом*.

Інновації та діяльність, пов'язана з ними, є багатоетапною та не має чітких меж щодо її виокремлення, оскільки на початкових етапах взаємодіє з фінансовою (на етапі залучення позикового капіталу в процес здійснення інновацій) та інвестиційною діяльністю (етап вилучення та реалізації інвестицій), по мірі впровадження – з іншою операційною (в процесі прикладних досліджень та технічних розробках) та операційною діяльністю (в процесі виготовлення інноваційної продукції). Крім того, інколи ці етапи скорочуються, змінюється їх послідовність, об'єкти та джерела фінансування, тоді змінюється структура інноваційного процесу.

Під час операційної діяльності залучаються нові ресурси, виготовляється конкурентоспроможна продукція інноваційного характеру,

удосконалюється процес управління та збуту задля ефективної роботи суб'єкта інноваційного процесу. На кінцевому етапі інновації потребують оновлення у зв'язку із моральним та технічним зносом, і тоді необхідно повторити пошук нових ідей, щоб забезпечити підприємству зростання. Ці дії мають циклічний характер, який відображає процес відтворення. Недооцінювання цього моменту, може призвести до того, що підприємство буде витіснене з ринків збуту, що не дасть змоги досягнути основної мети – одержання необхідної величини прибутку.

Відповідно до Закону України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності» інноваційна діяльність підприємства відноситься до окремого виду діяльності. Таке трактування є нелогічним, оскільки в Законі України «Про інвестиційну діяльність», чітко визначено, що *інноваційна діяльність* є однією з форм інвестиційної діяльності і здійснюється з метою впровадження досягнень науково-технічного прогресу у виробництво і соціальну сферу. За сутністю це визначення не відрізняється значною мірою від визначення у Законі України «Про інноваційну діяльність».

Крім цього, згідно з загальноприйнятою класифікацією інноваційна діяльність не виділена в окремий вид. Вся господарська діяльність підприємства поділяється на операційну, фінансову, інвестиційну та надзвичайну. Тому всі інноваційні процеси, які спрямовані на використання та комерціалізацію науково-технічних результатів, або ж на створення нової конкурентноздатної продукції чи послуг, необхідно відображати в розрізі цих видів діяльності.

Відповідно до Закону України «Про інвестиційну діяльність», під такою діяльністю розуміють сукупність практичних дій громадян, юридичних осіб і держави щодо реалізації інвестицій. Однією з форм інвестиційної діяльності цим законом визначено інноваційну діяльність, яка здійснюється з метою впровадження досягнень науково-технічного прогресу у виробництво і соціальну сферу, що включає: випуск і розповсюдження принципово нових видів техніки і технології; прогресивні міжгалузеві

структурні зрушення; реалізацію довгострокових науково-технічних програм з великими строками окупності витрат; фінансування фундаментальних досліджень для здійснення якісних змін у стані продуктивних сил; розробку і впровадження нової, ресурсозберігаючої технології, призначеної для поліпшення соціального та екологічного становища. Такий підхід забезпечує розкриття змісту та сутності інноваційної діяльності, що складається з окремих процесів, проектів та програм (рис. 2.3).

Рис.2.3. Структура інноваційного процесу

Як видно з рисунку 2.3, інноваційний процес вимагає великого проміжку часу реалізації. Тому раціонально розподілити функції інновацій за призначенням серед суб'єктів (учасників) інноваційної діяльності: одні – безпосередньо проводять науково-технічні дослідження, дослідно-конструкторські розробки, а інші – на основі обґрунтованих наукових знань та досліджень впроваджують їх на виробництві, створюють експериментальні виробництва, проводять пусконаладжувальні роботи із запуску нової продукції. Таким чином, скорочується час і витрати на проведення інноваційних програм та проектів.

Вибір інновацій як об'єкта обліку в значній мірі залежить від джерела його фінансування, з одного боку, а також складу виконавців щодо виготовлення інноваційного продукту на підприємстві – з іншого. Від того, яким способом отримано і впроваджено у виробництво інновації, залежить не тільки методологія обліку, а й методика оцінки даного інноваційного проекту.

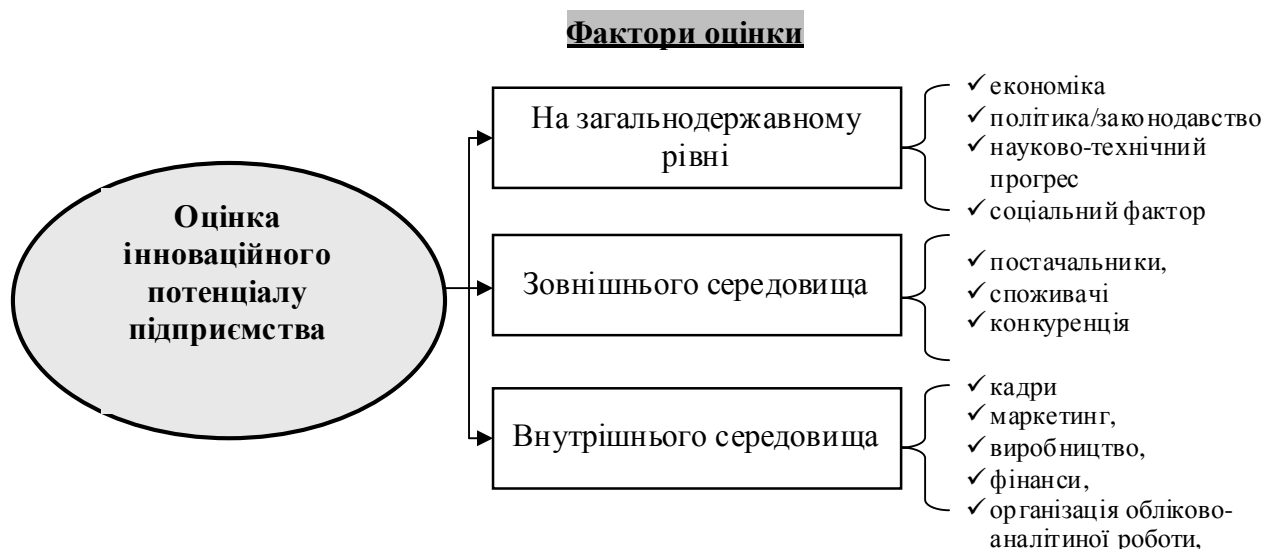
2.4. Оцінка інноваційного потенціалу підприємства та інформаційне забезпечення інноваційних проектів та програм

Закон України «Про пріоритетні напрямки інноваційної діяльності в Україні» визначає *інноваційний потенціал* як сукупність науково-технологічних, фінансово-економічних, виробничих, соціальних і культурно-освітніх можливостей країни (галузі, регіону, підприємства тощо), необхідних для забезпечення інноваційного розвитку економіки.

Інноваційний потенціал підприємства може розглядатись як система взаємопов'язаних чинників і ресурсів, які відповідають умові забезпечення постійної інноваційної діяльності підприємства у сфері пошуку, розробки й впровадження інноваційних проектів і програм. Така система повинна базуватись на спроможності підприємства щодо реалізації цілей інноваційної діяльності. Насамперед необхідно звернути увагу на матеріальну,

інтелектуальну, інформаційну та економічну бази промислового підприємства. Крім того, що оцінений інноваційний потенціал забезпечить проведення наукових досліджень, експериментальних розробок, і в кінцевому результаті – впровадження технічних, організаційних і соціально-економічних нововведень у виробництво та збут продукції, важливо на цій основі продовжувати пошук, використання і розвиток нових сфер і способів реалізації наявних і перспективних внутрішніх та ринкових можливостей.

На рисунку 2.4 відображено напрями оцінки інноваційного потенціалу, що дає змогу правильно оцінити можливість підприємства проводити інноваційні процеси на початковому етапі планування його інноваційно-інвестиційної діяльності. Наведені чинники можна вважати суб'єктивними факторами впливу на весь процес інноваційного розвитку підприємства. Важливішим є вивчення об'єктивних факторів, які впливають із оцінки витрат на виробництво інноваційної продукції, її якості, оцінки у розрізі можливих варіантів випуску продукції і обсягів її реалізації на ринку (номенклатура й асортимент), оцінки впливу зовнішньої цінової політики.

Рис.2.4. Напрями оцінки інноваційного потенціалу підприємства

Оцінка інноваційних проектів та програм має здійснюватись у таких напрямках:

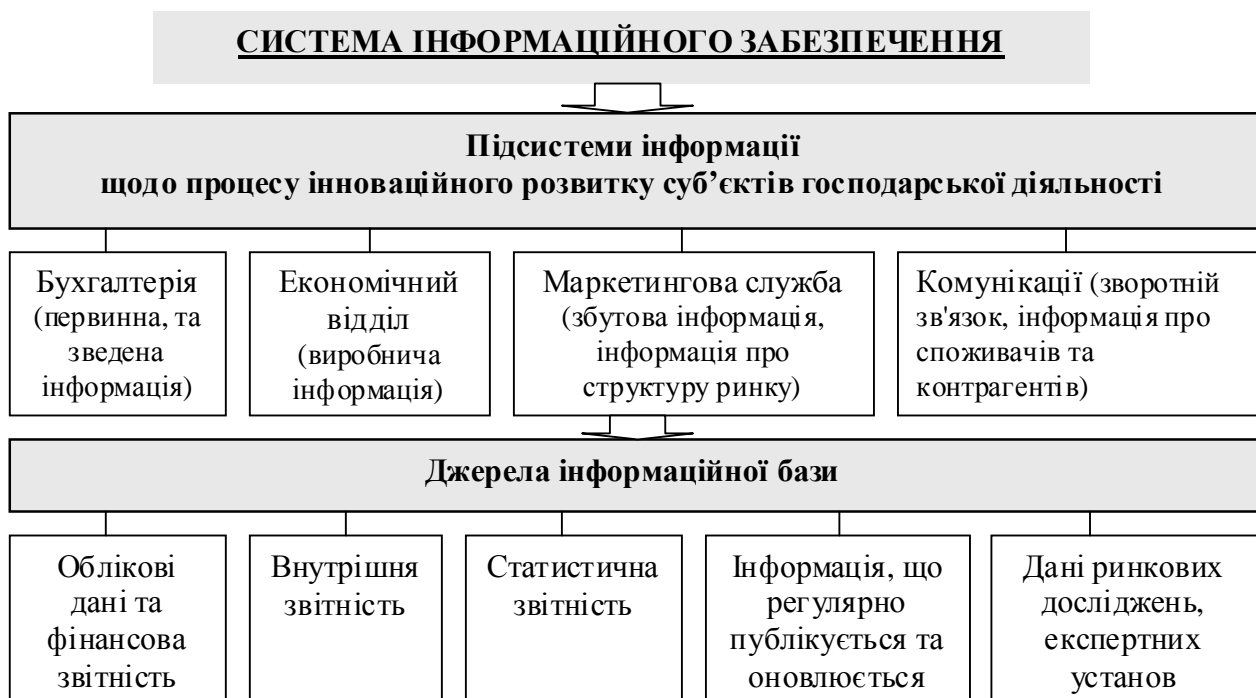
- 1) оцінка інновацій з метою їхнього відбору (передінвестиційна стадія);

2) бухгалтерська (облікова, вартісна) оцінка інновацій (в момент залучення інновацій і до кінця періоду їх експлуатації);

3) оцінка ефективності інновацій (паралельно з експлуатацією інновацій та на післяінвестиційній стадії).

Перший та останній напрямки не пов'язані з традиційними методами бухгалтерської оцінки, а в більшості стосуються планування, аналізу, прогнозування, стратегічного управління тощо. Хоча з огляду на сучасну тенденцією щодо розширення функцій бухгалтера та облікової інформації, – як готового продукту бухгалтерії, сфера обліку повинна забезпечити достатньо обґрунтовану економічну оцінку, що спирається на використання сучасних методів і критеріїв визначення ефективності інвестиційно-інноваційної діяльності. Забезпечення цією інформацією входить в сферу внутрішньогосподарського (управлінського) обліку.

Відсутність цілісної системи інформаційного забезпечення інноваційно-інвестиційної діяльності проявляється у недосконалому регулюванні інноваційних процесів, суперечливості та необґрунтованості управлінських рішень, недостатній ефективності взаємодії органів державної та регіональної влади, незбалансованості розподілу інвестицій тощо.

Рис. 2.5. Структура системи інформаційного забезпечення інновацій

Як видно з рисунку 2.5, система інформаційного забезпечення інноваційних процесів на підприємстві включає в себе ряд підсистем, кожна з яких вирішує специфічні завдання, має власні методи збору й обробки інформації, а також джерела інформації.

Історична довідка

Теоретичні основи інновацій мають глибоку історію. Ще в період зародження виробництва, вплив нововведень на господарські процеси відкривав більші перспективи щодо збуту продукції. В подальшому розвитку економіки появилось поняття науково-технічного прогресу, на якому базувались всі моделі економічного розвитку зарубіжної та вітчизняної економіки. Інновація є однією з складових наукоємності виробництва продукції. За своїм розвитком теорія інноваційної діяльності пройшла декілька етапів.

В результаті дослідження періодизації інновацій, можна виділити наступні основні історичні етапи:

Кінець XIX і перша половина XX століття – зародження економічної категорії «інновація» – теоретичне обґрунтування поняття «інновації» як економічної категорії.

Інноваційна теорія розвитку почалась з вивчення економічних циклів в період великих криз. Саме тоді український економіст і політик М. І. Туган-Барановський публікує працю «Промислові кризи в сучасній Англії, їхні причини і вплив на народне життя» (1894р.), де вперше показує циклічність криз, коли його сучасники вчені-економісти вивчали лише сутність криз, їх походження, не пов'язуючи їх з циклічністю. Циклічність криз М. І. Туган-Барановський пов'язував з перевиробництвом. Тому у більшості своїх досліджень він аналізує процес взаємодії попиту та пропозиції, які базуються на ієрархічному зростанні продуктивності за рахунок впровадження нових технологій. Так, якщо машина замінює робітника, тоді загальний попит на

предмети споживання скорочується, однак зростає попит на засоби виробництва, а саме на предмети праці та кваліфіковану робочу силу. Відповідно до його теорії, періодичність криз викликана періодичною зміною у сфері розширення та скорочення виробництва основного капіталу капіталістичного господарства. При розширеному виробництві, якщо при цьому вистачає промислових сил, можна розширити попит, так як при належному розподілі національного виробництва кожний знову перерозподілений товар являється покупною спроможністю, яка появилася в процесі споживання інших товарів.

Таким чином, саме М.І. Туган-Барановський ще у позаминулому столітті охарактеризував процес оновлення продукції, вплив нової технології на економічний цикл підприємств галузі і соціальну сферу. В ході своїх досліджень вчений робить висновок, що двигуном еволюції капіталістичної системи господарювання є інновації.

Вчення М. І. Туган-Барановського продовжив його учень – російський економіст М. Д. Кондратьєв, який на початку 20-х рр. минулого століття відкрив великі цикли кон'юнктури. Пізніше їх стали називати Кондратьєвськими довгими хвилями (К-хвилі). На підйомі К-хвиля характеризує розвиток галузі, що базується на впровадженні передових технологічних досягненнях. Однак, те, що здається великими прибутками, насправді ж являється відтоком капіталу, який більше не потрібен, оскільки немає розвитку галузі.

За ним настає криза, далі – стагнація, в період якої нові технології не можуть забезпечити необхідний рівень робочих місць, щоб економіка знову почала рости.

Однак ця теорія в радянський період піддавалась критиці. Основним аргументом було те, що тільки в СРСР економіка супроводжувалась К-хвилями. Тоді як у США та інших розвинутих країнах, деякі галузі продовжували розвиватись, майже не зазнаючи криз. Причиною цьому були

«нові технології», а також процес вироблення та впровадження нових знань у виробництво, який класифікується як підприємницький менеджмент.

На той час у 1911 р. виходить книга «Теорія економічного розвитку» відомого австро-американського економіста та політика Й. А. Шумпетера, який працював у Чернівецькому університеті і називав М. І. Туган-Барановського «найбільш видатним руським економістом».

В цій праці автор обґрунтував «інноваційну теорію підприємництва». Він запропонував концепцію інновацій, в основу якої заклав ідею нових комбінацій факторів виробництва, що мають дати позитивний ефект. Комбінація різних факторів діяльності формує структуру інноваційного процесу, а саме:

- 1) випуск нового продукту або відомого продукту нової якості;
- 2) впровадження нового, досі не відомого в конкретній галузі методу виробництва;
- 3) проникнення на новий ринок збуту;
- 4) отримання нових джерел сировини чи напівфабрикатів;
- 5) організаційна перебудова, зокрема створення монополії чи її ліквідація.

На думку Й. А. Шумпетера, головним чинником функціонування ринку є не статична конкуренція між виробниками існуючих продуктів, а реальна чи потенційна конкуренція нових продуктів або виробників, які застосовують нові технології.

Далі в його нових працях, а, зокрема, у книзі «Економічні цикли» (1939 р.) вперше використано поняття «інновація», яке стає науковою категорією.

У момент написання «Економічних циклів» Й. А. Шумпетер проживав у США, але ця країна тоді вже використовували іншу концепцію, названу потім в економічній думці «кейнсіанською революцією». Вона була застосована для подолання глибокої економічної кризи («Великої депресії» 30-х років) Франкліном Рузвельтом. Сама назва «кейнсіанська революція» виникла у зв'язку з виходом у 1936 р. дуже резонансної праці видатного

англійського економіста Дж. М. Кейнса «Загальна теорія зайнятості, відсотка і грошей». У той час, як Дж. М. Кейнс спрямовував свою увагу більше на короткострокові події, Й. А. Шумпетера цікавило довгостроковий розвиток капіталістичної економіки. На відміну від Дж. М. Кейнса, Й. А. Шумпетер ніколи не приділяв увагу проблемам державної політики, у той час, коли Дж. М. Кейнс підкреслював важливість монетарної і фіскальної політик для підтримки сукупного попиту: якщо уряд буде позичати гроші та інвестувати їх – як наслідок, збільшиться обсяг виробництва і зайнятість.

50-60 рр. XX ст. – характеризуються просуванням технологій. Цей період називають «інноваційним поштовхом». Хоча поняття «інновація» як економічна категорія вже існувало, але воно великого значення після Другої світової війни не мало, навіть при розробці теорії економічного зростання. Модель інноваційного процесу базувалася на фундаментальних дослідженнях та прикладних розробках, а потім вже цю новостворену інноваційну продукцію розповсюджували на ринку.

У 70-80 рр. XX ст. йде орієнтація виробництва на ринковий попит, на наукові розробки, «інноваційне тяжіння». Цей період пов'язаний з тим, що на Заході науково-технічний прогрес став невід'ємним засобом економічного розвитку. Інноваційні процеси є основною ланкою при передачі наукових знань у сферу задоволення споживчих потреб, а попит формує напрями розвитку науки.

Особливо активно займався вивченням інновацій і стартових можливостей підприємств німецький економіст Г. О. Менш. Основоположною працею стала його книга «Технологічний пат: інновації долають депресію» (1974 р.). Ця наукова робота базується по суті на теорії Й. А. Шумпетера. Як він сам висловився: «Я провів всю свою кар'єру в дослідженні, щоб закрити його (Й.А. Шумпетера) теоретичні прогалини».

Г. О. Менш виклав свої спостереження на теорію розвитку кон'юнктури та інновацій. Він виявив слабкості моделі Шумпетера, а саме: сутність не в дифузії, а, перш за все, у розвитку знання у формі базисних

інновацій. Небезпеці депресії, згідно з його баченням, можна протистояти тільки за допомогою базисних інновацій. Базисні інновації він відділяє від інновацій-удосконалення. Базисна інновація – це технологічне нововведення із його промисловою реалізацією. Базисні інновації створюють нові галузі в економіці, а також робочі місця і доходи, відповідно. Нове знання використовується у виробництві і при виході на ринок. У цьому випадку виникають процеси або продукти, більш досконалі, ніж їхні попередники, за якістю, надійністю, можливістю застосування або ефективністю виробництва чи використання матеріалів.

Що стосується України і колишніх країн СРСР, то тут мало місце формування попиту на наукові розробки з боку держави. Адміністративно-командна політика робила акцент на розвитку фундаментальних наук і регулювала процес впровадження науково-технічного прогресу у виробництво продукції конкретної галузі. Радянські вчені не враховували комерційної сторони інноваційної діяльності, яка є основним мотиватором розвитку економіки за ринкових умов.

З 90 рр. ХХст. і по наш час існує інтерактивна модель інноваційного процесу, «інноваційне лідерство». У середині 80-х рр. вчені-економісти С. Кляйн та Н. Розенберг розробили модель, де основою інноваційного процесу було виведення на ринок нового продукту, на базі існуючих науково-технічних знань та адресних цільових досліджень. У рамках інноваційного ланцюжка – ринок, винахід, проектування, виробництво, маркетинг, імпульсом до створення інновації можуть служити існуючі або потенційні потреби, які забезпечують винаходи, експерименти, проектування, зміни у виробництві та в маркетингу. Інноваційний процес складається з кількох блоків. І все ж, першим і найголовнішим блоком є актуальні і потенційні потреби ринку. Саме ринок є, на думку авторів, вирішальною ланкою інноваційного процесу.

Процес глобалізації економіки та використання стратегії інноваційного лідерства транснаціональними корпораціями призвели до виникнення

взаємозв'язку між виробництвом і науково-дослідними організаціями, які надають фундаментальні знання та прикладні наукові дослідження щодо випуску інновацій, дослідження нововведень щодо промислового дизайну, маркетингу тощо.

Інтеграція національної економіки у світову систему дала можливість відкрити для багатьох підприємств перспективи інноваційного розвитку. На цьому етапі національна політика щодо інноваційної стратегії вже не має суттєвого впливу, оскільки кожне підприємство самостійно організовує свою діяльність відповідно до своїх цілей. З іншого боку, сам ринок формує попит на інновації, тому суб'єкти господарської діяльності повинні забезпечувати його пропозицією.

Таким чином, інновація – це поняття не тільки сьогодення, а й економічна категорія, яка має глибоку історію економічної думки.

Контрольні запитання

1. В чому сутність та завдання інноваційної діяльності?
2. Охарактеризуйте поняття «нововведення», «інновація», «інноваційний процес», «інноваційна діяльність».
3. Назвіть суб'єкти та об'єкти інноваційної діяльності?
4. Що обумовлює потребу в інноваціях?
5. Які ви знаєте етапи інноваційного процесу?
6. Наведіть класифікацію інновацій за різними ознаками.
7. У чому полягає циклічність інновацій?
8. Що таке життєвий цикл інновацій? Охарактеризуйте його стадії.
9. На чому ґрунтується розробка нової продукції?
10. Визначте можливі варіанти впровадження інновацій у виробничо-господарську систему підприємства та оцініть ефект від такого впровадження.
11. Охарактеризуйте інноваційну інфраструктуру на підприємстві.

Розділ 3

ОЦІНКА ТА ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

3.1. Оцінка в інвестиційно-інноваційному процесі

Здійснення інвестиційної діяльності підприємством повинно базуватися на ефективних методах оцінки інвестицій. В бухгалтерському обліку інвестиційні проекти в момент їх придбання чи утримання можуть відображатися за різними оцінками.

Теорія і практика інвестиційних розрахунків має значну кількість різноманітних методів і прийомів оцінки майна та інвестиційних проектів. Методи і техніка такої оцінки постійно розширювалися і вдосконалювалися. У 50-ті роки застосовувалися прості методи, що базувалися на статичній інформації, взятій з балансу та інших форм бухгалтерської звітності. З 70-х років у світовій практиці відбувся відхід від оцінки за даними бухгалтерського обліку, почали використовуватися динамічні методи оцінки, побудовані на теорії дооцінки, дисконтування, що враховують фактор часу, вплив інфляції та інше.

Слід відзначити, що в Україні до останнього часу використовувалися прості традиційні бухгалтерські методи оцінки. Ці методи, що базуються в основному на залишковій бухгалтерській вартості чи собівартості, постійно зазнавали серйозної критики.

В умовах виходу України на міжнародні західні ринки, залучення іноземних інвестицій, без коригування облікової первісної чи залишкової вартості активів підприємств (особливо довгострокових) не обійтися. Разом з тим, серед вчених-економістів і надалі можна зустріти доводи, спрямовані на захист традиційних методів оцінки: в обліку активи можуть відображатися тільки за фактичними затратами (собівартістю), дооцінку слід здійснювати як виняток, постійна дооцінка активів порушує один з найважливіших

принципів бухгалтерського обліку – метод документування. Доведення минулої вартості до теперішньої, поточної – це метод прогнозних розрахунків, а не бухгалтерських.

За останнє десятиліття, коли оцінка підприємства (бізнесу), інвестиційних проектів до початку здійснення інвестицій і на кінцевій фазі, в умовах інфляції та конкуренції набула актуальності, визріла проблема у виборі відповідних методів встановлення найбільш реальної ціни, пошуку об'єктивних джерел інформації. Більшість зарубіжних методів і моделей оцінки, що розроблені для стабільних ринкових умов господарювання, для країн з перехідною економікою стали непридатними. Тому перед економічною наукою постало завдання вироблення адекватних методів оцінки, придатних до вітчизняних умов, або пристосування та адаптація зарубіжної аналогії.

Метою оцінки підприємства або його окремих активів є визначення на певну дату найбільш об'єктивної і реальної їх вартості в ринкових умовах. Метод оцінки є одним з найважливіших інструментів інвестиційної діяльності.

Використання оцінки з позиції суб'єкта в першу чергу необхідне:

1. У процесі підбору необхідних для реалізації інвестиційних проектів та інноваційних програм, при прогнозуванні ефективності окремих проектів. Для цього розраховуються показники доходності, окупності на основі дисконтованих грошових потоків, виражених у теперішній вартості.

2. При визначенні фінансових показників об'єктів інвестування. У цьому випадку, проводиться аналіз структури капіталу, що дозволяє здійснити оцінку інвестиційних ресурсів підприємства. При виборі майбутніх об'єктів інвестування здійснюється оцінка інвестиційної привабливості певної сукупності альтернативних проектів на підставі інформації про виробничо-комерційну (операційну) та фінансову діяльність, фінансовий стан і ринкову активність.

3. На центральній фазі інвестиційного циклу – стадії здійснення інвестицій, особливо реальних. З допомогою методів оцінки розраховується проектна та кошторисна вартість об'єктів, визначаються фактичні обсяги капітальних вкладень, первісна (інвентарна) вартість об'єктів, що вводяться в експлуатацію.

4. На стадії післяінвестиційного контролю. Оцінюється фактична ефективність інвестиційних проектів.

5. При лізинговій формі інвестування. Детальна оцінка проводиться як при передачі об'єктів у фінансову оренду, так і при остаточному їх викупі орендарем чи нарахуванні лізингових платежів.

6. При припиненні реалізації інвестиційного проекту. Вимагається вартісний вимір набутого за період інвестування майна (при виході окремих учасників чи розрахунку винагороди за інвестицію), а також оцінки незавершених інвестиційних проектів з метою їх ліквідації чи продажу.

Методологія оцінки інвестиційно-інноваційної діяльності формується на основі вітчизняного та зарубіжного досвіду використання конкретних методів оцінки інвестицій, однією з форм яких відповідно до Закону України «Про інвестиційну діяльність» є інновації. Існує три підходи щодо оцінки інвестицій:

1) оцінка вартості майна й інвестицій з точки зору фактичних бухгалтерських витрат. В основу цього підходу покладено принцип оцінки за історичною (фактичною) собівартістю, тобто витрат, понесених при придбанні, будівництві, монтажі об'єктів чи фінансових інструментів;

2) оцінка, здійснена шляхом прямого порівняння ринкових аналогів з відображенням в обліку дооцінки (уцінки), індексації і таким чином доведенням балансової вартості об'єкта оцінки до реальної ринкової ціни, справедливої вартості на момент придбання чи дату балансу;

3) оцінка вартості інвестиційних проектів з позиції майбутньої доходності об'єктів інвестування.

Останній підхід найменше базується на даних бухгалтерського обліку, фінансової звітності, іншої облікової інформації. До основних показників, які характеризують доходність з врахуванням фактора часу можна віднести чистий теперішній дохід, індекс доходності, період окупності, внутрішня норма доходності та ін. Ці показники розраховуються на основі планових, розрахункових і прогнозних даних на передінвестиційній стадії, при виборі проекту.

Отже, оцінку інвестицій можна здійснювати на основі найбільш точної облікової інформації, але при цьому не враховуються зміни вартості грошей у часі. З іншого боку, світовою теорією розроблена система оцінки інвестицій на базі узагальнення грошових потоків, що виникають у різний час, і порівняння їх у часі з використанням системи дисконтування. За допомогою цього методу майбутні грошові потоки доводяться до теперішньої вартості і таким чином є зіставними з теперішніми інвестиційними вкладеннями.

Узагальнюючи вітчизняну та міжнародну практику щодо методів оцінки активів, можна виділити три підходи: консервативний, порівняльний (ринковий) і динамічний (табл.3.1).

Таблиця 3.1. Методи оцінки активів згідно П(С)БО та МСФЗ

Вид оцінки	Метод оцінки	Інформаційна база	Націонал. П(С)БО	МСФЗ
1	2	3	4	5
1. Консервативні методи				
Первісна (фактична) або історична собівартість	собівартість необоротних активів у сумі грошових коштів або справедливої вартості інших активів, сплачених (переданих), витрачених для придбання (створення) активів	Облікові дані	+	+
Залишкова (балансова) вартість	різниця між первісною (переоціненою) вартістю активів і сумою їх зносу на дату балансу	Облікові дані	+	-
Ліквідаційна вартість	сума коштів або вартість інших активів, яку підприємство очікує отримати від реалізації (ліквідації) активів після закінчення строку їх корисного використання (експлуатації), за вирахуванням витрат, пов'язаних із продажем (ліквідацією)	Облікові дані	+	-

Закінчення табл. 3.1

1	2	3	4	5
2. Порівняльні (ринкові) методи				
Відновна вартість	вартість відтворення об'єктів у сучасних умовах розвитку продуктивних сил і науково-технічного прогресу.	Ринкові дані	+	+
Переоцінена вартість	вартість активів після їх переоцінки	Ринкові дані	+	-
Експертна вартість	вартість, визначена експертним методом відповідно до Порядку експертної оцінки	Ринкові дані	Лише для нематеріальних активів	-
Справедлива вартість	сума, за якою може бути здійснений обмін активу, або оплата зобов'язання в результаті операції між обізнаними, зацікавленими та незалежними сторонами	Ринкові дані	+	+
Чиста вартість реалізації	за ціною реалізації за мінусом витрат на реалізацію	Ринкові дані	Лише для запасів П(С)БО 9	+
Ринкова вартість	сума, яку підприємство сплатило б за актив у разі операції між обізнаними, зацікавленими та незалежними сторонами, виходячи з наявної інформації	Ринкові дані	+	+
Поточна	за ринковою величиною поточної вартості придбання активів	Ринкові дані	+	+
3. Динамічні методи				
Теперішня (дисконтована) вартість	дисконтована сума майбутніх грошових потоків, яка, як очікується, буде дорівнювати вартості активу у ринковому середовищі в майбутньому	Дисконтовані дані	Лише для зобов'язань П(С)БО 11	+

Враховуючи методи оцінки майна, що використовуються у світовій практиці, цей перелік можна доповнити наступними видами оцінки: дійсна (ідеальна) вартість, інвестиційна вартість, сума очікуваного відшкодування, вартість за нормативними затратами тощо.

Оцінка інновацій як об'єкта бухгалтерського обліку є невід'ємним елементом його методів. Бухгалтерському обліку підлягають матеріальні, трудові та фінансові ресурси, які використовуються в рамках виконання інноваційного проекту. Крім того, оцінка є основною критеріальною ознакою інновацій, яка визначає, чи визнавати їх об'єктом обліку чи ні.

Отже, усі види оцінки, що використовуються в зарубіжній та вітчизняній практиці, можна поділити умовно на дві групи: 1) оцінка з позиції понесених витрат і 2) оцінка з позиції очікуваних доходів.

До першої групи відносять оцінку за історичною собівартістю, нормативними затратами, первісною, залишковою вартістю. Ці методи базуються на даних бухгалтерського обліку, тому в момент оцінки вони є найбільш точними. Однак, дані методи не враховують фактору часу, кон'юнктури ринку, інфляції та інших чинників.

До другої групи слід віднести оцінку за поточною, чистою, справедливою вартістю, дисконтованою вартістю, експертною оцінкою. Ці методи оцінки базуються на ринкових принципах формування ціни, мало прив'язані до минулих затрат, зате можуть спиратися на майбутні доходи. Вказані методи є більш динамічними, еластичними, виражають не тільки внутрішню оцінку, але й вартість того чи іншого об'єкта у ринковому середовищі.

3.2. Методи оцінки капітальних інвестицій

Капітальні інвестиції в системі обліку і звітності оцінюються за різними методами, про які зазначалося раніше. Оцінка реальних, капітальних інвестицій може здійснюватись за 3-ма методами:

1) *затратним* – оцінка здійснюється за історичною собівартістю – використовується у бухгалтерському обліку;

2) *оцінка з позиції справедливої вартості* – проводиться шляхом переоцінки – використовується у бухгалтерському обліку;

3) *оцінка з позиції майбутніх доходів (майбутньої вартості)* – проводиться шляхом прогнозування майбутніх доходів, їх оцінки з врахуванням вартості грошей, а також шляхом дисконтування грошових потоків. Даний метод практично не використовується в системі

бухгалтерського обліку. Цей метод більш характерний на етапі планування, прогнозування об'єктів, при виборі інвестиційних проектів.

Затратний метод трактування та обліку інвестицій превалював до кінця 80-х років. За ним спрямування коштів на розвиток підприємства розцінювалося як капітальні вкладення, тобто затрати на будівництво, розширення, реконструкцію і придбання основних засобів. Згідно з Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» та прийнятими Положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку серед головних принципів бухгалтерського обліку та фінансової звітності є пріоритетність оцінки активів за історичною (фактичною) собівартістю, тобто витратами на їх виготовлення чи придбання.

Незважаючи на це, згаданими законодавчими і нормативними актами вводяться у вітчизняну практику обліку ряд нових ринкових методів визначення справедливої вартості, за якою може бути здійснений обмін активів, або оплата зобов'язань в результаті операцій між обізнаними, зацікавленими та незалежними сторонами. Зокрема, згідно з П(С)БО 19 визначення справедливої вартості може здійснюватися за такими методами:

1. Поточною собівартістю (оцінка за собівартістю), за якою активи відображаються в обліку за сумою грошових коштів або їх еквівалентів, яка була б заплачена у разі придбання даного активу на поточний момент. За такою оцінкою рекомендується вести облік матеріалів, основних засобів (крім землі, будівель і споруд).

2. Поточною ринковою вартістю (оцінка за справедливою вартістю) – за вартістю реалізації, тобто сумою грошових коштів або їх еквівалентів, яку можна було б отримати на поточний момент шляхом продажу активів в ході звичайної реалізації. Даний метод оцінки рекомендовано застосовувати для обліку землі, будівель, споруд, машин та устаткування (у разі відсутності даних про ринкову вартість останніх їх облік може вестися за поточною відновлювальною вартістю). Оцінку за поточною вартістю пропонується застосовувати також в обліку цінних паперів, нематеріальних активів. За

відсутності ринкової вартості цінні папери можна оцінювати експертним шляхом.

3. Теперішньою вартістю, розрахованою шляхом дисконтування вартістю майбутніх чистих грошових надходжень, що очікуються в результаті звичайної діяльності підприємства. За теперішньою вартістю пропонується здійснювати оцінку довгострокової дебіторської заборгованості, поточних і довгострокових зобов'язань, несприятливих контрактів тощо.

Оцінка за вхідною ціною, тобто за собівартістю придбання, не включає кон'юнктури ринку, інфляції, передбачає в результаті зміни цін на ринку додаткові доходи і податки з них.

Оцінка за вихідною ціною здійснюється шляхом дооцінки, тобто доведення собівартості придбаного товару до ринкової ціни.

Аналогічно може формуватися ціна довгострокових необоротних активів, що підлягають амортизації. Дооцінка доводить їх облікову ціну до відповідних аналогів на ринку, нарахування амортизації із збільшеної вартості зменшує прибуток підприємства, впливає на його оподаткування.

У практичній діяльності об'єктивність оцінки капітальних інвестицій слід розглядати на:

1. Момент придбання інвестицій (спорудження об'єктів, придбання обладнання, машин, транспортних засобів, інструментів, об'єктів інтелектуальної власності). Оцінка, зазвичай, проводиться за фактичною собівартістю придбання з врахуванням додаткових робіт, послуг, пов'язаних придбанням, доставкою, монтажем об'єктів. Згідно з П(С)БО 7 «Основні засоби» та П(С)БО 8 «Нематеріальні активи» оцінка капітальних інвестицій, яка після введення об'єктів трансформується у їх первісну вартість включає:

- витрати, сплачені постачальникам активів та підрядникам за виконані будівельно-монтажні роботи;
- реєстраційні збори, державне та ввізне мито;
- суми непрямих податків (ПДВ, акцизний збір), якщо вони не відшкодовуються підприємству;

- витрати на доставку обладнання та страхування ризиків в дорозі;
- витрати на установку, монтаж, налагодження основних засобів;
- витрати на одержання ліцензій, допусків, інші фінансові витрати, що пов'язані з введенням в експлуатацію об'єктів основних засобів, інших необоротних активів і підлягають капіталізації.

Виключення складає придбання за товарообмінними (бартерними) контрактами, оцінка таких придбаних об'єктів проводиться за справедливою вартістю переданих в замін придбаним активів. Безкоштовно одержанні необоротні активи оцінюються за справедливою вартістю аналогічних активів.

2. *На дату балансу* оцінка може здійснюватися за різними методами: фактичною собівартістю, собівартістю з врахуванням зменшення корисності, справедливою вартістю, ринковою вартістю та іншими.

3.3. Методи оцінки фінансових інвестицій

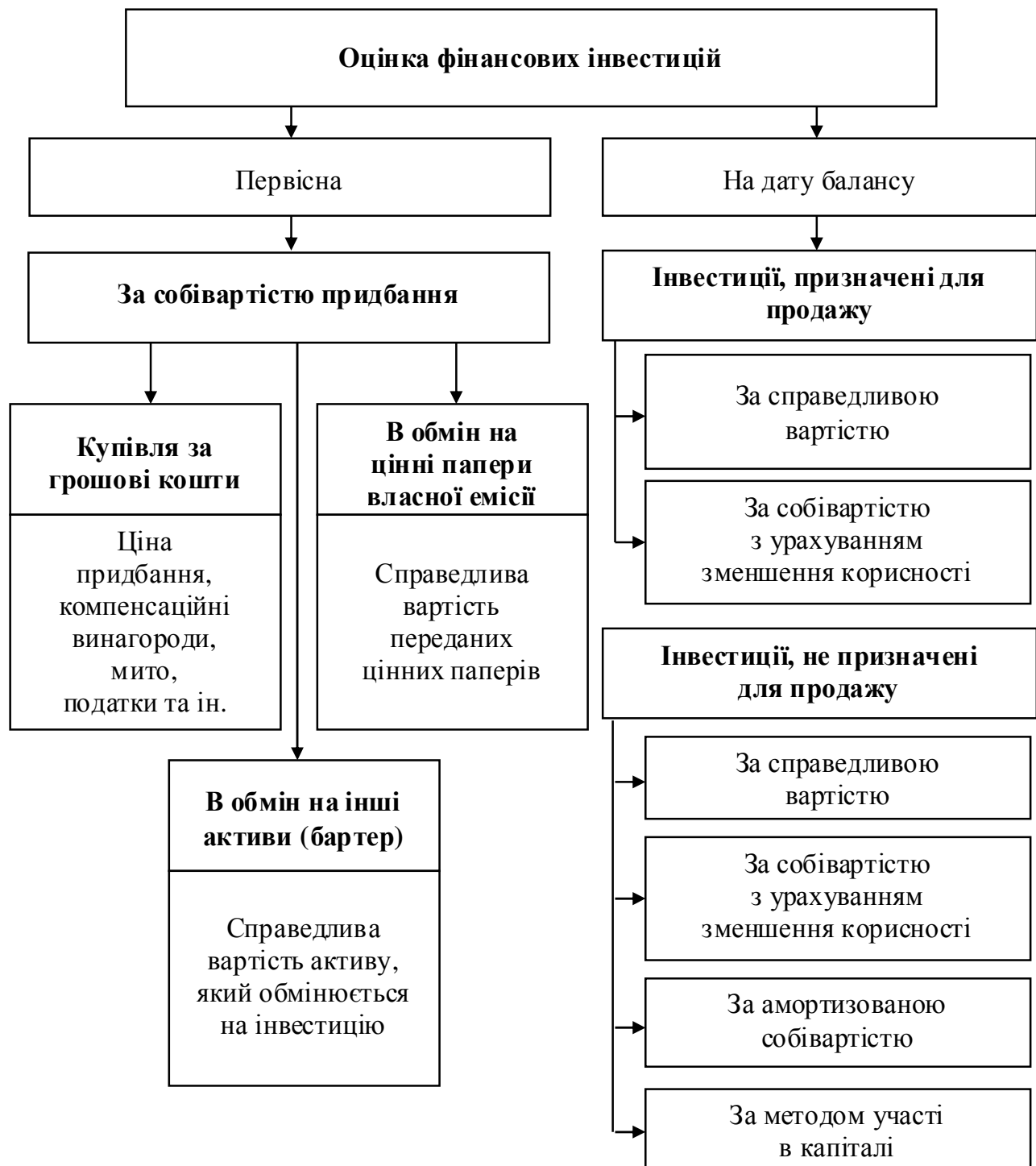
У світовій, а тепер й у вітчизняній практиці, застосовуються різні методологічні підходи до оцінки вартості довгострокових фінансових інвестицій.

При оцінці фінансових інвестицій, як і капітальних, в першу чергу потрібно розмежувати визначення їх ціни *на момент придбання* та *на дату складання балансу*.

Насамперед треба виділити методи оцінки, які застосовуються на стадії придбання і формування первісної вартості фінансових інвестицій (рис. 3.1). За П(С)БО 12 «Фінансові інвестиції» первісна оцінка здійснюється за собівартістю їх придбання.

Існує декілька модифікацій собівартості:

- 1) ціна придбання з врахуванням усіх супутніх витрат;
- 2) справедлива вартість обліку інвестицій при обміні їх на цінні папери;
- 3) справедлива вартість, встановлена за бартерним контрактом.

Рис. 3.1. Оцінка фінансових інвестицій

П(С)БО 12 вводить також складну систему оцінки фінансових інвестицій у балансі. Методи оцінки інвестицій залежать від того, призначені вони для продажу, чи для використання з метою одержання прибутку. У першому випадку оцінка інвестиції на дату складання балансу здійснюється за *справедливою вартістю* або за *собівартістю з урахуванням зменшення корисності*.

Якщо придбані інвестиції не призначені для подальшого продажу, то крім названих способів може використовуватися ще й метод оцінки за *амортизованою собівартістю* і *метод участі в капіталі*. Використання того чи іншого методу залежить від: а) терміну та причини утримання; б) ступеня впливу інвестора на підприємство, акції якого ним придбані. Міжнародні стандарти також враховують даний фактор.

На підставі принципу обачності, за яким застосування методів оцінки в бухгалтерському обліку повинно запобігати заниженню зобов'язань та витрат і завищенню оцінки активів і доходів підприємства, в обліку можуть застосовуватися альтернативні методи оцінки активів. Так, облік таких активів як запаси на дату балансу здійснюється за найменшою з двох оцінок: первісною вартістю придбання або чистою вартістю реалізації (П(С)БО 9, п. 24). Цей же принцип можна застосовувати і стосовно до фінансових інвестицій, коли їх відображення в обліку і звітності повинно здійснюватися за найменшою з таких оцінок: собівартістю або справедливою вартістю (ринковою ціною).

Довгострокові фінансові інвестиції у боргові цінні папери, що утримуються інвестором до їх погашення, відображаються на дату балансу за амортизованою собівартістю, тобто за собівартістю, яка збільшена на суму накопиченої амортизації дисконту, або зменшена на суму накопиченої амортизації премії. При цьому під дисконтом розуміється сума перевищення вартості погашення боргових цінних паперів над їх собівартістю, а під премією – сума перевищення собівартості боргових цінних паперів над їх вартістю.

Амортизація, тобто розподіл дисконту або премії протягом періоду з дати придбання боргових цінних паперів до моменту їх погашення, здійснюється за методом ефективної ставки відсотка.

Сума амортизації дисконту або премії нараховується одночасно з нарахуванням відсотка, що підлягає отриманню інвестором.

Залежно від того, який вплив має інвестор на суб'єкт інвестування, оцінка може проводитися за собівартістю, за правилом нижчої оцінки: собівартості чи ринкової вартості, за методом участі в капіталі.

Застосування даних методів залежить від ступеня впливу інвестора на об'єкт інвестування (табл.3.2).

Таблиця 3.2. Залежність методів оцінки інвестицій від ступеня впливу інвестора на об'єкт інвестування

Ступінь впливу інвестора на об'єкт інвестування	Метод оцінки довгострокових фінансових інвестицій
Інвестор не має суттєвого впливу на інвестоване підприємство	За справедливою вартістю з урахуванням зменшення корисності
Інвестор має суттєвий вплив на підприємство (володіє блокувальним пакетом акцій – понад 25 %)	Метод участі в капіталі асоційованих підприємств
Інвестор контролює діяльність інвестованого підприємства (володіє контрольним пакетом акцій – понад 50%)	Метод участі в капіталі материнської компанії у дочірньому підприємстві

Під асоційованим за П(С)БО 3 «Звіт про фінансові результати» розуміється підприємство, в якому інвестору належить блокувальний (25 %) пакет акцій (голосів) і яке не є дочірнім або спільним підприємством інвестора. Саме так трактує асоційовану компанію міжнародні стандарти бухгалтерського обліку та фінансової звітності.

П(С)БО 19 «Об'єднання підприємств», як і міжнародні стандарти, визначає дочірнє підприємство як суб'єкт, що перебуває під контролем материнського (холдингового) підприємства. Спільною діяльністю за П(С)БО 12 «Фінансові інвестиції» вважається господарська діяльність зі створенням або без створення юридичної особи, яка є об'єктом спільного контролю двох або більше сторін відповідно до письмової угоди між ними.

Як впливає зі змісту п.11 П(С)БО 12, за методом участі в капіталі відображаються фінансові інвестиції в асоційовані та дочірні підприємства, а також у спільну діяльність із створенням юридичної особи. Однак, є виняток коли ці інвестиції можна не обліковувати за цим методом: коли інвестиції, що придбані й утримуються винятково для продажу впродовж року або якщо діяльність таких пов'язаних підприємств здійснюється за умов, які обмежують здатність передавати кошти інвесторові протягом 12 місяців.

У вітчизняній і зарубіжній практиці використовуються різні підходи до пов'язаних осіб, які повинні вести облік інвестицій за методом участі в капіталі. Якщо за міжнародними стандартами такими суб'єктами є інвестори, що мають суттєвий вплив на об'єкт інвестування, то в П(С)БО прямо вказані види підприємств, вкладення в які повинні обліковуватися за даним методом: асоційовані, дочірні і спільні зі створенням юридичної особи підприємства.

Для здійснення правильної оцінки фінансових інвестицій за методом участі в капіталі особливо важливо мати достовірну інформацію про результати діяльності об'єкта інвестування та його майновий стан (повну фінансову звітність за останній рік). На підставі такої інформації здійснюються підрахунки участі підприємства у змінах капіталу об'єкта інвестування, що враховуються залежно від того, які елементи капіталу об'єкта інвестування змінилися, і можуть впливати на збільшення (зменшення) вартості інвестицій, нерозподіленого прибутку, додаткового капіталу.

Головною особливістю використання цього методу є те, що він дає змогу відобразити в обліку і звітності інвестора зміну величини фінансової інвестиції за результатами діяльності об'єкта інвестування, навіть якщо у звітному періоді не було розподілу прибутку останнього і не нараховувалися дивіденди. Звідси впливає, що ефективність інвестування повинна зрости, оскільки у цьому випадку вплив інвестора щодо контролю і раціонального управління діяльністю інвестованого підприємства буде більш дієвим порівняно з тим, якби до його звітів не включалися результати роботи

об'єкта інвестування.

Отже, балансова вартість фінансових інвестицій також може збільшуватися (зменшуватися) на суму, що є часткою інвестора в сумі інших змін у власному капіталі, із включенням (виключенням) цієї суми до іншого додаткового капіталу або додатково вкладеного капіталу (якщо зміна величини власного капіталу об'єкта інвестування виникла внаслідок розміщення (викупу) акцій (часток), що призвело до виникнення (зменшення) емісійного доходу об'єкта інвестування).

Таким чином, цей метод передбачає коригування величини вартості фінансових інвестицій не тільки на належну інвестору частку прибутку. Відповідно до вимог, установлених п. 12 П(С)БО 12, балансова вартість фінансових інвестицій збільшується (зменшується) на частку інвестора в сумі змін власного капіталу об'єкта інвестування (крім змін, здійснюваних за рахунок чистого прибутку або непокритого збитку) із включенням (виключенням) цієї суми до (з) відповідних статей власного капіталу інвестора.

3.4. Методичні підходи до оцінки інновацій та інноваційних витрат

В основі оцінки інновацій лежать затратні методи визначення їх вартості, головним інформаційним джерелом яких є облікові дані. Крім цього, у Законі України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» та в П(С)БО 1 історична (фактична) собівартість визначена як пріоритетна при оцінці активів, виходячи з витрат на їх виробництво та придбання. У сфері інвестування цей принцип є менш реалізованим. Це пов'язано із довготривалістю інвестиційного циклу, що вимагає визначення доходів з позиції майбутньої вартості та необхідність приведення об'єкта інвестицій до його справедливої вартості. Відтак, оприбуткування інновацій слід здійснювати за первісною (історичною) вартістю, тобто за ціною придбання, а вибуття (реалізацію) – за вказаними ринковими методами, тобто

за продажною вартістю, визначеною на основі ринкових цін. В процесі утримання об'єкт інвестування варто оцінювати за залишковою (балансовою) вартістю з врахуванням переоціненої вартості об'єкта, якщо в цьому є необхідність, тобто їх вартість в балансі суттєво відрізняється від справедливої вартості.

Особливість інновацій як однієї з форм інвестиційної діяльності часто характеризується значним інноваційним лагом і тому інновації підпадають відповідно до П(С)БО 2 під визначення довготривалого активу (з терміном більше 1 року). Проблема виникає, якщо інновацію підприємство виготовляє на замовлення або ж створює самостійно. Тобто, історична (фактична) вартість нововведень при замовленні чи розробці, обчислена з позиції понесених затрат, може не співпадати з його реальною вартістю, яку на ринку формують попит та пропозиція. Тоді виникає необхідність здійснити оцінку відповідно до ринкової вартості.

Однак на практиці дана методика не застосовується, оскільки згідно з П(С)БО 7 «Основні засоби» та П(С)БО 8 «Нематеріальні активи» ринковий підхід щодо оцінки інновацій може здійснюватись:

- у випадку безоплатного отримання, внесення до статутного капіталу;
- в момент обміну на подібний об'єкт, якщо залишкова вартість переданого об'єкта перевищує його справедливу;
- при обміні на неподібний об'єкт;
- у разі переоцінки.

Так як об'єкти інновацій часто формуються на самому підприємстві внаслідок дослідно-конструкторських розробок та внутрішньої активності інноваційних ідей персоналу, то його первісну вартість на основі фактичних затрат оцінити важко. Тому такі інновації слід оцінювати за справедливою вартістю, а за відсутності подібних активів на ринку – експертним методом, враховуючи витрати на патентування та ліцензування. Продаж таких інновацій також потребує ринкового підходу до визначення їх вартості.

Крім того, досить поширено замовляти у спеціалізованих фірмах (венчурних підприємствах, наукових інкубаторах, технологічних парках, науково-дослідних інститутах та інших) інвестиційні проекти, що впроваджуються підприємством з метою налагодження виробництва інноваційної продукції. Це означає, що до первісної вартості таких об'єктів можуть входити не лише прямі витрати на їх виготовлення, а й інші – транспортні витрати з доставки об'єкта, витрати на монтаж та доведення до експлуатації нового технологічного обладнання чи нових виробничих ліній покращеної продуктивності. Це призводить до зростання витрат, а відповідно й собівартості об'єкта, яка може перевищити ринкову вартість. Тому в цьому випадку логічно було б стосовно таких активів проводити дооцінку чи уцінку їх вартості до ринкової ціни. Такий досвід щодо оцінки інвестицій діє в Нідерландах та Великобританії.

Метод оцінки та обліку витрат інноваційної діяльності залежать від таких основних чинників:

- 1) складу й порядку фінансування інноваційних проектів;
- 2) послідовності списання інноваційних витрат на поточні витрати операційної діяльності;
- 3) інноваційної інфраструктури підприємства.

Вибір методики оцінки й обліку інноваційних процесів великою мірою залежить не тільки від джерел їх фінансування, а й від характеру реалізації інноваційних програм та проектів. Склад витрат на інноваційні проекти та програми залежать від способу надходження та введення у виробництво інновацій.

В залежності від специфіки діяльності та особливостей самого інноваційного процесу підприємством будуть відібрані відповідні методи оцінки та обліку інновацій (рис.3.2).

Рис. 3.2. Вплив напрямів інноваційної діяльності на порядок оцінки та обліку інновацій

3.5. Користувачі інформації щодо інвестиційно-інноваційної діяльності

Окрім якісних характеристик, таких як своєчасність, надійність, незалежність, сприйнятливність, порівняльність та ін., якими повинна бути наділена інформація, важливо правильно визначити користувачів інформації та їх інформаційні потреби.

Аналіз принципів оцінки інформації бухгалтерського обліку визначає їх характеристику у двох напрямках: а) на споживача інформації; б) на прийняття рішення.

Щодо першого напрямку, то визначити ряд характеристик, які повинна мати інформація, дещо складно, оскільки до користувачів інформації входять не лише висококваліфіковані спеціалісти, які на її основі можуть приймати рішення, а й менш кваліфіковані – інвестори, кредитори, які недостатньо орієнтуються в економічній і фінансовій ситуації на підприємстві, наприклад, іноземні інвестори, банки, громадськість тощо. Другий напрям також має важливе значення, хоча він не зовсім оцінюється належним чином. Важливо, щоб інформація була придатною для сприйняття та мала практичне застосування в управлінні й прийнятті рішень.

Інвестиційно-інноваційна діяльність великою мірою залежить від чинників невизначеності та спричинених ними ризиків. Тому прогнозування різних варіантів розвитку подій є важливим процесом господарювання в умовах ринкової економіки. Такий прогноз можуть дати обґрунтовані на основі накопиченої інформації управлінські рішення, які впливають на майбутні результати від впровадження інвестиційно-інноваційних проектів.

Згідно з чинним законодавством України користувачами вважають фізичних або юридичних осіб, які потребують інформації про діяльність підприємства для прийняття рішень;

Міжнародні та національні стандарти обліку та фінансової звітності спрямовані на інформаційне забезпечення багатьох користувачів інформації. Значна кількість облікової інформації пов'язана з інвестиційною діяльністю, яку використовують більшість користувачів, зокрема (рис. 3.3):

- **власники** (засновники, учасники, інвестори, акціонери) – для прийняття рішень щодо стратегії розвитку підприємницької діяльності, придбання, утримання або продажу акцій, прибутковості діяльності, фінансова стійкість підприємства;
- **працівники** – (менеджери, інші працівники) – оперативне управління

реалізацією інвестиційно-інноваційних проектів та програм, оцінка проектної та фактичної ефективності інвестицій та інновацій;

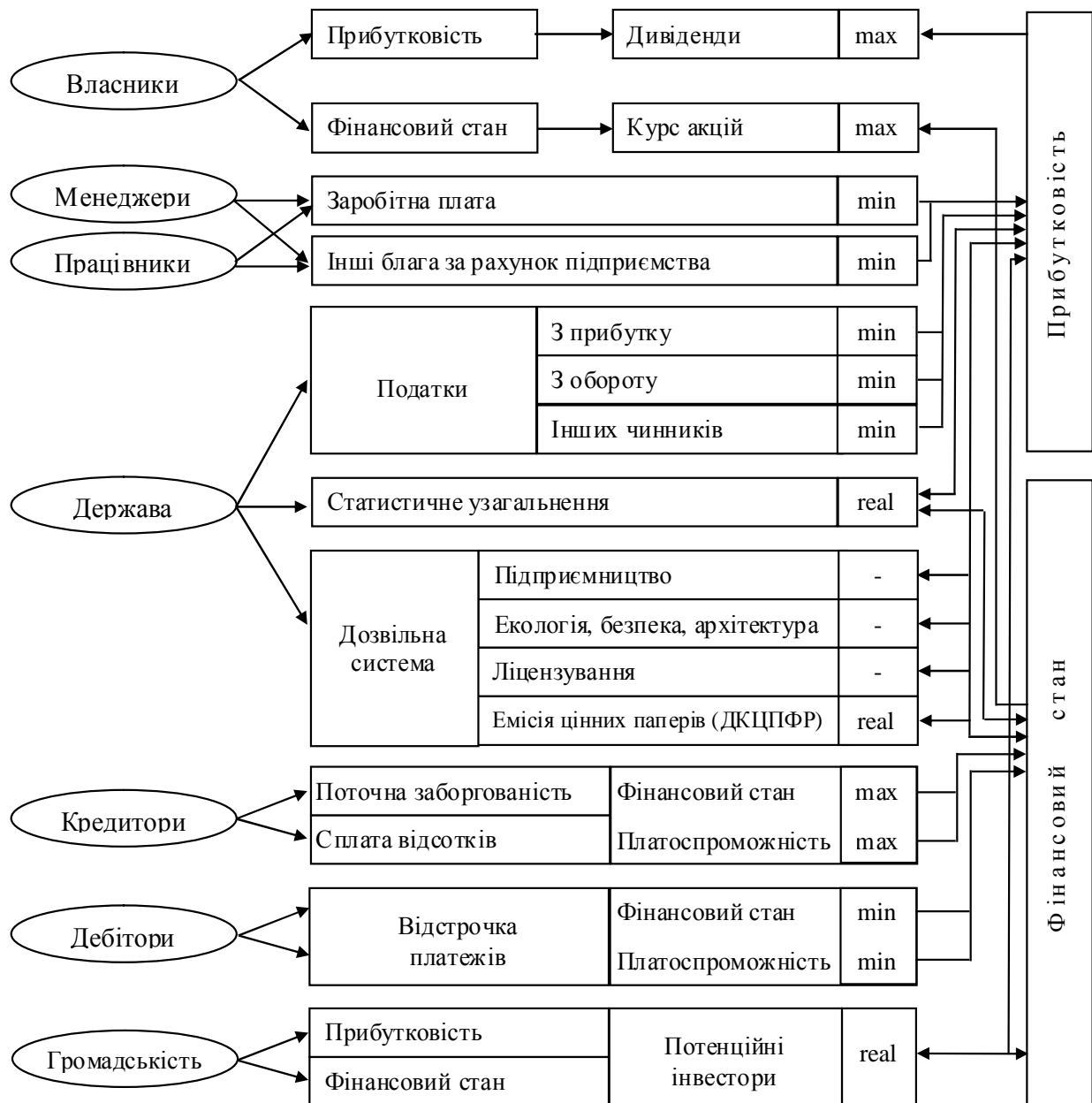

Рис. 3.3. Зміст інформаційного забезпечення користувачів

- **держава** (органи податкові, дозвільної системи, статистики, ДКЦПФР, та інші) – правильність нарахування та повнота сплати податків, законність здійснення діяльності, узагальнення інформації про інвестиційно-інноваційну діяльність в межах галузі, регіону, країни в цілому, захист прав акціонерів, регулювання діяльності емітентів цінних паперів;

- **банки** – фінансова стійкість та можливість кредитування підприємства, дані про повернення кредиту, отримання відсотків та інших фінансових послуг;
- **партнери** (постачальники і покупці, дебітори і кредитори) – надійність партнерів щодо проведення комерційних операцій, здійснення інвестиційних вкладень;
- **громадськість** (потенційні інвестори) – можливість інвестування коштів, придбання цінних паперів, а також з метою виявлення впливу діяльності підприємств на суспільний добробут (зайнятість, соціальні блага, екологія та ін.).

Найбільш важливими напрямками інформації, яку потребують більшість користувачів щодо інвестиційної сфери як реальні та потенційні інвестори чи партнери є прибутковість та фінансова стійкість підприємства.

Інформація про прибутковість характеризує можливість одержання інвесторами вигоди від здійснення вкладів у формі частини прибутку (дивідендів, відсотків).

Інформацію про фінансову стійкість інвестори потребують з метою одержання впевненості щодо того, що підприємство і надалі буде функціонувати стабільно, йому не загрожує банкрутство й інші інвестиційні ризики.

3.6. Види інформації та її призначення у сфері інвестування

У П(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» визначено, що інформація:

а) повинна бути дохідлива і розрахована на однозначне тлумачення її користувачами за умови, що вони мають достатні знання та зацікавлені у сприйнятті цієї інформації;

б) повинна містити лише доречну інформацію, яка впливає на прийняття рішень користувачами, дає змогу вчасно оцінити минулі,

теперішні та майбутні події, підтвердити та скоригувати їхні оцінки, зроблені у минулому;

в) повинна бути достовірною. Інформація, наведена у фінансовій звітності, є достовірною, якщо вона не містить помилок та перекручень, які здатні вплинути на рішення користувачів звітності;

г) надавати можливість користувачам порівнювати: різні періоди; різних підприємств.

Чим якіснішу інформацію покладено в основу розрахунків, тим більш обґрунтованими будуть прийняті рішення щодо ефективності впровадження інвестиційно-інноваційних проектів та програм.

Інформація обов'язково має відповідати принципу порівнянності, оскільки інвестор повинен проводити аналіз інвестиційної привабливості підприємств при виборі найбільш вдалого варіанту за єдиним підходом щодо висвітлення інформації усіх підприємств.

Передумовою зіставності є наведення відповідної інформації попереднього періоду та розкриття інформації про облікову політику та її зміни. Установлення і зміни облікової політики підприємства здійснюються за рішенням власника (власників) або уповноваженого органу (посадової особи). Облікова політика підприємств визначається у розпорядчому документі, який приймається керівником підприємства у формі наказу про облікову політику. Значне місце в документі про облікову політику має бути відведено інвестиційно-інноваційній діяльності.

Прийняття управлінських рішень у сфері інвестування базується на багатьох видах інформації. Питання про класифікацію інформації, що використовується в управлінні інвестиційною діяльністю підприємств, є дискусійним.

Окремі економісти розподіляють економічну інформацію на такі види:

1) оперативно-технічну, 2) планову, 3) облікову.

Деякі автори дотримуються іншої точки зору. Вони поділяють інформацію на: оперативно-виробничу, облікову та статистичну, або на

планову, нормативно-довідкову і статистичну звітність. Така диференціація не охоплює усі види інформації, що використовується в процесі прийняття рішень щодо реального чи фінансового інвестування, не відображає їх функціональної характеристики.

Для впорядкування інформаційної системи, що застосовується в управлінні інвестиційною діяльністю підприємства, доцільно виходити з того, що в процесі прийняття рішень використовуються дві великі групи даних:

1. *Базова інформація*, що визначає завдання, норми, параметри реальних дій, існуючі обмеження при здійсненні інвестицій.

2. *Інформацію, що відображає фактичний стан об'єктів управління* в процесі формування інвестиційного портфеля та реалізації окремих інвестиційних проектів.

До першої групи належить регулятивно-правова, нормативно-довідкова, бізнес-планова та проектно-кошторисна інформація.

Друга група охоплює облікову, звітну та статистичну інформацію, необлікові дані.

У сфері капітального будівництва виділяють умовно-постійну та змінну інформацію. При визначенні структури першої групи інформаційного забезпечення слід окремо розглядати проектно-кошторисну документацію. Це – специфічний вид інформації, характерний тільки для сфери реального інвестування, зокрема, капітального будівництва. В економічній літературі деякі автори не виділяють її в окремий вид, а показують у складі нормативно-довідкової або приєднують до планової інформації.

Призначення інформації.

Інформація у сфері інвестування використовується за такими напрямками:

1. *Для визначення інвестиційної привабливості* – привабливості окремих проектів, окремих підприємств щодо здійснення інвестиційних вкладень: оцінки майнового стану, прибутковості підприємства, фінансової

стійкості, ліквідності підприємства, показників ділової активності (використовується інформація фінансової та статистичної звітності).

2. *Встановлення величини інвестиційних витрат і ресурсів в процесі здійснення інвестиційних вкладень в період реалізації інвестиційно-інноваційних проектів та програм* – використовується інформація з облікових реєстрів до рахунків бухгалтерського обліку 14, 15, 35, 72, 74, 96, 97 та інших.

3. *Фактичні дані на етапі експлуатації введених в дію інвестиційних проектів* – для розрахунку фактичної ефективності інвестиційних вкладень: коефіцієнт ефективності інвестицій, період окупності, чистий теперішній дохід, індекс доходності, термін окупності, внутрішня норма доходності (інформація про грошові потоки з облікових даних та Звіту про рух грошових коштів, облікові дані про інвестиційні та інноваційні витрати).

3.7. Проблеми розкриття інформації щодо інвестиційної та інноваційної діяльності

До основних проблем розкриття інформації щодо інвестиційної діяльності можна віднести:

1) неповне розкриття інформації в обліку і звітності щодо інвестиційної діяльності: відсутні рахунки для обліку доходів, витрат, результатів інвестиційної діяльності;

2) інвестиційна діяльність не виділена у Звіті про фінансові результати як самостійний вид діяльності;

3) існує деяка невизначеність в обліку інвестиційних ресурсів – потребують більш чіткого відображення в обліку і балансі джерела фінансування інвестиційних вкладень, розмежування власного і залученого капіталу за ознакою його участі у фінансовому забезпеченні інвестиційно-інноваційної діяльності підприємства.

Оскільки інвестиційна діяльність відповідно до П(С)БО 3 «Звіт про

фінансові результати» не виділена як окремий вид діяльності, а включається до іншої звичайної діяльності, що не пов'язана з операційною, тому виникає необхідність більш глибокого розмежування в обліку і звітності інформації щодо визначення результатів за окремими видами діяльності. Якщо у Звіті про рух грошових коштів ці напрями чітко визначені, то центри формування прибутку у Звіті про фінансові результати є зовсім іншими. У цьому Звіті формування доходів, витрат, прибутку представлено за такими напрямками: звичайна діяльність (в т. ч. операційна та інша звичайна) і надзвичайні події. У свою чергу інша звичайна діяльність поділяється на інвестиційну та фінансову. Водночас у системі рахунків, показників звітності інвестиційна діяльність не представлена, хоча вона супроводжується відповідними доходами та витратами, має кінцевий фінансовий результат.

Визначення результату від інвестиційної діяльності передбачає порівняння доходів від інвестиційної діяльності, одержаних в результаті продажу необоротних активів та фінансових інвестицій, які не є складовою частиною еквівалентів грошових коштів, з собівартістю або залишковою вартістю цих реалізованих активів.

Доходи і витрати інвестиційної діяльності в сучасному Плані рахунків та Інструкції щодо його застосування є розпорощеними у розрізі субрахунків багатьох бухгалтерських рахунків. Тому важливим завданням організації обліку інвестиційних витрат є їх групування на окремих субрахунках з метою отримання реальних даних про результати інвестиційної діяльності підприємства та відображення їх в фінансовій звітності.

За структурою субрахунків на рахунках 74 «Інші доходи» та 97 «Інші витрати» мають обліковуватися переважно доходи і витрати, що пов'язані з реалізацією, списанням, переоцінкою необоротних активів та фінансових інвестицій, що є об'єктами інвестиційної діяльності. Отже і назви цих рахунків повинні відповідати їх змісту й іменуватися відповідно як «Доходи інвестиційної діяльності» та «Витрати інвестиційної діяльності».

Хоча у Звіті про фінансові результати доходи і витрати від участі в

капіталі в асоційовані, дочірні, спільні підприємства групуються окремо і для них призначені окремі рахунки, а саме рахунок 72 «Дохід від участі в капіталі» і 96 «Втрати від участі в капіталі», що відносяться до іншої звичайної діяльності, все ж варто конкретизувати їх в межах фінансової чи інвестиційної діяльності. Доходи, що обліковуються на рахунку 72 є доходами інвестиційної, а не фінансової діяльності.

Оскільки за загальною класифікацією видів діяльності інша звичайна діяльність поділяється на фінансову та інвестиційну, неправомірно виділяти в обліку окремо результат від фінансових операцій та результат від іншої звичайної діяльності, не згадуючи інвестиційної діяльності. Більш логічно субрахунок 79.3 перейменувати на «Результат від іншої звичайної діяльності», відкривши рахунки третього порядку 79.3.1 «Результат від інвестиційної діяльності» та 79.3.2 «Результат від інших звичайних операцій». Як наслідок, доходи і витрати від участі в капіталі мали би також списуватися відповідно у кредит та дебет рахунку 79.3.1 «Результат від інвестиційної діяльності». Перейменування та нове призначення вищезгаданих рахунків і субрахунків дозволить виділити як окремий об'єкт обліку інвестиційну діяльність поряд з операційною та фінансовою, оскільки активне впровадження, стабілізація інвестиційного процесу на вітчизняних підприємствах зумовлює їх економічний розвиток і процвітання.

На сучасному етапі функціонування вітчизняного обліку відсутня чітка законодавча база щодо відображення витрат інноваційної сфери. Основу для розробки методик оцінки та обліку інновацій слугує діюча система регулювання бухгалтерського обліку, визначена окремими законодавчими актами та П(С)БО.

Як відомо, уся діяльність підприємства згідно національних стандартів з обліку поділяється на операційну, фінансову, інвестиційну та надзвичайних подій. Саме таким чином розкривається інформація й на рахунках витрат та доходів.

З метою розширення інформаційної бази для тактичного, стратегічного

управління визнано за доцільне доповнити План рахунків відповідними субрахунками з обліку інновацій, а саме «Виробництво інноваційної продукції» (для узагальнення витрат з виробництва інноваційної продукції), «Інновації капітального характеру» (для обліку капітальних інновацій), «Інноваційна продукція» (для обліку новоствореної продукції).

В окремих випадках виникає необхідність ведення обліку інноваційних витрат, доходів і результатів за центрами їх виникнення, яка впливає з вимог внутрішньогосподарського обліку щодо забезпечення управління інформацією про ефективність створення, впровадження та використання нововведень у сфері виробництва і збуту. З цією метою може виникнути потреба у відкритті окремих субрахунків й аналітичні рахунки третього та четвертого порядків для відокремленого обліку доходів, витрат і результатів на підприємствах, що здійснюють реалізацію інноваційних проектів та програм. Застосування такого підходу сприятиме розширенню інформаційних потоків для розкриття інформації про інноваційні витрати, інноваційні доходи, прибутки (збитки) від виконання і впровадження інноваційних проектів та програм і прийняття на основі цього відповідних управлінських рішень. Така облікова інформація є достовірною базою для оцінки й аналізу ефективності інновацій.

Контрольні запитання

1. Яка роль оцінки в процесі впровадження інвестиційно-інноваційних процесів?
2. Охарактеризуйте види оцінки інвестиції з позиції понесених витрат.
3. В чому полягає суть оцінки з позиції майбутніх доходів?
4. Назвіть напрямки оцінки фінансових інвестицій відповідно до П(С)БО 12 «Фінансові інвестиції».
5. Назвіть види і джерела фінансування інноваційної діяльності?
6. Які напрямки оцінки інноваційних витрат ви знаєте?

7. Які вимоги ставляться до інформації відповідно до чинного законодавства?
8. Які види інформації ви знаєте?
9. Назвіть зовнішніх та внутрішніх користувачів інформації?
10. Означте коло інформаційних потреб за категоріями користувачів щодо інвестиційно-інноваційної діяльності.
11. В чому сутність комерційної таємниці в сфері реалізації інвестиційно-інноваційних проектів і які саме відомості можуть бути прихованими?

Розділ 4

ФОРМУВАННЯ ТА ОБЛІК ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ НА ЗДІЙСНЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТА ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОГРАМ

4.1. Капітал підприємства та його роль у формуванні інвестиційних ресурсів

Сутність капіталу, його інвестиційні властивості завжди були предметом обговорення, дискусій як у загальноекономічній науці, так і в теорії бухгалтерського обліку.

Першим, хто оцінив значення повного і правильного представлення в бухгалтерському обліку та звітності капіталу, був В.Фультон. Рахунок «Капітал», зазначав він, втілює в собі мету бухгалтерського обліку, все інше – тільки засоби для досягнення поставленої мети. За його висловлюванням, кожен рахунок бухгалтерського обліку – це розшифрування капіталу власника. Такої ж думки дотримується проф. Соколов Я.В., стверджуючи, що права інвестора в обліку відображені на рахунку «Капітал», а рахунки товарів, каси, запасів, основних засобів та інші – це лише деталізація, структура вкладеного капіталу.

Якщо розглядати капітал з позиції бухгалтерського обліку, то в його основі лежить фундаментальне рівняння:

Активи → Майно підприємства = Пасиви → Джерела формування майна

Беручи до уваги ринкову теорію, наведене рівняння можна подати як:

$$\text{Активи} = \text{Капітал}$$

Дещо розширена формула балансової моделі набуває такого виду:

$$\text{Активи} = \text{Власний капітал} + \text{Залучений капітал}$$

За будь-яких обставин фундаментальне рівняння бухгалтерського обліку базується на правилі подвійного запису: активи підприємства, що виражають облікову оцінку сукупного майна (власності) підприємства, дорівнюють джерелам їх утворення, тобто сумарному капіталу, до якого входять як власні, так і залучені зі сторони ресурси.

Розглядаючи капітал з позиції конкретних інвесторів, що мають права на активи підприємства, в окремих випадках він ототожнюється за розмірами їх участі в капіталі. У даному випадку активи розглядаються як сума часток (акцій) у капіталі. Поняття «сума часток» в такому разі охоплює як власний, так і залучений зі сторони капітал. Об'єднувати їх в одному правовому полі, не завжди доречно, оскільки частка у капіталі підприємства може розраховуватись лише за розмірами зареєстрованої суми внесків. Залучені ресурси мають боргову природу і такі вкладники можуть розраховувати лише на винагороду у формі нарахованих відсотків.

Розглядаючи відношення капіталу до формування інвестиційних ресурсів підприємства, необхідно звернутися до існуючих теорій їх трактування у світовій практиці. Серед них слід виділити теорію власності. Автори теорії власності трактують кредиторську заборгованість як від'ємний капітал, а капітал як чисті пасиви власника.

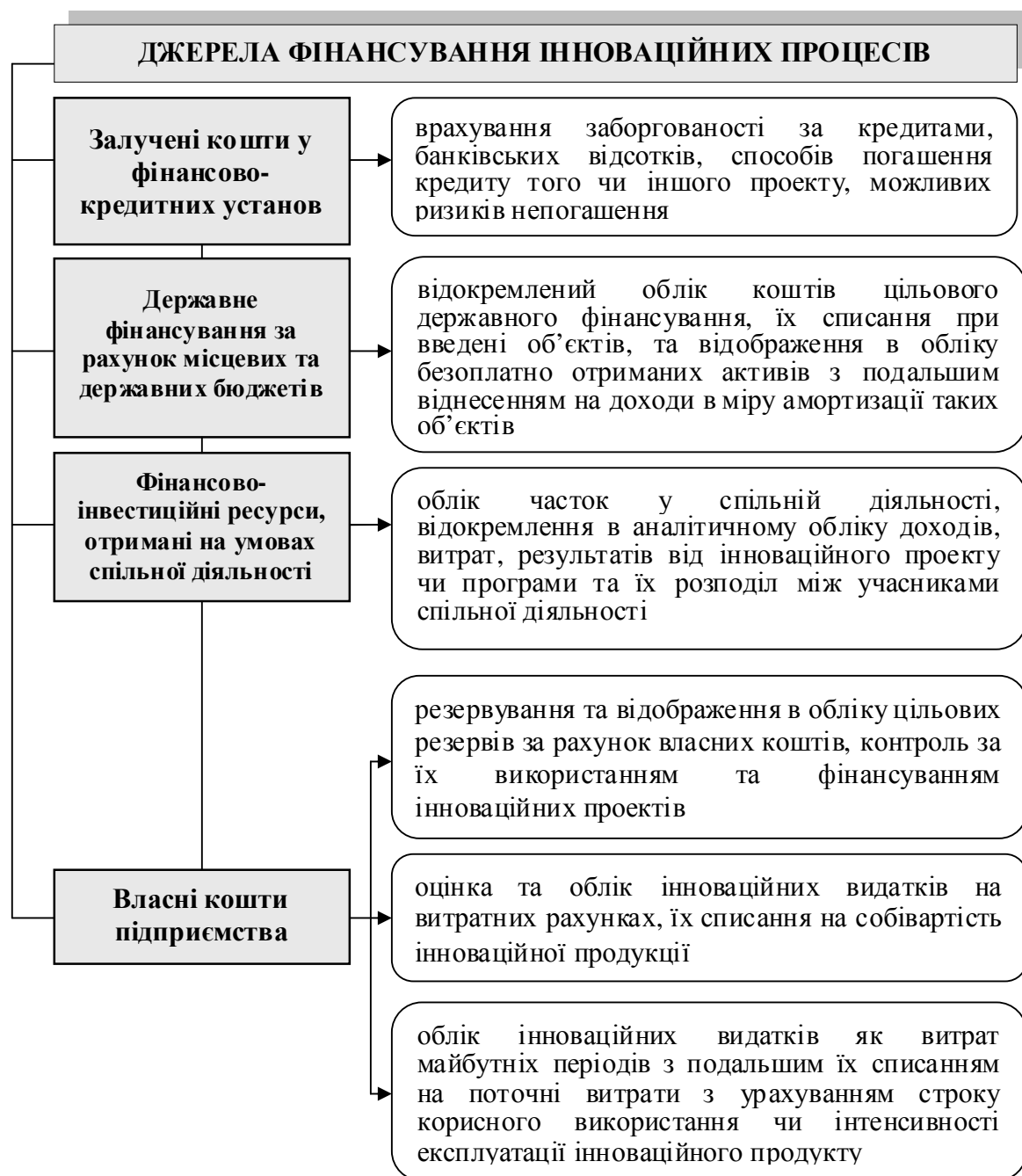
$$\text{Активи} - \text{Кредиторська заборгованість} = \text{Власність}$$

Головним чинником у цьому випадку є власність, а активи і кредиторська заборгованість виступають інструментами для встановлення величини реальної власності засновника. Вартість підприємства в момент його створення дорівнює сумі коштів, що інвестовані власником (*активи = сума часток власників*). У процесі господарської діяльності і подальшого розвитку підприємства власний капітал збільшується на суму чистого прибутку і зменшується на суму вилученого капіталу. Для забезпечення діяльності, в т.ч. й інвестиційної, крім власного капіталу підприємство може залучати ресурси зі сторони. Такі ресурси називаються залученим капіталом.

Отже, для фінансування інвестиційних проектів і програм використовується *власний капітал* (статутний, додатковий, резервний та нерозподілений прибуток, що залишається на підприємстві), а також *залучені зі сторони інвестиційні ресурси* (довгострокові та короткострокові позики банку, кошти від емісії облігацій та інших боргових цінних паперів, одержані ресурси на умовах лізингу та використання інших фінансових інструментів).

Інвестиційні ресурси для проведення інноваційної діяльності вітчизняними підприємствами також формуються за двома напрямками: через використання внутрішніх джерел фінансування, які включають як власні інвестиційні ресурси підприємства, так і залучення кредитних ресурсів, або ж завдяки зовнішнім інвестиціям, джерелами яких є кредити міжнародних фінансових організацій та ресурси фінансового ринку (рис. 4.1).

Рис. 4.1. Вплив джерела фінансування інноваційних процесів

4.2. Принципи формування власного капіталу та його використання для фінансування інвестицій

У момент створення підприємства його стартовий капітал втілюється в активах, інвестованих засновниками (учасниками) у майно підприємства. Здійснюючи підприємницьку діяльність, підприємство також використовує залучені кошти, в результаті чого виникають борги. Боргові зобов'язання підтверджують права і вимоги кредиторів щодо активів підприємства ($A = K + Z$) і мають вищий пріоритет порівняно з вимогами власників. Тому власний капітал підприємства визначається як різниця між вартістю його майна і борговими зобов'язаннями: $K = A - Z$.

До власного капіталу відносяться: статутний капітал, пайовий капітал, додатково вкладений капітал, інший додатковий капітал, резервний капітал, нерозподілений прибуток (непокритий збиток), неоплачений капітал, вилучений капітал.

Для обліку власного капіталу передбачені наступні рахунки: 40 «Статутний капітал», 41 «Пайовий капітал», 42 «Додатковий капітал», 43 «Резервний капітал», 44 «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)», 45 «Вилучений капітал», 46 «Неоплачений капітал».

Рахунки 40, 41, 45 і 46 використовують для формування статутного (пайового) капіталу підприємства. Рахунки 42, 43, і 44 призначені для обліку власного капіталу, який створюється в процесі господарської діяльності підприємства, але не є статутним капіталом. Цей капітал належить власникам і направляється на задоволення потреб господарювання, проте він не закріплений за кожним з учасників.

Статутний капітал (рахунок 40) – це основне джерело, за рахунок якого функціонує і здійснює діяльність підприємство. Він створюється за рахунок внесків учасників, засновників, акціонерів. Його сума, як правило, визначається в установчих документах при створенні підприємства (у статуті чи в установчому договорі). Формування статутного капіталу, його збільшення та зменшення в бухгалтерському обліку відображається записами

Таблиця 4.1. Формування статутного капіталу і його збільшення

№	Зміст господарських операцій	Дебет	Кредит
1	Зареєстровано статут (зміни до статуту) товариства	46	40
2	Здійснено внески до статутного капіталу:		
	- грошовими коштами	30, 31	46
	- основними засобами	10	46
	- інтелектуальною власністю та іншими нематеріальними активами	12	46
	- цінними паперами інших суб'єктів господарювання	14	46
	- матеріальними цінностями	20, 22	46
3	Збільшено статутний капітал за рахунок:		
	- нерозподіленого прибутку	44.3	46
	- належних учасникам дивідендів	67.1	40

Таблиця 4.2. Зменшення статутного капіталу акціонерного товариства

№	Зміст господарських операцій	Дебет	Кредит
1	Зменшено статутний капітал акціонерного товариства за рахунок зменшення номінальної вартості акцій	40	67.2
2	Відображено зменшення статутного капіталу акціонерного товариства за рахунок зменшення кількості акцій та їх анулювання:		
	- викуп акцій у акціонерів;	45.1	30,31
	- анульовано акції	40	45.1

Таблиця 4.3. Зменшення статутного капіталу

№	Зміст господарських операцій	Дебет	Кредит
1	Зменшено статутний капітал в розмірі внеску учасника	40	67.2
2	Відображено вартість частини іншого майна, що належить учаснику при виході з товариства (пропорційно його внеску до статутного капіталу)	42,43	67.2
3	Нараховано частку прибутку, отриманого підприємством у поточному році, яка підлягає виплаті учаснику при виході з товариства	44.3	67.1
4	Зменшення статутного капіталу на суму раніше викуплених акцій, що анулюються	40	45

Таблиця 4.4. Збільшення статутного капіталу акціонерного товариства

№	Зміст господарських операцій	Дебет	Кредит
1	Зареєстровано збільшення статутного капіталу у розмірі додаткових внесків засновників	46	40
2	Збільшено статутний капітал за рахунок дивідендів	67.1	46
3	Збільшено статутний капітал за рахунок реінвестування прибутку	44.3	46
4	Збільшено статутний капітал за рахунок додаткового капіталу (дооцінки основних засобів)	42.3	46
5	Збільшено статутний капітал за рахунок додаткових внесків засновників	30,31,10,20	46

Додатковий капітал (рахунок 42) складається із емісійного доходу; дооцінки активів; безоплатного одержання необоротних активів; іншого додаткового капіталу.

На субрахунку 42.1 «Емісійний дохід» відображається різниця між продажною і номінальною вартістю первісно розміщених акцій. При купівлі-продажі акцій за цінами іншими, ніж номінальна вартість, на підприємстві може виникати так званий емісійний дохід або емісійні витрати. Емісійний дохід виникає у разі вилучення акцій у акціонерів чи їх перепродажу, що обліковується на рахунку 45 «Вилучений капітал».

За дебетом рахунка 45 відображають фактичну вартість акцій власної емісії, викуплених акціонерним товариством у своїх акціонерів, за кредитом - вартість анульованих або перепроданих акцій.

У випадку, коли емісійного доходу не вистачає, для покриття перевищення викупної вартості акцій над номінальною, використовують прибуток звітного періоду, при цьому дебетується рахунок 95.2 «Інші фінансові витрати» та кредитується рахунок 45.1.

Вилучені акціонерним товариством акції надалі можуть бути перепродані, причому ціна реалізації може бути як вища, так і нижча за ціну, за якою вони викупувалися.

Емісійний дохід виникає в двох випадках:

- 1) коли підприємство викупило акції власної емісії за цінами, що є нижчі від номіналу;

<i>Зміст господарської операції</i>	<i>Дт</i>	<i>Кт</i>	<i>Сума</i>
Викуплено 100 акцій за викупною вартістю 4 грн. за акцію замість 5 грн.	45.1	30, 31	400
Відображено емісійний дохід, який дорівнює різниці між продажною і викупною вартістю акцій (100 x (5-4)= 100)	45.1	42.1	100

- 2) при продажі акцій власної емісії за ціною, що є вища за номінальну вартість акцій.

Реалізовано 100 акцій номіналом 5 грн. за викупною вартістю 5,5 грн. за акцію	30,31	45,46	500
Відображено емісійний дохід, який дорівнює різниці між продажною і викупною вартістю акцій (100 x (5-4)= 100)	30	42.1	50

Емісійні витрати виникають у наступних випадках:

- 1) коли підприємство викупило акції власної емісії за більшою ціною, ніж номінальна;

<i>Зміст господарської операції</i>	<i>Дт</i>	<i>Кт</i>	<i>Сума</i>
Викуплено 100 акцій за викупною вартістю 5,7 грн. за акцію, замість номінальної 5 грн.	45.1	30, 31	500
Відображено емісійні витрати, які дорівнюють різниці між продажною і викупною вартістю акцій (100 x (5,7-5)= 70)	42.1	30	70

2) продаж акцій власної емісії за ціною, що є нижче номіналу.

Реалізовано 100 акцій за викупною вартістю 4,7 грн. за акцію, замість номінальної 5 грн.	30, 31	45,46	470
Різницю між викупною і номінальною вартістю анульованих акцій віднесено у зменшення емісійного доходу (100 x (5-4,7) = 30)	42.1	45,46	30

На субрахунку 42.2 «Інший вкладений капітал» обліковують інший внесений засновниками товариства (крім акціонерного) капітал, що перевищує статутний капітал, інші внески без рішення про зміну розміру статутного капіталу.

Нижче подано кореспонденцію рахунків з обліку додаткових внесків засновників товариства без рішення про збільшення статутного капіталу підприємства:

Таблиця 4.5. Типові проведення з обліку додаткових внесків засновників

<i>№</i>	<i>Зміст господарської операції</i>	<i>Дт</i>	<i>Кт</i>
1.	Відображено додаткові внески засновників товариства без рішення про збільшення статутного капіталу підприємства:		
а)	– грошовими коштами	30, 31	42.2
б)	– основними засобами	10, 15	42.2
в)	– нематеріальними активами	12	42.2
г)	– товарно-матеріальними цінностями	20, 22	42.2

Додатковий капітал підприємства може бути одним із джерел погашення збитків підприємства, що відображається проведенням: Дт 42.2 Кт 44.2.

До додаткового капіталу, крім емісії, відноситься і дооцінка, яка обліковується на субрахунку 42.3 «Дооцінка активів». Слід мати на увазі, що лише дооцінка необоротних активів впливає на розмір власного капіталу.

Дооцінка основних засобів може здійснюватися відповідно до П(С)БО 7 «Основні засоби» у випадку, якщо залишкова вартість об'єктів основних засобів суттєво відрізняється від справедливої вартості на дату балансу:

Таблиця 4.6. Типові проведення з обліку дооцінки основних засобів

<i>№</i>	<i>Зміст господарської операції</i>	<i>Дт</i>	<i>Кт</i>
1.	Відображення результатів дооцінки основних засобів	10	42.3
2.	На дооцінку знос зменшується додатковий капітал	42.3	13.1

Після списання з балансу основних засобів, інших об'єктів майна інвестиційної сфери на суму їх попередньої дооцінки збільшується нерозподілений прибуток підприємства за дебетом субрахунку 42.3 і кредитом субрахунку 44.1.

Резервний капітал (рахунок 43) – це сума резервів, створених підприємством відповідно до чинного законодавства або статутних документів.

Відповідно до ст. 19 Закону України «Про акціонерні товариства» резервний капітал формується у розмірі не менше ніж 15 відсотків статутного капіталу товариства шляхом щорічних відрахувань від чистого прибутку товариства або за рахунок нерозподіленого прибутку. До досягнення встановленого статутом розміру резервного капіталу розмір щорічних відрахувань не може бути меншим, ніж 5 відсотків суми чистого прибутку товариства за рік. Для інших підприємств у Законі України «Про господарські товариства» визначено, що резервний капітал повинен становити не менше ніж 25 відсотків від статутного капіталу товариства шляхом щорічних відрахувань від чистого прибутку товариства не менше, ніж 5 відсотків за рік.

Резервний капітал господарського товариства створюється з метою покриття можливих у майбутньому непередбачуваних збитків, втрат. Резервний капітал може використовуватися для покриття балансового збитку підприємства за звітний період, на виплату дивідендів за привілейованими акціями при недостатності нерозподіленого прибутку, на інші цілі, передбачені законодавством.

Аналітичний облік резервного капіталу ведеться за його видами і напрямками використання.

Таблиця 4.7. Типові проведення з обліку резервного капіталу

№	Зміст господарської операції	Дт	Кт
1.	Формування резервного капіталу за рахунок нерозподіленого прибутку	44.3	43
2.	Створено резервний капітал за рахунок додаткового капіталу	42	43
3.	Збільшено статутний капітал за рахунок резервного капіталу	43	40
4.	Погашено збитки минулих років за рахунок резервного капіталу	43	44.2
5.	Нараховано дивіденди власникам привілейованих акцій	43	67.1

Нерозподілений прибуток є основним джерелом для поповнення інвестиційних ресурсів підприємства.

Нерозподілений прибуток може бути використаний за такими напрямками:

- 1) на виплату дивідендів;
- 2) для збільшення статутного капіталу;
- 3) на створення резерву капіталу, хоч він і не розподіляється між учасниками.

Якщо частина прибутку направляється до статутного капіталу підприємства, то повинні бути дотримані такі умови:

- 1) має бути рішення вищого органу управління (зборів), у якому визначається абсолютна сума чи відсоток чистого прибутку, що направляється до статутного капіталу;
- 2) повинні бути виявлені зміни до статуту підприємства в частині збільшення статутного капіталу;
- 3) додатково збільшена сума статуту капіталу за рахунок прибутку розподіляється між учасниками строго пропорційно до часток учасників, які були попередньо визначені при створенні підприємства.

Таблиця 4.8. Типові проведення з обліку нерозподіленого прибутку (непокритих збитків)

№	Зміст господарських операцій	Дт	Кт
1	Списано фінансовий результат (прибутки звітного року) на нерозподілений прибуток	79	44.1
2	Списано фінансовий результат (збитки звітного року) на непокриті збитки	44.2	79
3	Нараховано за рахунок чистого прибутку дивіденди власникам	44.3	67.1
4	Використано прибуток на виплату премії за випущеними облігаціями	44.3	55.2
5	Проведено відрахування до резервного капіталу	44.3	43
6	Списано суму прибутку, використаного у звітному періоді, за рахунок нерозподіленого прибутку	44.1	44.3
7	Списано суму прибутку, використаного у звітному періоді, на непокриті збитки	44.2	44.3
8	Списано непокриті збитки за рахунок коштів резервного і додаткового капіталу	43, 42	44.2

4.3. Структура та облік залучених зі сторони інвестиційних ресурсів

Залучений зі сторони капітал традиційно поданий у діючій моделі балансу розділами: III «Довгострокові зобов'язання» і IV «Поточні зобов'язання». За основну критеріальну ознаку в розмежуванні згаданих джерел прийнято строки погашення зобов'язань. Зобов'язання з терміном погашення понад один рік вважаються довгостроковими, а з строком до року — короткостроковими.

До складу залучених зі сторони інвестиційних ресурсів зараховуються одержані позикові кошти від банківських установ, інших організацій та громадян, надані кредитодавцями на добровільних засадах як за певну винагороду, так і без неї. До залучених інвестиційних ресурсів зараховуються будь-які позики, одержані на придбання необоротних активів незалежно від строків повернення кредитів і позикових коштів. До них належить податковий інвестиційний кредит і реструктуризована заборгованість у зв'язку з відстрочкою сплати окремих податків і платежів. Як окреме джерело залучених інвестиційних ресурсів необхідно відображати такі нові форми довгострокової оренди чи передачі права користування майном як лізинг чи селенг тощо.

Для власного капіталу властивими є його обов'язкова наявність, добровільність утворення, участь в інвестуванні з метою одержання доходу чи інших вигод, право власників капіталу на участь в управлінні, право на прибуток. Залучені зі сторони інвестиційні ресурси відрізняються від власних тим, що на них встановлена фіксована ставка доходу незалежно від результатів діяльності, інвестор має гарантоване право на їх повернення з встановленням дати і суми погашення. У свою чергу, поточна кредиторська заборгованість позбавлена інвестиційних властивостей і пов'язаних з ними процесів, у багатьох випадках вона виникає неминуче, кредиторю гарантуються суми і строки погашення зобов'язань (табл. 4.9).

Таблиця 4.9. Властивості капіталу та його участь в інвестуванні

Властивості капіталу / Складові капіталу	Власний капітал	Залучені зі сторони інвестиційні ресурси	Поточні зобов'язання
1. Обов'язкова наявність	+	-	-
2. Добровільність внесення	+	+	-
3. Участь в інвестуванні	+	+	-
4. Претендування на дохід чи інші вигоди	+	+	-
5. Фіксована величина доходу (відсотків)	-	+	-
6. Участь у прибутках	+	-	-
7. Участь в управлінні	+	-	-
8. Гарантоване повернення	-	+	+
9. Фіксована дата погашення	-	+	+
10. Визначена сума погашення	-	+	+

Необхідність кредиту як джерела фінансових ресурсів зумовлена виникненням тимчасової потреби підприємства в додаткових оборотних коштах з метою забезпечення його нормального функціонування.

Відображення інформації про отримані кредити банків на рахунках бухгалтерського обліку залежить від того, до якого виду зобов'язань підприємства може бути віднесена заборгованість, що утворилася в результаті одержаного кредиту. Згідно з положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку зобов'язання підприємства поділяються на довгострокові та поточні.

Відповідно до П(С)БО 2 «Баланс» під поточними зобов'язаннями розуміють зобов'язання, які будуть погашені протягом операційного циклу підприємства або мають бути погашені протягом дванадцяти місяців, починаючи з дати Балансу. Що ж до довгострокових зобов'язань, то згідно з П(С)БО 11 «Зобов'язання» до них відносять усі зобов'язання підприємств, які не є поточними зобов'язаннями, тобто термін повернення яких перевищує 12 календарних місяців або один операційний цикл підприємства.

У Плані рахунків та Інструкції про його застосування для відображення кредитних операцій у бухгалтерському обліку передбачені такі рахунки:

- 50 «Довгострокові позики»;
- 60 «Короткострокові позики»;
- 61 «Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями».

Таблиця 4.10. Типова кореспонденція рахунків при обліку довгострокових позик

№	Зміст господарських операцій	Дт	Кт
1	Погашено заборгованість за довгостроковими позиками готівкою	50	30
2	Погашено заборгованість за довгостроковими позиками з поточного рахунку в банку	50	31
3	Погашено заборгованість за довгостроковими позиками за рахунок коштів покупців	50	36
4	Погашено заборгованість за довгостроковими позиками за рахунок коштів різних дебіторів	50	37
5	Погашено довгострокову позику за рахунок короткострокової	50	60
6	Отримано довгострокову позику готівкою	30	50
7	Отримано довгострокову позику на поточний рахунок у банку	31	50
8	Проведено поточні фінансові інвестиції за рахунок довгострокової позики	35	50
9	Перераховано аванси постачальникам та підрядникам за рахунок довгострокової позики	37.1	50
10	Погашено заборгованість перед орендодавцем за об'єкти довгострокової оренди за рахунок довгострокової позики	53	50
11	Переоформлено короткострокову позику на довгострокову	60	50
12	Погашено заборгованість перед постачальниками та підрядниками за рахунок довгострокової позики	63	50
13	Сплачено податки за рахунок довгострокової позики	64	50

Таблиця 4.11. Типова кореспонденція рахунків при обліку короткострокових позик

№	Зміст господарських операцій	дебет	кредит
1	Погашено заборгованість за короткостроковими позиками готівкою	60	30
2	Погашено заборгованість за короткостроковими позиками з поточного рахунку в банку	60	31
3	Погашено заборгованість за короткостроковими позиками за рахунок коштів покупців	60	36
4	Погашено заборгованість за короткостроковими позиками за рахунок коштів різних дебіторів	60	37
5	Переоформлено короткострокову позику на довгострокову	60	50
6	Отримано короткострокову позику готівкою	30	60
7	Отримано короткострокову позику на розрахунковий рахунок	31	60
8	Проведено поточні фінансові інвестиції за рахунок короткострокової позики	35	60
9	Перераховано аванси постачальникам та підрядникам за рахунок короткострокової позики	37	60
10	Погашено заборгованість перед орендодавцем за об'єкти довгострокової оренди за рахунок короткострокової позики	53	60
11	Погашено довгострокову позику за рахунок короткострокової	50	60
12	Погашено заборгованість перед постачальниками та підрядниками за рахунок короткострокової позики	63	60
13	Сплачено податки за рахунок короткострокової позики	64	60

4.4. Характеристика і облік інших джерел інвестування

Крім власного капіталу та залучених джерел для фінансування інвестицій підприємство можуть використовуватися й інші напрями, форми інвестування. Зокрема, виділення бюджетних асигнувань, безоплатне одержання активів, надходження необоротних активів у формі фінансової оренди (лізингу, селенгу), фінансування інвестиційних об'єктів кількома інвесторами на пайових засадах.

Бюджетні асигнування, зазвичай, виділяються з державного чи місцевого бюджетів для виконання загальнодержавних програм і проектів. Вони мають цільовий характер, їх використання контролюється органами державного контролю. Надходження таких коштів зараховується на спеціальний рахунок у банку або за рахунок них здійснюються прямі проплати постачальникам за обладнання, реалізацію інноваційних програм.

У бухгалтерському обліку такі кошти зараховуються до цільових джерел і обліковуються на рахунку 48 «Цільове фінансування і цільові надходження».

Таблиця 4.12. Кореспонденція рахунків з обліку надходження і використання бюджетних асигнувань

№	Зміст господарських операцій	Дт	Кт
1	Зарахування бюджетних надходжень на спеціальний рахунок в банку	33.1	48.1
2	Перераховано кошти за виконані роботи, придбане устаткування	63	33.1
3	Перераховано кошти постачальникам і підрядникам зі спеціальних рахунків казначейства	63	48.1
4.	Прийняти від постачальників, підрядників за виконані роботи, устаткування під цільові програми:		
	- на чисту вартість	15.1	63
	- на суму ПДВ	64.1	63
5.	Введено програми і проекти в дію	10	15
6.	Віднесення цільових надходжень до складу доходів підприємства у міру нарахування амортизації введених за бюджетні кошти об'єктів	48	74.5

У момент *безоплатного отримання необоротних активів* підприємство збільшує свій додатковий капітал на суму справедливої вартості, за якою вони оприбутковані на баланс підприємства. Потім одночасно з

нарахуванням зносу за безоплатно отриманими необоротними активами підприємство відображає дохід у розмірі нарахованого зносу (табл. 4.13).

Таблиця 4.13. Кореспонденція рахунків з обліку безоплатного отримання необоротних активів

№	Зміст господарських операцій	Дт	Кт
1	До складу основних засобів, нематеріальних активів зараховано безоплатно отримані основні засоби, нематеріальні активи за їх справедливою вартістю	10, 12	42.4
2	Нараховано амортизацію за безоплатно отриманими основними засобами	23, 91, 92, 93	13.1
3	Відображено дохід у сумі нарахованої амортизації	42.4	74.5

В наш час, виходячи з техніко-економічних ознак і сформованої державної політики щодо майна у виробника, його фінансування, здійснення технічного обслуговування наданих в оренду засобів праці, широке використання набувають операції з фінансової оренди (лізингу).

Операції з лізингу потребують особливого підходу щодо оцінки та відображення в обліку.

В Законі України «Про лізинг» дано таке визначення цьому поняттю: *лізинг* – це підприємницька діяльність, яка спрямована на інвестування власних чи залучених фінансових коштів і полягає в наданні лізингодавцем у виключне користування на визначений строк лізингоодержувачу майна, що є власністю лізингодавця або набувається ним у власність за дорученням і погодженням із лізингоодержувачем у відповідного продавця майна, за умови сплати лізингоодержувачем періодичних лізингових платежів. Тобто лізинг можна розглядати як форму забезпечення вкладень, як прогресивний метод матеріально-технічного забезпечення, як активний інструмент маркетингу, як одну із форм кредитних надходжень, як альтернативу банківському кредиту.

Відповідно до ознак окупності (умов амортизації майна) розрізняють фінансовий та оперативний лізинг.

Фінансовий (капітальний, прямиий) лізинг – financial, capital leases – є договором лізингу, в результаті укладення якого лізингоодержувач на своє замовлення отримує в платне користування від лізингодавця об'єкт лізингу

на строк, не менший від строку, за який амортизується 60% вартості об'єкта лізингу, визначеної в день укладення договору.

Оперативний (сервісний) лізинг — service, operating leases — це орендні відносини, за яких витрати лізингодавця, пов'язані з придбанням і утриманням предметів, що здаються в оренду, покриваються орендними платежами протягом лізингового контракту. Укладається він, як правило, на 2 – 5 років. При оперативному лізингу ризик псування чи втрати об'єкта лежить в основному на лізингодавці. Ставка лізингових платежів зазвичай вища, ніж при фінансовому лізингу, через відсутність гарантії окупності витрат. По закінченні оперативного лізингового договору лізингоодержувач має право: продовжити строк договору на більш вигідних умовах; повернути устаткування лізингодавцю; купити устаткування у лізингодавця за наявності погодження (опціона) на придбання за ринковою вартістю.

Передача у фінансову оренду об'єктів основних засобів відображається в орендодавця за дебетом субрахунку 18.1 «Заборгованість за майно, що передано у фінансову оренду» на вартість зданих у фінансову оренду об'єктів основних засобів та кредитом рахунків, пов'язаних з реалізацією активів. Аналітичний облік на рахунку 18.1 здійснюють за кожним договором фінансової оренди.

В орендаря прийняті основні засоби записують за дебетом рахунка 10, субрахунки 10.3–10.5, окремі аналітичні рахунки з обліку основних засобів, взятих у фінансову оренду і кредиту рахунка 53 «Довгострокові зобов'язання з оренди», субрахунок 53.1 «Зобов'язання з фінансової оренди», на вартість взятих у фінансову оренду об'єктів основних засобів за оцінкою, що згідно з П(С)БО 14 «Оренда» визнається як найменшою на початок терміну оренди – справедливою вартістю активу або теперішньою вартістю мінімальних орендних платежів.

Аналітичний облік на субрахунку 53.1 здійснюють за кожним орендодавцем. Теперішня вартість мінімальних орендних платежів розраховується за методикою, наведеною у додатку 1 до П(С)БО 14 «Оренда».

Приклад. Орендодавець передав 1 січня 2010 р. у фінансову оренду обладнання. Вартість – 240 000 грн. (в т.ч. ПДВ – 40 000 грн.) на три роки за ставкою відсотка – 18 %. Мінімальні орендні платежі сплачуються один раз у кінці кожного року. Після завершення строку оренди право власності на устаткування переходить до орендаря.

Теперішня вартість мінімальних платежів (ТВА) розраховується за формулою:

$$TBA = A \times \left[\left(1 - \frac{1}{(1+i)^n} \right) : i \right]$$

де i – ставка відсотка (18 %);

n – кількість періодів (3 роки);

A – річний фінансовий щорічний платіж, що виводиться з попередньої формули:

$$A = \frac{TBA \times i}{1 - 1:(1+i)^n}$$

Звідси, $A = 240000 \times 0,18 / 1 - 1:(1+0,18)^3 = 43200 / 0,39136 = 110384$ грн.

Сума відсотків за I рік – $240000 \times 0,18 = 43200$ грн.

Сума погашення вартості устаткування $110384 - 43200 = 67184$ грн.

Сума відсотків за II рік – $(240000 - 67183) \times 0,18 = 31107$ грн.

Сума погашення вартості устаткування – $110384 - 31107 = 79207$ грн.

Залишок зобов'язань з оренди на кінець II року – $172816 - 79277 = 93539$ грн.

і т.д.

Таблиця 4.14. Розрахунок орендних платежів

Дата Період	Орендні платежі			Залишок зобов'язань з оренди на кінець періоду
	Мінімальна фінансова сума орендних платежів	Фінансові витрати (відсотки)	Погашення вартості устаткування	
01.01.2010 р.				240 000
31.12.2010 р.	110 384	43 200	67 184	172 816
31.12.2011 р.	110 384	31 107	79 277	93 539
31.12.2012 р.	110 384	16 845	93 539	–
Разом	331 152	91 152	240 000	

Таблиця 4.15. Кореспонденція рахунків з обліку фінансового лізингу

№ з/п	Зміст господарських операцій	Кореспонденція рахунків		Сума, грн.
		Дт	Кт	
<i>У лізингодавця</i>				
1.	Передано обладнання у лізинг: - вартість - ПДВ	18.1 70.2	70.2 64.1	240 000 40 000
2.	Відображена вартість у складі фінансових результатів	70.2	79.2	200 000
3.	Переведено вартість обладнання до складу необоротних активів та груп вибуття	28.6	10.4	200 000
4.	Списано облікову вартість обладнання, переданого в оренду	94.3	28.6	200 000
5.	Відображено вартість у складі фінансових результатів	79.2	94.3	200 000
6.	Нараховано за I рік: - за погашення вартості обладнання; - відсотки	37.7 37.3	18.1 73.2	67 184 43 200
7.	Віднесено відсотки на фінансовий результат	73.2	79.2	43 200
8.	Отримана від орендаря за I рік: - компенсація за обладнання; - відсотки	31.1 31.1	37.7 37.3	67 184 43 200
<i>У лізингоодержувача</i>				
1.	Отримано обладнання: - вартість без ПДВ; - ПДВ	10.4 64.1	53.1 53.1	200 000 40 000
2.	Нараховано за I рік: - компенсація вартості обладнання; - відсотки	53.1 95.2	61.1 68.4	67 184 43 200
3.	Списано фінансові результати	79.2	95.2	43 200
4.	Оплачено лізингодавцю: - компенсація за обладнання - відсотки	61.1 68.4	31.1 31.1	67 184 43 200

4.5. Облік фінансування капітальних інвестицій з будівництва об'єктів на дольових засадах

Будівництво на дольових (пайових) засадах здійснюють будівельні організації (забудовники) на замовлення майбутніх співвласників збудованих об'єктів. Така форма організації та фінансування найбільш розповсюджена у житловому будівництві, де в якості забудовників виступають будівельні

фірми, а пайовиками – громадяни, юридичні особи, майбутні власники житла.

Забудовник контролює здійснення будівництва, веде облік витрат. На його рахунках концентруються кошти, одержані від пайовиків. Облік цих грошових коштів відображаються у забудовника на рахунку 48 «Цільове фінансування та цільові надходження». Витрати на будівництво збираються на рахунку 15 «Капітальні інвестиції» (у будівельних фірмах – на рахунку 23 «Основне виробництво»).

Після введення в дію об'єкта, належна частина будови передається за відповідними актами кожному з пайовиків.

Типові проведення наведені нижче:

Таблиця 4.16. Фінансування будівництва житла на дольових засадах

№	Зміст господарських операцій	Дт	Кт	Сума
1	Надійшли кошти від пайовиків на здійснення спільного будівництва	31.1	48	600000
2	Витрати на будівництво об'єкта	15	20, 63, 65,66 та інші	2900000
3	Введено в дію об'єкт: – для власного використання – для подальшої реалізації	10	15	400000
		28.6	15	2500000
4	Передано пайовикам частину будівлі:			
	– за собівартістю	90.3	28.6	420000
	– за кошторисною вартістю з ПДВ	36	70.3	600000
	– на суму ПДВ	70.3	64.1	100000
	– зарахування в оплату цільових внесків	48	36	600000

Контроль запитання

1. Чи всі залучені зі сторони кошти використовуються в інвестиційних цілях?
2. Охарактеризуйте власні джерела формування інвестиційних ресурсів.
3. Назвіть структуру залучених коштів, що направляються на розвиток інвестиційно-інноваційної діяльності.
4. Як відображаються в фінансовій звітності інвестиційне майно?

5. Чи може нерозподілений прибуток бути джерелом утворення інвестицій і яким чином, якщо так?
6. Як відображається у фінансовій звітності інвестиційні ресурси?
7. Вкажіть на яких рахунках відображаються залученні джерела утворення інвестиційного майна.
8. Охарактеризуйте порядок обліку бюджетних асигнувань та їх відображення у фінансовій звітності.
9. Охарактеризуйте лізинг як джерело фінансового забезпечення та форму інвестування.
10. Які особливості фінансування та обліку капітальних інвестицій, що здійснюються на дольових (пайових) засадах?

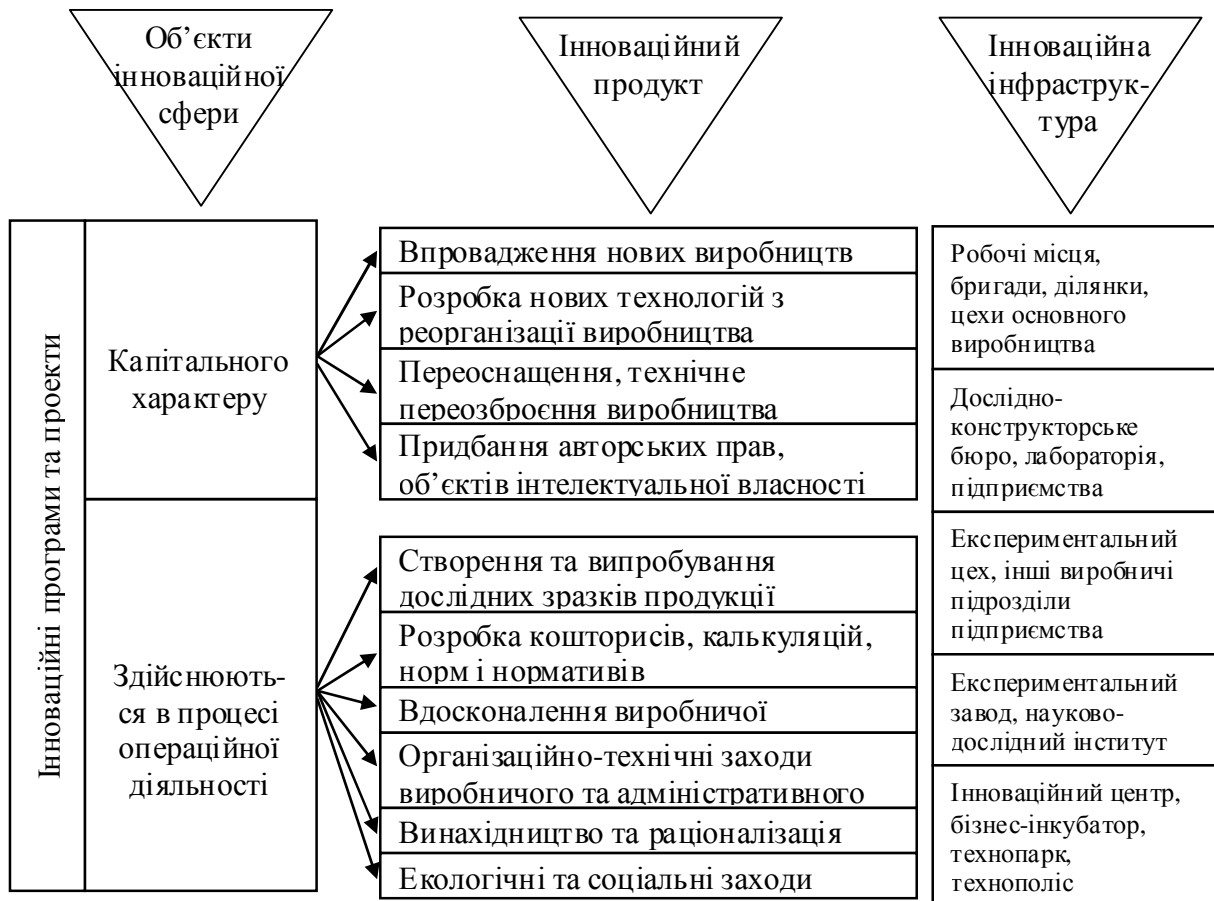
Розділ 5

ОБЛІК ВИТРАТ НА ЗДІЙСНЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОГРАМ

5.1. Організаційна структура науково-дослідної та дослідно-конструкторської роботи (НДДКР) на підприємстві

Інновація – це створення нової продукції або її поліпшення, запровадження нових технологій, нових видів техніки або вдосконалення виробничого процесу на підприємстві.

Інновації тісно пов'язані з інвестуванням. Інноваційні процеси є частиною інвестиційної діяльності підприємства. Водночас деякі інноваційні проекти можуть бути реалізовані в рамках поточної операційної діяльності без залучення інвестицій. Інноваційний напрям діяльності підприємства є багатограним і вимагає різностороннього висвітлення у системі бухгалтерського обліку. Насамперед, різносторонніми є об'єкти інноваційної сфери, а, отже й об'єкти обліку (рис. 5.1).

Рис. 5.1. Об'єкти обліку інноваційної сфери

Впровадження нової техніки, вдосконалення виробничого обладнання, розробка або придбання винаходів, авторських прав, роялті, інших видів інтелектуальної власності здійснюється, як правило, за рахунок капітальних інвестицій і входить до інвестиційної сфери. Науково-дослідна робота спеціальних інноваційних підприємств (наукових закладів, інноваційних центрів, бізнес-інкубаторів, технопарків, технополісів) для них вважається основною діяльністю. Врешті-решт, реалізація інноваційних проектів чи програм для звичайного підприємства не є самоціллю. Вона покликана підняти на вищий рівень, покращити ефективність основної операційної діяльності підприємства.

Інноваційні напрями розвитку підприємницької діяльності можуть зачіпати різні сфери господарського життя підприємства, мати розгалужену структуру. Все це позначається на системі бухгалтерського обліку витрат, пов'язаних з реалізацією інноваційних проектів, порядку фінансового забезпечення інноваційного продукту. Такий облік повинен бути розгалуженим, включати різні варіанти здійснення облікового процесу.

Багатовекторність облікових процедур насамперед залежить від складу інноваційних програм і проектів. Методика та організація обліку залежить також від виду інноваційних продуктів. Вони можуть мати матеріальний зміст (машини, устаткування, експериментальні зразки продукції), бути вираженими у нематеріальній формі (нові технології, проекти і конструкторські рішення з нових видів продукції, програмні матеріали), подані у формі інтелектуальної власності (права на об'єкти промислової власності, авторські та інші права).

Процес розробки та реалізації інновацій складається умовно з п'яти етапів, які і являються втіленням інноваційного процесу в виробничо-господарську діяльність підприємства (табл. 5.1). При введенні інновацій у виробництво залучаються різні категорії працівників, які мають певні обов'язки та завдання: від працівників науково-дослідних та дослідно-конструкторських відділів і до робітників, зайнятих основним виробництвом.

Таблиця 5.1. Етапи організації обліку та контролю здійснення та реалізації інновацій

Етапи	Назва	Види робіт	Виконавці та матеріально-відповідальні особи
I	Науково-дослідні та конструкторські роботи	вивчення технічної документації; дослідження інноваційного потенціалу, розрахунок та моделювання нового виробництва, розробка техніко-економічного обґрунтування, проектування нового виробу; дослідно-конструкторські роботи	відділ науково-дослідних та конструкторських робіт або дослідно-конструкторське і технологічне бюро – спеціалісти НДДК відділу, головний інженер
II	Роботи із підготовки та запуску нового виробництва	установлення спеціального обладнання для виготовлення пробного (дослідного) зразка нової продукції, роботи з підготовки технологічного процесу, випробування матеріалів та обладнання	спеціалізована наукова лабораторія – спеціалісти НДДК відділу, головний інженер, інженер дільниці, майстер цеху
III	Виготовлення дослідного зразка	налагоджувальні роботи з технологічної підготовки пробного запуску виробництва дослідного зразка; пробний випуск інновації; випробування якостей та технічних характеристик нововведення; коригування конструкторської документації та виправлення технічної документації; демонтаж обладнання	спеціалізована наукова лабораторія – спеціалісти НДДК відділу, головний інженер, інженер дільниці, майстер цеху, робітники-спеціалісти, з досвідом роботи на обладнанні
IV	Запуск у виробництво інновацій	Виготовлення першої партії інноваційної продукції, виявлення браку та недоліків; оформлення та утвердження результатів дослідження для масового (серійного) виробництва інновацій	цех, призначений для виробництва нової продукції – інженер дільниці, майстер цеху, робітники-спеціалісти з досвідом роботи на обладнанні, робітники
V	Масове (серійне) виробництво	виготовлення нової продукції на діючих потужностях, незначне коригування технологічного процесу аж до прийняття рішення про оновлення технологій	виробничі цехи – інженер дільниці, майстер цеху, робітники-спеціалісти з досвідом роботи на обладнанні

Самі етапи інноваційного процесу являють центрами відповідальності, на яких формують витрати з перенесенням їх або на результат звітного періоду, або на собівартість випущеної продукції. Тобто від стадій інноваційного процесу залежить методика обліку інноваційних витрат та

порядок їх списання (рис. 5.2). Так, на перших стадіях витрати списуються на рахунок зменшення результату періоду (витрати періоду), і чим ближче до запуску нової продукції, витрати змінюються з непрямих на прямі (витрати, що включаються у собівартість).

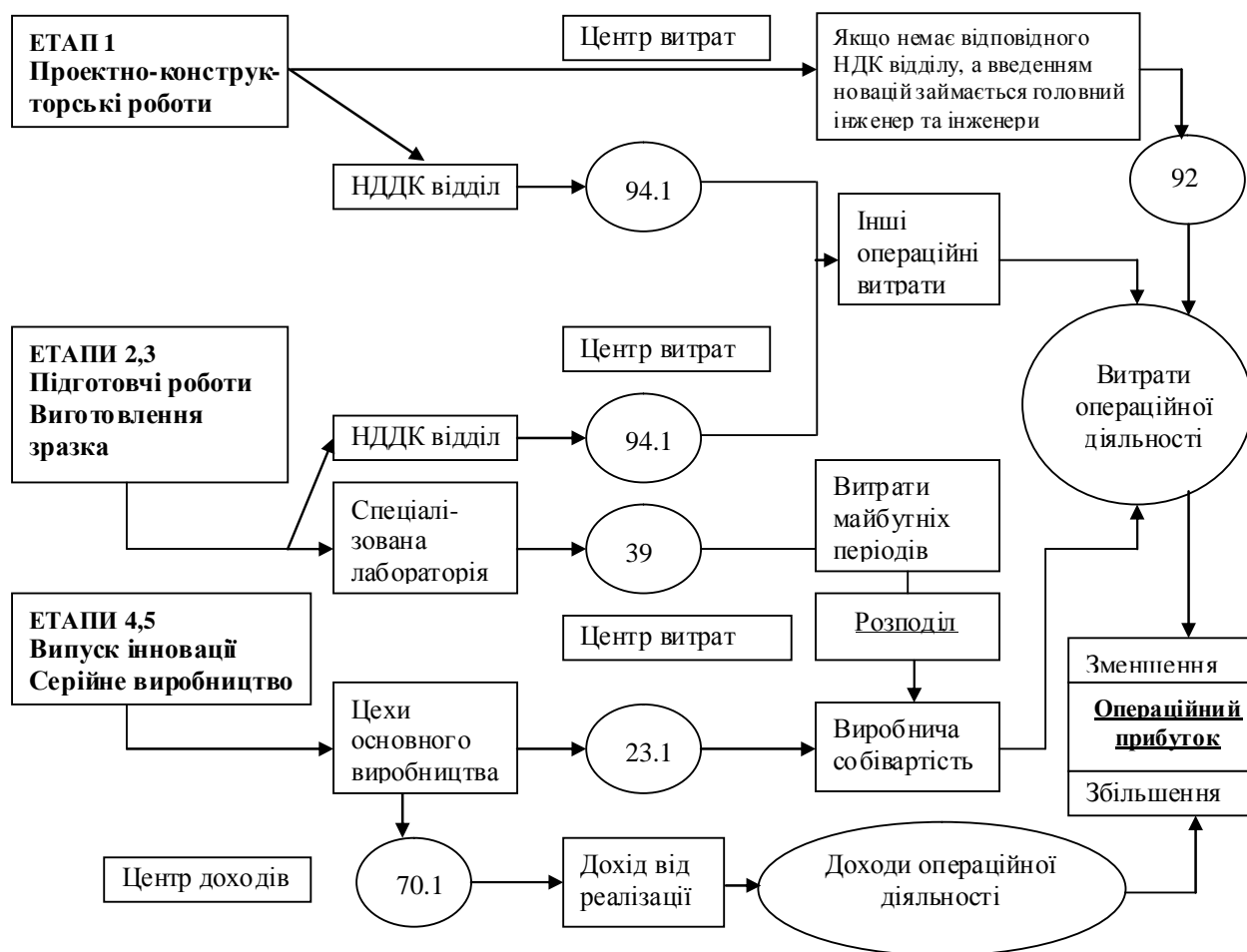

Рис. 5.1. Облік і списання витрат наукових центрів

Отже, витрати інноваційного характеру можуть концентруватися в обліку на рахунках:

94.1 «Витрати на дослідження і розробки» – поточні витрати на здійснення науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, які відносяться до витрат періодів (для цього може використовуватись рахунок 92 «Адміністративні витрати», якщо замість дослідно-конструкторського відділу новими розробками займається служба головного інженера);

23 «Виробництво», субрахунок «Допоміжні виробництва», якщо зазначені роботи під окремі замовлення виконує допоміжний підрозділ підприємства – дослідно-конструкторське бюро, науково-дослідна

лабораторія, експериментальний цех та інші;

39 «Витрати майбутніх періодів» – відображення витрат на розробки нових видів продукції у складі витрат майбутніх періодів з наступним віднесенням їх частинами до поточних витрат;

23.1 «Основне виробництво» – при запуску інноваційної продукції у серійне, масове виробництво з подальшою її реалізацією замовникам і покупцям;

23.1 «Основне виробництво» – організація обліку витрат основної операційної діяльності у суб'єктів підприємництва, які мають статус юридичної особи і для яких інноваційні розробки є основним видом діяльності;

15 «Капітальні інвестиції» – якщо інноваційні витрати планується капіталізувати у необоротні активи з подальшою їх амортизацією.

5.2. Облік інноваційних витрат капітального характеру

Облік інноваційних витрат підприємства повинен вестись в розрізі витрат на проведення заходів науково-технічного прогресу з виокремленням:

- витрат на підготовку, виготовлення та освоєння нової техніки;
- витрат на впровадження науково-технічних досліджень.

Загалом же інновації можуть здійснюватися за такими напрямками:

1. Інноваційні програми капітального характеру.
2. Інноваційні проекти, пов'язані з операційною діяльністю.

Інновації капітального характеру, що здійснюються за рахунок капітальних вкладень в процесі інвестиційної діяльності й після введення в дію обліковуються у складі основних засобів, інших матеріальних чи нематеріальних активів. Облік інновацій капітального характеру здійснюється на рахунку 15 «Капітальні інвестиції», а після введення в дію створені інноваційні об'єкти переносяться в дебет рахунків 10 «Основні засоби», 11 «Інші необоротні матеріальні активи», 12 «Нематеріальні активи»

з наступним нарахуванням зносу (накопиченням амортизації) протягом строку корисного використання.

Облік інноваційних проектів капітального характеру залежить значною мірою від системи фінансування капітальних інвестицій. Вона може включати кілька напрямів фінансового забезпечення інновації: власні кошти підприємств; довгострокові чи короткострокові кредити банку; бюджетні кошти місцевого та держаного бюджетів; цільові пайові внески фізичних чи юридичних осіб.

Кожен з перерахованих способів фінансування інноваційних програм вносить значні зміни в систему обліку формування фінансових ресурсів та їх використання на покриття інноваційних витрат. Наприклад, при фінансуванні за рахунок банківських кредитів виникає потреба враховувати одержання кредитних ресурсів, банківський відсоток, погашення кредиту. Інновації за рахунок бюджетних надходжень потребують відокремленого обліку цільових бюджетних коштів, їх списання при введенні об'єктів в дію, визначення та відображення в обліку безоплатно одержаних активів, визнання доходу в міру нарахування амортизації введених інноваційних активів. При здійсненні фінансування інноваційних об'єктів на пайових засадах необхідно вести облік пайових внесків і заборгованості в результаті пайової участі в інвестуванні, розподіляти об'єкт між учасниками після його введення в дію чи вести облік спільної діяльності.

Інноваційні проекти капітального характеру можуть бути пов'язані не лише з придбанням та введенням в дію нової техніки, устаткування, використанням інтелектуальних активів, але й з їх модернізацією, модифікацією, ремонтами та іншими поліпшеннями. П(С)БО 7 «Основні засоби» і П(С)БО 8 «Нематеріальні активи» засвідчують, що на суму витрат, пов'язаних з поліпшенням основних засобів, нематеріальних активів, необхідно збільшувати первісну вартість відповідних необоротних активів, тобто капіталізувати витрати за умови, якщо такі поліпшення призводять до збільшення майбутніх економічних вигод, первісно очікуваних від використання об'єктів. Витрати, що здійснюються для підтримки об'єкта у

робочому стані та не призводять до збільшення економічних вигод від його використання, вважаються поточними витратами операційної діяльності.

В практиці досить важко встановити межу між витратами на поліпшення необоротних активів, які призведуть, або не призведуть до збільшення економічних вигод у майбутньому. Через це виникають труднощі у визначенні джерел списання таких витрат:

- віднесення до капітальних інвестицій шляхом збільшення первісної вартості поліпшених об'єктів;

- включення до поточних витрат операційної діяльності.

З логіки виходить, що будь-які витрати на поліпшення засобів праці інноваційного характеру повинні приносити вигоду у майбутньому. Через це усі факти таких поліпшень (модернізацію, модифікацію, переобладнання, реконструкцію) слід відносити до капітальних витрат.

З іншого боку, чи у всіх випадках капіталізації витрат доцільно збільшувати первісну вартість поліпшених об'єктів?

У практиці можливі два способи списання капітальних витрат на поліпшення основних засобів, інших активів. При першому понесені витрати включаються до капітальних інвестицій і на їх суму збільшується первісна вартість основних засобів на підставі таких записів:

Дт. 15 «Капітальні інвестиції» –

Кт. рахунків запасів, грошових коштів, витрат, розрахунків.

Після завершення поліпшень і повторного введення об'єктів в дію:

Дт. 10 «Основні засоби», 11 «Інші необоротні матеріальні активи», 12 «Нематеріальні активи» –

Кт. 15 «Капітальні інвестиції».

Даний варіант застосовується якраз у випадках інноваційного напряму поліпшення матеріально-технічної бази підприємства та збільшення вигод у майбутньому: збільшення виробничої потужності, підвищення продуктивності роботи обладнання, поліпшення якості продукції, зниження операційних витрат в результаті проведення інноваційних заходів.

Інший варіант не передбачає прямої капіталізації і його важко віднести

до інноваційного напрямку, хоча вважається, що він також приносить вигоду. Він стосується витрат на продовження терміну корисного використання чи відновлення втрачених властивостей об'єктів. Тому на суму таких поліпшень доцільно зменшувати накопичений у попередніх періодах знос об'єктів:

Дт. рах. 13 «Знос (амортизація) необоротних активів» –

Кт. рахунків грошових коштів, запасів, витрат, розрахунків.

Загалом же можливі три варіанти покриття витрат на поліпшення необоротних активів, два з яких – за рахунок капітальних джерел, третій – на поточні витрати:

– поліпшення інноваційного напрямку – на збільшення первісної вартості модернізованих об'єктів;

– поліпшення, що стосуються продовження (відновлення) строку корисної експлуатації, – на зменшення раніше нарахованого зносу;

– поліпшення, що не призводять до зростання економічних вигод, – за рахунок поточних витрат операційної діяльності.

Враховуючи те, що обліковій службі підприємства буде важко встановити, до якого з перерахованих видів відноситься те чи інше поліпшення, доцільно цю функцію покласти на постійно діючі комісії з прийняття (виведення) з експлуатації об'єктів, основних засобів з фіксуванням джерела списання витрат на поліпшення у відповідному Акті приймання-здачі відремонтованих, реконструйованих і модернізованих об'єктів, типова форма ОЗ-2.

5.3. Облік витрат на підготовку і освоєння нової продукції

Технічна підготовка виробництва є одним з етапів життєвого циклу товарів. Типовий життєвий цикл товару складається з маркетингу, науково-дослідних робіт, технічної підготовки виробництва; виробництва; припинення виробництва (утилізації). Продовжити цей цикл може оновлення виробництва. Тому, виходячи з логічної послідовності, ці витрати повинні формувати вартість товару-продукту.

Відтак, витрати на освоєння нових виробництв та технологічних ліній варто відносити до поточних витрат, якщо це пов'язано з серійним або ж масовим виробництвом продукції, надання послуг з переробки сировини.

Інноваційні проекти, пов'язані з операційною діяльністю, стосуються розробки нових видів, а також вдосконалення діючих зразків продукції, робіт, послуг, запровадження енергозберігаючих і ресурсозберігаючих технологій, екологічних заходів, вдосконалення ринкової інфраструктури.

Витрати на їх здійснення вважаються поточними та відносяться до операційної діяльності. Виходячи з періоду погашення інноваційних витрат, можливі кілька варіантів включення таких видатків до поточних витрат діяльності:

- списання на поточні витрати в повній сумі в міру виникнення інноваційних видатків. Зібрані на затратних рахунках (23 «Виробництво», 94 «Інші витрати операційної діяльності») інноваційні витрати відносяться на собівартість продукції чи фінансові результати у тому ж звітному періоді;

- попереднє резервування коштів шляхом створення відповідного забезпечення (цільових резервів) для наступного фінансування інноваційних програм. Такі резерви можуть бути створені за рахунок собівартості та інших поточних витрат з відображенням на відповідному субрахунку рахунка 47 «Забезпечення майбутніх витрат і платежів». В міру виникнення інноваційні витрати списуються з кредиту затратних рахунків у дебет рахунку 47;

- віднесення інноваційних видатків до витрат майбутніх періодів, їх попередньому обліку на рахунку 39 «Витрати майбутніх періодів» з наступним списанням на поточні витрати з врахуванням визначеного терміну корисного використання інноваційного продукту чи за іншими критеріями.

Приклад. Зібрані на рахунку 39 витрати на освоєння і підготовку нового виду продукції склали 120 000 грн., які планується списати протягом двох років з моменту запуску продукції у серійне виробництво. Звідси, щомісячно до поточних витрат необхідно включати 1/24 зазначеної суми:

Дт 23 «Виробництво» –

Кт 39 «Витрати майбутніх періодів» – 5000 грн.

Поряд з рівномірних списанням витрати на освоєння і підготовку нових виробництв можуть відноситися на поточні витрати пропорційно до кількості випущеної продукції нового зразка.

Приклад. Витрати на освоєння нової моделі продукції склали 80 000 грн., якої планується випустити 5 000 штук. У перший місяць роботи випущено 700 одиниць продукції.

Норма витрат майбутніх періодів на 1 одиницю продукції – $80\,000/5\,000 = 16$ грн.

Протягом першого місяця роботи на випуск продукції підлягає списанню (700 x 16): Дт 23 «Виробництво» –

Кт 39 «Витрати майбутніх періодів» – 11200 грн.

Якщо витрати на освоєння та підготовку нового виробництва прямо не стосуються продукції, яка випускається підприємством, а мають свою калькуляційну одиницю, тоді вони є об'єктом науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт і їх необхідно обліковувати в складі інших витрат, які відшкодовуються за рахунок прибутку фірми чи інших джерел фінансування (цільове фінансування, резерви оновлення виробництва та інноваційного розвитку тощо).

У собівартість потрібно включати ті витрати підприємства, які мають безпосереднє відношення до процесу виробництва і які в майбутньому принесуть прибуток. Так, у собівартість продукції варто відносити витрати на підготовку та освоєння виробництва, загальногосподарські витрати, а також адміністративні витрати, якщо це прописано в обліковій політиці. Адже ці витрати безпосередньо пов'язані з виробничим процесом, і в майбутньому принесуть підприємству економічні вигоди у вигляді прибутку від реалізації. Постійне оновлення виробництва підвищує кількісні та якісні характеристики продукції, що є важливим фактором збуту конкурентоспроможної продукції. Витрати на управління інноваційним процесом виробництва та ефективне управління збутом, пов'язане з виконанням певних замовлень, реалізацією цієї продукції, забезпечать ефект доходів від обсягів продаж.

Облік витрат з науково-дослідних розробок та досліджень необхідно вести на рахунках з обліку витрат операційної діяльності і в кінці звітнього періоду списувати на фінансові результати, а саме на рахунок 79.1 «Результат операційної діяльності». Це виходить із принципу нарахування доходів і витрат в бухгалтерському обліку. Нормативним та методичним забезпеченням для обліку наукових досліджень призначений субрахунок 94.1 «Витрати на дослідження і розробки». На цьому рахунку в аналітичному обліку доцільно виділити такі статті витрат:

- зі створення та розробки прикладних досліджень, пов'язаних з оновленням випуску продукції, нових виробництв;
- удосконалення існуючих технологій;
- з проведення науково-дослідних і конструкторських робіт;
- створення нових видів сировини та матеріалів;
- переоснащення виробництва;
- внесення змін в систему управління та її вдосконалення.

5.4. Організація і облік винахідницької діяльності на підприємстві

Найпростішими варіантами інновацій можуть бути новації, пов'язані з раціоналізаторством, винахідництвом окремих працівників, бригади, дільниці на підприємстві в процесі основного виробництва. Витрати такого характеру в основному зводяться до оплати праці, преміальних виплат і пов'язаних з ними розрахунків. В обліку такі витрати формуються і відображаються на рах. 94 «Інші витрати операційної діяльності», субрах. 94.1 «Витрати на дослідження і розробки» або 94.9 «Інші витрати операційної діяльності», які по завершенню звітнього періоду списуються на фінансові результати підприємства

Приклад. Бригадою працівників розроблено і оформлено відповідним актом раціоналізаторську пропозицію щодо покращення умов праці. Наказом керівника підприємства за таке поліпшення бригаді нарахована премія у розмірі 5000 грн. Бухгалтерські записи:

– на суму нарахованої винагороди:

Дт 94.9 «Витрати іншої операційної діяльності» –

Кт 66.1 «Розрахунки за заробітною платою» – 5000 грн.;

– на суму відрахувань на соціальні заходи (38%):

Дт 94.9 «Витрати іншої операційної діяльності» –

Кт 65.1 «Розрахунки за страхуванням» – 1900 грн.

– на загальну суму видатків (5000 + 1900 = 6900 грн.):

Дт 79.1 «Результат операційної діяльності» –

Кт 94.9 «Витрати іншої операційної діяльності» – 6900 грн.

Якщо у результаті винахідницької роботи створюються об'єкти інтелектуальної власності, їх облік ведеться за методикою визнання та обліку нематеріальних активів (право на винаходи, корисні моделі, зразки продукції комп'ютерні програми та інше), порядок якої викладено нижче.

5.5. Організація обліку об'єктів інтелектуальної власності

Виходячи з інноваційної спрямованості підприємства у створенні інтелектуальних інновацій, необхідно сформувати обліково-інформаційне забезпечення кожного з етапів інноваційного проекту через:

- 1) планування (прогнозування) інноваційних витрат відповідно до конкретних калькуляційних статей;
- 2) бюджетування інвестицій та фінансового забезпечення за кожним етапом створення новацій;
- 3) створення системи обробки первинної документації та реєстрації інноваційних витрат;
- 4) розробка методики оцінки об'єктів інтелектуальної власності та визначення їх первинної вартості;
- 5) обліково-аналітичної обробки даних про впровадження нововведень в експлуатацію;
- 6) облікового забезпечення даних про комерціалізацію знань та об'єктів інтелектуальної власності.

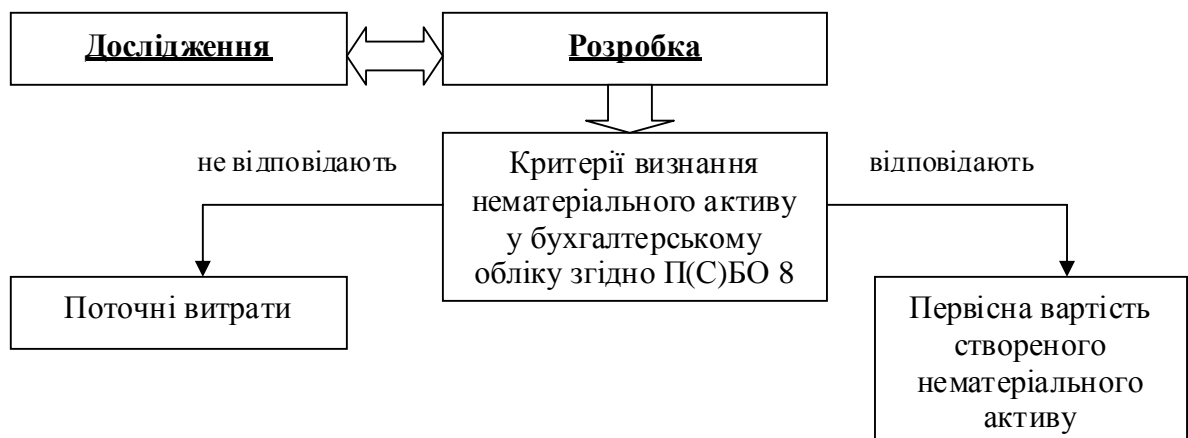
Процес створення нематеріальних активів у відповідності із МСФЗ 38 «Нематеріальні активи» ділиться на дві стадії – дослідження й розробки.

Під *дослідженнями* розуміються планові роботи, спрямовані на отримання нових науково-технічних знань, роботи з вибору сфери застосування отриманих результатів, а також пошук альтернативних матеріалів, пристроїв, продуктів, процесів, систем, послуг та інше.

Витрати, понесені на стадії досліджень, не капіталізуються, а визнаються як витрати періоду, у якому вони були здійснені, оскільки на етапі досліджень компанія не може продемонструвати впевненість в одержанні майбутніх економічних вигод.

Розробки – застосування результатів досліджень при проектуванні виробництва нових або істотно поліпшених матеріалів, продукції й т.д. перед початком їхнього комерційного виробництва. Витрати, що виникають на етапі розробок, як правило, пов'язані із проектуванням, конструюванням і випробовуванням дослідних зразків продукції, а також експериментальних зразків, які через масштаби не підходять для комерційного використання.

Визнання витрат, понесених замовником при створенні об'єктів інновації інтелектуального характеру, капітальними чи поточними витратами подано на рисунку 5.2.

Рис. 5.2. Порядок визнання в обліку витрат на створення інтелектуальних інновацій

Витрати на дослідження не визнаються активами та відображаються у складі витрат операційної діяльності (субрахунок 94.1 «Витрати на дослідження і розробки») того звітного періоду, в якому вони були понесені незалежно від того, слугуватимуть у подальшому результати дослідження приводом для розробок, чи ні.

При дослідженні та розробці інновацій інтелектуального характеру необхідно враховувати умови визнання та оцінки відповідно до П(С)БО 8 «Нематеріальні активи».

Згідно з П(С)БО 8 інновації, отримані в результаті розробки, слід відображати в балансі за умов, якщо підприємство має:

- намір, технічну можливість та ресурси для доведення інноваційного продукту до стану, у якому він придатний для реалізації чи використання;
- можливість отримання економічних вигод від її збуту чи використання;
- інформацію для достовірного визначення витрат, пов'язаних з розробкою інновацій.

Порядок відображення об'єктів інновацій інтелектуального характеру відповідає визнанню та оцінці нематеріальних активів за умови доповнення їх такими критеріальними ознаками, як наукова новизна, підвищення якості та ефективності (ефективного результату), новий винахід, нова вигода. Для таких об'єктів не передбачено окремого рахунку, субрахунку, а обліковуються вони у структурі нематеріальних активів, за діючим Планом рахунків бухгалтерського обліку – на рахунку 12 «Нематеріальні активи».

При первісному визнанні нематеріальні активи враховуються за фактичною (історичною) собівартістю. У ході наступної оцінки нематеріальних активів підприємство може використати метод оцінки за ринковою чи справедливою вартістю.

Віднесення витрат на формування первісної вартості нематеріальних активів припиняється, коли актив доведений до того стану, у якому він готовий до використання підприємством.

Склад видатків, які можуть бути віднесені на собівартість нематеріального активу при його первісній оцінці, залежить від способу надходження об'єктів інтелектуальної власності. Пункт 17 П(С)БО 8 визначається перелік статей, що формують первісну вартість, а саме прямі витрати на оплату праці, прямі матеріальні витрати, інші витрати, безпосередньо пов'язані із створенням цього нематеріального активу та приведенням його до стану придатності для використання за призначенням.

Наприклад, якщо підприємство класифікувало власно створену інформаційну систему як нематеріальний актив, то витрати на її впровадження й налагодження будуть також включені у собівартість нематеріального активу. При цьому дебетується субрахунок 15.4 «Придбання (створення) нематеріальних активів» та кредитуються відповідні рахунки витрат за елементами, а саме 13 «Знос (амортизація) необоротних активів», 20 «Виробничі запаси», 31 «Рахунки в банку», 65 «Розрахунки за страхуванням», 66 «Розрахунки за виплатами працівникам» та ін. Далі ці витрати, пов'язані з придбанням (створенням) інновацій інтелектуального характеру, капіталізуються на відповідному субрахунку рахунку 12.

При придбанні нематеріальних активів до їх собівартості включаються купівельна ціна, імпорتنі мита, податки, що не відшкодовуються, а також видатки, пов'язані з підготовкою активу до експлуатації. У такому випадку всі витрати, пов'язані з придбанням, збираються за дебетом субрахунку 15.4 з кредиту рахунків 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками», 68.5 «Розрахунки з іншими кредиторами». Нарахування податкового кредиту з податку на додану вартість відображається записом: Дт 64.1 «Розрахунки за податками» Кт 63, 68.5. При оплаті рахунків постачальників та посередників – Дт 63, 68.5 Кт 31.

При подальшій експлуатації об'єктів інтелектуальної власності необхідно нараховувати амортизацію. Ці амортизаційні відрахування відображаються за кредитом субрахунку 13.3 «Накопичена амортизація нематеріальних активів» у дебет рахунку 92 «Адміністративні витрати», які пов'язанні з організацією виробничо-господарського процесу.

Якщо підприємство має можливість комерціалізувати (тобто продати) результати досліджень та розробок, то в такому випадку об'єкт інтелектуальної власності необхідно перевести в групу товарів. При цьому залишкову вартість нематеріального активу переводять у склад необоротних активів, призначених для продажу: Дт 28.6 «Необоротні активи та групи вибуття, призначені для продажу» Кт 12 «Нематеріальні активи». Реалізовану собівартість об'єктів інтелектуальної власності при продажі списують з кредиту субрахунку 28.6 у дебет субрахунку 94.3 «Собівартість реалізованих виробничих запасів». Далі в процесі реалізації на отримані доходи: Дт 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками» Кт 71.2 «Дохід від реалізації інших оборотних активів», і на суму податкового зобов'язання з податку на додану вартість – Дт 71.2 Кт 64.1. При отриманні грошових коштів дебетуються рахунки 30, 31 та кредитується рахунки 36 або 37 а сумі пред'явленого рахунка до оплати.

Списання доходів та витрат, які пов'язані з процесом реалізації об'єктів інтелектуальної власності, відображаються у складі операційної діяльності: Дт 79.1 Кт 71.2 – на суму списаних доходів і Дт 94.3 Кт 79.1 – на суму списаної реалізованої собівартості. За визначеним оборотом за субрахунком 79.1 «Результат операційної діяльності» визначається прибуток чи збиток від комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності.

Незважаючи на те, що реалізація об'єктів інтелектуальної власності відображається на рахунках з обліку доходів і витрат операційної діяльності, виручка від реалізації у звітності про рух грошових коштів зараховується до складу грошових коштів інвестиційної діяльності, що є цілком закономірним.

Списання з балансу підприємства об'єктів інтелектуальної власності також відображається у складі витрат іншої (інвестиційної) діяльності наступними записами:

– у сумі нарахованої амортизації:

Дт 13.3 «Накопичена амортизація нематеріальних активів» –

Кт 12.7 «Інші нематеріальні активи»;

– на залишкову вартість активів:

Дт 97.6 «Списання необоротних активів» –
Кт 12.7 «Інші нематеріальні активи»;
– дорахування раніше відшкодованого ПДВ (20%):
Дт 97.6 «Списання необоротних активів» –
Кт 64.1 «Розрахунки за податками».

КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ

1. Який метод оцінки необхідно застосувати в процесі формування вартості придбаної інноваційної технологічної лінії?
2. Як в обліку відобразити інноваційні витрати на придбання нового обладнання?
3. Чи можна капіталізувати інноваційні витрати? Якщо так, то яким чином це відобразити в обліку?
4. Яким П(С)БО регулюються інноваційні витрати, пов'язані з дослідженнями та розробками об'єктів інтелектуальної власності?
5. Назвіть критерії визнання та оцінки об'єктів інтелектуальної власності, створених власними силами та придбаних зі сторони.
6. Який порядок обліку витрат на створення інноваційних продуктів у вигляді нематеріальних активів, наприклад комп'ютерних програм, робочих інструкцій?
7. Витрати на розробку технічної документації нового виробу слід відносити до складу витрат на дослідження і розробку, що входять до іншої операційної діяльності, чи до витрат майбутніх періодів?
8. Що таке інноваційні центри підприємства? Як в обліку формуються витрати інноваційних центрів?
9. Як списуються витрати, пов'язані з дослідженнями та розробками (субрахунок 94.1); та інноваційні витрати, які відносяться до майбутніх періодів (рахунок 39)? В чому полягає різниця?
10. На якому рахунку обліковують інвестиції, вкладенні на інноваційний розвиток матеріально-технічної бази підприємства?

Розділ 6

ОБЛІК КАПІТАЛЬНИХ ІНВЕСТИЦІЙ ІННОВАЦІЙНОГО ХАРАКТЕРУ

6.1. Поняття і класифікація капітальних інвестицій

Капітальні інвестиції – це *операції з вкладення грошових і матеріальних та інтелектуальних ресурсів у будівництво та придбання основних засобів, інших необоротних матеріальних і нематеріальних активів*. Дане поняття трансформоване, виходячи з категорії «капітальні вкладення» з дещо розширеним змістом та новою концептуальною основою.

Особливістю вітчизняних підходів в обліку капітальних інвестицій у порівнянні з обліком придбання необоротних активів за міжнародними стандартами є те, що згідно із запровадженою в Україні методологією будь-які капітальні витрати, що пов'язані з придбання (спорудженням, модернізацією) основних засобів, інших необоротних активів повинні проводитися через рахунок 15 «Капітальні інвестиції». У зарубіжній практиці на аналогічному рахунку «Незавершене будівництво» формується лише фактична собівартість збудованих власними силами об'єктів. Придбання основних засобів, інших необоротних активів відображається прямим записом у дебет відповідних рахунків з кредиту розрахунків з постачальниками.

У міжнародній практиці обліку використовується таке поняття як «інвестиційна власність», під якою розуміється інвестиція у землю або будівлі, що не приймають участі в операційній діяльності підприємства, а призначені для їх вкладення в інші об'єкти з метою одержання прибутку або інших вигод.

Отже, спорудження і придбання основних засобів, інших необоротних матеріальних активів для власних виробничих та господарських потреб за міжнародними стандартами не вважається інвестицією. Такий підхід призводить до деякої недооцінки самоінвестування, тобто розширення матеріальної бази підприємства за рахунок внутрішніх інвестиційних

ресурсів.

За вітчизняними обліковими стандартами інвестиційною діяльністю вважається процес, пов'язаний з придбанням, реалізацією необоротних активів. У зв'язку з цим неминуче виникає потреба в обліку та розкритті інформації за двома напрямками:

- а) здійснення інвестицій у придбання необоротних активів;
- б) вилучення інвестицій шляхом реалізації (списання) необоротних активів.

В плануванні і обліку капітальні інвестиції класифікуються за різними ознаками:

- *за напрямками відтворювальної структури* – вкладення у нове будівництво, розширення, реконструкція, технічне переозброєння діючих підприємств;
- *за технологічною структурою* – будівельні роботи; монтаж обладнання; затрати на придбання обладнання, що вимагає і не вимагає монтажу; інструмент, інвентар, інші капітальні роботи і затрати (відведення землі і підготовка будівельного майданчика, виготовлення проектно-кошторисної документації, оплата за різні дозволи, підведення комунікацій, підготовка об'єктів до здачі в експлуатацію та інші);
- *за призначенням* – капітальні вкладення у виробничу і невиробничу сферу;
- *за галузями економіки* – капіталовкладення у промисловість, сільське господарство, будівництво, торгівлю і т.д.;
- *за способами здійснення будівельно-монтажних робіт* – такі, що здійснюються підрядним або господарським способом;
- *за джерелами фінансування* – інвестиції, що фінансуються за рахунок власних джерел, бюджетних асигнувань, кредитів банку, цільових внесків на дольових засадах.

6.2. Облік капітальних інвестицій за національними стандартами

Положення (стандарти) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби» і 8 «Нематеріальні активи» передбачають визнання та облік незавершених капітальних інвестицій. *Незавершені капітальні інвестиції* в необоротні матеріальні та нематеріальні активи – це капітальні інвестиції у будівництво, виготовлення, реконструкцію, модернізацію, придбання об'єктів необоротних матеріальних та нематеріальних активів, уведення яких в експлуатацію на дату балансу не відбулося, а також авансові платежі для фінансування будівництва.

Згідно з Планом рахунків бухгалтерського обліку та Інструкцією про його застосування для обліку незавершених капітальних інвестицій передбачений рахунок 15 «*Капітальні інвестиції*». Облік затрат на придбання і створення необоротних активів ведеться за окремими видами таких активів, яким відповідають окремі субрахунки:

1. Капітальне будівництво;
2. Придбання (виготовлення) основних засобів;
3. Придбання (виготовлення) інших необоротних матеріальних активів;
4. Придбання (створення) нематеріальних активів;
5. Придбання (вирощування) довгострокових біологічних активів.

У дебет цього рахунку та його субрахунків записуються всі витрати, пов'язані з будівництвом чи придбанням необоротних активів, у кореспонденції з кредитом рахунків:

20.5 «Будівельні матеріали» – на вартість використаних будівельних матеріалів;

63 «Розрахунки з постачальниками і підрядниками», 68.5 «Розрахунки з різними кредиторами» – на вартість робіт, виконаних підрядними, субпідрядними організаціями, отримані послуги зі сторони;

66 «Розрахунки за виплатами працівникам», 65 «Розрахунки за страхуванням» – на суму нарахованої заробітної плати будівельникам та пов'язаних з ними відрахувань та ін.

За дебетом рахунку 15 відображається також вартість придбаного устаткування, що потребує і не потребує монтажу, а також перераховані авансові платежі постачальникам обладнання і підрядникам згідно з будівельними контрактами.

Кредитується рахунок 15 при введенні об'єктів у дію в кореспонденції з дебетом рахунків:

10 «Основні засоби»;

11 «Інші необоротні матеріальні активи»;

12 «Нематеріальні активи».

У Балансі інформація про капітальні інвестиції відображається у першому розділі активу за статтею 020 «Незавершене будівництво». У Примітках до річної фінансової звітності дані про капітальні інвестиції узагальнюються у третьому розділі за їх видами (капітальне будівництво, придбання (виготовлення) основних засобів, придбання (виготовлення) інших необоротних матеріальних активів, придбання (виготовлення) нематеріальних активів, формування довгострокових біологічних активів).

6.3. Облік витрат та формування вартості об'єктів, що будуються підрядним та господарським способом

Система оцінки та обліку будівництва об'єктів для власних потреб залежить від способів ведення будівельно-монтажних робіт. В залежності від того, *підрядним* чи *господарським способом* здійснюється будівництво, визначається й первісна оцінка, за якою об'єкти вводяться в експлуатацію. Згідно з П(С)БО 7 первісною вартістю об'єктів вважається історична (фактична) собівартість необоротних активів у сумі грошових коштів або справедливої вартості інших активів, сплачених (переданих), витрачених для придбання (створення) необоротних активів.

Первісна вартість, а отже й собівартість будівництва формується з таких статей витрат:

- суми витрат, що сплачуються постачальникам активів та підрядникам

за виконання будівельно-монтажних робіт;

– реєстраційних зборів, державного мита та аналогічних платежів, що здійснюються у зв'язку з придбанням (отриманням) прав на об'єкти основних засобів, чи інших необоротних активів;

– суми ввізного мита;

– суми непрямих податків у зв'язку з придбанням (створенням) основних засобів, якщо вони не відшкодовуються підприємству;

– витрат на доставку об'єктів і страхування ризиків у зв'язку з нею;

– витрат на установку, монтаж, налагодження основних засобів;

– інших витрат, безпосередньо пов'язаних з доведенням основних засобів до стану, в якому вони придатні для використання із запланованою метою.

При зведенні об'єктів *підрядним способом* до складу капітальних інвестицій включаються суми, сплачені підрядним (субпідрядним) організаціям за виконані будівельно-монтажні роботи згідно з актами приймання таких робіт. Основними учасниками інвестиційного процесу при підрядному способі виступають:

– замовник (забудовник) – суб'єкт господарювання, для якого зводиться об'єкт будівництва і який здійснює фінансування. В окремих випадках фінансування може здійснювати інша особа (інвестор);

– підрядник (генеральний підрядник і субпідрядник) – будівельне підприємство, яке на підставі договору підряду та одержаної від замовника проектно-кошторисної документації виконує будівельно-монтажні роботи та передає їх за актом (форми № КБ-2 або довідки форми №3) замовнику.

Оплата за виконані роботи підряднику може здійснюватися:

- за окремі конструктивні елементи (кубічні метри укладеного бетону, цегляної кладки, квадрі метри штукатурних та оздоблювальних робіт та інші);
- за окремі етапи виконаних будівельно-монтажних робіт (фундамент; зведення стін і перекриття; штукатурні і оздоблювальні роботи; сантехнічні і електротехнічні роботи; благоустрій території);
- за об'єкт в цілому (зданий «під ключ») – стимулює виконання усіх

робіт і своєчасну здачу об'єкта в експлуатацію. До завершення робіт їх фінансування підрядник здійснює за рахунок кредитних ресурсів, одержаних від замовника авансових платежів.

Основою формування собівартості будівництва, а отже, й капітальних інвестицій, при підрядному способі служить *договірна ціна між замовником і підрядником*, визначена відповідно до договору підряду та проектно-кошторисною документацією. Окремо виділяються витрати на здійснення будівельних робіт і витрати на монтаж обладнання.

Крім цього, до вартості об'єктів повинні бути віднесені всі інші витрати, безпосередньо пов'язані з будівництвом об'єкта або доведенням його до робочого стану. До таких витрат відносяться: виготовлення проектно-кошторисної документації, одержання необхідних дозволів і ліцензій, консультаційні та інші послуги, пов'язані з будівництвом та введенням в дію об'єктів, підготовка і утримання будівельних майданчиків, тимчасових нетитульних споруд та ін.

При будівництві об'єктів підрядним способом облік капітальних інвестицій доцільно здійснювати на синтетичному рахунку 15 «Капітальні інвестиції», субрахунку 1 «Капітальне будівництво», з використанням рахунків третього і четвертого порядку у розрізі наступних аналітичних позицій.

1. *За об'єктами будівництва* – для встановлення інвентарної (первісної) вартості кожного з них при введенні в дію.

2. *За видами робіт і затрат* (технологічна структура) – для визначення окремих елементів витрат з метою складання статистичної звітності).

3. *За напрямками витрат* (відтворювальна структура) – для встановлення витрат, пов'язаних з новим будівництвом, розширенням, реконструкцією і технічним переозброєнням діючих підприємств. Інформація про відтворювальну структуру капітальних інвестицій підлягає розкриттю у встановленій в Україні статистичній звітності.

В аналітичному обліку капітального будівництва *господарським способом* необхідно формувати інформацію ще й за статтями витрат,

аналогічно до тієї, що використовується у підрядних будівельних організаціях, з виділенням в окремі облікові позиції використаних для здійснення будівництва будівельних матеріалів і конструкцій, нарахованої основної і додаткової заробітної плати будівельникам, відрахувань на соціальні заходи, загальновиробничих витрат з експлуатації будівельних машин і механізмів, утриманню цехового та лінійного персоналу тощо.

Особливістю господарського способу є те що собівартість капітальних інвестицій в об'єкти будівництва формується з окремих елементів витрат на виконання будівельно-монтажних робіт (будівельних матеріалів, витрат на оплату праці, відрахувань на соціальні заходи, амортизації будівельної та іншої техніки, інших капітальних робіт і витрат). Зазначені витрати служать підставою для встановлення первісної вартості введених в дію будівель, споруд – об'єктів основних засобів.

В будівельних організаціях при здійсненні будівництва для власних потреб затрати, як правило, обліковуються у складі основного виробництва на рахунку 23 «Виробництво» разом з об'єктами і роботами, що виконуються за будівельними контрактами для замовників. До введення в дію такі об'єкти обліковуються у складі операційної діяльності. І лише при введенні об'єктів в експлуатацію їх вартість включається до складу витрат інвестиційної діяльності. В обліку ця операція відображається за дебетом рахунку 15 «Капітальні інвестиції» і кредитом рахунку 23 «Виробництво».

У таблиці 6.1 подано типові кореспонденції рахунків бухгалтерського обліку для відображення у замовника (забудовника) операцій з будівництва об'єктів підрядним та господарським способами. За дебетом рахунка 15.1 «Капітальне будівництво» формується собівартість капітальних інвестицій (при підрядному способі – це договірна ціна з підрядником та інші витрати замовника на конкретний об'єкт; при господарському способі – фактично понесені витрати забудовником за окремими елементами (матеріальні витрати, витрати на оплату праці, відрахувань на соціальні заходи, амортизація, інші витрати) та статтями витрат (матеріали, основна заробітна плата виробничих працівників, інші прямі витрати, загальновиробничі

витрати, адміністративні та інші витрати (за умови їх віднесення до собівартості згідно з прийнятою обліковою політикою підприємства).

Таблиця 6.1. Кореспонденція рахунків бухгалтерського обліку для відображення будівництва об'єктів основних засобів

№ г/о	Зміст господарської операції	Кореспонденція	
		Дебет	Кредит
<i>Будівництво об'єктів основних засобів підрядним способом</i>			
1	Відображення затрат на проектні, будівельно-монтажні роботи за рахунками підрядників, проектних організацій	15.1	63
2	Відображення суми ПДВ у рахунках підрядників і проектних організацій	64.1	63
3	Зарахування збудованого об'єкта до складу основних засобів	10	15.1
<i>Будівництво об'єктів основних засобів господарським способом</i>			
4	Відображення фактичних затрат на спорудження і виготовлення основних засобів за елементами: - будівельні матеріали - оплата праці - відрахування за єдиним соціальним внеском - послуги сторонніх організацій з оренди чи роботи будівельної техніки та інші	15.1	20.5 66 65 68.5
5	Якщо будівництво здійснюється допоміжним підрозділом (будівельною дільницею, цехом) підприємства	15.1	23
6	Зарахування збудованого об'єкта до складу основних засобів	10	15.1

6.4. Облік придбання необоротних активів

Для обліку придбання необоротних активів призначені наступні субрахунки 15.2 «Придбання (виготовлення) основних засобів»; 15.3 «Придбання (виготовлення) інших необоротних матеріальних активів»; 15.4 «Придбання (виготовлення) нематеріальних активів». За дебетом цих рахунків накопичуються витрати (капітальні інвестиції) та формується фактична собівартість придбаних об'єктів, яка служить підставою для встановлення первісної вартості основних засобів після введення їх в експлуатацію на основі акта типової форми №ОЗ-1 «Акт приймання-передачі (внутрішнього переміщення) основних засобів» або акта № НА-1 «Акт введення в дію нематеріальних активів».

Відповідно до П(С)БО 7 «Основні засоби» до фактичної собівартості капітальних інвестицій у придбання основних засобів інших необоротних

матеріальних активів входять:

- суми витрат, що сплачуються постачальникам машин, обладнання, транспортних засобів, інструментів, господарського інвентаря та інших активів капітального характеру;
- реєстраційних зборів, державного мита та аналогічних платежів, що здійснюються у зв'язку з придбанням (отриманням) прав на об'єкти основних засобів чи інших необоротних активів;
- суми ввізного мита;
- суми непрямих податків у зв'язку з придбанням (створенням) основних засобів, якщо вони не відшкодовуються підприємству;
- витрат на доставку об'єктів і страхування ризиків у зв'язку з нею;
- витрат на установку, монтаж, налагодження основних засобів (у випадку, якщо придбані об'єкти вимагають монтажу);
- інших витрат, безпосередньо пов'язаних з доведенням основних засобів до стану, в якому вони придатні для використання з запланованою метою.

Фактична собівартість нематеріальних активів згідно з П(С)БО 8 складається з ціни (вартості) їх придбання (крім отриманих торговельних знижок), мита, непрямих податків, що не підлягають відшкодуванню, та інших витрат, безпосередньо пов'язаних з придбанням об'єктів, з доведенням їх до стану, придатного для використання за призначенням.

Витрати на сплату відсотків за кредит (якщо фінансування капітальних інвестицій здійснюється за рахунок банківських позик) до капітальних витрат і первісної вартості нематеріальних активів не входять, а покриваються за рахунок поточної операційної діяльності.

Уведення в дію об'єктів основних засобів оформляється Актом приймання-передачі (внутрішнього переміщення) основних засобів за формою №ОЗ-1, який використовується для:

- зарахування до складу основних засобів окремих об'єктів;
- обліку введення об'єктів основних засобів в експлуатацію;

- оформлення внутрішнього переміщення основних засобів з одного підрозділу (цеху, відділу, дільниці) до іншого;
- вилучення об'єктів зі складу основних засобів при передачі іншому підприємству (організації) – у разі продажу (обміну) і безоплатної передачі.

В Акті зазначається номер, дата оформлення, склад комісії, яка приймає об'єкт, його найменування, коротка технічна характеристика, результати випробування, висновки комісії щодо випробування об'єкта в роботі, первісна вартість і норма амортизації, відмітка про відкриття інвентарної картки. До акту прикладається технічна документація і паспорт на об'єкт. Складається даний документ на кожний об'єкт окремо, або на декілька об'єктів – лише коли вони є однотипними, мають однакову вартість і прийняті одночасно на відповідальне зберігання однієї і тієї ж особи.

Таблиця 6.2. Кореспонденція рахунків для відображення операцій придбання об'єктів основних засобів з наступною оплатою

№ г/о	Зміст господарської операції	Кореспонденція	
		Дебет	Кредит
1	Відображення суми за договором постачання	15.3	63
2	Відшкодування ПДВ	64.1	63
3	Відображення сум за консультаційні, інформаційні, посередницькі, реєстраційні, транспортні послуги та інші витрати, пов'язані з придбанням основних засобів	15.3	68.5
4	Відображення сум ПДВ з наданих послуг	64.1	68.5
5	Зарахування об'єктів до складу основних засобів	10	15.3

Таблиця 6.3. Кореспонденція рахунків з відображення придбання основних засобів з попередньою оплатою

№ г/о	Зміст господарської операції	Кореспонденція		Сума
		Дебет	Кредит	
1	Здійснення попередньої оплати (авансу)	68.1	31	60 000
2	Відображення податкового кредиту з ПДВ	64.1	64.4	10 000
3	Оприбуткування обладнання від постачальника	15	63	50 000
4	Зарахування податкового кредиту з ПДВ	64.4	63	10 000
5	Зарахування в оплату постачальнику раніше перерахованого авансу	63	68.1	60 000
6	Відображення сум за консультаційні, інформаційні, посередницькі, реєстраційні, транспортні послуги та інші витрати пов'язані з придбанням основних засобів	15	68.5	6 000
7	Відображення сум ПДВ з наданих послуг	64.1	68.5	1 200
8	Зарахування об'єктів до складу основних засобів	10	15	56 000

Деякі особливості містить порядок відображення в обліку операцій з надходження основних засобів, інших необоротних активів як внеску до статутного капіталу суб'єкта господарювання. Головне при цьому – до капітальних інвестицій включаються лише додаткові витрати, понесені у зв'язку з доставкою, монтажем об'єкта до нового місця утримання. Сама інвентарна вартість об'єкта, що визначається за домовленістю учасників при реєстрації статутного капіталу, через капітальні інвестиції не проводиться, а прямо відноситься до складу основних засобів.

Таблиця 6.4. Кореспонденція рахунків з відображення об'єктів основних засобів як внеску до статутного капіталу

№ г/о	Зміст господарської операції	Кореспонденція	
		Дебет	Кредит
1	Формування статутного капіталу відповідно до засновницьких документів	46	40
2	Одержання від учасника об'єкта основних засобів	10	46
3	Витрати на транспортування, монтаж вказаного об'єкта основних засобів	15	68.5, 66, 65, 23, 91 та ін.
4	Відображення суми ПДВ з транспортних та монтажних витрат	64.1	68.5
5	Списання затрат на транспортування, монтаж з включенням до первісної вартості об'єкта основних засобів, що внесені до статутного капіталу	10	15

Капіталізована вартість об'єктів інвестиційного майна може збільшуватись (зменшуватись) у випадку виявлення суттєвих відхилень від справедливої, ринкової вартості. Доведення облікової вартості таких об'єктів до ринкової проводиться шляхом їх переоцінки.

Таблиця 6.5. Кореспонденція рахунків з відображення операцій з переоцінки основних засобів

№ г/о	Зміст господарської операції	Кореспонденція	
		Дебет	Кредит
1	Відображення уцінки основних засобів	97.5	10
2	Віднесення суми уцінки на зменшення нарахованого фонду дооцінки (у випадку, якщо об'єкт раніше дооцінювався)	42.3	10
3	Дооцінка основних засобів (об'єкт раніше не уцінявся). Пропорційне збільшення зносу	10	42.3
		42.3	13
4	Дооцінка основних засобів (об'єкт раніше був уцінений і сума уцінки віднесена на витрати)	10	74.6
		10	13

6.5. Облік капітальних витрат на поліпшення необоротних активів

Для нормального функціонування об'єктів основних засобів, інших необоротних матеріальних активів підприємство несе певні витрати на їх підтримання у працездатному стані та відновлення.

Бухгалтерський облік витрат на поліпшення і ремонт основних засобів регулюється підпунктами 14-15 П(С)БО 7 «Основні засоби». У ньому вказується, що витрати, здійснювані для підтримання об'єкта основних засобів у робочому стані, включається до складу поточних витрат. І тільки ті витрати, що пов'язані з поліпшенням об'єкта, від яких очікується збільшення економічних вигод у майбутньому, можуть капіталізуватися з включенням до його первісної вартості.

При цьому розрізняють два поняття:

- ремонт основних засобів;
- поліпшення основних засобів.

Ремонт – це комплекс робіт, спрямованих на підтримання об'єктів основних засобів у робочому стані чи відновлення їх первісних технічних характеристик (заміна несправних деталей, агрегатів, вузлів, усунення вад, налагодження тощо).

Щодо технічного *поліпшення* об'єкта, то однією з основних технічних характеристик об'єктів основних засобів є їх термін служби (ресурс). На основі цього параметра здійснюється розрахунок різних економічних показників, у тому числі майбутніх економічних вигод, що передбачається одержати від експлуатації об'єкта.

Згідно з Методичними рекомендаціями з бухгалтерського обліку основних засобів, вартість робіт, що приводить до збільшення очікуваних майбутніх вигод від об'єкта основних засобів, включається до капітальних інвестицій з майбутнім збільшенням первісної вартості основних засобів. Підставою для визнання капітальними інвестиціями витрат, пов'язаних з поліпшенням основних засобів, є зростання внаслідок цих витрат очікуваного

терміну корисного використання об'єкта, кількості та (або якості продукції (робіт, послуг), яка виробляється (надається) цим об'єктом.

Прикладом такого поліпшення є:

а) модифікація, модернізація об'єкта основних засобів з метою продовження терміну його корисної експлуатації або збільшення його виробничої потужності;

б) заміна окремих частин устаткування для підвищення якості продукції (робіт, послуг);

в) впровадження ефективнішого технологічного процесу, що дозволить зменшити первісно оцінені виробничі витрати;

г) добудова (надбудова) будівлі, що збільшить кількість місць (площу) будівлі, обсяги та /або якість виконуваних робіт (послуг) чи умови їх виконання.

Таким чином, ключовим у методиці бухгалтерського обліку витрат на поліпшення і ремонт основних засобів є вид здійснюваних відновлюваних робіт, від якого залежить, куди варто відносити понесені витрати. Якщо проводиться поліпшення об'єкта основних засобів (модернізація, модифікація, добудування, дообладнання, реконструкція), то витрати на його проведення збільшують первісну вартість об'єкта основних засобів. Якщо ж здійснюється технічне обслуговування, ремонт основних засобів (поточний чи капітальний), то витрати на їх проведення відносяться до витрат поточного періоду.

Однак проблемним при визнанні капітальних витрат на поліпшення об'єктів необоротних активів є їх оцінка з позиції економічних вигод. В національних стандартах немає пояснення поняття «економічної вигоди, яка призведе в майбутньому до збільшення терміну використання об'єкта необоротних активів». Тому підприємству необхідно самостійно приймати рішення щодо віднесення капітальних витрат на поліпшення на первісну вартість об'єкта або ж списувати на поточні витрати звітного періоду.

Згідно з Планом рахунків окремого рахунку для ведення обліку таких витрат не передбачено. Витрати на поліпшення основних засобів, що

збільшують первісну вартість об'єкта, відображаються на рахунку 15 «Капітальні інвестиції» з подальшим їх включення до вартості об'єкта на рахунок 10 «Основні засоби».

Згідно з Податковим кодексом України, стаття 146, п.11 «первісна вартість основних засобів збільшується на суму витрат, пов'язаних з ремонтом на поліпшення об'єктів основних засобів (модернізація, модифікація, добудова, дообладнання, реконструкція), що призводять до зростання майбутніх економічних вигод, первісно очікуваних від використання об'єктів у сумі, що перевищує 10 відсотків сукупної балансової вартості всіх груп основних засобів, що підлягають амортизації, на початок звітного податкового року з віднесенням суми поліпшення на об'єкт основного засобу, щодо якого здійснюється ремонт та поліпшення».

Отже, якщо підприємство здійснює *поліпшення* (добудову, реконструкцію, модернізацію), тобто роботи, від яких очікується збільшення вигод у майбутньому, то такі дії розцінюються як капітальні інвестиції. Вони обліковуються на рахунку 15 однойменної назви, за дебетом якого відображаються понесені витрати. Після закінчення всіх робіт на основі акта на загальну суму поліпшення збільшується первісна вартість основних засобів.

Дані операції відображаються наступними бухгалтерськими записами:

Дт 15 Кт 20,66,65 – витрати на поліпшення основних засобів, що здійснені працівниками підрозділів, де експлуатуються об'єкти;

Дт 15 Кт 23 – витрати на поліпшення, проведені спеціальним допоміжним підрозділом підприємства (ремонтним цехом, дільницею);

Дт 15 Кт 68.5 – на вартість поліпшень (без ПДВ) згідно рахунка, пред'явленого сторонніми виконавцями;

Дт 64.1 Кт 68.5 – на суму включеного в рахунок ПДВ;

Дт 10 Кт 15 – збільшення первісної вартості основних засобів на суму поліпшень після повторного введення об'єкта в дію (Акт №ОЗ-1).

Якщо стадія здійснення капітальних інвестицій супроводжується *капіталізацією* витрат, тобто їх перетворення у активи з віднесенням вартості

останніх на фінансові результати частинами або повністю у майбутніх періодах, та на етапі вибуття об'єктів з експлуатації проводиться декапіталізація минулих витрат.

Під *декапіталізацією* розуміють віднесення капіталізованих і рекапіталізованих (зміна форм активів) у минулі періоди витрат на кінцеві фінансові результати, списання з балансу підприємства об'єктів капітального характеру.

6.6. Облік вибуття об'єктів капітального характеру та декапіталізація витрат

Інвестиційною діяльністю підприємства за визначенням, що дається у вітчизняних облікових стандартах, є придбання і реалізація необоротних активів. Якщо придбання таких активів, як це подано на рисунку 6.1, здійснюється за рахунок інвестиційних вкладень, то їх вибуття вважається завершенням експлуатації інвестиційних проектів, «виходом із них», вилученням з інвестиційного портфеля окремих об'єктів інвестиційного майна (основних засобів, інших необоротних матеріальних і нематеріальних активів).

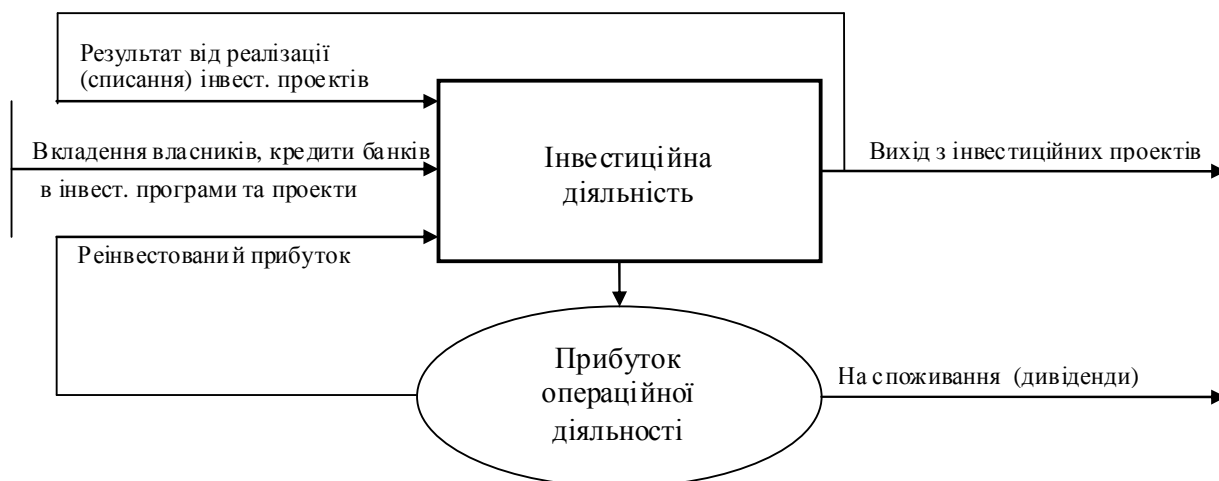

Рис. 6.1. Схема інвестиційної діяльності підприємства

Вибуття необоротних активів і списання їх з балансу підприємства може здійснюватися з кількох причин, а саме:

- шляхом реалізації окремих об'єктів;
- списання і ліквідації;
- безкоштовної передачі іншим особам;
- передачі об'єктів чи майнових комплексів до статутного капіталу інших підприємств;
- списання при виявленні нестачі;
- через зменшення їх корисності і переоцінки.

При вибутті об'єктів на підставі відповідних документів (актів передачі, актів списання №ОЗ-3, актів переоцінки, інвентаризаційних описів) вони виводяться з експлуатації, припиняється нарахування амортизації та проводиться їх списання. На суму нарахованого з початку експлуатації зносу дебетується рахунок 13 «Знос (амортизації) необоротних активів».

Залишкова вартість об'єктів списується за рахунок різних джерел:

- на витрати інвестиційної діяльності (рахунок 97) – у випадку списання і ліквідації об'єктів, безоплатної передачі, їх уцінки, зменшення корисності;
- на зменшення фонду дооцінки (рахунок 42.3) – в момент уцінки об'єктів за наявності такого фонду;
- переводиться до складу товарів та груп вибуття, що утримуються для продажу (рахунок 28.6), – якщо об'єкт підлягає реалізації.

При цього на залишкову вартість об'єктів, що вибувають, і стосовно яких у момент їх введення в дію був відшкодований з бюджету ПДВ, проводиться нарахування такого податку.

Якщо при вибутті підприємство понесло додаткові витрати (оплата праці з відрахуваннями за демонтаж і ліквідацію об'єкта, використання для цього піднімальної та транспортної техніки та інші), вони відображаються як витрати інвестиційної діяльності – Дт 97, відповідний субрахунок. Одержані в результаті таких операції доходи (запчастини, матеріали, металобрухт, страхове відшкодування) вважаються доходами від безоплатного одержання активів (Кт 74.5, 75).

Детальна кореспонденція рахунків при різних формах вибуття інвестиційного майна подана у нижче наведених таблицях.

Таблиця 6.6. Кореспонденція рахунків з обліку реалізації необоротних активів

№ г/о	Зміст господарської операції	Кореспонденція	
		Дебет	Кредит
1	2	3	4
1	Відображено дохід від реалізації основних засобів разом з ПДВ	37	71.2
2	На суму ПДВ в ціні реалізації	71.2	64.1
3	Списуються реалізовані основні засоби в частині нарахованого зносу	13.1	10
4	Залишкова вартість об'єкта переводиться до складу товарів та груп вибуття	28.6	10
5	Списується вартість групи вибуття, утримуваної для продажу	94.3	28.6
6	Віднесення доходів на збільшення фінансових результатів	71.2	79.1
7	Віднесення витрат на зменшення фінансових результатів	79.1	94.3
8	Фінансовий результат (прибуток) (гр.6 – гр.7)		

Таблиця 6.7. Кореспонденція рахунків з відображення ліквідації об'єктів основних засобів

№ г/о	Зміст господарської операції	Кореспонденція	
		Дебет	Кредит
1	Списується вартість ліквідованих основних засобів у частині нарахованого зносу	13.1	10
2	Списується залишкова вартість ліквідованих основних засобів	97.6	10
3	Витрати, пов'язані з ліквідацією основних засобів	97.6	20, 23, 66, 65
4	Доходи від ліквідації основних засобів	20, 22	74.6
5	Нарахування до бюджету суми ПДВ (у разі ліквідації не повністю зношених основних засобів)	97.6	64.1

Таблиця 6.8. Кореспонденція рахунків з відображення безкоштовної передачі об'єктів основних засобів

№ г/о	Зміст господарської операції	Кореспонденція	
		Дебет	Кредит
1	Списується вартість переданих основних засобів у частині нарахованого зносу	13.1	10
2	Списується залишкова вартість переданих основних засобів	97.6	10
3	Нарахування до бюджету суми ПДВ (20% від залишкової вартості)	97.6	64.1

Таблиця 6.9. Кореспонденція рахунків з відображення списання нестачі або псування об'єктів основних засобів

№ г/о	Зміст господарської операції	Кореспонденція	
		Дебет	Кредит
1	Списується вартість нестачі чи псування основних засобів в частині нарахованого зносу	13.1	10
2	Списується залишкова вартість зазначених основних засобів	97.6	10
3	Сума, що підлягає відшкодуванню винними особами	37.5	74.6
4	Відображення суми ПДВ, що підлягає сплаті до бюджету	74.6	64.1
5	Відображення суми недостачі, яка справляється до бюджету	74.6	64.2
6	Одержання суми відшкодування втрати	30, 31	37.5

Таблиця 6.9. Кореспонденція рахунків з відображення передачі об'єктів основних засобів як внеску до статутного капіталу іншого підприємства

№ г/о	Зміст господарської операції	Кореспонденція	
		Дебет	Кредит
1	Відображення справедливої вартості основних засобів, що передаються як внесок до статутного капіталу інших підприємств	14	68.5
2	Списується вартість переданих основних засобів у межах нарахованого зносу	13.1	10
3	Списується залишкова вартість переданих основних засобів	68.5	10
4	Відображення податкових зобов'язань з ПДВ	68.5	64.1
5	Відображена різниця між залишковою вартістю переданих основних засобів і справедливою вартістю	14	74.6

Контрольні запитання

1. Охарактеризуйте етапи трансформації обліку інвестицій.
2. Обґрунтуйте національні і міжнародні підходи до визнання капітальних інвестицій.
3. Які особливості обліку капітальних інвестицій за П(С)БО?
4. Яка особливість обліку будівництва об'єктів для власних потреб?
5. Вкажіть порядок формування собівартості будівництва об'єктів за підрядним способом.
6. Яка основна відмінність оцінки об'єкта основних засобів за підрядним способом у порівнянні з господарським способом?
7. Документування порядку надходження та введення об'єктів, що

будуються підрядним та господарським способами.

8. Який порядок оцінки та обліку придбання необоротних активів?
9. Як в обліку відображаються капітальні витрати на поліпшення необоротних активів?
10. Як в обліку відображаються витрати з ремонту необоротних активів, які покриваються за рахунок поточних витрат?
11. Що ви розумієте під капіталізацією, реконструкцією, декапіталізацією витрат?

Розділ 7

ОБЛІК ФІНАНСОВИХ ІНВЕСТИЦІЙ

7.1. Поняття і класифікація фінансових інвестицій

Крім капітальних вкладень підприємства можуть здійснювати фінансові інвестиції. Методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про фінансові інвестиції та її розкриття у фінансовій звітності визначаються Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 12 «Фінансові інвестиції».

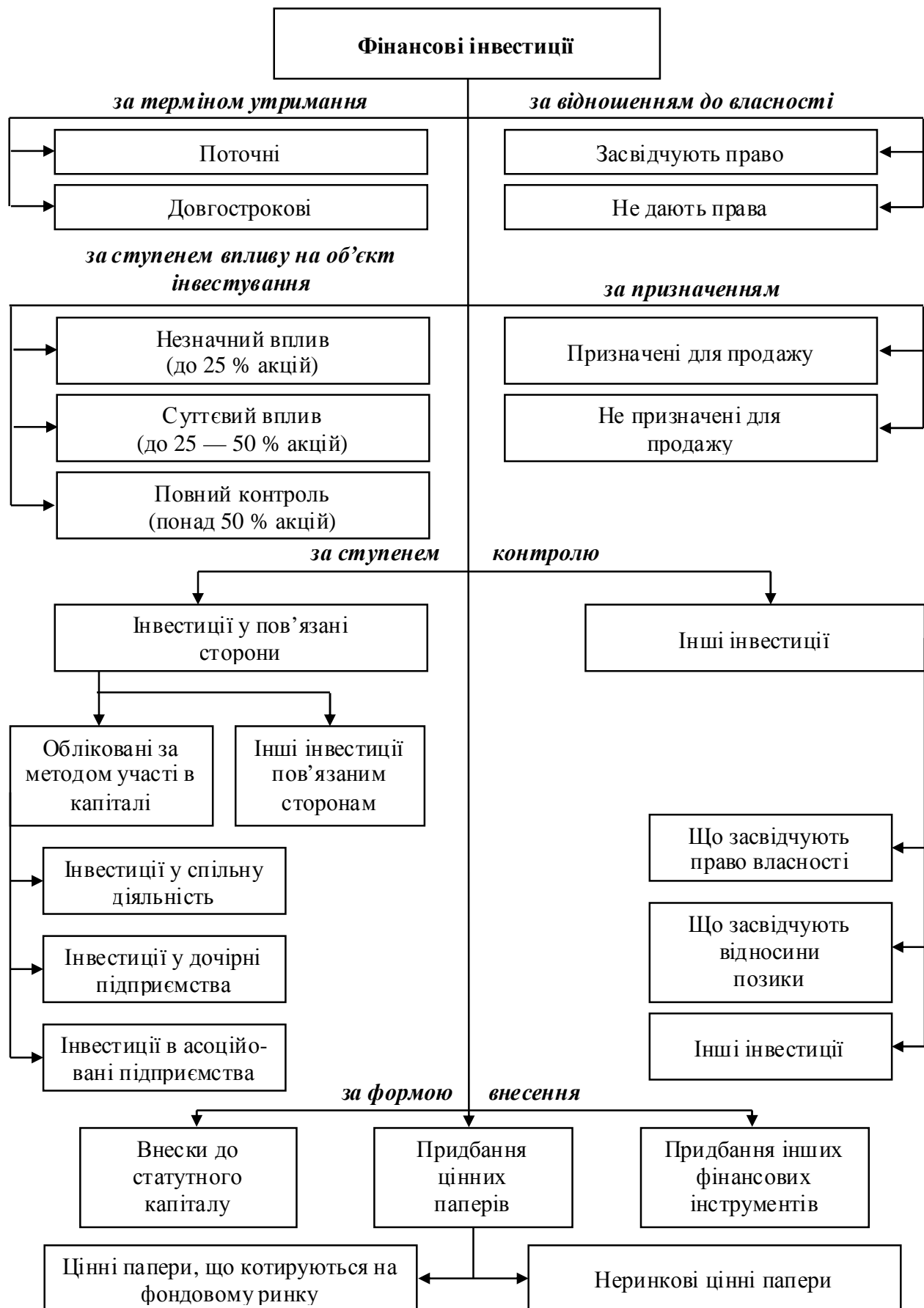
Поняття «фінансові інвестиції» є новим для вітчизняної практики. Визначення терміну «фінансова інвестиція» наведено в П(С)БО 2 «Баланс». **Під фінансовими інвестиціями розуміються активи, які утримуються підприємством з метою збільшення прибутку (відсотків, дивідендів), зростання вартості капіталу або інших вигод для інвестора.** Враховуючи те, що відсотки, дивіденди інвестору сплачують з прибутку, одержаного суб'єктами, у які здійснено вкладення, можна вважати, що фінансові інвестиції це вкладення в сторонні об'єкти (підприємства, установи) з метою одержання вигоди в майбутньому.

Отже, капітальні інвестиції – це вкладення у власну матеріально-технічну базу підприємства, а фінансові – вкладення у інші суб'єкти господарської діяльності з метою одержання прибутку або інших вигод у майбутньому.

В бухгалтерському обліку фінансові інвестиції групуються за багатьма ознаками (рис.7.1).

За терміном утримання інвестиції поділяються на *довгострокові* (що утримуються більше року а також усі інші інвестиції, які не можуть бути вільно реалізовані в будь-який момент), *поточні* (на строк, що не перевищує один рік, і ті, що можуть бути вільно реалізовані на ринку).

За відношенням до власності можна виділити інвестиції, що *засвідчують право власності*, і такі, що *не засвідчують* такого права.

Рис.7.1. Структура фінансових інвестицій

До першої групи за даною ознакою відносяться інвестиції, що:

- засвідчують право власності інвестора на частку у капіталі об'єкта інвестування;
- виступають у формі придбаних цінних паперів чи здійснених внесків у статутний капітал інших підприємств;
- не обмежені конкретними термінами повернення інвестицій;
- утримуються з метою одержання доходу, а не продажу.

До другої групи включаються інвестиції, що мають боргову природу:

- є борговими цінними паперами або договорами, що засвідчують відносини позики;
- утримуються підприємством до їх погашення з метою отримання доходів (відсотків) або для перепродажу;
- за ними встановлені конкретні терміни повернення.

За ступенем впливу на об'єкт інвестування виділяють інвестиції з *незначним впливом* (якщо інвестор контролює до 25 % капіталу об'єкта інвестування); з *суттєвим впливом* (якщо інвестор придбав блокувальний пакет – 25-50 % акцій об'єкта інвестування); *повний контроль* (якщо інвестор контролює більше 50 % акцій об'єкта інвестування).

Відносини між інвестором і інвестованим підприємством, якщо перший контролює більше 25% акцій об'єкта інвестування, кваліфікуються як відносини між пов'язаними сторонами. До них відносяться *інвестиції у спільну діяльність, у дочірні та асоційовані підприємства*.

За призначенням фінансові інвестиції поділяються на ті, що *призначені для продажу*, і такі, що *призначені для утримання*. У першому випадку інвестиції розцінюються як звичайний товар, що підлягає реалізації, і вигода в даному випадку може бути одержана від різниці в ціні (продажної і купівельної). Наслідком інвестицій, що придбані з метою їх подальшого утримання, є одержання частини прибутку (дивідендів) від суб'єкта інвестування, участь в управлінні цим суб'єктом.

За П(С)БО 12 у момент придбання фінансові інвестиції оцінюються за їх *фактичною собівартістю*. Собівартість фінансових інвестицій складається із

ціни їх придбання, комісійних винагород, мита, податків, зборів, обов'язкових платежів та інших зборів, безпосередньо пов'язаних з придбанням фінансових інвестицій.

В подальшому інвестиції, що утримуються, можуть оцінюватися на дату складання балансу за іншими видами оцінки. Найбільш розповсюдженим з них є оцінка *за справедливою вартістю, амортизованою собівартістю або за методом участі в капіталі*.

Згідно з чинним Планом рахунків бухгалтерського обліку фінансові інвестиції поділяються на поточні фінансові інвестиції та довгострокові фінансові інвестиції.

Для обліку поточних фінансових інвестицій призначений рахунок 35 з однойменною назвою.

Для обліку довгострокових фінансових інвестицій у бухгалтерському обліку передбачено рахунок:

14 «Довгострокові фінансові інвестиції», котрий має такі субрахунки:

- 14.1 «Інвестиції пов'язаним сторонам за методом участі в капіталі»;
- 14.2 «Інші інвестиції пов'язаним сторонам»;
- 14.3 «Інвестиції непов'язаним сторонам».

Рахунок 14 призначений для узагальнення інформації про наявність і рух довгострокових інвестицій (вкладень) у *цінні папери* інших підприємств, *облігації* державних і місцевих позик, здійснення внесків до *статутного капіталу* інших підприємств, створених на території України і за кордоном.

Виходячи з того, інвестується підприємство пов'язаною стороною чи ні, для обліку мають використовуватися субрахунки 14.1 (14.2) або 14.3.

Інвестиції пов'язаним сторонам (а саме в асоційовані, дочірні, спільні підприємства), як правило, обліковуються за *методом участі в капіталі*. Однак існують й винятки, коли інвестиції у зазначені компанії відображаються за справедливою вартістю (наприклад, інвестиції, придбані для продажу протягом 12 місяців, та ін.).

Виходячи з цього для подальшої класифікації на рахунках бухгалтерського обліку необхідно виділити ті інвестиції пов'язаним

сторонам, що обліковуються (будуть обліковуватися) за методом участі в капіталі (субрахунок 14.1), та інші інвестиції (субрахунок 14.2).

7.2. Облік поточних фінансових інвестицій

До короткострокових інвестицій відносяться поточні інвестиції з терміном утримання менше року і які можуть бути вільно реалізовані (акції, облігації, сертифікати, казначейські зобов'язання, а також депозитні вклади на рахунки в установах банку з метою одержання відсотків).

Згідно П(С)БО 12 «Фінансові інвестиції» відображення в обліку і звітності таких інвестицій здійснюється за собівартістю або справедливою вартістю кожної окремої інвестиції або інвестиційного портфеля в цілому. Зниження справедливої вартості інвестиції у порівнянні з її собівартістю (вкладеними коштами) розцінюються як фінансові втрати, зростання – відноситься на зменшення вказаних витрат.

Для обліку короткострокових інвестицій використовується рахунок 35 «Поточні фінансові інвестиції», котрий має такі субрахунки:

35.1 «Еквіваленти грошових коштів»;

35.2 «Інші поточні фінансові інвестиції».

Складовою облікової політики підприємства повинен бути критерій віднесення інвестицій до грошових еквівалентів. Як правило, до грошових еквівалентів відносять поточні інвестиції, початковий строк погашення яких не перевищує 3 місяці і відносно яких існує впевненість у тому, що вони не будуть зменшуватися протягом встановленого терміну інвестування.

Хоча еквіваленти грошових коштів й увійшли до складу рахунка 35 «Поточні фінансові інвестиції», але їх вартість відображається в Балансі у складі статті «Грошові кошти та їх еквіваленти».

Тому всі інші поточні фінансові інвестиції відображаються в бухгалтерському обліку на субрахунку 35.2 «Інші поточні фінансові інвестиції».

Таблиця 7.1. Кореспонденція рахунків з обліку поточних фінансових інвестицій

№	Зміст господарських операцій	Дт	Кт
1	Придбання інвестицій	35.2	30, 31, 68.5
2	Продаж інвестицій	30, 31, 68.5	74.1
3	Списання облікової вартості інвестицій	97.1	35.2
4	Дохід (відсотки) від інвестицій	37.3	73.1

7.3. Облік довгострокових фінансових інвестицій за справедливою вартістю

За *справедливою вартістю* відображаються фінансові інвестиції у інші суб'єкти господарювання, крім інвестицій, що утримуються підприємством до їх погашення, або обліковуються за методом участі в капіталі.

Справедлива вартість – сума, за якою може бути здійснений обмін активу, або оплата зобов'язання в результаті операції між обізнаними, зацікавленими та незалежними сторонами.

За справедливою вартістю здійснюється облік інвестицій в асоційовані підприємства, дочірні, спільну діяльність зі створенням юридичної особи за наявності однієї з умов:

- фінансові інвестиції придбані та утримуються виключно для продажу протягом 12 місяців з дати придбання;
- асоційоване або дочірнє підприємство ведуть діяльність в умовах, які обмежують його здатність передавати кошти інвестору протягом періоду, що перевищує 12 місяців.

Справедлива вартість інвестицій в обліку визначається шляхом їх дооцінки, уцінки. На суму дооцінки інвестицій (різницю між їх обліковою і справедливою вартістю) створюється відповідний фонд у кредиті субрахунку 42.3 «Дооцінка активів». Сума уцінки списується на зменшення цього джерела, а за його відсутності – на інші витрати у дебет субрахунку 97.5 «Уцінка необоротних активів і фінансових інвестицій».

Таблиця 7.2. Кореспонденція рахунків з відображення переоцінки фінансових інвестицій

№	Зміст господарських операцій	Дт	Кт
1	Дооцінка інвестицій на збільшення додаткового капіталу	14.2	42.3
2	Віднесення суми дооцінки до складу інших доходів	14.2	74.6
3	Уцінка інвестицій за рахунок скоріше створеного додаткового капіталу	42.3	14.2
4	Віднесення уцінки на інші витрати за відсутності такого джерела (фонду) у складі додаткового капіталу	97.5	14.2

7.4. Облік фінансових інвестицій за амортизованою собівартістю

Довгострокові фінансові інвестиції у боргові цінні папери, що утримуються інвестором до їх погашення, відображаються на дату балансу за *амортизованою собівартістю*, тобто за собівартістю, яка збільшена на суму накопиченої амортизації дисконту, або зменшена на суму накопиченої амортизації премії. При цьому під *дисконтом* розуміється сума перевищення вартості погашення боргових цінних паперів над їх собівартістю, а під *премією* – сума перевищення собівартості боргових цінних паперів над їх вартістю.

Амортизація, тобто розподіл дисконту або премії протягом періоду з дати придбання боргових цінних паперів до моменту їх погашення, здійснюється за методом *ефективної ставки відсотка*. Приклади розрахунку та розподілу дисконту чи премії наведені у додатках до П(С)БО 12 «Фінансові інвестиції».

За ефективною ставкою річна сума амортизації визначається за такими формулами:

– при амортизації дисконту:

$$\sum Ar_d = \frac{\text{балансова вартість інвестиції на початок року}}{\text{ефективна ставка відсотка (Eсd)}} - \text{річний дохід за фіксованою ставкою відсотка}$$

– при амортизації премії:

$$\sum Ar_n = \text{річний дохід за фіксованою ставкою відсотка} - \frac{\text{балансова вартість інвестиції на початок року}}{\text{ефективна ставка відсотка (Eсn)}}$$

Визначення ефективної ставки відсотка у випадку придбання інвестицій з дисконтом здійснюється за формулою:

$$E_{c_d} = \frac{\text{річний дохід за фіксованою ставкою відсотка} + \frac{\text{загальна сума дисконту}}{\text{загальна кількість років утримання інвестицій}}}{(\text{собівартість фінансової інвестиції} + \text{вартість погашення фінансової інвестиції}) : 2}$$

Визначення ефективної ставки відсотка у випадку придбання інвестицій з премією:

$$E_{c_n} = \frac{\text{річний дохід за фіксованою ставкою відсотка} - \frac{\text{загальна сума премії}}{\text{загальна кількість років утримання інвестицій}}}{(\text{собівартість фінансової інвестиції} + \text{вартість погашення фінансової інвестиції}) : 2}$$

Сума амортизації дисконту або премії нараховується одночасно з нарахуванням відсотка, що підлягає отриманню.

Приклад 1. 02 січня 2009 р. підприємство «Добробуд» придбало облигації номінальною вартістю 1 000 000 грн. з річною фіксованою ставкою 10 %. Ціна придбання - 900 000 грн. Облігації були випущені строком на чотири роки. Виплата відсотка здійснюється щорічно в кінці року.

В даному випадку фінансові інвестиції здійснені з метою їх утримання до погашення. Отже, облік цих інвестицій здійснюється за амортизованою собівартістю.

Облігації придбані з дисконтом.

$$\text{Дисконт} = 1\,000\,000 - 900\,000 = 100\,000$$

Для визначення річної суми амортизації дисконту, необхідно визначити ефективну ставку відсотка.

$$\text{Ефективна ставка відсотка} = \frac{(1\,000\,000 \times 10\%) + (100\,000 : 4)}{(900\,000 + 1\,000\,000) : 2} = 13,1579\%$$

Таблиця 7.3. Розрахунок амортизації дисконту за інвестиціями в облігації

Дата	Номінальна сума відсотка, грн.	Сума відсотка за ефективною ставкою, грн. ⁵	Сума амортизації дисконту, грн. (гр.3-гр.2)	Амортизована собівартість інвестиції, грн.
1	2	3	4	5
02.01.2009				900 000
31.12.2009	100 000	118421	18421	918421
31.12.2010	100 000	120845	20845	939 266
31.12.2011	100 000	123588	23588	962 854
31.12.2012	100 000	137146	37146	1 000 000
Підсумок	400 000	500 000	100 000	x

Таблиця 7.4. Відображення в обліку облігацій, придбаних з дисконтом

№ п/п	Зміст операції	Дт		Кт		Сума, грн.
		3	4	5	6	
1	2	3	4	5	6	7
1	02.01.2009 р. Зарахування придбаних облігацій до складу фінансових інвестицій за ціною придбання	14.3	Інвестиції непов'язаним сторонам	31.1	Поточні рахунки в національній валюті	900000
2	31.12.2009 р. Нарахування відсоткового доходу до отримання	37.3	Розрахунки за нарахованими доходами	73.2	Відсотки одержані	100000
3	Амортизація дисконту	14.3	Інвестиції непов'язаним сторонам	73.2	Відсотки одержані	18421
4	Отримання відсотків за облігацією	31.1	Поточні рахунки в національній валюті	37.3	Розрахунки за нарахованими доходами	100000
5	31.12.2010 р. Нарахування відсоткового доходу до отримання	37.3	Розрахунки за нарахованими доходами	73.2	Відсотки одержані	100000
6	Амортизація дисконту	14.3	Інвестиції непов'язаним сторонам	73.2	Відсотки одержані	20845
7	Отримання відсотків за облігацією	31.1	Поточні рахунки в національній валюті	37.3	Розрахунки за нарахованими доходами	100000

1	2	3	4	5	6	7
8	31.12.2011 р. Нарахування відсоткового доходу до отримання	37.3	Розрахунки за нарахованими доходами	73.2	Відсотки одержані	100000
9	Амортизація дисконту	14.3	Інвестиції недов'язаним сторонам	73.2	Відсотки одержані	23588
10	Отримання відсотків за облігацією	31.1	Поточні рахунки в національній валюті	37.3	Розрахунки за нарахованими доходами	100000
11	31.12.2012 р. Нарахування відсоткового доходу до отримання	37.3	Розрахунки за нарахованими доходами	73.2	Відсотки одержані	100000
12	Амортизація дисконту	14.3	Інвестиції непов'язаним сторонам	73.2	Відсотки одержані .	37146
13	Отримання відсотків за облігацією	31.1	Поточні рахунки в національній валюті	37.3	Розрахунки за нарахованими доходами	100000
14	Повернення номінальної суми облігації	31.1	Поточні рахунки в національній валюті	14.3	Інвестиції непов'язаним сторонам	1000000

Приклад 2. 02 січня 2010 р. підприємство «Добробуд» придбало облігації номінальною вартістю 100 000 грн. з річною фіксованою ставкою 15%. Ціна придбання - 109 000 грн. Облігації були випущені строком на три роки. Виплата відсотка здійснюється щорічно в кінці року.

В даному випадку облігації придбані з премією.

$$\text{Премія} = 109\,000 - 100\,000 = 9000.$$

$$\text{Ефективна ставка відсотка} = \frac{(100000 \times 15\%) - (9000:3)}{(109\,000 + 100\,000) : 2} = 11,48\%$$

Таблиця 7.5. Розрахунок амортизації премії за інвестиціями в облігації

Дата	Номінальна сума відсотка, грн.	Сума відсотка за ефективною ставкою, грн.	Сума амортизації премії, грн. (гр.2-гр.3)	Амортизована собівартість інвестиції, грн.
1	2	3	4	5
02.01.2010				109000
31.12.2010	15000	12513	2487	106513
31.12.2011	15000	12228	2772	103741
31.12.2012	15000	11259	3741	100000
Підсумок	45000	36000	9000	x

Таблиця 7.6. Відображення в обліку облігацій, придбаних з премією

№	Зміст операції	Дт		Кт		Сума,грн.
1	02.01.2010р. Зарахування придбаних облігацій до складу фінансових інвестицій за ціною придбання	14.3	Інвестиції непов'язаним сторонам	31.1	Поточні рахунки в національній валюті	109000
2	31.12.2010 р. Нарахування відсоткового доходу до отримання	37.3	Розрахунки за нарахованими доходами	73.2	Відсотки одержані	12513
3	Амортизація премії	37.3	Розрахунки за нарахованими доходами	14.3	Інвестиції непов'язаним сторонам	2487
4	Отримання відсотків за облігацією	31.1	Поточні рахунки в національній валюті	37.3	Розрахунки за нарахованими доходами	15000
5	31.12.2011 р. Нарахування відсоткового доходу до отримання	37.3	Розрахунки за нарахованими доходами	73.2	Відсотки одержані	12228
6	Амортизація премії	37.3	Розрахунки за нарахованими доходами	14.3	Інвестиції непов'язаним сторонам	2772
7	Отримання відсотків за облігацією	31.1	Поточні рахунки в національній валюті	37.3	Розрахунки за нарахованими доходами	15000
8	31.12.2012 р. Нарахування відсоткового доходу до отримання	37.3	Розрахунки за нарахованими доходами	73.2	Відсотки одержані	11259
9	Амортизація премії	37.3	Розрахунки за нарахованими доходами	14.3	Інвестиції непов'язаним сторонам	3741
10	Отримання відсотків за облігацією	31.1	Поточні рахунки в національній валюті	37.3	Розрахунки за нарахованими доходами	15000
11	Повернення номінальної суми облігації	31.1	Поточні рахунки в національній валюті	14.3	Інвестиції непов'язаним сторонам	100000

7.5. Оцінка і облік інвестицій за методом участі в капіталі

Метод участі в капіталі – це метод обліку фінансових інвестицій, що засвідчують право на частку у власності, згідно з яким балансова вартість останніх збільшується або зменшується, відповідно, на суму збільшення або зменшення частки інвестора у власному капіталі об'єкта інвестування. Зміни в капіталі об'єкта інвестування, що є результатом операцій між інвестором та об'єктом інвестування, в обліку не відображаються.

Згідно з методом участі у капіталі, балансова вартість інвестицій збільшується (зменшується) на суму, що є часткою інвестора в чистому прибутку (збитку) об'єкта інвестування за звітний період, із включенням цієї суми до складу доходу (втрат) від участі в капіталі.

Крім цього, балансова вартість фінансових інвестицій зменшується на суму визнаних дивідендів від об'єкта інвестування.

А також балансова вартість фінансових інвестицій збільшується (зменшується) на частку інвестора в сумі інших змін у власному капіталі об'єкта інвестування за звітний період (крім змін за рахунок прибутку або збитку) із включенням (виключенням) цієї суми до відповідних статей власного капіталу інвестора.

У разі, якщо сума зменшення частки капіталу інвестора більше відповідної статті власного капіталу інвестора, то на таку різницю зменшується (збільшується) нерозподілений прибуток (непокритий збиток). При цьому зменшення балансової вартості фінансової інвестиції внаслідок зменшення власного капіталу інвестованого підприємства здійснюється лише до досягнення нею нульового значення.

Якщо, в подальшому, інвестоване підприємство буде отримувати дохід, інвестор повинен відображати свою частку таких доходів тільки після того, як його частка доходів буде дорівнювати частці збитків, які не були визнані.

Для здійснення обліку фінансових інвестицій за методом участі в капіталі інвестор повинен мати чітке уявлення про причини і джерела зміни капіталу об'єкта інвестування. Інформація про це має, на наш погляд, подаватися інвесторові у вигляді приміток до фінансової звітності дочірнього підприємства або у спеціально розробленій формі внутрішньої звітності, яку дочірнє підприємство подає у материнську компанію для врахування результатів у її капіталі. Ця інформація повинна стосуватися таких складових капіталу пов'язаних осіб:

- фінансових результатів – на суму збільшення (зменшення) чистого прибутку (збитків) об'єкта інвестування;
- нерозподіленого прибутку – на суму зменшення інших складових

власного капіталу об'єкта інвестування, якщо відповідні статті капіталу інвестора не містять достатніх сум для проведення коригування;

– додатково вкладеного капіталу – якщо зміна величини власного капіталу об'єкта інвестування виникла внаслідок розміщення (викупу) акцій (часток), що призвело до збільшення чи зменшення емісійного доходу об'єкта інвестування;

– іншого додаткового капіталу – на суму збільшення (зменшення) частки іншого додаткового капіталу (дооцінки, уцінки необоротних активів, безоплатно одержаного майна тощо).

Таблиця 7.6. Типові операції, що стосуються змін у власному капіталі інвестованого підприємства

Операції об'єкта інвестування	Бухгалтерські записи в обліку інвестора	
	Дебет	Кредит
Власний капітал підприємства (об'єкта інвестування) збільшився на суму прибутку, одержаного у звітному періоді	14.1 «Інвестиції пов'язаним сторонам за методом обліку участі в капіталі»	72 «Дохід від участі в капіталі»
Власний капітал підприємства зменшився на суму чистого збитку, одержаного у звітному періоді	96 «Втрати від участі в капіталі»	14.1 «Інвестиції пов'язаним сторонам за методом обліку участі в капіталі»
Підприємством нараховано дивіденди учасникам	37.3 «Розрахунки за нарахованими доходами»	14.1 «Інвестиції пов'язаним сторонам за методом обліку участі в капіталі»
Дооцінка інвестицій, інше збільшення їх вартості за рахунок додаткового капіталу	14.1 «Інвестиції пов'язаним сторонам за методом обліку участі в капіталі»	42 «Додатковий капітал»
Уцінка інвестицій, інше зменшення їх вартості за рахунок додаткового капіталу: - в межах залишку відповідних статей додаткового капіталу інвестора - понад залишок відповідних статей додаткового капіталу інвестора	42 «Додатковий капітал» 44.1 «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)»	14.1 «Інвестиції пов'язаним сторонам за методом обліку участі в капіталі» 14.1 «Інвестиції пов'язаним сторонам за методом обліку участі в капіталі»

Зазначені вище бухгалтерські записи, пов'язані із збільшенням або зменшенням балансової вартості фінансових інвестицій, здійснюються на суму, що відповідає частці інвестора у капіталі об'єкта інвестування.

У разі, якщо з капіталу об'єкта інвестування його учасниками був

вилучений капітал, то балансова вартість інвестиції коригується на суми змін у капіталі об'єкта інвестування, відповідно до нової частки.

У випадку, якщо зміни у власному капіталі інвестованого підприємства є результатом операцій між інвестором і об'єктом інвестування, відповідне коригування балансової вартості інвестицій *не проводиться*. При цьому у разі продажу або передачі інвестором активів його дочірньому, спільному або асоційованому підприємству прибуток (збиток) від таких операцій визнається в такому порядку:

- в частині, що відповідає частці інших інвесторів, - як дохід звітного періоду;
- в частині, що відповідає частці інвестора, - як доходи (витрати) майбутніх періодів. Такі доходи або витрати будуть визнаватись прибутком або збитком інвестора протягом терміну амортизації відповідних активів інвестованим підприємством або після їх продажу іншим особам.

Аналогічно здійснюється визнання прибутку (збитку) і в дочірньому (асоційованому, спільному) підприємстві у разі продажу його активів інвестору такого підприємства.

Приклад 3. Підприємство «Добробуд» 02 січня 2010р. придбало частку в розмірі 30% у власному капіталі підприємства «Опорядбуд» за 150 000 грн.

Підприємство «Опорядбуд» – це асоційоване підприємство по відношенню до підприємства «Добробуд», оскільки частка участі інвестора вище 25%.

Для обліку таких інвестицій використовується метод обліку участі в капіталі.

За результатами діяльності підприємства «Опорядбуд» у 2010 році отримана така інформація:

Статті власного капіталу	На 01.01.2010р.	На 31.12.2010р.	Зміни у капіталі
Статутний капітал	500000	500000	-
Інший додатковий капітал	100000	150000	50000
Резервний капітал	25000	25000	-
Нерозподілений прибуток	300000	400000	100000
Разом	925000	1075000	150000

Протягом звітнього періоду підприємство «Добробуд» реалізувало готову продукцію підприємству «Опорядбуд» на загальну суму 10000 грн. (без ПДВ). Собівартість продукції – 8000 грн.

Таблиця 7.7. Відображення в обліку інвестицій за методом участі в капіталі

№ п/п	Зміст операції	Дт		Кт		Сума, грн.
		3	4	5	6	
1	2	3	4	5	6	7
<i>Придбання та утримання фінансових інвестицій</i>						
1	02.01.2010р. Придбано частку у статутному капіталі асоційованого підприємства	14.1	Інвестиції пов'язаним сторонам за методом обліку участі в капіталі	31.1	Поточні рахунки в національній валюті	150000
2	Відображена частка підприємства «Добробуд» в чистому прибутку підприємства «Опорядбуд»	14.1	Інвестиції пов'язаним сторонам за методом обліку участі в капіталі	72.1	Дохід від інвестицій в асоційовані підприємства	30000 (100000x30%)
3	Відображена частка підприємства «Добробуд» в дивідендах	37.3	Розрахунки за нарахованими доходами	14.1	Інвестиції пов'язаним сторонам за методом обліку участі в капіталі	6000 (20000x30%)
4	Збільшення балансової вартості інвестиції на частку підприємства «Добробуд» в сумі зміни додаткового капіталу	14.1	Інвестиції пов'язаним сторонам за методом обліку участі в капіталі	42.4	Безоплатно одержані необоротні активи	15000 (50000x30%)
<i>Облік реалізації активів дочірньому, асоційованому та спільному підприємстві</i>						
1	Відвантажено готову продукцію підприємству (в частині, що відповідає частці інших інвесторів)	37.7	Розрахунки з іншими дебіторами (розрахунки з пов'язаними сторонами)	70.1	Дохід від реалізації готової продукції	8400 (12 000x70%)
2	Відображений ПДВ	70.1	Дохід від реалізації готової продукції	64.1	Розрахунки за податками	1400
3	(в частині, що відповідає частці інвестора) «Добробуд» в активах підприємства «Опорядбуд»	37.7	Розрахунки з іншими дебіторами (розрахунки з пов'язаними сторонами)	69	Доходи майбутніх періодів	3600 (12 000x30%)
4	Відображений ПДВ	69	Доходи майбутніх періодів	64.1	Розрахунки за податками	600

Закінчення табл. 7.7

1	2	3	4	5	6	7
5	Списана собівартість реалізованої продукції - в частині, що відповідає частці інших інвесторів; - в частині, що відповідає частці інвестора «Добробуд»	90.1 39	Собівартість реалізованої продукції Витрати майбутніх періодів	26 26	Готова продукція Готова продукція	5600 (8 000x70%) 2400 (8 000x30%)
6	Визнання доходу від реалізації готової продукції після її продажу іншим особам	69	Доходи майбутніх періодів	70.1	Дохід від реалізації готової продукції	3000
7	Визнання собівартості реалізації	90.1	Собівартість реалізованої готової продукції	39	Витрати майбутніх періодів	2400

7.6. Облік доходів і витрат інвестиційної діяльності

Під інвестиційною діяльністю розуміють такий вид діяльності, коли підприємство купує та продає основні засоби, цілісні майнові комплекси та інші необоротні активи, які не є складовою частиною еквівалентів грошових коштів. До доходів від такої реалізації, зокрема, належать:

- реалізація фінансових інвестицій, необоротних активів (основних засобів, нематеріальних активів тощо), майнових комплексів;
- неопераційних курсових різниць;
- безоплатно отримані необоротних активів;
- інші доходи від звичайної діяльності, в тому числі від списання кредиторської заборгованості, що виникла не під час операційного циклу, після закінчення строку позовної давності, від вартості негативного гудвілу, яка визнається доходом та інше.

Облік доходів, які виникають в процесі звичайної діяльності, але не пов'язані з операційною та фінансовою діяльністю підприємства, ведеться на рахунку 74 «Інші доходи». Рахунок 74 має ознаки пасивного рахунку, призначений для обліку господарських процесів, більшість з яких стосуються інвестиційної діяльності:

- 74.1 «Дохід від реалізації фінансових інвестицій»;
- 74.2 «Дохід від відновлення корисності активів»;
- 74.4 «Дохід від неопераційної курсової різниці»;
- 74.5 «Дохід від безоплатно одержаних активів»;
- 74.6 «Інші доходи звичайної діяльності».

У зв'язку з внесеними змінами до порядку відображення в обліку реалізації необоротних активів, субрахунок 74.3 з аналогічною назвою вилучений. У даний час доходи від реалізації основних засобів, інших необоротних матеріальних активів і нематеріальних активів відображаються у складі іншого операційного доходу на відповідному субрахунку 71.2, які також слід вважати доходами інвестиційної діяльності.

Одержання доходу відображається за кредитом зазначених субрахунків, за дебетом – належна сума непрямих податків (податку на додану вартість, акцизного збору та інших зборів (обов'язкових платежів) та списання доходів в порядку закриття на рахунок 79 «Фінансові результати».

Таблиця 7.8. Кореспонденція рахунків з обліку інвестиційних доходів, пов'язаних з реалізацією інвестиційного майна та інвестицій

<i>№</i>	<i>Зміст господарської операції</i>	<i>Дт</i>	<i>Кт</i>
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
1	Визнано необоротні активи як такі, що підлягають реалізації, та переведено їх до групи вибуття	28.6 «Необоротні активи та групи вибуття, утримувані для продажу»	10 «Основні засоби», 11 «Інші необоротні активи», 12 «Нематеріальні активи»
2	Продано необоротні активи з групи вибуття	37 «Розрахунки з різними дебіторами»	71.2 «Дохід від реалізації інших оборотних активів»
3	Визнано інший дохід від реалізації майнового комплексу	37 «Розрахунки з різними дебіторами»	71.2 «Дохід від реалізації інших оборотних активів»
4	Визнано інший дохід у розмірі справедливої вартості об'єктів основних засобів, отриманих в обмін на фінансові інвестиції	10 «Основні засоби»	74.1 «Доходи від реалізації фінансових інвестицій»
5	Визнано інший дохід у зв'язку із збільшенням довгострокової дебіторської заборгованості	18 «Довгострокова дебіторська заборгованість»	74 «Інші доходи»
6	Визнано інший дохід у розмірі справедливої вартості виробничих запасів, отриманих в обмін на неподібні необоротні активи	20 «Виробничі запаси»	74.2 «Дохід від відновлення корисності активів»

Закінчення табл. 7.8

1	2	3	4
7	Визнано інший дохід при отриманні безготівкових коштів за реалізовані фінансові інвестиції	31 «Рахунки в банках»	74.1 «Дохід від реалізації фінансових інвестицій»
8	Визнано іншим доходом списання додаткового капіталу	42 «Додатковий капітал»	74 «Інші доходи»
9	Визнано інший дохід у зв'язку з погашенням (зменшенням) зобов'язань за довгостроковими позиками	50 «Довгострокові позики»	74 «Інші доходи»
10	Визнано інший дохід у зв'язку з погашенням (зменшенням) кредиторської заборгованості перед постачальниками і підрядниками при передачі в рахунок такого погашення необоротних активів	63 «Розрахунки з постачальниками і підрядниками»	74.2 «Дохід від реалізації необоротних активів»
11	Відображено суму податків і платежів, отриманих у складі іншого доходу	74 «Інші доходи»	64 «Розрахунки за податками і платежами»
12	Віднесено інші доходи та доходи від реалізації необоротних активів групи вибуття на фінансовий результат від інвестиційної діяльності	74 «Інші доходи», 71.2 «Дохід від реалізації інших оборотних активів»	79.3 «Результат іншої звичайної діяльності», 79.1 «Результат від операційної діяльності»

До складу витрат інвестиційної діяльності відносяться витрати, які виникають під час звичайної діяльності (крім фінансових витрат), але не пов'язані безпосередньо з виробництвом та/або реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг). До таких витрат належать:

- собівартість реалізованих фінансових інвестицій (балансова вартість та витрати, пов'язані з реалізацією фінансових інвестицій);
- собівартість реалізованих необоротних активів (залишкова та витрати, пов'язані з реалізацією необоротних активів);
- собівартість реалізованих майнових комплексів;
- втрати від неопераційних курсових різниць;
- сума уцінки необоротних активів і фінансових інвестицій;
- витрати на ліквідацію необоротних активів (розбирання, демонтаж тощо);
- залишкова вартість ліквідованих (списаних) необоротних активів;
- інші витрати звичайної діяльності.

При реалізації фінансових інвестицій, необоротних активів та майнових

комплексів особливістю є те, що собівартість їх реалізації буде збільшуватися на суму витрат, пов'язаних із реалізацією.

Облік витрат, що виникають в процесі звичайної діяльності (крім фінансових витрат), але не пов'язані з виробництвом або реалізацією основної продукції (товарів) та послуг ведеться на рахунку 97 «Інші витрати» та його субрахунках:

- 97.1 «Собівартість реалізованих фінансових інвестицій»;
- 97.2 «Втрати від зменшення корисності активів»;
- 97.4 «Втрати від неопераційних курсових різниць»;
- 97.5 «Уцінка необоротних активів і фінансових інвестицій»;
- 97.6 «Списання необоротних активів»;
- 97.7 «Інші витрати звичайної діяльності».

Як зазначалось, у зв'язку з внесеними змінами до порядку відображення в обліку реалізації необоротних активів, субрахунок 97.3 «Собівартість реалізованих необоротних активів» вилучено. Залишкову вартість основних засобів, інших матеріальних та нематеріальних необоротних активів, що підлягають реалізації, спочатку переводять до складу товарів на субрахунок 28.6 «Необоротні активи та групи вибуття, утримувані для продажу». Після продажу таких активів її списують як реалізацію інших оборотних активів на субрахунок 94.3 «Собівартість реалізованих виробничих запасів».

При вибутті неповністю відамортизованих об'єктів, за якими підприємством відкодовано з бюджету податок на додану вартість, необхідно зробити коригування зазначеного податку у сторону збільшення. Таке дорахування ПДВ (20 % від залишкової вартості) відображається в обліку за дебетом субрах. 94.3 та кредитом субрах. 64.1 «Розрахунки за податками».

Усі зазначені витрати слід вважати витратами інвестиційної діяльності, що зменшують аналогічні доходи, різниця між ними дає фінансовий результат від інвестиційної діяльності. За дебетом рахунку 97 відображається сума визнаних інвестиційних витрат, за кредитом – їх списання на рахунок 79 «Фінансові результати».

Таблиця 7.9. Кореспонденція рахунків з обліку витрат, пов'язаних з реалізацією інвестиційного майна

№	Зміст господарських операцій	Дт	Кт
1	Відображено списання вартості довгострокової фінансової інвестиції	97.1 «Собівартість реалізованих фінансових інвестицій»	14 «Довгострокові фінансові інвестиції»
2	Списано залишкову вартість об'єктів основних засобів, інших необоротних матеріальних активів, нематеріальних активів у зв'язку з реалізацією (продажем)	94.2 «Собівартість реалізованих виробничих запасів»	28.6 «Необоротні матеріальні активи та групи вибуття, утримувані для продажу»
3	Відображено втрати від неопераційної від'ємної курсової різниці	97.4 «Втрата від неопераційних курсових різниць»	31 «Рахунки в банках», 34 «Короткострокові векселі одержані», 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками»
4	Відображено суму уцінки об'єкта основних засобів, інших необоротних матеріальних активів, нематеріальних активів, фінансових інвестицій	97.5 «Уцінка необоротних активів і фінансових інвестицій»	10 «Основні засоби», 11 «Інші необоротні матеріальні активи», 12 «Нематеріальні активи», 14 «Довгострокові фінансові інвестиції»
5	Списано додаткові витрати, пов'язані з ліквідацією, безкоштовною передачею, нестачею або псуванням, іншим вибуттям основних засобів, інших необоротних матеріальних активів, нематеріальних активів	97.6 «Списання необоротних активів»	20 «Виробничі запаси», 31 «Рахунки в банках», 65 «Розрахунки за страхуванням», 66 «Розрахунки за виплатами працівникам», 68.5 «Розрахунки з іншими кредиторами»
6	Відображено у складі фінансових результатів суму витрат інвестиційної діяльності звітного періоду	79 «Фінансові результати»	94.3 «Собівартість реалізованих виробничих запасів», 97 «Інші виграти»

До складу доходів інвестиційної діяльності доцільно відносити доходи від участі в капіталі, а також одержані дивіденди, відсотки, доходи від інвестицій в асоційовані, спільні підприємства.

Узагальнення інформації про доходи від інвестицій, які здійснені в асоційовані, дочірні або спільні підприємства та облік яких ведеться за методом участі в капіталі, відображається на рахунку 72 «Дохід від участі в капіталі». За кредитом рахунку відображається збільшення (одержання) доходу, за дебетом – списання в порядку закриття на рахунок 79 «Фінансові

результати».

Аналітичний облік доходів від участі в капіталі ведеться за кожним об'єктом інвестування та іншими ознаками, визначеними підприємством.

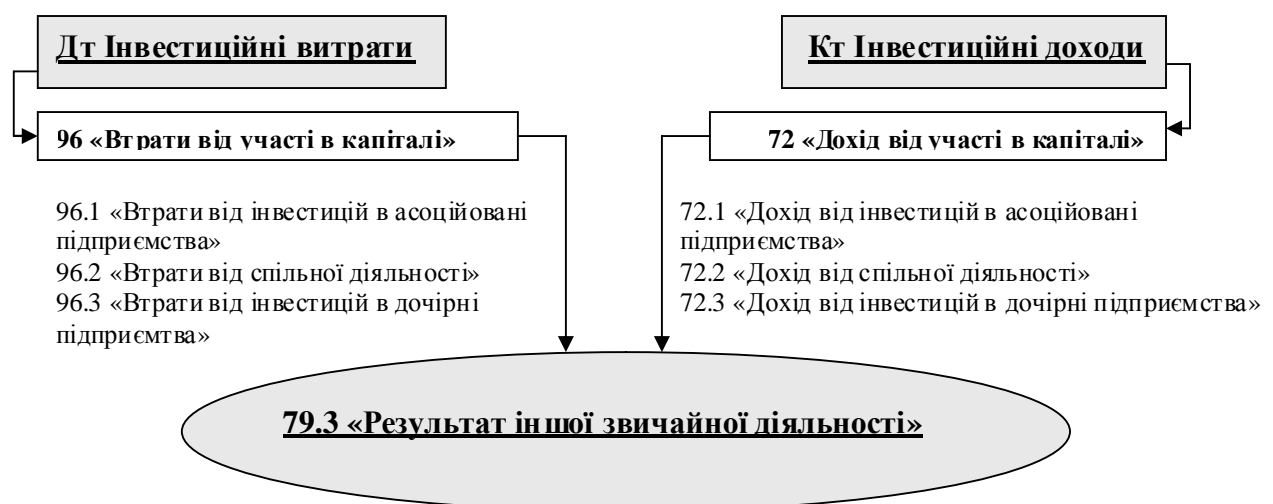
Первинними документами для обліку доходів від участі в капіталі є розрахунки та довідки бухгалтерії. Віднесення доходів на фінансовий результат від інвестиційних операцій оформляється розрахунком (довідкою) бухгалтерії.

Інформація за рахунком 72 «Дохід від участі в капіталі» знаходить своє відображення в Звіті про фінансові результати в рядку з аналогічною назвою.

Облік доходів, які пов'язанні з нарахуванням та отриманням дивідендів, відсотків ведеться на пасивному рахунку 73 «Інші фінансові доходи», хоча їх варто кваліфікувати як доходи інвестиційної діяльності. За кредитом рахунку відображається визнана сума доходу, за дебетом – списання кредитового обороту на рахунок 79 «Фінансові результати».

У ході здійснення інвестиційної діяльності підприємство може зазнавати втрат від участі в капіталі.

Втрати від зменшення вартості інвестицій, облік яких ведеться за методом участі в капіталі, відображаються на рахунку 96 «Втрати від участі в капіталі».

Рис. 7.2. Кореспонденція рахунків з обліку доходів і витрат від участі в капіталі

За дебетом рахунку відображається сума визнаних втрат, за кредитом – списання втрат на рахунок 79 «Фінансові результати».

Первинними документами з відображення суми визнаних втрат від участі в капіталі та списання на фінансові результати є довідки (розрахунки) бухгалтерії.

Отже, доходи і витрати інвестиційної діяльності в обліку за сучасним Планом рахунків є розпорошеними на багатьох бухгалтерських рахунках. Тому важливим завданням організації такого обліку є узагальнення такої інформації з метою отримання реальних даних про результати інвестиційної діяльності на підприємствах та відображення його в фінансовій звітності.

Контрольні запитання

1. Що таке фінансові інвестиції? Як їх класифікують?
2. Які інвестиції вважають поточними, а які довгостроковими?
3. Вкажіть порядок визнання та формування собівартості фінансових інвестицій.
4. Що таке інвестиції у пов'язані та непов'язані сторони?
5. Назвіть ступені впливу інвестора на об'єкт інвестування.
6. Які ви знаєте методи обліку для поточних фінансових інвестицій?
7. Які інвестиції обліковуються за справедливою вартістю?
8. Для яких інвестицій використовують метод обліку за амортизованою собівартістю.
9. Як в обліку відображається амортизація премії фінансових інвестицій у непов'язані сторони?
10. Як в обліку відображається амортизація дисконту фінансових інвестицій у непов'язані сторони?
11. Назвіть та охарактеризуйте стандарти бухгалтерського обліку, що стосуються оцінки та обліку фінансових інвестицій.

Розділ 8

РОЗКРИТТЯ ІНФОРМАЦІЇ ПРО ІНВЕСТИЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ У ЗВІТНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

8.1. Види, форми та рівні розкриття інформації у звітності

Розкриття інформації (анг. disclosure – діскловше) буквально означає вивільнення інформації. В теорії і практиці використовуються й інші терміни у даному розумінні – *подання, представлення інформації, оприлюднення інформації, інформаційне забезпечення діяльності чи управління.*

Фінансова й інша звітність повинна забезпечувати дійсних і потенційних інвесторів, кредиторів, а також інших користувачів (достовірною, своєчасною та корисною інформацією для прийняття ними обґрунтованих інвестиційних рішень. Щоби добитися цього необхідно вирішити ряд питань стосовно видів, сутності і змісту показників такої звітності, зокрема:

1. Кому призначена звітність, тобто хто є її користувачами?
2. Яка мета розкриття інформації у звітності?
3. У якій мірі потрібно розкривати окремі напрями діяльності і показники у звітності?

Важливим також є вирішення питання як і коли інформація повинна подаватися у звітах.

Розглядаючи зазначені питання, треба мати на увазі наступне:

1. Користувачі інформації щодо інвестиційної діяльності підприємства – зовнішні та внутрішні.

Найважливішими користувачами інформації щодо інвестування є дійсні та потенційні інвестори. *Реальні (дійсні) інвестори* – це власники, засновники, учасники, акціонери, якими можуть бути вітчизняні та зарубіжні юридичні і фізичні особи, держави та міждержавні організації і установи.

Потенційні інвестори – це підприємства, організації, громадяни, які виявили бажання здійснювати вкладення, придбати частки, акції об'єкта інвестування.

Крім цього зовнішніми користувачами інформації інвестиційної сфери можуть також бути державні органи та інші установи:

- податкова служба – з метою встановлення правильності нарахування та повноти сплати податків та обов'язкових відрахувань до бюджету та позабюджетних фондів;

- органи статистики – для узагальнення інформації в межах галузі, регіону, країни в цілому;

- національна комісія з цінних паперів та фондового ринку – з метою контролю емісії цінних паперів, захисту прав акціонерів;

- установи дозвільної системи – з метою нагляду та дотримання встановлених норм, правил діяльності, захисту довкілля та інші;

- банки – при кредитуванні.

Внутрішні користувачі – це управлінці, менеджери, керівництво підприємств, що використовують інформацію для управління інвестиційною діяльністю при реалізації інвестиційних проєктів та інноваційних програм.

2. Яка інформація потрібна і для яких цілей? Реальним інвесторам (власникам) акціонерам необхідна інформація про ефективність діяльності об'єкта інвестування:

- формування та використання інвестиційного майна та джерел його утворення;

- структуру доходів, витрат та результатів інвестиційної діяльності;

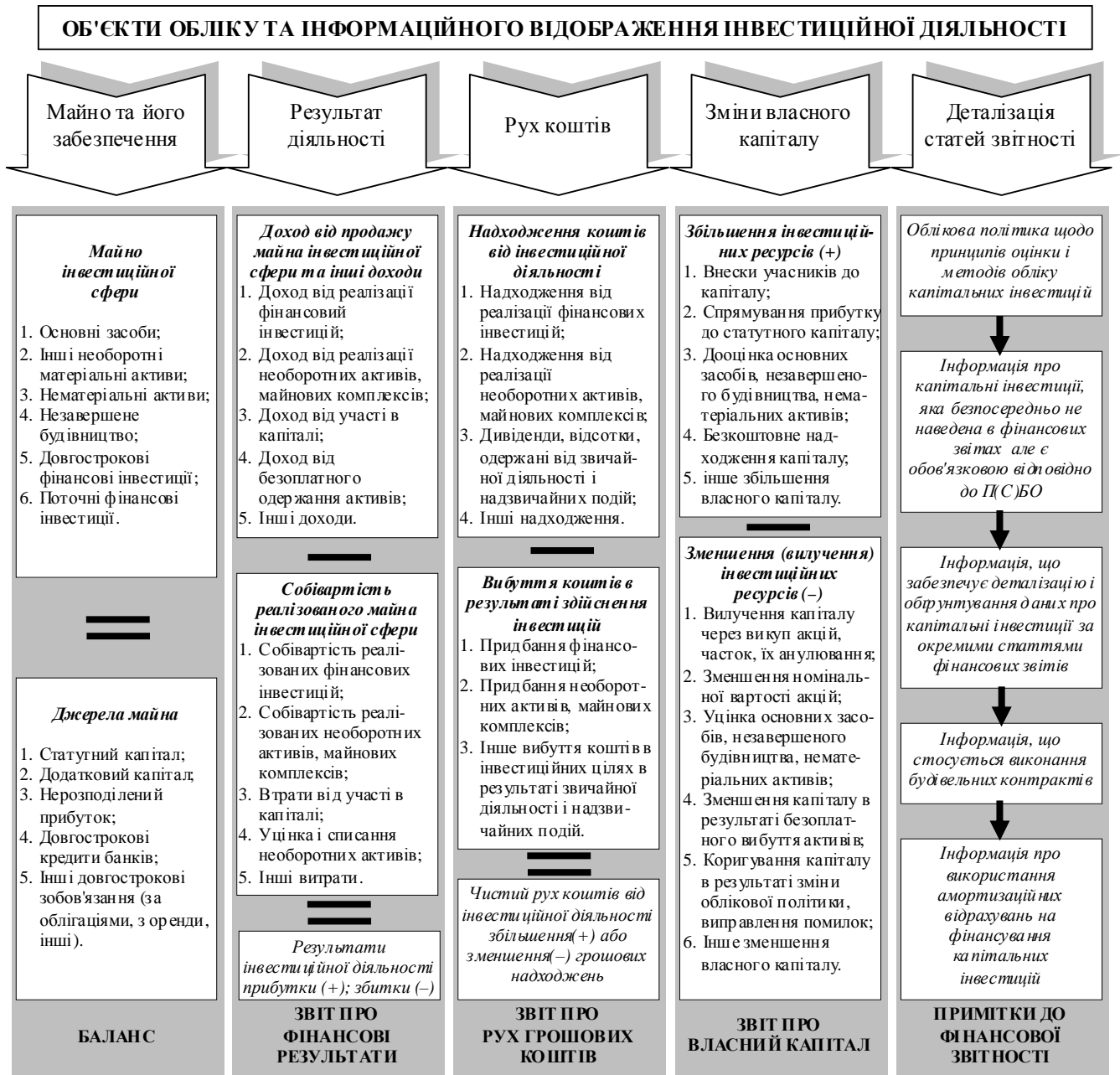
- формування та використання грошових потоків від інвестиційної діяльності;

Облікова інформація за даними напрямками розкривається у відповідних формах фінансової звітності:

- Балансі ф. №1 – майно інвестиційної сфери та джерела його утворення;

- Звіті про фінансові результати ф. №2 – доходи і витрати від інвестиційної діяльності;

- Звіті про рух грошових коштів ф. №3 – грошові надходження та видатки в результаті інвестиційної діяльності;
- Звіті про власний капітал ф. №4 – деталізація походження та руху джерел або основних складових власного капіталу підприємства як основного джерела інвестування (рис. 8.1).

Рис. 8.1. Напрями та показники розкриття інформації щодо інвестиційної діяльності у фінансовій звітності

У Примітках до річної фінансової звітності інвестиційно-інноваційній діяльності присвячені розділи:

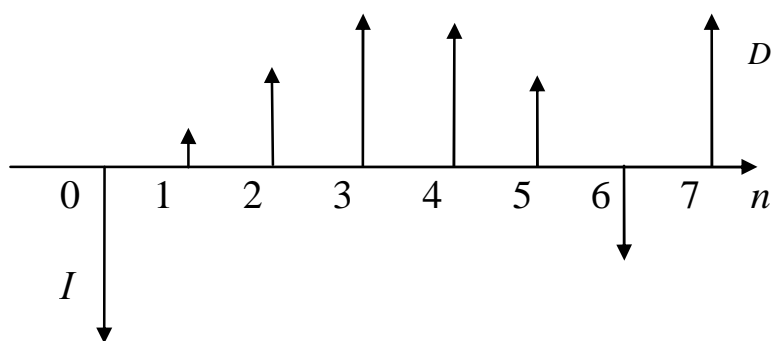
- 1. Нематеріальні активи;

- 2. Основні засоби;
- 3. Капітальні інвестиції;
- 4. Фінансові інвестиції;
- 5. Доходи і витрати;
- 9. Будівельні контракти;
- 13. Використання амортизаційних відрахувань.

Показники останньої таблиці дещо суперечать ринковим підходам щодо принципів формування та використання амортизації. Відповідно до ринкових механізмів амортизація є складовою грошового потоку, тобто виступає у формі повернення раніше внесеного інвестором капіталу і не може служити джерелом фінансування капітальних інвестицій.

Результати управлінського обліку розкриваються з допомогою відповідних показників і форм внутрішньої звітності. Донедавна вважалося, що управлінський облік охоплює лише витрати (управління витратами). Пізніше його стали розповсюджувати й на доходи: доходи – витрати = результат.

Система управлінського обліку може стосуватися й інвестиційно-інноваційної сфери, зокрема, дослідження і розкриття в управлінській звітності інформації про життєвий цикл та грошові потоки інвестиційного проекту чи інноваційної програми (рис. 8.2, табл. 8.1).

Рис. 8.2. Інвестиційний проект за грошовими потоками
де I – величина інвестиційних вкладень;
 D – сума грошового потоку (чистий прибуток і амортизація);
 n – кількість періодів (кроків).

Таблиця 8.1. *Грошовий потік інвестиційного проекту*

Номер періоду (кроку)	0	1	2	3	4	5	6	7
Надходження	0	30	40	50	50	40	0	60
Видаток	150	0	0	0	0	0	20	10
Чистий грошовий потік	-150	30	40	50	50	40	-20	50
Кумулятивне повернення капіталу	-150	-120	-80	-30	+20	+60	+40	+90

Загалом для управління потрібна інформація про всі стадії інвестиційного циклу будь-якого проекту:

- на передінвестиційній фазі – для оцінки інвестиційної привабливості з метою вибору найбільш перспективних проектів чи формування інноваційних програм; для оцінки прогнозованої ефективності обраних проектів і програм;
- на стадій здійснення інвестиційних вкладень – для виявлення складу інвестиційних витрат, технологічної та відтворювальної структури капітальних інвестицій, джерел їх покриття тощо;
- на стадії експлуатації інвестиційного чи інноваційного проекту – для виявлення обсягу доходів, прибутків, грошових потоків з метою обчислення фактичної ефективності проектів і програм, кумулятивного повернення раніше здійснених інвестиційних вкладень (пост-аудит).

Розкриття інформації у статистичній звітності здійснюється у статистичних формах:

2-КБ – капітальні інвестиції;

3-Наука – наукові розробки;

1-Інновація – впровадження інноваційних продуктів і програм.

На підставі цих даних формуються Статистичні довідники (щорічники) у Державному комітеті статистики України.

Загалом, будь-яка інформація, що розкривається у звітності повинна бути релевантною: мати пряме відношення і бути корисною для використання у діях, щодо яких вона призначена; забезпечувати досягнення бажаного результату; відповідати таким принципам як доречність, передбачуваність, зворотний зв'язок, своєчасність, корисність.

8.2. Розкриття інформації у фінансовій звітності стосовно:

а) інвестиційного майна та джерел його утворення

Як показано на рисунку 8.1, майно інвестиційної сфери та джерела його покриття найбільш повно представлені у Балансі підприємства. У першому розділі активу зосереджена інформація про величину необоротних активів на дату балансу: нематеріальні активи, основні засоби, незавершене будівництво, довгострокові фінансові інвестиції, довгострокова дебіторська заборгованість та інші. Крім цього в Балансі подається й інша інформація інвестиційно-інноваційного характеру.

Форма №1 *Баланс*: інвестиційні активи:

- майно інвестиційної сфери – I розділ активу;
- інвестиційний та інноваційний продукт – результат інвестиційних вкладень – I-II розділи активу;
- неперенесені інноваційні витрати на новостворений продукт – витрати майбутніх періодів – III розділ активу;
- виведені зі складу інвестиційного майна об'єкти та групи вибуття, що підлягають реалізації – IV розділ активу.

У пасиві балансу розміщена інформація про джерела покриття інвестиційних та інноваційних активів, зокрема:

- власний капітал, який, по суті, можна повністю віднести до джерел фінансування інвестицій – I розділ пасиву;
- залучені зі сторони інвестиційні ресурси – банківські кредити, інші позикові кошти, залучення у формі облігаційних позик, оренди, лізингу тощо – III-IV розділи пасиву.

Поточні зобов'язання не приймають участі у фінансуванні інвестицій через те, що вони не відповідають загальним принципам інвестування (добровільність внесення коштів, претендування на дохід чи інші вигоди, участь в управлінні об'єктом інвестування).

Більш глибоко інформація про власні джерела фінансування інвестицій їх формування та використання розкривається у фінансовому звіті Ф. №4 – Звіт про власний капітал та Ф. №5 – Примітки до річної фінансової звітності.

б) доходи, витрати, результати інвестиційної діяльності подаються у формі №2 *Звіт про фінансові результати* як окремі рядки, що розкривають інформацію про інвестиційні доходи, витрати, результат за такими показниками:

- Доходи від участі в капіталі – рядок 110 (рахунок 72);
- Інші доходи – рядок 130 (рах. 74);
- Втрати від участі в капіталі – рядок 150 (рах. 96);
- Інші витрати – рядок 160 (рах.97).

Інші доходи, що обліковуються на однойменному рахунку 74, та інші витрати, що передбачено обліковувати на рахунку 97 мають суто інвестиційний характер і тому відповідні рахунки та статті у формі у звіті ф. №2 доцільно іменувати «Доходи інвестиційної діяльності» і «Витрати інвестиційної діяльності».

в) руху грошових коштів в результаті операції інвестиційно-інноваційного характеру, інформація про який розкривається у формі №3 *Звіт про рух грошових коштів*. Звіт передбачає показники, що характеризують грошові надходження, грошові видатки та чистий рух коштів від інвестиційної діяльності. До грошових надходжень інвестиційного характеру відносять виручку від реалізації фінансових інвестицій, необоротних активів та майнових комплексів, отримані відсотки, дивіденди від інвестиційних вкладень та інші надходження. Грошові видатки пов'язують з придбанням фінансових інвестицій, необоротних активів та майнових комплексів, інших платежів, пов'язаних з інвестиційною діяльністю. Різниця між грошовими надходженнями та грошовими видатками у результаті інвестиційної діяльності з врахуванням руху коштів

від надзвичайних подій характеризує показник чистого руху коштів від інвестиційної діяльності (рядок 300 форми №3).

Зазвичай, чистий рух коштів від інвестиційної діяльності повинен мати від'ємне значення, оскільки перевищення грошових видатків на здійснення капітальних інвестицій над доходами від реалізації інвестиційного майна означає розвиток, розширення матеріально-технічної бази підприємства, впровадження результатів науково-технічного прогресу.

8.3. Особливості розкриття інформації при консолідації капіталів інвесторів та об'єктів інвестування

Інформація про діяльність та взаємовідносини між інвестором та об'єктом інвестування в окремих випадках повинна розкриватися у консолідованій фінансовій звітності.

Відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» *консолідована фінансова звітність* – це фінансова звітність, яка відображає фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів юридичної особи та її дочірніх підприємств як єдиної економічної одиниці. Консолідовану фінансову звітність вважають об'єднаною звітністю групи споріднених, пов'язаних підприємств, а консолідацію звітності – обліковим процесом з об'єднання показників зазначеної групи в єдиний набір.

Вимоги і порядок складання консолідованої звітності регламентовано у П(С)БО 20 «Консолідована фінансова звітність». Методи консолідації капіталів при складанні зведеної звітності залежать від ступеня впливу інвестора на об'єкти інвестування, об'єднані в одну групу підприємств. Їх залежність подана в таблиці 8.2.

Таблиця 8.2. Залежність методу консолідації звітності від ступеня впливу інвестора на об'єкт інвестування

Ступінь впливу	Тип об'єкта інвестування	Метод консолідації капіталів
1. Інвестування без суттєвого впливу і контролю (менш ніж 25% акцій)	Непов'язані сторони (підприємства)	Облік інвестицій за собівартістю, справедливою вартістю, консолідація фінансових результатів, звітність не консолідується
2. Суттєвий вплив (25–50% акцій)	Асоційоване підприємство	Консолідація за методом участі в капіталі
3. Суттєвий вплив, спільний контроль	Спільне підприємство	Пропорційна консолідація
2. Суттєвий вплив, контроль менш ніж 100%, але більше ніж 50% акцій	Дочірнє підприємство	Консолідація за методом участі в капіталі з виокремленням частки меншості
3. Суттєвий вплив, повний контроль	Дочірнє підприємство	Повна консолідація

Якщо інвестор має суттєвий вплив і повний контроль, то здійснюється повна консолідація, за якою активи і пасиви дочірнього підприємства мінус установлені винятки об'єднуються з показниками материнської компанії.

Модифікованим варіантом повної консолідації звітності є випадки, коли материнська компанія володіє контрольним пакетом акцій дочірнього підприємства, і водночас не утримує всіх 100% його акцій. У цьому разі виникає *частка меншості*, яка є певною частиною акціонерного капіталу дочірнього підприємства, що не належить материнській компанії.

Суттєвий вплив має також інвестор на асоційоване підприємство (25–50% голосів). Ураховуючи те, що він повністю не контролює це підприємство, консолідована звітність не складається. Згідно з національним законодавством і міжнародними правилами, інвестор проводить *консолідацію за методом участі в капіталі*, тобто включає у власний баланс суму приросту або убутку капіталу асоційованого підприємства відповідно до частки в капіталі останнього.

Окрім цього, якщо інвестор не має суттєвого впливу (його частка в капіталі об'єкта інвестування є меншою, ніж 25%), об'єднання показників звітності та консолідація капіталу не здійснюється. Інвестор передбачає у власному балансі лише прибуток у вигляді дивідендів, відсотків, одержаний при розподілі чистого доходу об'єкта інвестування. Цей варіант інвестування певною мірою можна

назвати консолідацією капіталів, найпростішою її формою, адже частина капіталу об'єкта інвестування (чистого прибутку) без юридичного оформлення його передачі інвестору відноситься до складу власного капіталу інвестора.

Технологія складання консолідованого балансу та інших форм звітності полягає у послідовному поєднанні показників фінансових звітів материнської компанії з аналогічними показниками фінансової звітності дочірніх підприємств. Шляхом арифметичного додавання більшості показників материнського і дочірніх підприємств формується зведена фінансова звітність загалом по групі підприємств. Слід зазначити, що всі підприємства групи, які об'єднуються, повинні використовувати єдину облікову політику для таких операцій та інших подій за подібних обставин.

Із загальних підсумків зведеної звітності підлягають вилученню:

– *балансова вартість фінансових інвестицій материнської компанії в кожне дочірнє підприємство і частка материнської компанії у кожному з дочірніх підприємств;*

– *сума внутрішньогрупових операцій та внутрішньогрупового сальдо;*

– *сума нереалізованих прибутків та збитків від внутрішньогрупових операцій (крім збитків, які не можуть бути відшкодовані).*

Методика консолідації ускладнюється, якщо:

– ціна придбання акцій материнською компанією не відповідає їх вартості за балансом дочірнього підприємства, внаслідок чого виникає позитивний чи негативний гудвіл;

– якщо материнська компанія не має повного контролю над дочірнім підприємством і при складанні зведеного балансу потрібно враховувати частку меншості;

– при розподілі, коли акціонери дочірнього підприємства не можуть претендувати на прибуток материнської компанії, а відповідну частину прибутку необхідно розподіляти на частку меншості.

Розглянемо технологію складання консолідованого балансу з урахуванням зазначених особливостей на прикладі.

Приклад. Компанія МК на початку року придбала контрольний пакет

акцій (75%) підприємства ДП за 7000 тис. грн. На момент придбання балансова вартість ДП за сумою власного капіталу становила 7200 тис. грн.

Консолідацію звітності підприємств доцільно проводити у розробній таблиці, форма якої і необхідні розрахунки наведено в таблиці 8.3.

Таблиця 8.3. Макет складання консолідованого балансу

Статті балансу	Рядок	Підприємства		Капітал ДП, що належить		Елімінавання	Консолідований баланс групи
		МК	ДП	групі	частка меншості		
Актив							
I. Необоротні активи, в т. ч.	80	27000	6000			5400	27600
Негативний гудвіл	10					(1600)	1600
Основні засоби	30	20000	6000				26000
Довгострокові інвестиції у ДП	40	7000	–			7000	–
II. Оборотні активи	260	9000	8000			200	16800
в т. ч. внутрішні розрахунки	200	200	–			200	–
Разом	280	36000	14000			5600	44400
Пасив				75%	25%		
I. Власний капітал, в т. ч.	380	29000	8240	6180	1960	5400	28780
Статутний капітал	300	12000	3200	2400	800	2400	12000
Додатковий капітал	330	7200	2400	1800	600	1800	7200
Резервний капітал	340	3000	400	300	100	300	3000
Нерозподілений прибуток минулих років	350	4000	1200	900	300	900	4000
Нерозподілений прибуток звітного року	350	2800	1040	780	160		2580
Частка меншості	385						1960
IV. Поточні зобов'язання, в т. ч.	620	7000	5760				13660
з учасниками групи	590						1000
те саме меншості	595						100
з внутрішніх розрахунків	600		200			200	–
Разом	640	36000	14000			5600	44400

У гр. 3 і 4 подані показники балансів МК і ДП на кінець звітного року, з яких видно, що МК одержала прибутку за звітний період на 2800 тис. грн., а ДП відповідно – 1040 тис. грн. На зборах акціонерів МК прийнято рішення про виплату дивідендів в сумі 400 тис. грн., з яких на ДП припадає 100 тис. грн.

Послідовність розрахунків:

1. Визначається позитивний гудвіл, що належить до необоротних

активів консолідованого балансу:

$$7000 - 5400 = 1600 \text{ тис. грн.};$$

2. Розраховується частка МК у ДП на кінець року (з урахуванням відповідної частки прибутку звітного року: $1040 \times 0,75 = 780$ тис. грн.):

$$5400 + 780 = 6180 \text{ тис. грн.};$$

3. Визначається частка меншості: 25% від власного капіталу ДП за всіма статтями. З нерозподіленого прибутку звітного року меншості належить 260 тис. грн. ($1040 \times 25\%$). Ураховуючи те, що ДП оголосило дивіденди 400 тис. грн., 25% або 100 тис. грн. потрібно нарахувати акціонерам меншості та перенести до поточних зобов'язань як заборгованість за невиключеними дивідендами. Отже, частка меншості, яку необхідно відобразити у додатковому рядку 385 балансу, становить:

$$800 + 600 + 100 + 300 + (260 - 100) = 1960 \text{ тис. грн.};$$

4. Встановлюються статті, що повинні бути еліміновані (виключені) при консолідації:

- негативний гудвіл – 1600 тис. грн.;
- інвестиції у ДП – 7000 тис. грн.;
- частка власного капіталу ДП, що належить групі – 5400 тис. грн. (крім прибутку звітного періоду).

Прибуток звітного періоду, одержаний материнською компанією, за винятком оголошених дивідендів, які переходять до поточних зобов'язань, зокрема, до розрахунків з учасниками групи, і частка прибутку (75%), одержана ДП, становить $(2800 - 1000) + 780 = 2580$ тис. грн.

Внутрішньогрупове сальдо за розрахунками між МК і ДП, що вилучається з активу і пасиву балансу, дорівнює – 200 тис. грн.

Консолідований баланс, очищений від внутрішніх операцій, з урахуванням розподілу прибутку і капіталу між учасниками групи і часткою меншості становитиме:

$$\text{– в активі: } \frac{\text{необоротні активи}}{27600} + \frac{\text{оборотні активи}}{16800} = \frac{\text{баланс}}{44400};$$

$$- \text{ у пасиві: } \frac{\text{власний капітал}}{28780} + \frac{\text{частка меншості}}{1960} + \frac{\text{поточні зобов'язання}}{13660} = \frac{\text{баланс}}{44400}.$$

Отже, у консолідованому балансі об'єднуються активи і пасиви підприємств (материнського і дочірнього), за винятком внутрішніх інвестицій, гудвілу, що виник у процесі придбання акцій, внутрішніх розрахунків. В окрему групу показників виділена частка меншості, тобто частина чистих активів, що не належить материнській компанії.

8.4. Оцінка за даними звітності

Звітна інформація використовується для оцінки інвестиційно-інноваційної діяльності на всіх стадіях інвестиційного циклу.

Найперше на доінвестиційній фазі інвестор повинен мати чітку і всебічну уяву про майбутні об'єкти інвестування. На цьому етапі інвестор вивчає певне коло суб'єктів з метою виявлення серед них найбільш придатних для інвестування. Така оцінка здійснюється щонайменше у два етапи.

а) інвестиційної привабливості підприємств та проектів

Оцінка привабливості підприємств та проектів здійснюються на підставі публічної (доступної) інформації з метою вибору кращого варіанту з певної сукупності досліджуваних об'єктів.

Оцінку інвестиційної привабливості доцільно здійснювати на підставі багатьох показників. Інформація щодо розрахунку цих показників повинна бути доступною. Найкраще, якщо вона базується на підставі публічної звітності, що періодично оприлюднюється. Тоді для оцінки може бути залучено якнайширше коло об'єктів.

Оцінку інвестиційної привабливості доцільно проводити за окремими напрямками діяльності суб'єкта виходячи з того, яку мету ставить інвестор:

вивчення ресурсного потенціалу майбутнього об'єкта інвестування, максимізація прибутків, мінімізація ризиків і т.д.

Тому аналіз інвестиційної привабливості доцільно проводити за такими напрямками, кожен з яких включає кілька показників, що розраховуються на підставі даних фінансової, управлінської, статистичної звітності (табл. 8.4-8.5).

Таблиця 8.4. Структура напрямів і показників інтегральної оцінки інвестиційної привабливості підприємств

Напрями оцінки та аналізу	Показники оцінки та аналізу	Алгоритм розрахунку показників
1	2	3
1. Оцінка та аналіз майнового стану	1.1. Активна частина основних засобів	$K_{1,1} = OЗa / OЗ$
	1.2. Коефіцієнт зносу основних засобів	$K_{1,2} = C_{OЗ} / OЗ$
	1.3. Коефіцієнт оновлення основних засобів	$K_{1,3} = OЗн / OЗк$
	1.4. Коефіцієнт вибуття основних засобів	$K_{1,4} = OЗв / OЗп$
	1.5. Фондовіддача основних засобів	$K_{1,5} = V / OЗ$
2. Оцінка та аналіз оборотності капіталу	2.1. Коефіцієнт оборотності активів	$K_{2,1} = V / A$
	2.2. Оборотність власного капіталу	$K_{2,2} = V / Cв$
	2.3. Оборотність виробничих запасів (в об.)	$K_{2,3} = S / Зз$
	2.4. Оборотність виробничих запасів (в днях)	$K_{2,4} = 360(180,90) / K_{2,3}$
	2.5. Оборотність коштів у розрахунках (в об.)	$K_{2,5} = V / Дз$
	2.6. Оборотність коштів у розрахунках (в днях)	$K_{2,6} = 360(180,90) / K_{2,5}$
3. Оцінка прибутковості об'єкта інвестування	3.1. Коефіцієнт прибутковості активів	$K_{3,1} = Pс / A$
	3.2. Коефіцієнт прибутковості власного капіталу	$K_{3,2} = Pс / Cв$
	3.3. Коеф. прибутковості зовнішніх інвестицій	$K_{3,3} = Pо / П_{III}$
	3.4. Операційна рентабельність продажу	$K_{3,4} = Pс / V$
	3.5. Коефіцієнт операційних витрат	$K_{3,5} = 1 / K_{3,4} = V / Pс$
4. Оцінка та аналіз фінансової стійкості об'єкта	4.1. Коефіцієнт маневрування власного капіталу	$K_{4,1} = (Cв - A_I) / Cв$
	4.2. Коефіцієнт концентрації залученого капіталу	$K_{4,2} = (П_{II} + П_{III} + П_{IV} + П_V) / П$
	4.3. Коеф. структури довгострокових вкладень	$K_{4,3} = П_{III} / A_I$
	4.4. Коефіцієнт маневрування робочого капіталу	$K_{4,4} = Зз / (A_{II} - П_{IV})$
	4.5. Коефіцієнт фінансової незалежності	$K_{4,5} = П_I / A$
	4.6. Коефіцієнт фінансування	$K_{4,6} = П_I / (П_{II} + П_{III} + П_{IV} + П_V)$
	4.7. Коефіцієнт фінансової стійкості	$K_{4,7} = (П_I + П_{III}) / A$
	4.8. Коефіцієнт фінансового леверіджу	$K_{4,8} = (Pс / Cв) - (Pс / П)$

1	2	3
5. Оцінка та аналіз ліквідності об'єкта	5.1. Коефіцієнт поточної ліквідності	$K_{5.1} = A_{II} - \Pi_{IV}$
	5.2. Коефіцієнт критичної ліквідності	$K_{5.2} = (A_{II} - Зз) / (\Pi_{II} + \Pi_{IV})$
	5.3. Коефіцієнт абсолютної ліквідності	$K_{5.3} = \Gamma_k / (\Pi_{II} + \Pi_{IV})$
	5.4. Коефіцієнт співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості	$K_{5.4} = K_3 / Дз$
6. Оцінка ділової та ринкової активності	6.1. Рівень віддачі статутного капіталу	$K_{6.1} = P_c / C\phi$
	6.2. Коефіцієнт дивідендних виплат	$K_{6.2} = Дa / P_c$
	6.3. Дивіденди на акцію	$K_{6.3} = Дa / A_k$
	6.4. Рентабельність акції (20%)	$K_{6.4} = Дa / E_a$

Таблиця 8.5 Умовні позначення показників і джерел інформації

Умовне позначення	Назва показника	Джерела інформації
ОЗ	Балансова (первісна) вартість ОЗ	ф. №1, ряд 031
ОЗп	Вартість ОЗ на початок періоду	ф. №1 1, ряд 430, гр.3
ОЗн	Балансова вартість ОЗ, що надійшли	ф. №1 1, ряд 430, гр.4
ОЗв	Вартість ОЗ, що вибули за період	ф. №1 1, ряд 430, гр.5
ОЗк	Балансова вартість ОЗ на кінець періоду	ф. №1 1, ряд 430, гр.6
ОЗа	Вартість активної частини ОЗ	ф. №1 1, ряд 106
Соз	Знос основних засобів	ф. №1, ряд 032
А1	Необоротні активи	ф. №1, ряд 080
Зз	Запаси і затрати	ф. №1, ряд 100-140
Гк	Грошові кошти в касі і на рахунках в банку	ф. №1, ряд 230-240
Св	Вартість власного капіталу	ф. №1, ряд 380
Кт	Довгострокові та короткострокові кредити та позикові кошти	ф. №1, ряд 440-470,500
Кз	Кредиторська заборгованість	ф. №1, ряд 520-610
Дз	Дебіторська заборгованість	ф. №1, ряд 150-210
Сф	Статутний (пайовий) капітал	ф. №1, ряд 300(310)
А1 А2, А3, А	Підсумки відповідних розділів активу балансу, чи активу взагалі	ф. №1, відповідно ряд 080,260,270,280
П1, П2, П3, П4, П5, П	Підсумки відповідних розділів пасиву балансу чи пасиву взагалі	ф. №1, відповідно ряд 380,430,480,620, 630, 640
V	Виручка від реалізації (чистий дохід)	ф. №2, ряд 035
S	Витрати на виробництво реалізованої продукції	ф. №2, ряд 040+070+080
Ро	Прибуток операційний (збиток)	ф. №2, ряд 170 (175)
Pc	Чистий прибуток (збиток)	ф. №2, ряд 220 (225)
Ak	Кількість проданих акцій	ф. №2, ряд 310
Цa	Ринкова ціна однієї акції	Примітки
Дc	Сума нарахованих дивідендів	ф. №4, ряд 140, гр. 8

б) щодо ефективності інвестиційних проектів та інноваційних програм, то вона визначається як на стадії проектування (прогнозування) інвестиційно-інноваційних проектів та програм, так і для визначення фактичних результатів на кінцевому етапі експлуатації введених в дію проектів.

На стадії прогнозування використовуються прогнозні дані для оцінки ефективності інвестиційних проектів чи інноваційних програм. На післяінвестиційній фазі (етапі експлуатації інвестиційного чи інноваційного об'єкта) за цими ж показниками на підставі фінансової та управлінської звітності розраховується фактична ефективність інвестицій та інновацій.

Під *ефективністю інвестиційних проектів чи інноваційних програм* розуміють співвідношення між величиною ефекту від вкладення коштів та інвестиційними витратами.

Ефект – це прибуток, грошовий потік від експлуатації інвестиційних проектів та інноваційних програм.

Витрати – це сума вкладених капітальних інвестицій.

У теорії і практиці розглядаються два напрями оцінки ефективності інвестицій (рис. 8.3).

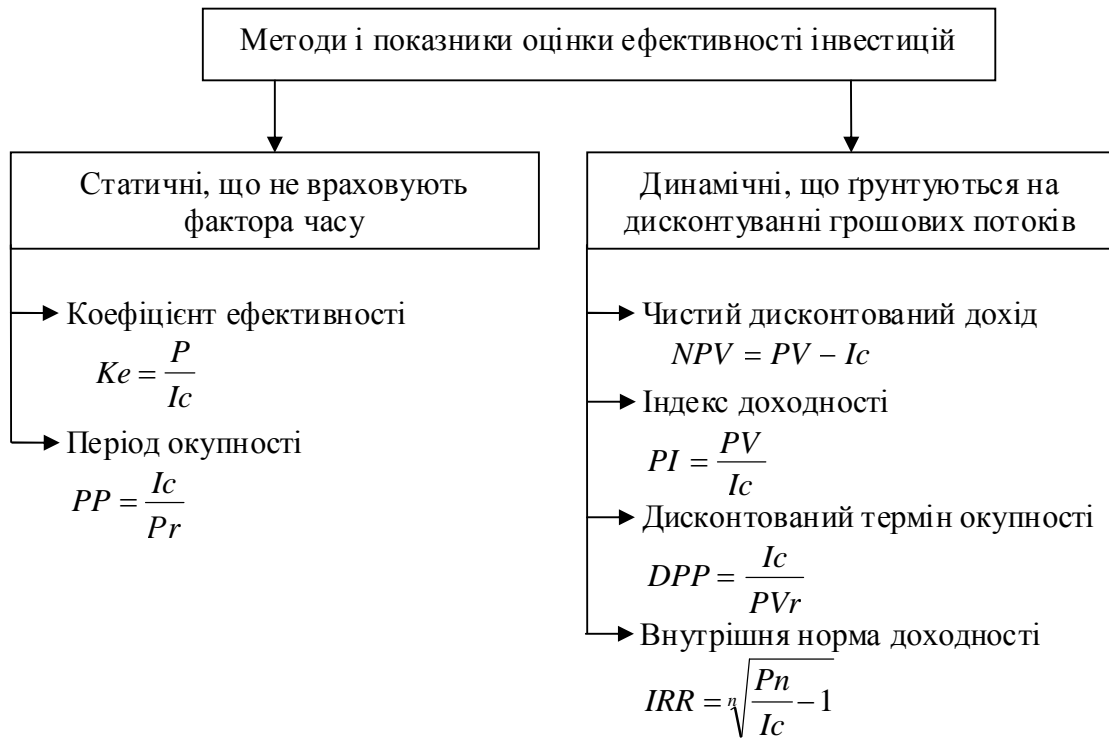
1. З допомогою традиційних статичних методів, що передбачають розрахунок двох показників – коефіцієнта ефективності та періоду окупності. Даний підхід має такі недоліки:

– до ефекту зараховується лише одержаний прибуток від експлуатації інвестиційно-інноваційних проектів, а не грошовий потік;

– не враховується фактор часу, адже інвестиційні витрати здійснюються в один період, а віддача від них може наступати значно пізніше – через 3, 5, 10 років.

2. Нові, динамічні методи оцінки ефективності інвестицій, які враховують ці недоліки.

В основу розрахунку ефекту береться не лише прибуток, але й амортизація як один з каналів повернення інвестору раніше внесених коштів.

Рис. 8.3. Методи оцінки ефективності інвестицій

Ke – коефіцієнт ефективності інвестицій [річний прибуток на одиницю інвестицій];

P – прибуток від інвестицій;

Ic – сума інвестицій;

PP – період окупності в роках [сума інвестицій на середньорічний прибуток];

Pr – річна сума прибутку;

NPV – чистий теперішній дохід [різниця між величиною дисконтованого потоку і початковими інвестиційними витратами];

PV – чистий теперішній дохід, який визначається шляхом доведення річних грошових потоків $P_1, P_2, \dots, P_n$ (прибуток і амортизація) до теперішньої вартості з використанням дисконтного множника за кожен період $(1+i)^n$, де i – дисконтна ставка, n – кількість періодів, років;

PI – рівень приведених грошових потоків (прибутку і амортизації до величини інвестиційних витрат);

DPP – дисконтований термін окупності [сума інвестицій до річного розміру чистого доходу (прибуток і амортизація), приведенного до теперішньої вартості через дисконтування];

IRR – внутрішня норма доходності, бар'єрна норма, ставка відсікання, поріг між прибутковістю і збитковістю проекту [норма (ставка) дисконту в %, при якій інтегральний ефект інвестиційного проекту дорівнює нулю];

Pn – прибуток відповідних років – 1, 2, ..., n;

n – кількість періодів, років життєвого циклу інвестиційного проекту чи інноваційної програми.

Розбіжності в часі вирішуються з допомогою дисконтування, тобто приведення майбутніх грошових надходжень до теперішньої вартості з допомогою застосування дисконтних коефіцієнтів $\frac{1}{(1+i)^n}$,

де i – дисконтна ставка;

n – кількість періодів, років з моменту вкладення коштів і до їх повернення.

Для оцінки ефективності за даним напрямом використовуються такі показники:

Чистий дисконтований дохід $NPV = PV - I_c$,

Індекс доходності $PI = \frac{PV}{I_c}$,

Дисконтований термін окупності $DPP = \frac{I_c}{PVr}$,

Внутрішня норма доходності $IRR = \sqrt[n]{\frac{Pn}{I_c}} - 1$,

Де Ke – коефіцієнт ефективності інвестицій [річний прибуток на одиницю інвестицій];

P – прибуток від інвестицій;

I_c – сума інвестицій;

PP – період окупності в роках [сума інвестицій на середньорічний прибуток];

Pr – річна сума прибутку;

NPV – чистий теперішній дохід [різниця між величиною дисконтованого потоку і початковими інвестиційними витратами];

PV – чистий теперішній дохід, який визначається шляхом доведення річних грошових потоків $P_1, P_2, \dots, P_n$ (прибуток і амортизація) до теперішньої вартості з використанням дисконтного множника за кожен період $(1+i)^n$, де i – дисконтна ставка, n – кількість періодів, років;

PI – рівень приведених грошових потоків (прибутку і амортизації до величини інвестиційних витрат);

DPP – дисконтований термін окупності [сума інвестицій до річного розміру чистого доходу (прибуток і амортизація), приведеного до теперішньої вартості через дисконтування];

IRR – внутрішня норма доходності, бар’єрна норма, ставка відсікання, поріг між прибутковістю і збитковістю проекту [норма (ставка) дисконту в %, при якій інтегральний ефект інвестиційного проекту дорівнює нулю];

P_n – прибуток відповідних років – 1, 2, ..., n;

n – кількість періодів, років життєвого циклу інвестиційного проекту чи інноваційної програми.

Порівняння показників за традиційними методами оцінки ефективності і окупності та за новими дисконтованими (табл. 8.6) свідчить про те, що чим далі віддалений момент повернення інвестицій, тим більша різниця виникає між абсолютною і дисконтованою сумою грошового потоку. За даними прикладу з таблиці 8.6 об’єкт повністю повинен окупитися у першому випадку на 4-ому році експлуатації, а за умови дисконтування – аж на 6-ому році.

Таблиця 8.6. Оцінка інвестиційних проектів за критеріями PP і DPP

Роки	Грошовий потік (тис. грн..)	Дисконтні множники при ставці 12%	Дисконтований грошовий потік, тис. грн..	Кумулятивне повернення інвестицій за критеріями:	
				PP	DPP
1	2	3	4	5	6
0-й	-150,0	1,0000	-150,0	-150,0	-150,0
1-й	30,0	0,8929	26,8	-120,0	-123,2
2-й	40,0	0,7972	31,9	-80,0	-91,3
3-й	40,0	0,7118	28,5	-40,0	-62,8
4-й	50,0	0,6355	31,8	+10,0	-31,0
5-й	50,0	0,5674	28,4	+60,0	-2,6
6-й	50,0	0,5066	25,3	+110,0	+22,7

Інший приклад (див. табл. 8.7) передбачає два проекти з однаковою сумою здійснення інвестиційних вкладень – 150 тис. грн., але з різною інтенсивністю грошових надходжень.

Таблиця 8.7. Аналіз проектів з різними грошовими потоками

Показники	Проект А	Проект В
1. Сума інвестицій, тис. грн.	150	150
2. грошовий потік, всього, тис. грн.	210	200
в.т.ч. за роками		
1-й	30	40
2-й	40	60
3-й	40	50
4-й	50	30
5-й	50	20
3. Строк окупності (PP), років	3,8	3,0
4. Дисконтований строк окупності за ставкою 10% (DPP), років	4,8	4,5

Після 5-ти років експлуатації проект **А** дав грошових надходжень 210 тис. грн., а проект **В** 200 тис. грн. В той же час строк окупності проекту **В** є коротшим, оскільки більш інтенсивними були грошові надходження у перші роки експлуатації.

Контрольні запитання

1. В чому сутність поняття «розкриття інформації» та які його критерії?
2. Назвіть показники фінансової звітності, що стосуються інвестиційної та інноваційної діяльності.
3. Де у звітності і якими показниками відображається інвестиційне майно та джерела його покриття?
4. У якому звіті відображаються доходи від інвестиційної діяльності? Назвіть ці показники звітності.
5. У якому звіті відображаються інвестиційні витрати? Назвіть ці показники звітності.
6. Як визначити за даними звітності результат від здійснення інвестиційної діяльності?
7. Вкажіть порядок визначення грошових потоків від інвестиційної діяльності? У якому звіті ці потоки відображаються?
8. Що таке інвестиційна привабливість та хто її оцінює?
9. Критерії та показники оцінки інвестиційної привабливості.
10. Статичні та динамічні методи оцінки ефективності інвестицій.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. Яким Законом України визначені загальні положення про інвестиції та інвестиційну діяльність:
  - а) «Про інвестиційну діяльність»;
  - б) «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»;
  - в) «Про інноваційну діяльність»;
  - г) «Про інвестиційно-інноваційну діяльність»

2. Інвестиції – це ... вкладення в об'єкти підприємницької діяльності з метою одержання прибутку або досягнення соціальних або інших вигод.
  - а) матеріальні;
  - б) інтелектуальні;
  - в) фінансові;
  - г) усе вищеперераховане.

3. Інвестування – довготривалий процес і з моменту вкладу і до моменту одержання вигоди проходить певний період, який називається:
  - а) інвестиційним лагом;
  - б) інвестиційним періодом;
  - в) інвестиційним проміжком;
  - г) фінансовим часом.

4. Об'єктами інвестиційної діяльності являються ... , які є предметом інвестування:
  - а) реальні інвестиційні проекти;
  - б) об'єкти нерухомості;
  - в) різноманітні фінансові інструменти;
  - г) усе вищеперераховане.

5. Суб'єктами інвестиційної діяльності є:
  - а) матеріальні цінності, грошові кошти;
  - б) будівлі і споруди, які будуються підприємством, лізинг, фінансова оренда;
  - в) сукупність фізичних і юридичних осіб – безпосередніх інвесторів і учасників інвестиційної діяльності;
  - г) особи, що займаються виробничо-господарською діяльністю підприємства.

6. Інвестиції за об'єктами вкладення поділяються на:
  - а) валові і чисті;
  - б) поточні і довгострокові;
  - в) капітальні і фінансові;
  - г) прямі і непрямі.

7. *Інвестиції за формами власності поділяються на:*
- а) поточні і довгострокові;
  - б) приватні, державні, іноземні, спільні;
  - в) капітальні і фінансові;
  - г) прямі і непрямі.
8. *Інвестиції за періодом інвестування поділяються на:*
- а) валові і чисті;
  - б) поточні і довгострокові;
  - в) капітальні і фінансові;
  - г) прямі і непрямі.
9. *Сукупність всіх видів ресурсів, активів, фінансових інструментів, які використовуються в процесі інвестиційної діяльності називається:*
- а) інвестиційним ринком;
  - б) інвестиційним фондом;
  - в) фінансовим ринком;
  - г) інвестиційним менеджментом.
10. *Інвестиційний ринок складається з таких елементів:*
- а) ринок об'єктів реального інвестування і ринок інструментів фінансового інвестування;
  - б) ринок об'єктів капітальних вкладень та ринок грошових коштів;
  - в) фондовий ринок і ринок капіталу;
  - г) ринок капітальних інвестицій і біржа праці.
11. *Інвестиційний ризик – це імовірність виникнення ...*
- а) втрат від надзвичайних ситуацій;
  - б) втрат матеріальних цінностей, зниження прибутковості за наявності невизначених умов операційної діяльності;
  - в) непередбачуваних фінансових втрат в ситуації невизначених умов інвестиційної діяльності;
  - г) змін величини майбутнього грошового потоку, пов'язаного з монетарними фінансовим інструментом.
12. *За джерелами виникнення розрізняють інвестиційний ризик:*
- а) систематичний і несистематичний;
  - б) реального інвестування і фінансового інвестування;
  - в) поточний і непоточний;
  - г) економічний, соціальний, екологічний і політичний.
13. *Премія за ризик – це ...*
- а) основний дохід, що виплачується (чи передбачений до оплати) інвестору з метою одержання прибутку (доходу) від об'єктів інвестування;

- б) сума грошових коштів, яка відшкодовується підприємству державою за здійснення інвестицій в нестабільних економічних умовах;
- в) додатковий дохід, що виплачується (чи передбачений до оплати) інвестору понад той рівень, який може бути по безризикових інвестиціях;
- г) надходження грошових коштів, пов'язані з інвестиційною діяльністю.

14. Інвестиційна стратегія – це формування системи ... інвестиційної діяльності компанії діяльності компанії підприємства та вибір найбільш ефективних шляхів їх досягнення.

- а) довготермінових цілей;
- б) показників;
- в) короткотермінових цілей;
- г) принципів.

15. Інвестиційний портфель – це сформований компанією (фірмою) з урахуванням її інвестиційних цілей перелік об'єктів ... інвестування:

- а) капітального і фінансового;
- б) зовнішнього і внутрішнього;
- в) державного та приватного;
- г) усе вищеперераховане.

16. Хто з нижче перелічених не являється користувачем інформації щодо інвестиційної діяльності:

- а) засновники, учасники;
- б) акціонери;
- в) управлінці, менеджери;
- г) всі вище перелічені є користувачами.

17. До внутрішніх користувачів інформації належать:

- а) засновники, учасники;
- б) акціонери, позиколізингодавці;
- в) громадяни;
- г) суб'єкти фондового ринку.

18. До зовнішніх користувачів інформації належать:

- а) засновники, учасники;
- б) менеджери та управлінці підприємства;
- в) акціонери, позиколізингодавці;
- г) ніхто з вище перелічених.

19. Капітал – це:

- а) активи підприємства;
- б) активи підприємства за мінусом зобов'язань (заборгованості);
- в) зобов'язання (заборгованість) підприємства;
- г) сума активів і зобов'язання (заборгованість) підприємства.

20. До статутного капіталу відносяться:
- а) пайові внески членів спілок та інших підприємств;
  - б) внески засновників, учасників;
  - в) заборгованість власників (учасників) за внесками;
  - г) фактичну собівартість акцій, часток, викуплених товариством у його учасників.
21. При здійсненні реєстрації статутного капіталу в бухгалтерському обліку робиться наступний запис:
- а) Дт 40 Кт 46;
  - б) Дт 31 Кт 40;
  - в) Дт 46 Кт 40;
  - г) Дт 14 Кт 40.
22. При отриманні внесків від акціонерів у грошовій формі робиться запис:
- а) Дт 31 Кт 40;
  - б) Дт 40 Кт 31
  - в) Дт 31 Кт 46;
  - г) Дт 46 Кт 31
23. Направлення частини прибутку у статутний капітал і збільшення номінальної вартості акцій відображається в обліку записом:
- а) Дт 44 Кт 40;
  - б) Дт 40 Кт 44;
  - в) Дт 14 Кт 46;
  - г) Дт 42 Кт 40.
24. Додатковий капітал в основному формується за рахунок:
- а) прибутки підприємств;
  - б) пайових внесків членів спілок та інших підприємств;
  - б) дооцінки основних засобів;
  - в) заборгованість власників (учасників) за внесками
25. Резервний капітал створюється за рахунок:
- а) нерозподіленого прибутку;
  - б) внесків засновників;
  - в) державних коштів;
  - г) усіх вищеперелічених.
26. Для акціонерних товариств резервний капітал має становити не менше ... від статутного капіталу.
- а) 25 %;
  - б) 15 %;
  - в) 10 %;
  - г) 5 %.

27. Щорічно господарські товариства повинні направляти до резервного капіталу ... річної суми чистого прибутку.

- а) 25 %;
- б) 15 %;
- в) 10 %;
- г) 5 %.

28. Нерозподілений прибуток може направлятись:

- а) у статутний капітал;
- б) на виплату дивідендів;
- в) на створення резервного капіталу;
- г) усе вищеперераховане.

29. Нарахування дивідендів відображається в обліку наступним записом:

- а) Дт 44 Кт 67;
- б) Дт 44 Кт 40;
- в) Дт 44 Кт 43;
- г) Дт 40 Кт 45.

30. До залученого капіталу відносять:

- а) всі пасиви, які не є власністю підприємства;
- б) поточні зобов'язання;
- в) довгострокові зобов'язання;
- г) внески засновків, учасників.

31. Лізинг – це довгострокова форма оренди машин та обладнання, після закінчення терміну якої об'єкт ... у власність лізингоодержувача.

- а) не переходить;
- б) переходить;
- в) частково переходить;
- г) одне із двох: б) або в).

32. Бухгалтерський запис Д-т 44.3 «Прибуток використаний у звітному періоді» К-т 40 «Статутний капітал» означає:

- а) збільшення статутного капіталу в результаті підвищення номінальної вартості акцій в результаті реінвестиції;
- б) надходження коштів як оплата зобов'язань по підписці на акції;
- в) збільшення статутного капіталу за рахунок безкоштовно одержаних цінностей;
- г) збільшення статутного фонду за рахунок невиплати дивідендів.

33. Бухгалтерський запис Д-т 40 «Статутний капітал» К-т 45.1 «Вилучені акції» означає:

- а) зменшення статутного капіталу за рахунок анулювання акцій;
- б) зменшення статутного капіталу за рахунок зменшення номінальної вартості акцій;
- в) нараховані дивіденди за акціями;
- г) списаний статутний капітал у сумі заборгованості учасникам.

34. Відобразити операцію «Здійснено внески до статутного капіталу інтелектуальною власністю та іншими нематеріальними активами»:
- а) Дт46 Кт 12;
  - б) Дт30, 31 Кт 46;
  - в) Дт10 Кт 46;
  - г) Дт12 Кт46.
35. Відобразити операцію «Збільшення статутного капіталу за рахунок нерозподіленого прибутку»:
- а) Дт79 Кт46;
  - б) Дт67.1 Кт40;
  - в) Дт44.3 Кт40;
  - г) Дт 46 Кт40.
36. Відобразити операцію «Збільшення статутного капіталу за рахунок належних учасникам дивідендів»:
- а) Дт44.3 Кт46;
  - б) Дт67.1 Кт40;
  - в) Дт40 Кт44.1;
  - г) Дт 46 Кт40.
37. Відобразити операцію «Зменшено статутний капітал в розмірі внеску учасника на невнесену суму учасниками»:
- а) Дт40 Кт67.2;
  - б) Дт42,43 Кт67.2;
  - в) Дт 44.3 Кт67.1;
  - г) Дт40 Кт46.
38. Відобразити операцію "Зменшення статутного капіталу на суму анульованих акцій":
- а) Дт40 Кт67.2;
  - б) Дт42,43 Кт67.2;
  - в) Дт 44.3 Кт67.1;
  - г) Дт40 Кт45.
39. Відобразити в обліку операцію «Збільшено статутний капітал в розмірі додаткових внесків засновників»:
- а) Дт46 Кт40;
  - б) Дт67.1 Кт40;
  - в) Дт44.3 Кт40;
  - г) Дт42.3 Кт40.
40. Відобразити в обліку операцію «Збільшено статутний капітал за рахунок дивідендів»:
- а) Дт46 Кт40;
  - б) Дт67.1 Кт40;
  - в) Дт44.3 Кт40;
  - г) Дт42.3 Кт40.

41. Відобразити в обліку операцію «Збільшено статутний капітал за рахунок реінвестування прибутку»:
- а) Дт46 Кт40;
  - б) Дт67.1 Кт40;
  - в) Дт44.3 Кт40;
  - г) Дт42.3 Кт40.
42. Відобразити в обліку операцію «Зареєстровано статутний капітал за рахунок додаткових внесків засновників»:
- а) Дт46 Кт40;
  - б) Дт42.3 Кт40;
  - в) Дт44.3 Кт40;
  - г) Дт44.3 Кт40.
43. Відобразити в обліку операцію «Збільшено статутний капітал за рахунок дооцінки основних засобів»:
- а) Дт46 Кт40;
  - б) Дт42.3 Кт40;
  - в) Дт44.3 Кт40;
  - г) Дт44.3 Кт40.
44. Відобразити в обліку операцію «Відображено зменшення статутного капіталу акціонерного товариства за рахунок зменшення кількості акцій (акції анульовано)»:
- а) Дт40 Кт45.1;
  - б) Дт40 Кт67.2;
  - в) Дт45.1 Кт30, 31;
  - г) Дт44.3 Кт43.
45. Відобразити в обліку операцію «Викуплено акції у акціонерів»:
- а) Дт40 Кт67.2;
  - б) Дт40 Кт451;
  - в) Дт45.1 Кт30, 31;
  - г) Дт44.3 Кт43.
46. Відобразити в обліку операцію «Формування резервного капіталу за рахунок нерозподіленого прибутку»:
- а) Дт40 Кт67.2;
  - б) Дт40 Кт45.1;
  - в) Дт45.1 Кт30, 31;
  - г) Дт44.3 Кт43.
47. Відобразити в обліку операцію «Створено резервний капітал за рахунок додаткового капіталу»:
- а) Дт42 Кт43;
  - б) Дт43 Кт40;
  - в) Дт43 Кт44.2;
  - г) Дт44.3 Кт43.

48. Відобразити в обліку операцію «Збільшено статутний капітал за рахунок резервного капіталу»:
- а) Дт42 Кт43;
  - б) Дт43 Кт40;
  - в) Дт43 Кт44.2;
  - г) Дт44.3 Кт43.
49. Відобразити операцію «Зареєстровано статут (зміни до статуту) товариства»:
- а) Дт46 Кт 40;
  - б) Дт30, 31 Кт 46;
  - в) Дт10 Кт 46;
  - г) Дт40 Кт46.
50. Відобразити операцію «Здійснено внески до статутного капіталу грошовими коштами»:
- а) Дт30 Кт 40;
  - б) Дт30, 31 Кт 46;
  - в) Дт10 Кт 46;
  - г) Дт46 Кт30.
51. Акціонерне товариство реалізувало комп'ютер. Як ця господарська операція вплинула на статутний капітал підприємства?
- а) зменшився на суму виручки;
  - б) збільшився на суму виручки;
  - в) залишився без змін;
  - г) зменшився на суму виручки за мінусом зносу.
52. Якою проводкою відображається передача об'єктів основних засобів як вклад в статутний капітал іншого підприємства?
- а) Д-т 10 К-т 40;
  - б) Д-т 14 К-т 10;
  - в) Д-т 14 К-т 40;
  - г) Д-т 14 К-т 31.1;
  - д) немає вірної відповіді.
53. Бухгалтерський запис Д-т 44.3 «Прибуток використаний у звітному періоді» К-т 67.1 «Розрахунки за нарахованими дивідендами» означає:
- а) нарахування доходів акціонерам;
  - б) виплату доходів акціонерам;
  - в) заборгованість підприємства акціонерам після випуску акцій;
  - г) заборгованість акціонерів по підписці на акції до реєстрації підприємства.

54. При проведенні дооцінки основних засобів власний капітал підприємства:
- а) збільшується;
  - б) зменшується;
  - в) величина власного капіталу не змінюється.
55. Що означає бухгалтерська проводка за дебетом рахунку 23 та кредитом рахунку 47?
- а) нараховані відпускні;
  - б) виплачені відпускні;
  - в) створено резерв для покриття витрат інноваційного характеру
  - г) створення цільового інноваційного джерела.
56. Сума вилученого капіталу:
- а) виключається з власного капіталу;
  - б) не виключається з власного капіталу;
  - в) виключається з власного капіталу лише при прийнятті рішення про зменшення величини статутного капіталу.
  - г) збільшує зобов'язання підприємства.
57. Відобразити операцію «Здійснено внески до статутного капіталу основними засобами»:
- а) Дт46 Кт 40;
  - б) Дт30, 31 Кт 46;
  - в) Дт10 Кт 46;
  - г) Дт40 Кт10.
58. Яким записом відображаються в обліку внески в статутний капітал іншого підприємства нематеріальними активами?
- а) Д-т 40 К-т 12;
  - б) Д-т 14 К-т 12;
  - в) Д-т 15 К-т 12;
  - г) Д-т 12 К-т 14;
  - д) немає вірної відповіді.
59. Під капітальними інвестиціями слід розуміти:
- а) активи, які утримуються підприємством з метою збільшення прибутку, зростання вартості капіталу або інших вигод;
  - б) матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у виробництві;
  - в) активи, які підприємство утримує для подальшого продажу за умов звичайної господарської діяльності;
  - г) вкладення коштів у будівництво (придбання) необоротних активів для виробничих чи господарських потреб з метою одержання підприємством економічних вигод у майбутньому.

60. Згідно Плану рахунків бухгалтерського обліку та Інструкції про його застосування передбачають облік капітальних інвестицій на рахунку:
- а) 35;
  - б) 14;
  - в) 15;
  - г) 10.
61. В залежності від чого визначається первісна оцінка, за якою об'єкти вводяться в експлуатацію?
- а) від того, яким способом здійснюється будівництво;
  - б) від того, що будується;
  - в) від терміну будівництва;
  - г) від природних умов, за яких ведеться будівництво.
62. Що із нижче переліченого є основою для формування первісної вартості об'єктів при зведенні їх підрядним способом:
- а) матеріальні витрати;
  - б) витрати на оплату праці виробничого персоналу;
  - в) собівартість будівництва;
  - г) договірна ціна.
63. Чи відносяться до капітальних інвестицій придбання основних засобів, інших необоротних активів, нематеріальних активів?
- а) не відносяться;
  - б) відносяться;
  - в) відносяться, за виключенням придбання нематеріальних активів;
  - г) відносяться, за виключенням придбання ОЗ, ІНА.
64. Облік придбання необоротних активів відображається в:
- а) Дт 15;
  - б) Кт 15;
  - в) Дт 10;
  - г) Дт 31.
65. Капітальні інвестиції за напрямками вкладення поділяються на:
- а) поточні, довгострокові;
  - б) основні засоби і нематеріальні активи;
  - в) ті, що здійснюються підрядним способом, і ті, що будуються господарським способом;
  - г) у нове будівництво, у розширення, реконструкцію, технічне переозброєння.
66. На рахунку 15 «Капітальні інвестиції» формується первісна вартість об'єкта, а після введення його в дію робиться запис:
- а) Дт 10 Кт 15;
  - б) Дт 15 Кт 10;
  - в) Дт 15 Кт 31;
  - г) Дт 15 Кт 63.

67. У якій відомості ведеться аналітичний облік капітальних інвестицій:

- а) 1.1;
- б) 3.1;
- в) 4.1;
- г) 7.1.

68. Згідно з П(С)БО 7 первісна вартість основного засобу збільшується (капіталізується) на суму витрат, пов'язаних з поліпшенням об'єкта (модернізація, модифікація, добудова тощо) у випадку:

- а) якщо це призводить до збільшення економічних вигод первісно очікуваних від використання об'єкта;
- б) якщо вони здійснюються для підтримання об'єкта в робочому стані та одержання первісно визначеної суми майбутніх економічних вигод від його використання;
- в) в будь-якому випадку збільшується на суму витрат, пов'язаних з поліпшенням об'єкта;
- г) в будь-якому випадку не збільшується на суму витрат, пов'язаних з поліпшенням об'єкта.

69. Підприємство придбало виробниче обладнання за 300 000 грн. (у тому числі ПДВ – ? грн.), крім того витратило 4 000 грн. на його доставку, 2000 грн. - на монтаж, перевірку придатності та підготовку до експлуатації, Чому дорівнює первісна вартість цього обладнання?

- а) 256 000 грн.;
- б) 250 000 грн.;
- в) 300 000 грн.;
- г) 306 000 грн.

70. Підприємство «Лідер» обміняло трактор на вантажівку, здійснивши доплату у сумі 10000 грн. Залишкова вартість трактора 24 000 грн., справедлива вартість - 32 000 грн. Залишкова вартість вантажівки - 30 000 грн., знос - 8000 грн. Чому дорівнює первісна вартість вантажівки, отриманої підприємством «Лідер»?

- а) 24 000 грн.;
- б) 32 000 грн.;
- в) 42 000 грн.;
- г) 44 000 грн.

71. Підприємство отримало у фінансову оренду гараж строком на 5 років. Сума щорічного платежу становить 12 000 грн. та сплачується на початку року. Ставка відсотка по довгостроковим кредитах банку дорівнює 12 % річних. Чому дорівнює балансова вартість гаража на початку строку оренди?

- а) 60 000 грн.;
- б) 48 448 грн.;
- в) 14 861 грн.;
- г) 67 200 грн.

72. Підприємство придбало основні засоби за 50 000 грн. у квітні 2011 року, а ввело їх в експлуатацію в червні цього ж року. Строк корисного використання основних засобів - 5 років, а ліквідаційна вартість дорівнює 1 000 грн. Чому дорівнює сума амортизації основних засобів за 2011 рік, розрахована за кумулятивним методом?

- а) 8 889 грн.;
- б) 13 333 грн.;
- в) 8 167 грн.;
- г) 16 667 грн.

73. Підприємство понесло такі витрати у зв'язку з придбанням нерухомості:

- оплата послуг ріелтера - 3 000 грн., в т.ч., з ПДВ;
- оплата вартості будинку - 600 000 грн. (у тому числі ПДВ);
- відрахування до Пенсійного фонду - 5 000 грн.;
- оплата нотаріальних послуг - 200 грн.

Чому дорівнює первісна вартість придбаного будинку?

- а) 608 200 грн.;
- б) 508 200 грн.;
- в) 505 200 грн.;
- г) 503 200 грн.;
- д) 500 000 грн.

74. Підприємство придбало устаткування у грудні за 100 000 грн. Строк корисного використання устаткування становить 5 років і воно не має ліквідаційної вартості. Перші два роки амортизація устаткування нараховувалася за методом прискореного (подвоєного) зменшення залишкової вартості, а потім підприємство почало нараховувати амортизацію за прямолінійним методом. Чому дорівнює сума зносу устаткування на кінець третього року його експлуатації?

- а) 60 000 грн.;
- б) 76 000 грн.;
- в) 78 000 грн.;
- г) 84 000 грн.

75. Первісна вартість обладнання становила 20 000 грн., а знос - 8 000 грн. Справедлива вартість обладнання на цю дату становила 24 000 грн. Підприємство прийняло рішення про переоцінку обладнання. Необхідно визначити переоцінену суму зносу обладнання?

- а) 16000;
- б) 12000;
- в) 24000;
- г) 8000.

76. Відобразити в обліку операцію «Відображення суми ПДВ у рахунках підрядників і проектних організацій»:
- а) Дт 64.1 Кт 63;
  - б) Дт 15 Кт 63;
  - в) Дт 15 Кт 20.5,66,65,68.5;
  - г) Дт 63 Кт 64.1.
77. Відобразити в обліку операцію «Зарахування збудованого об'єкта до складу основних засобів»:
- а) Дт 10 Кт 15;
  - б) Дт 10 Кт 23
  - в) Дт 15 Кт 63;
  - г) Дт 15 Кт 10.
78. Відобразити в обліку операцію «Відображення фактичних затрат на спорудження і виготовлення основних засобів за елементами»:
- а) Дт 15 Кт 20.5,66,65,68.5.
  - б) Дт 15 Кт 23
  - в) Дт 15 Кт 63;
  - г) Дт 10 Кт 15.
79. Відобразити в обліку капітальні інвестиції, якщо будівництво здійснюється допоміжним підрозділом (буддільницею) підприємства:
- а) Дт 15 Кт 23;
  - б) Дт 15 Кт 63;
  - в) Дт 10 Кт 15;
  - г) Дт 15 Кт 20.5,66,65,68.5.
80. Як в бухгалтерському обліку відображаються витрати пов'язані з виготовленням проектної документації на будівництво об'єкта?
- а) Д-т 15 Кт-63.1;
  - б) Д-т 361 Кт-15;
  - в) Д-т 23 Кт-63.1;
  - г) Д-т 23 Кт-36.1.
81. Залишкова вартість основних засобів визначається у рядку 030 Балансу як:
- а) Добуток первісної вартості основних засобів і суми зносу на дату Балансу;
  - б) Сума первісної вартості основних засобів і їх зносу на дату балансу;
  - в) Різниця між первісною вартістю основних засобів і сумою їх зносу на дату Балансу;
  - г) Відношення первісної вартості основних засобів до суми їх зносу на дату Балансу.

82. Сальдо за рахунком 15 «Капітальні інвестиції» відображається в Балансі:
- а) В II розділі активу, рядок 120;
  - б) В II розділі пасиву, рядок 420;
  - в) В I розділі активу, рядок 020;
  - г) В IV розділі пасиву, рядок 610.
83. При використанні прямолінійного методу нарахування амортизації річна сума амортизації визначається:
- а) Виходячи із вартості на початок звітного періоду і подвійної річної норми амортизації, обчисленої, виходячи з терміну корисного використання.
  - б) Шляхом множення залишкової вартості об'єкта на норму річної амортизації.
  - в) Як добуток вартості, що амортизується, і кумулятивного коефіцієнта.
  - г) Діленням вартості, що амортизується, на очікуваний термін використання об'єкта.
84. Витрати на придбання (створення) основних засобів, що включаються до їх первісної вартості, накопичуються на рахунку:
- а) 91 «Загальновиробничі витрати»;
  - б) 23 «Виробництво»;
  - в) 97 «Інші витрати»;
  - г) 15 «Капітальні інвестиції».
85. Витрати, що пов'язані з поліпшенням стану основних засобів, які призводять до збільшення очікуваних в майбутньому економічних вигод:
- а) Включаються до первісної вартості основних засобів;
  - б) Зменшують первісну вартість основних засобів;
  - в) Списуються на витрати звітного періоду;
  - г) Зменшують дохід звітного періоду.
86. Як в бухгалтерському обліку відображаються витрати на проведення проектних робіт з капітального будівництва?
- а) Дт 15 Кт 63.1;
  - б) Дт 36.1 Кт 15;
  - в) Дт 23 Кт 63.1;
  - г) Дт 23 Кт 36.1.
87. Яка бухгалтерська проводка складається при списанні будівельних матеріалів при господарському способі будівництва?
- а) Дт 23 Кт 20.1;
  - б) Дт 23 Кт 20.8;
  - в) Дт 15 Кт 20.9;
  - г) Дт 15 Кт 20.5.

88. Якою бухгалтерською проводкою оформляється списання будівельних матеріалів для потреб будівництва господарським способом?
- а) Дт 15 Кт 20.5;
  - б) Дт 20.8 Кт 37.2;
  - в) Дт 23 Кт 20.1;
  - г) Дт 15 Кт 20.8.
89. Витрати експериментального цеху з випуску нових видів продукції формуються на рахунку:
- а) 23;
  - б) 91;
  - в) 39;
  - г) 94.
90. На рахунку 39 «Витрати майбутніх періодів» можуть обліковуватися:
- а) капітальні вкладення на придбання проектно-кошторисної документації;
  - б) витрати на придбання нових технологій;
  - в) витрати на підготовку нових видів продукції;
  - г) витрати на винаходи і рацпропозиції.
91. Придбання обладнання для оснащення нової технологічної лінії відображається записом:
- а) Дт 10 Кт 63;
  - б) Дт 15 Кт 63;
  - в) Дт 23 Кт 63;
  - г) Дт 39 Кт 63.
92. Під інноваційною діяльністю розуміють:
- а) діяльність, спрямовану на інвестування коштів з метою розширення виробництва та ринків збуту;
  - б) діяльність, спрямовану на впровадження і комерціалізацію результатів наукових досліджень;
  - в) діяльність, спрямовану на удосконалення системи управління та забезпечення стабільного розвитку підприємства.
  - г) діяльність пов'язану з придбанням і реалізацією основних засобів.
93. Витрати, пов'язані з інноваційною діяльністю, відображають у складі:
- а) інвестиційної діяльності;
  - б) фінансової діяльності;
  - в) операційної діяльності;
  - г) операційної та інвестиційної діяльності.

94. Яким записом відображають суми заробітної плати, нарахованої за виготовлення експериментального зразка нового виду продукції:
- а) Дебет 66 - Кредит 94;
  - б) Дебет 91 - Кредит 66;
  - в) Дебет 94 - Кредит 66;
  - г) Дебет 39 - Кредит 66;
95. Реалізація інноваційних програм і проектів здійснюється в рамках:
- а) інноваційної діяльності;
  - б) операційної діяльності;
  - в) інвестиційної діяльності;
  - г) операційної та інноваційної діяльності.
96. Витрати на підготовку і освоєння нових видів продукції можуть покриватися за рахунок:
- а) поточних витрат;
  - б) витрат майбутніх періодів;
  - в) резерву для забезпечення майбутніх витрат і платежів;
  - г) усіх перелічених джерел.
97. Інноваційними підприємствами не вважаються:
- а) експериментальний цех промислового підприємства;
  - б) науково-дослідний інститут;
  - в) бізнес інкубатор;
  - г) технопарк.
98. Результатом створення дослідних зразків продукції називається:
- а) інноваційною діяльністю;
  - б) інноваційним продуктом;
  - в) інноваційною інфраструктурою;
  - г) інноваційною політикою.
99. Витрати майбутніх періодів на освоєння і підготовку нових видів продукції, яку планується випускати 5 років, дорівнює 180 000 грн. Місячна сума поточних витрат на освоєння нового виду продукції буде складати:
- а) 900 000;
  - б) 36 000;
  - в) 18 000;
  - г) 3 000.
100. Витрати майбутніх періодів на освоєння і підготовку нових видів продукції, якої планується випускати 5000 одиниць, дорівнюють 150 000 грн. Якою буде місячна сума поточних витрат на освоєння нового виду, якщо протягом I-го місяця випустили 600 одиниць продукції?
- а) 18 000;
  - б) 250;
  - в) 30;
  - г) 8,33.

101. При списанні витрат на освоєння і підготовку нових видів продукції робиться запис:
- а) Дт 23 Кт 39;
  - б) Дт 26 Кт 39;
  - в) Дт 79 Кт 39;
  - г) Дт 90 Кт 39.
102. До інновацій капітального характеру не відносять:
- а) впровадження нових виробництв;
  - б) придбання виробничого обладнання;
  - в) придбання та впровадження авторських прав;
  - г) створення та впровадження нових зразків продукції.
103. До інновацій, пов'язаних з операційною діяльністю, не відносять:
- а) створення та випробування нових зразків продукції;
  - б) придбання та впровадження об'єктів інтелектуальної власності;
  - в) раціоналізаторство;
  - г) розробка норм і кошторисів.
104. Витрати, пов'язані з придбанням нових технологій, відображаються в обліку на рахунку:
- а) 10;
  - б) 12;
  - в) 15;
  - г) 39.
105. Витрати на підготовку і освоєння нових видів продукції обліковуються в дебеті рахунка:
- а) 10;
  - б) 12;
  - в) 15;
  - г) 39.
106. Вперше термін «інновація» був застосований:
- а) М. Туган-Барановським;
  - б) Й. Шумпетером;
  - в) М. Кондратьєвим;
  - г) у Законі України «Про інноваційну діяльність».
107. Яким П(С)БО регламентується оцінка фінансових інвестицій:
- а) П(С)БО 7;
  - б) П(С)БО 10;
  - в) П(С)БО 19;
  - г) П(С)БО 12.

108. *Фінансові інвестиції первісно оцінюються за:*

- а) собівартістю;
- б) собівартістю з урахуванням зменшення корисності;
- в) амортизованою собівартістю;
- г) методом участі в капіталі.

109. *До собівартості придбання фінансових інвестицій згідно із П(С)БО 12 входить:*

- а) лише ціна придбання;
- б) ціна придбання, податки, які безпосередньо пов'язані з придбанням фінансової інвестиції;
- в) ціна придбання, компенсаційні винагороди, мито, збори, які безпосередньо пов'язані з придбанням фінансової інвестиції;
- г) ціна придбання фінансової інвестиції, податки, компенсаційні винагороди, мито які не пов'язані з придбанням даних активів, але були придбані в той самий період.

110. *Оцінка капітальних інвестицій може здійснюватись такими трьома підходами:*

- а) затратний, передільний, нормативний;
- б) оцінка з позицій справедливої ринкової вартості, оцінка з позиції майбутніх доходів, затратний;
- в) теперішньої вартості, поточною ринковою собівартістю, собівартістю з урахуванням зменшення корисності;
- г) ідентифікованої собівартості, середньозваженої собівартості, нормативних затрат.

111. *При оцінці фінансові інвестиції в першу чергу необхідно розмежувати їх ціну:*

- а) на момент придбання і на дату балансу;
- б) на момент придбання та момент вибуття;
- в) на момент обміну на інші активи, і в момент продажу;
- г) лише на дату балансу.

112. *Якщо придбання інвестицій здійснювалось в обмін на цінних паперів власної емісії, то первісна оцінка повинна проводитись за ... переданих цінних паперів:*

- а) історичною собівартістю;
- б) собівартістю виготовлення цінних паперів;
- в) справедливою собівартістю;
- г) амортизованою собівартістю.

113. *Якщо придбання інвестицій здійснювалось в обмін на інші активи, то оцінка повинна проводитись за ... цих активів.*

- а) справедливою вартістю;
- б) амортизованою собівартістю;
- в) собівартістю виготовлення цінних паперів;
- г) історичною собівартістю.

114. Якщо інвестиції призначені для продажу, то їх оцінка здійснюється за:
- а) амортизованою вартістю;
  - б) собівартістю з врахуванням корисності;
  - в) справедливою вартістю;
  - г) за однією з двох: б) або в).
115. Сума збільшення або зменшення балансової вартості фінансових інвестицій на дату балансу (крім інвестицій, які обліковуються за методом участі в капіталі) відповідно до П(С)БО 12 відображається у складі:
- а) інвестиційних доходів або інвестиційних витрат відповідно;
  - б) інших доходів або інших витрат відповідно;
  - в) інших операційних доходів або інших операційних витрат відповідно;
  - г) інших фінансових доходів або фінансові витрати відповідно.
116. Фінансові інвестиції в асоційовані і дочірні підприємства та в спільну діяльність зі створенням юридичної особи (спільного підприємства) відображають на дату балансу за:
- а) амортизованою собівартістю фінансової інвестиції;
  - б) вартістю, визначеною за методом участі в капіталі;
  - в) з позиції майбутніх доходів;
  - г) собівартістю придбання.
117. Балансова вартість фінансових інвестицій, що обліковуються за методом участі в капіталі збільшується (зменшується) на суму, що є ... із включенням цієї суми до складу доходу (втрат) від участі в капіталі:
- а) сумою зміни величини валюти балансу;
  - б) сумою накопиченої амортизації дисконту (премії);
  - в) часткою інвестора в активах об'єкта інвестування за звітний період;
  - г) часткою інвестора в чистому прибутку (збитку) об'єкта інвестування за звітний період.
118. Облік фінансових інвестицій регламентується національним П(С)БО №:
- а) 7;
  - б) 9;
  - в) 12;
  - г) немає спеціального П(С)БО, який би регламентував облік фінансових інвестицій.

119. *Фінансові інвестиції – це:*

- а) активи, які утримуються підприємством з метою збільшення прибутку (відсотків, дивідендів тощо), зростання вартості капіталу або інших вигод;
- б) матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у виробництві;
- в) активи, які підприємство утримує для подальшого продажу за умов звичайної господарської діяльності;
- г) вкладення коштів у будівництво (придбання) необоротних активів для виробничих чи господарських потреб з метою одержання підприємством економічних вигод у майбутньому.

120. *Фінансові інвестиції за терміном утримання поділяються на:*

- а) інвестиції в пов'язані сторони та інвестиції в непов'язані сторони;
- б) інвестиції з незначним впливом та інвестиції з суттєвим впливом;
- в) поточні та довгострокові;
- г) річні та багаторічні.

121. *До фінансових інвестицій із незначним впливом на об'єкт інвестування відносять інвестиції, які дають право на володіння ... % акцій:*

- а) більше 50;
- б) більше 25;
- в) менше 25;
- г) менше 50.

122. *До фінансових інвестицій які мають повний вплив на об'єкт інвестування відносять інвестиції, які становлять ... % у капіталі об'єкта інвестування:*

- а) від 25 до 50;
- б) менше 50;
- в) більше 50;
- г) більше 75.

123. *Якщо інвестор контролює до 25% капіталу об'єкта інвестування, то це:*

- а) повний контроль;
- б) абсолютний контроль;
- в) суттєвий вплив;
- г) незначний вплив.

124. *До фінансових інвестицій відносяться:*

- а) акції і облігації;
- б) депозитні сертифікати;
- в) казначейські зобов'язання і інші цінні папери;
- г) всі перелічені вище активи.

125. Довгострокові фінансові інвестиції – це інвестиції які:

- а) не можуть бути реалізованими у будь-який момент;
- б) мають строк погашення більше одного року;
- в) інвестиції які не є поточними;
- г) відповіді, разом взяті.

126. Якими бухгалтерськими проводками відображається придбання короткострокових фінансових інвестицій ?

- а) Дт 35 Кт 30, 31;
- б) Дт 14 Кт 30,31;
- в) Дт 35 Кт 36, 37;
- в) Дт 35 Кт 73.

127. Якщо придбання фінансових інвестицій здійснюється шляхом обміну на інші активи, то їх собівартість визначається, за:

- а) справедливою вартістю цих активів;
- б) залишковою вартістю цих активів;
- в) первісною вартістю цих активів;
- г) собівартістю переданих активів.

128. Поточні фінансові інвестиції обліковуються згідно Плану бухгалтерського обліку та Інструкції щодо його застосування на рахунку №:

- а) 14;
- б) 35;
- в) 15;
- г) 48.

129. До поточних фінансових інвестицій відносяться:

- а) інвестиції на строк менше 1 року і такі, які можуть бути реалізовані в будь-який момент;
- б) інвестиції на період менше 2 років, а також усі інвестиції, які можуть бути реалізовані в будь-який момент;
- в) інвестиції на період більше 1 року, а також усі інвестиції, які не можуть бути реалізовані в будь-який момент;
- г) усі фінансові інвестиції без обмежень.

130. До поточних фінансових інвестицій не належать:

- а) еквіваленти грошових коштів;
- б) казначейські зобов'язання;
- в) сертифікати, облігації;
- г) контрольний пакет акцій.

131. Придбання поточних фінансових інвестицій в бухгалтерському обліку відображається записом:
- а) Дт 35 Кт 31;
  - б) Дт 14 Кт 31;
  - в) Дт 31 Кт 35;
  - г) Дт 10 Кт 31.
132. Оцінка поточних фінансових інвестицій на момент придбання здійснюється за:
- а) за собівартістю;
  - б) за справедливою вартістю;
  - в) амортизованою собівартістю;
  - г) методом участі в капіталі.
133. До собівартості поточних фінансових інвестицій не включається:
- а) ціна придбання;
  - б) комісійні винагороди;
  - в) мито, податки, збори, обов'язкові платежі;
  - г) дивіденди, відсотки, роялті та рента.
134. Уцінка поточних фінансових інвестицій з доведенням їх до справедливої вартості в бухгалтерському обліку відображається записом:
- а) Дт 35 Кт 74;
  - б) Дт 97 Кт 35;
  - в) Дт 14 Кт 74;
  - г) Дт 35 Кт 73.
135. Довгострокові інвестиції – це інвестиції строком ... і які не можуть бути реалізовані в будь-який момент.
- а) менше 1 року;
  - б) більше 1 року;
  - в) менше 2 років;
  - г) більше 5 років.
136. Інвестиції пов'язаним сторонам за методом участі ведуть на рахунку:
- а) 14.1;
  - б) 14.2;
  - в) 14.3;
  - г) 14.4.
137. Придбання довгострокової фінансової інвестиції відображається записом:
- а) Дт 14 Кт 31;
  - б) Дт 35 Кт 31;
  - в) Дт 15 Кт 14;
  - г) Дт 50 Кт 31.

138. Під дисконтом розуміють суму ... вартості погашення боргових цінних паперів над їх собівартістю.
- а) заниження;
  - б) балансування;
  - в) перевищення;
  - г) регулювання.
139. Премія – це сума ... собівартості цінних паперів над їх вартістю.
- а) регулювання;
  - б) перевищення;
  - в) балансування;
  - г) заниження.
140. Амортизація протягом періоду з дати придбання боргових цінних паперів до моменту їх погашення здійснюється за методом ...
- а) ефективності ставки відсотка;
  - б) фіксованої ставки відсотка;
  - в) номінального розміру дисконту (премії);
  - г) номінальної ставки відсотка.
141. Синтетичних облік інвестицій ведеться в журналі:
- а) 3;
  - б) 4;
  - в) 5;
  - г) 7.
142. 1 січня 2011 року АТ «ДБК» випустило облігації строком 10 років на загальну суму 4 000 000 грн. (номінальна ставка 8 відсотків річних). Облігації були реалізовані за 3 282 980 грн., а ринкова ставка відсотка становить 11 %. Відсотки по облігаціях сплачуються двічі на рік: 30 червня та 31 грудня. Витрати на відсотки по облігаціях за перше півріччя 2011 року становили, грн.:
- а) 361 130;
  - б) 180 530;
  - в) 320 000;
  - г) 160 000.
143. За якою оцінкою відображаються в балансі фінансові інвестиції у боргові цінні папери:
- а) фактичною собівартістю;
  - б) справедливою вартістю;
  - в) амортизованою собівартістю;
  - г) номінальною вартістю.

144. Списання собівартості реалізованих фінансових інвестицій відображається в обліку записом:

- а) Дт 74.1 Кт 14;
- б) Дт 97.1 Кт 14;
- в) Дт 79.3 Кт 14;
- г) Дт 37.3 Кт 14.

145. Нарахування дивідендів інвестору за методом участі в капіталі відображається в обліку записом:

- а) Дт 31.1 Кт 14;
- б) Дт 37.3 Кт 14;
- в) Дт 37.3 Кт 67.1;
- г) Дт 14 Кт 67.1.

146. Списання суми премії за методом амортизованої собівартості відображається в обліку записом:

- а) Дт 37.3 Кт 73.2;
- б) Дт 14.3 Кт 73.3;
- в) Дт 95 Кт 14.3;
- г) Дт 37.3 Кт 14.3.

147. Списання суми дисконту за методом амортизованої собівартості відображається в обліку записом:

- а) Дт 37.3 Кт 73.2;
- б) Дт 14.3 Кт 73.2;
- в) Дт 95 Кт 14.3;
- г) Дт 79.3 Кт 14.3.

Фінансова звітність, яка відображає фінансове становище,

148. Інформація про рух коштів інвестиційної діяльності висвітлюється у звітній формі №:

- а) 1;
- б) 2;
- в) 3;
- г) 4.

149. Результати інвестиційної діяльності подаються у:

- а) Балансі;
- б) Звіті про фінансові результати;
- в) Звіті про рух грошових коштів;
- г) Звіті про власний капітал.

150. Доходи інвестиційної діяльності відображаються на рахунках синтетичного обліку №:

- а) 72,74,71;
- б) 70, 71,72;
- в) 73;
- г) 72.

151. *Витрати інвестиційно-інноваційної діяльності відображаються на рахунках синтетичного обліку №:*
- а) 96, 97, 94;
  - б) 90, 91;
  - в) 96;
  - г) 97.
152. *Надходження коштів в результаті інвестиційної діяльності, яке відображається у Звіті про рух грошових коштів, може бути від:*
- а) реалізації фінансових інвестицій;
  - б) реалізації необоротних активів;
  - в) отриманих відсотків, дивідендів;
  - г) усе вищеперераховане.
153. *Вибуття коштів в результаті інвестиційної діяльності, яке відображається в Звіті про рух грошових коштів, може бути від:*
- а) придбання фінансових інвестицій;
  - б) придбання необоротних активів;
  - в) придбання поточних інвестицій;
  - г) усе вищеперераховане.
154. *результати діяльності та рух грошових коштів юридичної особи та її дочірніх підприємств як єдиної економічної одиниці називається ...:*
- а) консолідованою звітністю;
  - б) зведеною звітністю;
  - в) інвестиційною звітністю;
  - г) спільною звітністю.
155. *Відповідно до П(С)БО консолідована звітність складається з:*
- а) Балансу, Звіту про фінансові результати;
  - б) Звіту про власний капітал, Звіт про рух грошових коштів;
  - в) Приміток;
  - г) усе вищеперераховане.
156. *При складанні консолідованої фінансової звітності з активів материнської компанії вилучається:*
- а) балансова вартість інвестицій у дочірні підприємства;
  - б) балансова вартість необоротних активів;
  - в) балансова вартість капітальних інвестицій;
  - г) балансова вартість грошових коштів та їх еквівалентів.

157. При складанні консолідованої фінансової звітності з пасивів дочірньої компанії вилучається:
- а) частка материнського підприємства у власному капіталі;
  - б) балансова вартість довгострокових зобов'язань;
  - в) балансова вартість короткострокових зобов'язань;
  - г) балансова вартість кредиторської заборгованості.
158. Показник, який свідчить про те, чи у підприємства достатньо поточних активів для погашення поточних зобов'язань, короткострокової кредиторської заборгованості називається:
- а) загальної ліквідності;
  - б) швидкої ліквідності;
  - в) абсолютної ліквідності;
  - г) відносної ліквідності.
159. Показник, який свідчить про фінансову незалежність товариства від кредиторів називається:
- а) загальної ліквідності;
  - б) автономії;
  - в) структури капіталу;
  - г) забезпечення власними оборотними коштами.
160. Показник, який свідчить про можливість підприємством покрити свої короткострокові та довгострокові зобов'язання власним капіталом називається:
- а) загальної ліквідності;
  - б) автономії;
  - в) структури капіталу;
  - г) забезпечення власними оборотними коштами.
161. Які показники входять до групи, що характеризує платоспроможність підприємства?
- а) коефіцієнти абсолютної та швидкої ліквідності, проміжний коефіцієнт покриття;
  - б) коефіцієнт довгострокової фінансової незалежності, коефіцієнт забезпеченості власними обіговими коштами, коефіцієнт заборгованості;
  - в) коефіцієнт дебіторської заборгованості, коефіцієнт автономії, коефіцієнт співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості.
  - г) коефіцієнт співвідношення між грошовими коштами і оборотними активами.

162. *Показники, що характеризують стан та структуру капіталу:*

- а) коефіцієнт забезпеченості власними обіговими коштами, коефіцієнт автономії, коефіцієнт співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості;
- б) коефіцієнт співвідношення власних коштів з запасами та витратами, коефіцієнт співвідношення основних засобів та оборотних коштів;
- в) коефіцієнт співвідношення власних коштів з довгостроковими позиковими коштами та запасів і витрат, коефіцієнт співвідношення основних засобів і нематеріальних активів.
- г) коефіцієнт співвідношення між грошовими коштами і оборотними активами.

163. *До складу оборотних активів підприємства не відносяться:*

- а) запаси;
- б) векселі одержані;
- в) довгострокові фінансові інвестиції;
- г) грошові кошти та їх еквіваленти.

164. *Фінансові звіти надають інформацію про:*

- а) активи, зобов'язання, власний капітал, доходи та витрати, рух грошових коштів;
- б) техніко-економічні показники діяльності підприємства;
- в) загальні витрати та доходи підприємства за певний звітний період;
- г) реальну вартість підприємства та отримані результати діяльності за певний період.

165. *Процес коригування майбутньої вартості грошових показників для визначення теперішньої вартості називають:*

- а) ануїтетом;
- б) коригуванням;
- в) дисконтуванням;
- г) індексацією.

КОРОТКИЙ ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

Аванси за будівельним контрактом – грошові кошти або інші активи, отримані підрядником у рахунок оплати робіт, що виконуватимуться за будівельним контрактом.

Активи – ресурси, контрольовані підприємством в результаті минулих подій, використання яких, як очікується, приведе до надходження економічних вигод у майбутньому.

Акціонерне товариство – господарське товариство, статутний капітал якого поділено на визначену кількість часток однакової номінальної вартості, корпоративні права за якими посвідчуються акціями. Акціонерні товариства за типом поділяються на публічні акціонерні товариства та приватні акціонерні товариства. Публічне акціонерне товариство може здійснювати публічне та приватне розміщення акцій. Приватне акціонерне товариство може здійснювати тільки приватне розміщення акцій. Діяльність акціонерних товариств в Україні регулюється Законом України «Про акціонерні товариства».

Акція – цінний папір, що засвідчує долю її власника в статутному фонді акціонерного товариства відкритого або закритого типу, яка дає право на участь в управлінні і одержанні відповідної частини його прибутку у формі дивідендів. Розрізняють акції іменні і на пред'явника, привілейовані і прості. Порядок випуску і обігу акцій регулюється Законом України «Про цінні папери і фондову біржу».

Амортизація – систематичний розподіл вартості, яка амортизується, необоротних активів протягом строку їх корисного використання (експлуатації).

Амортизована собівартість фінансової інвестиції – собівартість фінансової інвестиції з урахуванням часткового її списання внаслідок зменшення корисності, яка збільшена (зменшена) на суму накопиченої амортизації дисконту (премії).

Аналіз кон'юнктури інвестиційного ринку – вивчення особливостей інвестиційного ринку або окремих його сегментів і тих змін, які відбуваються на ньому в момент спостереження в порівнянні з попереднім періодом.

Антирозбавляюча потенційна проста акція – фінансовий інструмент або інша угода, конвертація яких у прості акції приведе до збільшення чистого прибутку (зменшення чистого збитку) на одну просту акцію від звичайної діяльності в майбутньому.

Асоційоване підприємство – підприємство, в якому інвестору належить блокувальний (більше 25 відсотків) пакет акцій (голосів) і яке не є дочірнім або спільним підприємством інвестора.

Банкрутство – встановлена у судовому порядку фінансова неплатоспроможність певної юридичної або фізичної особи, тобто її нездатність здійснювати розрахунки за своїми зобов'язаннями. Всі процедури, пов'язані з банкрутством, регулюються Законом України „Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом”.

Безризикові інвестиції – розміщення капіталу в об'єкти інвестування, по яких відсутній ризик можливих фінансових втрат. На практиці США та ряду розвинутих європейських країн до таких об'єктів інвестування, як правило, відносять державні урядові облігації.

Бізнес-план – основний документ, що видається інвестору по реальному інвестиційному проекту, у якому в короткій формі, у загальноприйнятій послідовності розділів викладені головні характеристики проекту. Бізнес-план покликаний переконати інвестора в ефективності передбачуваних інвестицій.

Біржовий курс – остання ціна, по якій різні об'єкти інвестування (цінні папери, об'єкти нерухомості, дорогоцінні метали і т.д.) продавалися-купувалися на відповідній біржі.

Валова заборгованість замовникам за роботи за будівельним контрактом – сума перевищення проміжних рахунків (без непрямих податків) над витратами підрядника і визнаним ним прибутком (за вирахуванням визнаних збитків) на дату балансу з початку виконання будівельного контракту.

Валова заборгованість замовників за роботи за будівельним контрактом – сума перевищення витрат підрядника і визнаного ним прибутку (за вирахуванням визнаних збитків) над сумою проміжних рахунків (без непрямих податків) на дату балансу з початку виконання будівельного контракту.

Валові інвестиції – загальний обсяг засобів, інвестованих у нове будівництво, придбання засобів виробництва та на приріст товарно-матеріальних запасів у певному періоді.

Вартість, яка амортизується – первісна або переоцінена вартість необоротних активів за вирахуванням їх ліквідаційної вартості.

Винахід – вирішення технічної проблеми на основі використання систематичних знань. Об'єктом винаходу можуть бути: пристрій, спосіб, речовина, механізми, штам мікроорганізму, культури клітин рослин тощо.

Відхилення від ціни за будівельним контрактом – зміна ціни будівельного контракту внаслідок змін попередньо погодженого обсягу робіт, конструктивно-якісних характеристик і строків виконання будівельного контракту.

Внутрішні джерела формування інвестиційних ресурсів – власні джерела фінансування реалізації інвестиційних програм (проектів). До числа основних внутрішніх джерел відноситься частина чистого прибутку компанії (фірми), що підлягає капіталізації, а також сума амортизаційних відрахувань (амортизаційний фонд).

Внутрішньогрупові операції – операції між материнським та дочірніми підприємствами або між дочірніми підприємствами однієї групи.

Внутрішньогрупове сальдо – сальдо дебіторської заборгованості та зобов'язань на дату балансу, яке утворилося внаслідок внутрішньогрупових операцій.

Втеча капіталу – переведення капіталу в значних розмірах в країни з більш сприятливим інвестиційним кліматом з метою уникнення оподаткування за більш високими ставками, негативних наслідків інфляції, ризику експропріації і т.д. Основною метою втечі капіталу є більш вигідні та гарантовані умови його розміщення у вибраних країнах.

Графік інвестицій – загальний обсяг інвестицій, розподілений по конкретних термінах інвестування. Такий графік складається при розробці бізнес-плану та оперативного плану реалізації інвестиційного проекту.

Грошовий потік – основний показник, що характеризує ефективність інвестицій у вигляді повернених інвестору грошових коштів. Основу грошового потоку по інвестиціях складає чистий прибуток і сума амортизації матеріальних і нематеріальних активів.

Гудвіл – перевищення вартості придбання над часткою покупця у справедливій вартості придбаних ідентифікованих активів та зобов'язань на дату придбання. Вартість гудвілу характеризує нематеріальні активи, що невідображені в балансі, у вигляді репутації фірми, завойовані нею маркетингові позиції на ринку, відпрацьованість внутрішньої технології діяльності та інші активи, що здатні приносити додаткові прибутки. В зарубіжній практиці вартість гудвілу часто включається в баланс компанії (фірми), що продається.

Дата балансу – дата, на яку складений баланс підприємства. Звичайно датою балансу є кінець останнього дня звітного періоду.

Депозит – грошові або інші види активів, розміщені на збереження у фінансово-кредитні заклади.

Депозитарій – заклад, що приймає на збереження гроші, документи, цінні папери та інші цінності.

Депозитарій інвестиційного фонду – юридична особа, що здійснює відповідальне збереження активів, обслуговування операцій з активами інвестиційного фонду і облік руху активів фонду на підставі депозитного договору. Діяльність депозитарію інвестиційного фонду в Україні регулюється Указом Президента «Про інвестиційні фонди та інвестиційні компанії».

Депозитний процент – сума доходу, одержуваного інвестором при передачі на збереження грошових засобів у відповідності з встановленою ставкою відсотка.

Депресія – одна із стадій економічного циклу, що характеризується тривалим спадом ділової, в т.ч. інвестиційної активності.

Державні інвестиції – інвестиції, що здійснюються державною і місцевими органами влади (управління) за рахунок бюджетних коштів, позабюджетних фондів, залучених засобів, а також державними підприємствами та закладами за рахунок власних та залучених засобів.

Диверсифікація інвестицій – вид інвестиційної стратегії компанії (фірми), спрямованої на розширення або зміну її інвестиційної діяльності. Розрізняють галузеву, регіональну та інші форми диверсифікації інвестицій.

Дивіденди – частина чистого прибутку, розподілена між учасниками (власниками) відповідно до частки їх участі у власному капіталі підприємства.

Дисконтна ставка – ставка відсотка, по якій майбутня вартість грошей приводиться до їх реальної вартості, тобто за якою здійснюється процес дисконтування.

Дисконтування – метод приведення майбутньої вартості до їх вартості в поточному періоді (до реальної вартості грошей).

Довгострокові активи – матеріальні і нематеріальні активи компанії з терміном служби (періодом використання) більше одного року. До довготермінових активів відносяться основні фонди, незавершені капітальні вкладення, довготермінові фінансові вкладення у всіх формах та інші аналогічні активи.

Довгострокові зобов'язання всі види залучених засобів із терміном погашення основної суми боргу понад один рік.

Дочірнє підприємство – підприємство, яке перебуває під контролем материнського (холдингового) підприємства.

Еквіваленти грошових коштів – короткострокові високоліквідні фінансові інвестиції, які вільно конвертуються у певні суми грошових коштів і які характеризуються незначним ризиком зміни їх вартості.

Емісія - випуск в обіг грошових знаків та цінних паперів.

Ефективна ставка відсотка – ставка відсотка, що визначається діленням суми річного відсотка та дисконту (або різниці річного відсотка та премії) на середню величину собівартості інвестиції (або зобов'язання) та вартості її погашення.

Ефективність інвестиційного портфеля – характеристика інвестиційного портфеля (як правило, портфеля цінних паперів) за критеріями поточної доходності чи росту капіталу при будь-якому рівні ризику.

Ефективність нововведень – оцінюється економічним та соціальним ефектом. Економічний ефект полягає в тому, що можна випускати принципово нову, якіснішу продукцію, яка задовольняє нові потреби. Соціальний ефект полягає в якісному змінюванні умов праці, рівня життя.

Ефективність реальних інвестицій – поняття, що характеризує різноманітні сторони доходності інвестицій. Для оцінки ефективності реальних інвестицій використовуються чотири основних показники: 1) чистий приведений дохід; 2) індекс доходності; 3) період окупності; 4) внутрішня норма доходності.

Життєвий цикл галузі – загальний період часу від початку зародження галузі до завершення її існування (при випуску продукції, на яку суттєво вплинув НТП) або до вступу в остаточну зрілість (при випуску продукції, потреби в якій є стабільні). В теорії життєвого циклу галузей виділяють, як правило, п'ять основних стадій: 1) «народження»; 2) «ріст»; 3) «розширення»; 4) «зрілість»; 5) «спад» або «остаточна зрілість». Визначення стадії життєвого циклу галузі пов'язане з оцінкою інвестиційної привабливості окремих об'єктів реального або фінансового інвестування, вона необхідна також в процесі галузевої диверсифікації інвестиційної діяльності.

Життєвий цикл інвестицій – загальний період часу від початку вкладання засобів в реальний інвестиційний проект до наступного вагомому інвестування в діючий об'єкт. Як правило життєвий цикл інвестицій розподіляють на дві основні стадії - 1) період інвестування до початку експлуатації об'єкту; 2) період експлуатації нового об'єкту до початку наступного суттєвого інвестування в його реконструкцію або технічне переозброєння.

Життєвий цикл компанії (фірми) – загальний період часу від початку діяльності компанії (фірми) до природного припинення її існування або відродження на новій основі (з новим складом власників і керівного персоналу; з принципово новою продукцією, технологією і т.д.) В теорії життєвого циклу компанії (фірми) виділяють, як правило, шість основних стадій: 1) «народження»; 2) «дитинство»; 3) «юність»; 4) «рання зрілість»; 5) «остаточна зрілість»; 6) «старіння». Визначення стадії життєвого циклу компанії (фірми) необхідне при оцінці її інвестиційної привабливості або інвестиційних якостей цінних паперів (акцій), що емітуються.

Залучені джерела формування інвестиційних ресурсів – залучені для реалізації інвестиційного портфеля на кредитній основі грошові засоби та інше майно. До числа основних видів залучених джерел формування інвестиційних ресурсів відносяться довготермінові кредити банків; засоби, отримані від емісії облігацій; майно, залучене на основі інвестиційного лізингу та селенгу.

Заохочувальні виплати за будівельним контрактом – додаткові суми, що сплачуються підряднику за виконання (перевиконання) умов контракту.

Злиття – об'єднання підприємств (шляхом створення нової юридичної особи, або приєднання підприємств до головного підприємства), в результаті якого власники (акціонери) підприємств, що об'єднуються, здійснюватимуть контроль над усіма чистими активами об'єднаних підприємств з метою досягнення подальшого спільного розподілу ризиків та вигод від об'єднання. При цьому жодна зі сторін не може бути визначена як покупець.

Зменшення корисності – втрата економічної вигоди в сумі перевищення залишкової вартості активу над сумою очікуваного відшкодування.

Знос необоротних активів – сума амортизації об'єкта необоротних активів з початку їх корисного використання.

Зовнішні джерела формування інвестиційних ресурсів - позикові та залучені джерела фінансування інвестиційних програм (проектів).

Інвестиції - всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що розміщуються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності з метою одержання прибутку або досягнення соціального ефекту.

Інвестиції з фіксованим доходом - вкладення капіталу в об'єкти інвестування з попередньо передбаченою фіксованою ставкою доходності. До числа таких об'єктів інвестування відносяться купонні облігації, ощадні сертифікати, привілейовані акції та інші.

Інвестиційна декларація – складова частина статуту інвестиційного фонду, в якій визначені основні напрямки і обмеження його діяльності, порядок випуску, продажу та викупу інвестиційних сертифікатів, а також інші питання діяльності фонду.

Інвестиційна діяльність – придбання та реалізація тих необоротних активів, а також тих фінансових інвестицій, які не є складовою частиною еквівалентів грошових коштів.

Інвестиційна інфраструктура – найбільш важливі галузі економіки, заклади і засоби, що безпосередньо забезпечують процес безперебійного здійснення інвестицій.

Інвестиційна компанія – торговець цінними паперами, який крім ведення інших видів діяльності, може залучати засоби для здійснення спільного інвестування шляхом емісії та розміщення цінних паперів (включаючи інвестиційні сертифікати). Створення та діяльність інвестиційних компаній в Україні регулюється Указом Президента "Про інвестиційні фонди та інвестиційні компанії".

Інвестиційна нерухомість – власні або орендовані на умовах фінансової оренди земельні ділянки, будівлі, споруди, які розташовуються на землі, утримувані з метою отримання орендних платежів та/або збільшення власного капіталу, а не для виробництва та постачання товарів, надання послуг, адміністративної мети або продажу в процесі звичайної діяльності.

Інвестиційна привабливість галузей – інтегральна характеристика окремих галузей економіки з позиції перспективності розвитку, доходності інвестицій та рівня інвестиційних ризиків. Оцінка інвестиційної привабливості окремих галузей здійснюється при розробці інвестиційної стратегії компанії (фірми) та галузевої диверсифікації її інвестиційного портфеля.

Інвестиційна привабливість компаній – інвестиційна програма, як відособлена частина інвестиційного портфеля компанії (фірми), сформована за галузевою, регіональною або іншими ознаками з метою зручності управління. Інвестиційна програма включає, як правило, ряд інвестиційних проектів (наприклад, інвестиційна програма житлового будівництва, переробки сільськогосподарської продукції, створення соціальної інфраструктури і т. д.).

Інвестиційна привабливість регіонів – інтегральна характеристика окремих регіонів країни з позиції інвестиційного клімату, рівня розвитку інвестиційної інфраструктури, можливостей залучення інвестиційних ресурсів та інших факторів, що суттєво впливають на формування доходності інвестицій та інвестиційних ризиків. Оцінка інвестиційної привабливості окремих регіонів здійснюється при розробці інвестиційної стратегії компанії (фірми) і регіональної диверсифікації її інвестиційного портфелю.

Інвестиційна стратегія – формування системи довготермінових цілей інвестиційної діяльності компанії (фірми) та вибір найбільш ефективних шляхів їх досягнення.

Інвестиційний клімат країни – система правових, економічних і соціальних умов інвестиційної діяльності в країні, що суттєво впливають на доходність інвестицій і рівень інвестиційних ризиків.

Інвестиційний банк – банк, який спеціалізується на фінансуванні інвестиційної діяльності своїх клієнтів шляхом видачі їм довготермінових кредитів (позик).

Інвестиційний менеджмент – процес управління всіма аспектами інвестиційної діяльності компанії (фірми).

Інвестиційний портфель – сформований компанією (фірмою) з урахуванням її інвестиційних цілей перелік об'єктів реального та фінансового інвестування.

Інвестиційний проект – об'єкт реального інвестування, що намічається до реалізації у формі придбання, нового будівництва, розширення, реконструкції і т.д. на основі розгляду і оцінки бізнес-плану.

Інвестиційний ризик – імовірність виникнення непередбачуваних фінансових втрат (у формі зниження або повної втрати доходів, втрати капіталу і т.д.) в ситуації невизначеності умов інвестиційної діяльності. Розрізняють інвестиційний ризик *систематичний і несистематичний; реального і фінансового* інвестування; *економічний, політичний, соціальний та інші види*.

Інвестиційний ринок – сукупність інвестиційних відносин, що складаються між продавцями і покупцями інвестиційних товарів і послуг, а також об'єктів інвестування у всіх його формах.

Інвестиційний фонд – юридична особа, заснована у формі акціонерного товариства, яка здійснює діяльність виключно у сфері спільного інвестування. Інвестиційні фонди поділяються на *відкриті та закриті*. Порядок створення та діяльності інвестиційних фондів в Україні регулюється Указом Президента "Про інвестиційні фонди та інвестиційні компанії".

Інвестиційні якості цінних паперів – інтегральна характеристика окремих видів цінних паперів з позиції їх доходності, ризику та ліквідності.

Інвестор – суб'єкт інвестиційної діяльності, який приймає рішення і здійснює вкладення власних, позичених і залучених майнових та інтелектуальних ресурсів в об'єкти інвестування.

Індивідуальний інвестор – окрема юридична особа, що самостійно (без посередників) здійснює інвестиційну діяльність.

Інноваційна діяльність – спрямована на пошук можливостей, які забезпечують практичне використання наукового, науково-технічного результату та інтелектуального потенціалу з метою одержання нового чи поліпшеного продукту, способу його виробництва та задоволення суспільних потреб у конкурентоспроможних товарах.

Інноваційна політика держави – вплив держави на інноваційну діяльність за допомогою відповідного правового та економічного механізму. Держава здійснює заходи щодо захисту національного ринку, створення інноваційного потенціалу. Серед моделей державної інноваційної політики розрізняють дві – американську та японську. Стратегії інших країн є їх різновидами. Основні розбіжності – у рівні державного регулювання інноваційної діяльності. Основні напрямки інноваційної державної політики для всіх країн такі: державні прями та побічні стимулювання розвитку науки

та техніки; освоєння їх результатів; стратегія підготовки та перепідготовки кадрів; формування інфраструктури суспільного клімату, котрий забезпечує розвиток інноваційних процесів.

Інноваційна сфера – система взаємодії ін новаторів, інвесторів, товаровиробників конкурентоспроможної продукції та послуг і розвиненої інфраструктури.

Інноваційний лаг – проміжок часу між виникненням новинки і втіленням її у нововведення.

Інноваційний менеджмент – сукупність організаційно-економічних, психологічно-соціальних методів, форм та способів управління всіма стадіями інноваційного процесу. Інноваційний менеджмент – це такий спосіб дій, який забезпечує сприятливі умови для розвитку інноваційного процесу. Інноваційний менеджмент – це управління змінами.

Інноваційний потенціал держави – сукупність засобів і можливостей у галузі освіти та виробництва, які втілюють найновіші досягнення НТП. Показники інноваційного потенціалу: обсяг нагромаджених теоретичних та практичних знань у різних галузях суспільної діяльності; здатність використовувати та поширювати ці знання; наявність підготовлених кадрів високої кваліфікації в галузі науково-технічної та практичної діяльності; матеріально-технічної і фінансової бази науки для проведення дослідів, експериментів з упровадження ідей нової техніки, продуктів, технологій, організаційно-управлінських форм та методів з підготовки кадрів, розробки та поширення інновацій. Інноваційний потенціал визначає можливості розвитку науки в майбутньому; забезпечує лідерство держави на світовій арені.

Інноваційний процес – це процес створення, поширення та втілення новації, яка задовольняє нові суспільні потреби. Складається з окремих стадій, що відрізняються організацією праці, управління, фінансуванням.

Інноваційний розвиток – розвиток науки, техніки, досвіду, знань. Це процес, під час якого наукова ідея доводиться до практичного використання.

Інноваційні проекти – це складові програми, створені для впровадження технічних, технологічних або інших новацій, що їх здійснюють наукові та проектні заклади в певний проміжок часу.

Інноваційні стратегії – стратегії промислових компаній (підприємств), орієнтованих на цінності, що є головними в роботі підрозділів НДДРК.

Інноваційні інвестиції – одна із форм інвестування, що здійснюється з метою впровадження досягнень науково-технічного прогресу у виробництво і соціальну сферу.

Іноземні інвестиції – всі види цінностей, що вкладаються в об'єкти інвестиційної діяльності на території даної країни. Порядок здійснення іноземних інвестицій на території України регулюється Законом України "Про режим іноземного інвестування".

Інституційний інвестор – фінансовий посередник, що акумулює кошти індивідуальних інвесторів і здійснює інвестиційну діяльність, спеціалізовану, як правило, на операціях з цінними паперами.

Інструмент хеджування – похідний фінансовий інструмент, фінансовий актив або фінансове зобов'язання, справедлива вартість яких і грошові потоки від яких, як очікується, компенсуватимуть зміни справедливої вартості або потоку грошових коштів об'єкта хеджування.

Інструменти фондового ринку – інструменти з допомогою яких здійснюється операції на фондовому ринку. До основних інструментів фондового ринку відносяться облігації, ощадні сертифікати, опціони, ф'ючерсні контракти, інвестиційні сертифікати.

Інфляційна премія – додатковий дохід, що виплачується інвестору з метою відшкодування його втрати від знецінення грошей у зв'язку з інфляцією. Рівень цього доходу прирівнюється до темпу інфляції в періоді, що розглядається.

Капітал – основний вид інвестиційних ресурсів у формі матеріальних і грошових ресурсів, різних видів фінансових інструментів. В більш вузькому значенні - активи компанії (фірми) за мінусом зобов'язань (заборгованості).

Капіталізація – перетворення засобів у капітал. В інвестиційній діяльності найбільш поширеними операціями капіталізації є капіталізація частини чистого прибутку, капіталізація дивідендів, капіталізація депозитного процента і т.д.

Капітальні вкладення – інвестиції у відновлення основних засобів і на приріст матеріально-виробничих запасів. Капітальні вкладення здійснюються у формі нового будівництва, розширення, реконструкції і технічного переозброєння.

Коефіцієнт автономії – один з основних показників, що характеризує фінансову стійкість компанії (фірми). Він визначається шляхом ділення суми власного капіталу на суму всіх використовуваних засобів. Чим більше значення цього коефіцієнта, тим вища фінансова стійкість компанії (фірми).

Коефіцієнт варіації – статистичний показник, що характеризує співвідношення середньоквадратичного відхилення та середньої величини показників, що вивчаються. В інвестиційній діяльності коефіцієнт варіації розраховується в процесі оцінки рівня інвестиційного ризику.

Коефіцієнт довгострокової заборгованості – важливий показник оцінки фінансової стійкості підприємства (фірми), що характеризує відношення суми довгострокової (більше одного року) заборгованості до загальної суми всіх використовуваних ним коштів.

Кон'юнктура – сукупність факторів, що характеризують стан якого не будь процесу, діяльності, явища.

Кон'юнктура інвестиційного ринку – система факторів, що характеризує поточний стан попиту, пропозиції, цін і рівня конкуренції на інвестиційні проекти і послуги, а також об'єкти інвестування у всіх його формах.

Кон'юнктурний цикл – період часу, на протязі якого проходить послідовна зміна всіх стадій кон'юнктури інвестиційного ринку. В основі кон'юнктурного циклу виділяють такі чотири стадії кон'юнктури: 1) підйом кон'юнктури; 2) кон'юнктурний бум; 3) послаблення кон'юнктури; 4) кон'юнктурний спад.

Консолідована фінансова звітність – фінансова звітність, яка відображає фінансове становище, результати діяльності та рух грошових коштів юридичної особи та її дочірніх підприємств як єдиної економічної одиниці.

Контракт з фіксованою ціною – договір про будівництво, який передбачає фіксовану (тверду) ціну всього обсягу робіт за будівельним контрактом або фіксовану ставку за одиницю кінцевої продукції, що випускатиметься на об'єкті будівництва.

Контракт за ціною «витрати плюс» – договір про будівництво, який передбачає ціну як суму фактичних витрат підрядника на виконання будівельного контракту та погодженого прибутку (у вигляді процента від витрат або фіксованої величини).

Контроль – вирішальний вплив на фінансову, господарську і комерційну політику підприємства з метою одержання вигод від його діяльності.

Контрольний пакет акцій – кількість акцій, яка дає право інвестору здійснювати фактичний контроль над акціонерною компанією. В Україні рішення, що підтверджує наявність контрольного пакету акцій, якщо його розмір складає більше ніж 50% , приймає антимонопольний комітет з врахуванням конкретних особливостей засновницьких документів і структури статутного фонду компанії.

Контрольні учасники – учасники спільної діяльності зі створенням юридичної особи (спільного підприємства), які здійснюють контроль за її діяльністю.

Користувачі звітності – фізичні та юридичні особи, що потребують інформації про діяльність підприємства для прийняття рішень.

Короткострокові інвестиції – форма вкладення капіталу терміном до одного року. До них відносяться придбання короткострокових облігацій, короткострокових депозитних сертифікатів, розміщення коштів на депозитному вкладі і інші короткострокові фінансові вкладення.

Кредитний процент – сума, що виплачується одержувачем кредиту за користування позиковими коштами у відповідності з встановленою ставкою процента.

Крива інвестицій – графічне зображення залежності попиту на інвестиції від різних чинників: питомої ваги заощаджень в доходах; очікуваної норми прибутковості інвестицій; ставки позикового процента; темпів інфляції та інших.

Лізинг – довгострокова форма оренди машин та обладнання, що одночасно використовується як одне із залучених джерел формування інвестиційних ресурсів.

Ліквідаційна вартість – сума, яку підприємство очікує отримати за актив після закінчення строку його корисного використання за вирахуванням витрат, пов'язаних з його вибуттям.

Ліквідність – здатність активів використовуватися в якості безпосередніх засобів платежу або бути готовими до швидкого перетворення в грошову форму без втрати своєї поточної вартості.

Ліквідність інвестицій – здатність об'єктів інвестування бути реалізованими протягом короткого періоду часу без втрати своєї реальної вартості.

Материнське (холдингове) підприємство – підприємство, яке здійснює контроль дочірніх підприємств.

Метод участі в капіталі – метод обліку інвестицій, згідно з яким балансова вартість інвестицій відповідно збільшується або зменшується на суму збільшення або зменшення частки інвестора у власному капіталі об'єкта інвестування.

Метод ефективної ставки відсотка – метод нарахування амортизації дисконту або премії, за яким сума амортизації визначається як різниця між доходом за фіксованою ставкою відсотка і добутком ефективної ставки та амортизованої вартості на початок періоду, за який нараховується відсоток.

Методи фінансування інвестицій – принципові підходи до фінансування окремих інвестиційних проектів або програм. До числа основних методів фінансування інвестицій входять: 1) повне самофінансування; 2) акціонування; 3) кредитне фінансування; 4) лізинг і селенг; 5) змішане фінансування.

Мінімальні орендні платежі – платежі, що підлягають сплаті орендарем протягом строку оренди (за вирахуванням вартості послуг та податків, що підлягають сплаті орендодавцю, і непередбаченої орендної плати), збільшені: 1) для орендаря - на суму його гарантованої ліквідаційної вартості; 2) для орендодавця - на суму його гарантованої ліквідаційної вартості. У разі можливості та наміру орендаря придбати об'єкт оренди за ціною, нижчою за його справедливу вартість на дату придбання, мінімальні орендні платежі складаються з мінімальної орендної плати за весь строк оренди та суми, яку слід сплатити згідно з угодою на придбання об'єкта оренди.

Моніторинг інвестиційного ринку – механізм здійснення підприємством (фірмою) постійного спостереження макроекономічних факторів розвитку інвестиційного ринку і окремих його сегментів з метою оцінки інвестиційного клімату і поточної його кон'юнктури.

Моніторинг реалізації інвестиційних проектів – механізм здійснення постійного спостереження за важливими поточними результатами реалізації всіх інвестиційних проектів підприємства (фірми) в умовах кон'юнктури інвестиційного ринку, що постійно змінюється.

Мультиплікатор інвестиційних витрат – коефіцієнт, що показує у скільки разів сума приросту національного доходу перевищує суму приросту чистих інвестицій в економіку країни. Модель даного мультиплікатора розроблена Д. Кейнсом.

Нарощування – метод приведення теперішньої вартості грошей до їх вартості в попередньому періоді, що використовується для оцінки майбутньої вартості інвестицій.

Негативний гудвіл – перевищення вартості частки покупця у справедливій вартості придбаних ідентифікованих активів і зобов'язань над вартістю придбання на дату придбання.

Незавершені капітальні інвестиції – капітальні інвестиції у будівництво, виготовлення, реконструкцію, модернізацію, придбання об'єктів необоротних матеріальних активів, введення яких в експлуатацію на дату балансу не відбулося, а також авансові платежі для фінансування будівництва.

Незбалансований інвестиційний портфель – портфель, що складається з інвестиційних проектів та фінансових інструментів, які в значній мірі не відповідають меті його формування чи фінансовим ресурсам.

Неплатоспроможність – нездатність компанії (фірми) оплатити у визначений термін свої зобов'язання.

Новаторство – нове у творчій діяльності людей.

Новація – новий вид продукту, технології, методу як кінцевий результат інноваційного процесу, що його потребує суспільство. У новації реалізуються нові наукові та технічні знання, які приводять організацію до успіху на ринку. Процес введення новації на ринок називається процесом комерціалізації. Новації формують ринок новацій.

Новизна нововведень – рівень новизни відбивають знання, що втілені в нововведеннях: нововведення на базі відомих законів і закономірностей та на базі невідомих законів і закономірностей. Перший рівень – поступове поліпшення змінювання на базі вже відомих принципів. Візьмемо, наприклад, праску. В основі її функціонування лежить принцип підігріву. Протягом віків конструкція праски вдосконалювалася, але принцип не змінюється. Підшву праски розігрівали на вугіллі, потім електричною спіраллю. Це нововведення на базі відомого принципу. Упровадження нововведення на базі нових законів суттєво змінює принципи діяльності організації в цілому. Рівень новизни є основним критерієм ефективності нововведень.

Нововведення – процес втілення та поширення нових видів продуктів, послуг, виробничих процесів, ідей, методів роботи, усього нового щодо організації або її середовища.

Об'єднання підприємств – з'єднання окремих підприємств у результаті приєднання одного підприємства до іншого або внаслідок одержання контролю одним підприємством над чистими активами та діяльністю іншого підприємства.

Об'єкт будівництва – сукупність будівель і споруд або окремі будівлі і споруди, будівництво яких здійснюється за єдиним проектом.

Об'єкт основних засобів – закінчений пристрій з усіма пристосуваннями і приладдям до нього або окремих конструктивно відокремлених предмет, що призначений для виконання певних самостійних функцій, чи відокремлений комплекс конструктивно з'єднаних предметів одного або різного призначення, що мають для їх обслуговування загальні пристосування, приладдя, керування та єдиний фундамент, унаслідок чого кожен предмет може виконувати свої функції, а комплекс - певну роботу тільки в складі комплексу, а не самостійно. Якщо один об'єкт основних засобів складається з частин, які мають різний строк корисного використання (експлуатації), то кожна з цих частин може визнаватися в бухгалтерському обліку як окремих об'єкт основних засобів.

Об'єкти інвестування – це реальні інвестиційні проекти, об'єкти нерухомості, різноманітні фінансові інструменти (в першу чергу інструменти фондового ринку), які є предметом інвестування.

Оборотність активів – показник, що характеризує число оборотних активів компанії (фірми) у періоді, що розглядається.

Окупність інвестицій – процес повертання вкладених інвестиційних засобів через одержаний прибуток, амортизацію.

Оперативне управління інвестиційним портфелем – система заходів щодо реалізації включених в портфель інвестиційних проектів, моніторингу ефективності окремих об'єктів реального і фінансового інвестування і підготовки рішень про поточне коректування портфеля (шляхом "виходу" із окремих інвестиційних програм і продажу окремих фондових інструментів).

Основні засоби – матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік).

Парадигма – система понять, найзагальніша модель явищ, щодо якої решта характеристик – окремі частини. Зміна парадигми – це зміна всієї системи понять.

Патенти – документи, які видаються винахіднику на визначений термін та засвідчують виключне право винахідника або його спадкоємця на технічну новачку. Патент дає винахіднику титул власника на винахід, що знаходить відображення в реєстрації торгового знака – певного позначення на товарі або його упаковці. У розвинених країнах патентуються практично всі винаходи. Патент чинний тільки на території тієї країни, де він виданий.

Первісна вартість – історична (фактична) собівартість необоротних активів у сумі грошових коштів або справедливої вартості інших активів, сплачених (переданих), витрачених для придбання (створення) необоротних активів.

Переоцінена вартість – вартість необоротних активів після їх переоцінки.

Період окупності – показник ефективності інвестицій, який характеризує термін, протягом якого вони окупляються повністю. Цей показник розраховується шляхом ділення загальної суми інвестицій на середньорічний грошовий потік, приведений до реальної вартості.

Підрядник – юридична особа, яка укладає будівельний контракт, виконує передбачені будівельним контрактом роботи і передає їх замовникові.

Пов'язані сторони – підприємства, стосунки між якими обумовлюють можливість однієї сторони контролювати іншу або здійснювати суттєвий вплив на прийняття фінансових і оперативних рішень іншою стороною.

Подібні об'єкти – об'єкти, які мають однакове функціональне призначення та однакову справедливую вартість.

Показник поточної ліквідності – основний показник ліквідності активів компанії (фірми), який характеризує відношення всіх поточних активів до всіх поточних зобов'язань.

Премія за ліквідність – це додатковий дохід, який виплачується (чи передбачений до виплати) інвестору з метою відшкодування його ризиків, пов'язаних з низькою ліквідністю об'єктів інвестування. Розмір премії залежить від рівня ліквідності інвестицій.

Премія за ризик – додатковий дохід, що виплачується (чи передбачений до виплати) інвестору понад той рівень, який може бути по безризикових інвестиціях. Розмір премії залежить від рівня ризику і визначається з допомогою моделі «лінії надійності ринку».

Претензія за будівельним контрактом – сума майнової відповідальності замовника чи іншої сторони, яку вимагає відшкодувати підрядник понад ціну контракту.

Прибутковість інвестицій – показник, що характеризує відношення середньорічної суми чистого прибутку до обсягу інвестицій. Він показує роль прибутку у формуванні загальної доходності інвестицій.

Прибутковість капіталу – показник, який характеризує відношення суми чистого прибутку у визначеному періоді до середньої вартості власного капіталу в цьому ж періоді.

Приватні інвестиції – це вкладення засобів, що здійснюється громадянами, а також компаніями (фірмами) недержавних форм власності.

Принципи стимулювання інноваційної діяльності на підприємстві – всебічна підтримка новаторської діяльності вищим керівництвом; швидкість і гласність реєстрації заявок; простота та ясність пакетних процедур; матеріальна й моральна підтримка індивідуальних і групових пропозицій щодо новації: а) нагородження; б) присвоєння почесного звання; в) публікація результатів; г) премії; д) терпимість до невдач новаторів.

Прямі інвестиції - інвестиції, при яких вкладення капіталу в об'єкти інвестування здійснюється інвестором самостійно без допомоги фінансових посередників.

Реальна ставка процента – ставка процента, яка встановлюється з врахуванням зміни купівельної спроможності грошей в зв'язку з інфляцією.

Реальні інвестиції – це вкладення коштів в реальні матеріальні і нематеріальні (інноваційного характеру) активи.

Реінвестування – переміщення капіталу із одних активів в інші, більш ефективні.

Ризик втрати доходу – один із рівнів ризику, що називається «критичним», критерієм якого є можливість втрати очікуваної суми валового доходу по об'єкту інвестування, що розглядається.

Ризик втрати капіталу – найбільш високий рівень ризику, що називається «катастрофічним», критерієм якого є можливість втрати всіх власних активів в результаті банкрутства.

Ризик втрати прибутку – рівень ризику, що називається «допустимим», критерієм якого є можливість втрати очікуваного чистого прибутку.

Ризик інфляції – ризик, пов'язаний із знеціненням доходу від інвестицій в зв'язку з інфляцією. В умовах прогнозування даного виду ризику інвестор може вимагати додаткового доходу у вигляді інфляційної премії.

Ризик ліквідності – імовірність втрат внаслідок неспроможності виконати свої зобов'язання у зв'язку з неможливістю реалізувати фінансові активи за справедливою вартістю. При наявності такого ризику інвестор може вимагати додаткового доходу у вигляді премії за ліквідність.

Ризиковий капітал – особлива форма вкладення капіталу з високим рівнем ризику в розрахунку на швидке одержання високої норми доходу. Компанії (фірми) - об'єкти такого інвестування називаються «венчурними» (ризиковими).

Ризиковий портфель – агресивний інвестиційний портфель з високим загальним рівнем ризику по ньому.

Ринкова вартість фінансової інвестиції – сума, яку можна отримати від продажу фінансової інвестиції на активному ринку.

Розбавляюча потенційна проста акція – фінансовий інструмент або інша угода, конвертація яких у прості акції призведе до зменшення чистого прибутку (збільшення чистого збитку) на одну просту акцію від звичайної діяльності у майбутньому.

Роялті – платежі за використання нематеріальних активів підприємства (патентів, торговельних марок, авторського права, програмних продуктів тощо).

Санація – система заходів, спрямована на попередження банкрутства компанії (фірми) при її неплатоспроможності.

Селенг – один із видів залучених джерел фінансування інвестицій, що передбачає передачу власниками (юридичними і фізичними особами) прав по використанню і розпорядженню їх майном за визначену плату. Таким майном можуть виступати будівлі, споруди, обладнання, сировина, матеріали, грошові кошти, цінні папери, а також продукти інтелектуальної праці.

Середньорічна кількість простих акцій – середньозважена кількість простих акцій, які перебували в обігу протягом звітного року.

Скоригована середньорічна кількість простих акцій – середньорічна кількість простих акцій в обігу, скоригована на кількість потенційних простих акцій.

Співвідношення ризику і доходу – показник, що співвідносить рівень інвестиційного ризику і інвестиційного доходу і вимірюється з допомогою коефіцієнта варіації і моделі «лінії надійності ринку». Цей показник використовується при оцінці і формуванні інвестиційного портфеля чи окремих інвестиційних проектів.

Спільна діяльність – господарська діяльність зі створенням або без створення юридичної особи, яка є об'єктом спільного контролю двох або більше сторін відповідно до письмової угоди між ними.

Спільне інвестування - діяльність, яка здійснюється в інтересах і за рахунок засновників і учасників інвестиційного фонду (частково інвестиційною компанією) шляхом випуску інвестиційних сертифікатів і проведення комерційної діяльності з цінними паперами.

Спільний контроль – розподіл контролю за господарською діяльністю відповідно до угоди про ведення спільної діяльності.

Справедлива вартість – сума, за якою може бути здійснений обмін активу, або оплата зобов'язання в результаті операції між обізнаними, зацікавленими та незалежними сторонами.

Строк корисного використання (експлуатації) – очікуваний період часу, протягом якого необоротні активи будуть використовуватися підприємством або з їх використанням буде виготовлено (виконано) очікуваний підприємством обсяг продукції (робіт, послуг).

Суб'єкти інвестиційної діяльності - сукупність фізичних і юридичних осіб – безпосередніх інвесторів і учасників інвестиційної діяльності.

Суттєвий вплив – повноваження брати участь у прийнятті рішень з фінансової, господарської та комерційної політики об'єкта інвестування без здійснення контролю цієї політики.

Тендер – різновидність торгів, в тому числі міжнародних, об'єктом яких є підряди на будівництво окремих реальних інвестиційних проектів; виконання комплексів і окремих видів будівельно-монтажних робіт; виконання комплексу пусконаладжувальних робіт; постачання комплексного технологічного обладнання; об'єкти приватизації; концесії на розробку покладів корисних копалин та інші.

Теорія Й.А. Шумпетера – рання концепція нововведень, висунута в працях австрійського економіста Й.А. Шумпетера («Теорія економічного розвитку»). Теорія стверджує, що розвиток економіки являє собою складний циклічний процес, у якому спалахи нововведень спричиняють чергування фаз кризи й розквіту. Він дав визначення нововведень, запропонував їх класифікацію, виокремив за критерієм новизни нововведення базисні і другорядні. Носієм нововведень Й.А. Шумпетер уважав підприємця, тому розвиток інновацій залежав від якостей особистості підприємця, яким може бути кожний. Сформулював ідею «ефективної конкуренції», яка зображує ринковий механізм як ефективну взаємодію монополістичних сил, що базуються на конкуренції.

Теперішня вартість – дисконтована сума майбутніх платежів (за вирахуванням суми очікуваного відшкодування), яка, як очікується, буде необхідна для погашення зобов'язання в процесі звичайної діяльності підприємства.

Теперішня вартість грошей – вартість грошей в поточному періоді при їх зворотному перерахунку з майбутньої вартості. В інвестиційній діяльності розрахунок теперішньої вартості грошей здійснюється при оцінці майбутніх доходів від інвестицій та в деяких інших випадках.

Термін окупності нововведення – показник ефективності реалізації інноваційного процесу, визначений як період, що починається з досліджень і закінчується моментом, коли прибуток з продажу нововведення покриє всі витрати на НДДКР.

Технопарк – компактно розміщений на підготовленій території комплекс дослідних інститутів, ВНЗ, лабораторій, наукових центрів, дослідних заводів та виробничих підприємств з розвинутою інфраструктурою. В основу технопарків покладено ідею територіального поєднання наукової думки та матеріальної бази.

Технополіс – це модель технопарку. Розвиваються на базі невеликих міст (населених пунктів), цілеспрямовано орієнтованих на розміщення в них науково-виробничих комплексів упроваджувальних венчурних організацій, що утворюють ядро, навколо якого формуються комерційні житлові та сервісні структури.

Цикли Кондратьєва (довгі хвилі кон'юнктури). Концепція великих циклів – періодичне повторення характерних економічних, технологічних, соціальних ситуацій (наприклад, економічні піднесення та спади, піки соціальної напруженості). Ці характерні ситуації повторюються через 50-60 років, їх прояви зафіксовані в статистиці. В основі кожної хвилі лежить базисні технології. На початку циклу відбуваються поступові нарощування технічного потенціалу базисних нововведень, потім їх бурхлива комерційна експлуатація, після якої настає уповільнення, спад. Спостерігається четверта хвиля, в основу якої покладено технології, що базуються на електроніці. Положення Кондратьєва розвинув Й.А. Шумпетер, який увів поняття «циклів Кондратьєва» та поняття «кластера» нововведень.

Точка безбитковості – графічне зображення стану господарської діяльності компанії (фірми), що показує при якому обсязі цієї діяльності чистий дохід від реалізації продукції (товарів, послуг) дорівнює сумі поточних постійних і змінних затрат (тобто досягається безбиткова діяльність).

Учасники інвестиційної діяльності – фізичні та юридичні особи, що забезпечують реалізацію інвестицій як виконавці замовлень чи на основі доручення інвестора.

Фінансова оренда – оренда, що передбачає передачу орендарю всіх ризиків та вигод, пов'язаних з правом користування та володіння активом. Оренда вважається фінансовою за наявності хоча б однієї з наведених нижче ознак: 1) орендар набуває права власності на орендований актив після закінчення строку оренди; 2) орендар має можливість та намір придбати об'єкт оренди за ціною, нижчою за його справедливую вартість на дату придбання; 3) строк оренди становить більшу частину строку корисного використання (експлуатації) об'єкта оренди; 4) теперішня вартість мінімальних орендних платежів з початку строку оренди дорівнює або перевищує справедливую вартість об'єкта оренди.

Фінансова стабільність – стабільність фінансового стану компанії (фірми) в довгостроковій перспективі, що визначається високою долею власного капіталу в загальній сумі джерел фінансових засобів.

Фінансові інвестиції – активи, які утримуються підприємством з метою збільшення прибутку (відсотків, дивідендів тощо), зростання вартості капіталу або інших вигод для інвестора.

Фінансові інструменти – об'єкти інвестування, які представляють собою різноманітні типи фінансових зобов'язань: депозитні вклади, ощадні сертифікати, акції, облігації, інвестиційні сертифікати та інші.

Фінансові посередники – інвестиційно-кредитні інститути, що акумулюють грошові кошти індивідуальних інвесторів і використовують їх для інвестування чи кредитування. Фінансові посередники поділяються на три інституційні групи: 1) інвестиційні; 2) банківські; 3) страхові. Інвестиційні інститути фінансових посередників представлені інвестиційними фондами; інвестиційними компаніями; трастовими компаніями (довірчими товариствами). Основні інвестиційні інститути – інвестиційні фонди та інвестиційні компанії залучають грошові кошти шляхом випуску власних цінних паперів – інвестиційних сертифікатів.

Фінансування інвестицій – забезпечення інвестиційної діяльності необхідними грошовими коштами з різних джерел.

Фонд викупу – фонд, що формується шляхом регулярних відрахувань засобів, призначених для викупу в намічений термін раніше емітованих цінних паперів (облігацій, ощадних сертифікатів).

Форми інвестицій – способи здійснення інвестицій в різні об'єкти. Розрізняють: реальні і фінансові інвестиції; державні і приватні; прямі та непрямі; короткострокові та довгострокові інвестиції та інші їх форми.

Хеджування – застосування одного чи декількох інструментів хеджування з метою повної чи часткової компенсації змін справедливої вартості об'єкта хеджування або пов'язаного з ним грошового потоку.

Цільовий інвестиційний прибуток – попередньо встановлений розмір чистого прибутку по відношенню до вкладеного капіталу, який служить критерієм оцінки ефективності інвестицій.

Часовий зважений коефіцієнт – частка від ділення загальної кількості днів (місяців), протягом яких акції перебували в обігу, на загальну кількість днів (місяців) у звітному році.

Частка меншості – частина чистого прибутку (збитку) та чистих активів дочірнього підприємства, яка не належить материнському підприємству (прямо або через інші дочірні підприємства).

Чисті інвестиції – сума валових інвестицій, зменшена на суму амортизаційних відрахувань в періоді, що розглядається.

ПЕРЕЛІК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Бажал Ю. М. Економічна теорія економічних змін: навч. посіб. / Ю. М. Бажал – К. : Заповіт, 1996. – 240 с.
2. Балабанов И. Т. Инновационный менеджмент: учеб. пособ. / И. Т. Балабанов. – СПб. : Питер, 2001. – 304 с.
3. Белоусова Л. І. Інноваційно-інвестиційна активність підприємства. [Монографія] / Л. І. Белоусова. – Луганськ: СНУ ім. В. Даля, 2006. – 176 с.
4. Бланк И. А. Инвестиционный менеджмент: учебн. курс. (2-е изд.) / И. А. Бланк. – К. : «Эльга», 2004. – 550 с.
5. Бодюк А. В. Інновації технологічних перетворень виробництва. [Монографія] / А. В. Бодюк. – К. : КДТЕУ, 1995. – 88 с.
6. Валуєв Б., Кантаєва О. Деякі питання обліку інноваційних витрат і джерел їх покриття: концептуальний аспект / Б. Валуєв, О. Кантаєва // Бухгалтерський облік і аудит. – 2009. – №12. – С. 28-35.
7. Васильєв Ю. П. Развитие инновационной деятельности в США или как удвоить ВВП. [Монографія] / Ю. П. Васильєв. – М., 2005. – 406 с.
8. Волошин І. В. Визначення економічної сутності інновацій як об'єкта обліку і аналізу / І. В. Волошин // Економічний аналіз / Збірник наукових праць кафедри економічного аналізу ТНЕУ. – Тернопіль : ТНЕУ, 2008. – Випуск 3(19). – С. 261-264.
9. Волошин І. В. Методика оцінки інновацій / І. В. Волошин // Облік і фінанси АПК. – 2009. – № 4. – С. 102-106.
10. Економіка та організація інноваційної діяльності: підручник (3-тє вид.) / О. І. Волков, М. П. Денисенко, А. П. Гречан. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 662с.
11. Заблоцький Б. Ф. Економіка й організація інноваційної діяльності: навч. посібник / Б. Ф. Заблоцький. – Львів : Новий світ-2000, 2007. – 456 с.
12. Завлин П. Н. Оценка эффективности инноваций. [Монографія] / П. Н. Завлин, А. В. Васильєв. – СПб. : ИД «Бизнес-пресса», 1998. – 216 с.

13. Ильенкова С. Д. Инновационный менеджмент: учебник /С.Д. Ильенкова, Л.М. Гохберг, С.Ю. Ягудин и др. (2-е изд., перераб. и доп.) / под ред. проф. С. Д. Ильенковой. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2003. – 343 с.
14. Йохна М. А., Стадник В. В. Економіка і організація інноваційної діяльності: навч. посіб. / М. А. Йохна, В. В. Стадник. – К. : Видавничий центр «Академія», 2005. – 400 с.
15. Ілляшенко С. М. Управління інноваційним розвитком: проблеми, концепції, методи: навч. посіб. / С. М. Ілляшенко. – Суми : ВТД «Університетська книга», 2003. – 278 с.
16. Інноваційна модель економіки: правові та методологічні засади проведення експертизи інноваційних проєктів. [Монографія] / С. В. Монишко, С. О. Егоров, Ю. М. Черненко та ін. – К. : Леся, 2006. – 195 с.
17. Інноваційний розвиток промисловості України / О. І. Волков, М. П. Денисенко, А. П. Гречан та ін. / під ред. проф. О. І. Волкова, проф. М. П. Денисенка. – К.: КНТ, 2006. – 648 с.
18. Кантаєва О. В. Бухгалтерський облік і аналіз інноваційної діяльності підприємств: організація і методологія. [Монографія] /О.В. Кантаєва. – Житомир, 2010. – 424 с.
19. Крупка М. І. Фінансово-кредитний механізм інноваційного розвитку економіки України. [Монографія] / М. І. Крупка. – Львів: ВЦ ЛНУ ім. І.Франка, 2001. – 608 с.
20. Крупка Я. Д. Варіанти обліку інноваційних процесів на підприємстві / Я. Д. Крупка // Бухгалтерський облік і аудит. – 2006. – № 5. – С. 11-18.
21. Крупка Я. Д. Інвестиційно-інноваційний напрям розвитку підприємства та його інформаційне забезпечення / Я. Д. Крупка //Вісник національного університету водного господарства та природокористування. – Рівне, 2006. – № 4 (36). – С. 193-198.
22. Крупка Я. Д. Інноваційні підходи до розвитку обліку в Україні / Я. Д. Крупка // XXI століття: Наука. Технологія. Освіта: XII міжнародна науково-практична конференція. – Мукачєво, 2007. – с. 223-224.
23. Крупка Я. Д. Облік інвестицій. [Монографія] / Я. Д. Крупка. – Тернопіль: Економічна думка, 2001. – 302 с.
24. Крупка Я. Д. Обліково-аналітичне забезпечення інноваційного розвитку підприємства / Я. Д. Крупка // Вісник національного університету «Львівська політехніка». – 2007. – № 576. – С. 145-149.

25. Крупка Я. Д. Прогресивні методи оцінки та обліку інвестиційних ресурсів. [Монографія] / Я. Д. Крупка.– Тернопіль: Економічна думка, 2000. – 354 с.
26. Кузнєцова Н. Облік розробки та впровадження нової продукції /Н.Кузнєцова // Все про бухгалтерський облік. – 2009. – 27 травня (№49). – С. 43-44.
27. Мельничук І.В. Облік інноваційних проектів та програм, які капіталізуються / І. В. Мельничук // Облік і фінанси АПК. – 2011. – № 2. – С. 31-36.
28. Методичні рекомендації визначення кошторисної вартості науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт (НДДКР) для організацій (підприємств) різних форм власності та господарювання (крім бюджетних установ) – наказ Міністерством освіти і науки України від 21.02.2006 р. №119. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua>.
29. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку нематеріальних активів – наказ Міністерства фінансів України від 16.11.2009р. №1327 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pro-u4ot.info>.
30. Микитюк П. П. Аналіз впливу інвестицій та інновацій на ефективність господарської діяльності підприємства. [Монографія] / П. П. Микитюк. – Тернопіль: Економічна думка, ТНЕУ, 2007. – 296 с.
31. Наукова та інноваційна діяльність в Україні: Статистичний збірник. – К. : Державний комітет статистики України, 2010. – 347 с.
32. Осиновский А. Д. Інвестиції та інновації: проблеми теорії та практики. [Монографія] / А. Д. Осиновский. – К.: ІАЕ УААН, 2003. – 412 с.
33. Павленко І. А. Інноваційне підприємництво у трансформаційній економіці України. [Монографія] / І. А. Павленко. – К.: КНЕУ, 2007. – 248 с.
34. Пашута М. Т., Шкільнюк О. М. Інновації: понятійно-термінологічний апарат, економічна сутність та шляхи стимулювання: навч. посіб. / М. Т. Пашута, О. М. Шкільнюк. – К. : ЦНЛ, 2005. – 118 с.
35. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби» – наказ Міністерства фінансів України від 28.04.2000р. №92. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0027-00>.

36. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи» – наказ Міністерства фінансів України від 18.10.1999р. №242. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0027-00>.
37. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 12 «Фінансові витрати» – наказ Міністерства фінансів України від 17.05.2000р. №91. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0027-00>.
38. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 27 «Необоротні активи, утримувані для продажу, та припинена діяльність» – наказ Міністерства фінансів України від 7.11.2003р. № 617. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z1054-03>.
39. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 32 «Інвестиційна нерухомість», затверджений Мінфіном України від 2.07.2007р. №779. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0823-07>.
40. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні – Закон України (з наступними змінами і доповн.) від 16 липня 1999 р. №996-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=996-14>.
41. Про внесення змін до деяких законів України щодо спеціального режиму інвестиційної та інноваційної діяльності технологічних парків – Закон України (із змінами) від 11.05.2004р. № 1702-IV. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1702-15>.
42. Про дотримання законодавства щодо розвитку науково-технічного потенціалу та інноваційної діяльності в Україні – Постанова ВРУ від 16.06.2004 р. № 1786-IV. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1786-15>.
43. Про інвестиційну діяльність – Закон України (із змінами) від 18.09.1991р. № 1560-XII. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1560-12>.
44. Про інноваційну діяльність – Закон України (із змінами) від 04.07.2002р. № 40-IV. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=40-15>.

45. Про наукову і науково-технічну діяльність – Закон України (із змінами) від 13.12.1991 р. № 1977-ХІІ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1977-12>.
46. Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків – Закон України (із змінами) від 16.07.1999р. № 991-ХІV. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=991-14>.
47. Податковий кодекс України – Кодекс України (зі змінами) від 02.12.2010 р. № 2755-VI. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=1&nreg=2755-17>.
48. Федулова Л. І. Інноваційна економіка: підруч / Л.І. Федулова. – К.: Либідь, 2006. – 478с.
49. Шумпетер Й. Теория экономического развития. [Монографія] / пер. с англ. – М.: «Прогресс», 1992. – 118 с.
50. Innovation in technology, industries, and institutions: Studies in Schumpeterian perspectives / Yuichi Shionoya (ed.), Mark Perlman (ed.). – Mich.: The University of Michigan press, 1997. – 367 p.
51. Kal Bishop. Types Of Innovation. Електронний ресурс Доступно з: <http://www.populararticles.com/article13968.html>
52. Mensh G. Stalement in Technology: Innovations Overcome the Depression /Gerchard Mensh. – Cambridge, Mass. : Ballinger Pub. Co., 1979. – 241 p.

Навчальне видання

Крупка Ярослав Дмитрович

Питель Святослав Васильович

Мельничук Інна Василівна

**ОБЛІК ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ**

Навчальний посібник